

Sammanträde med Miljöskyddsnämndens arbetsutskott

Tid: 2019-01-22, kl. 13:30

Plats: Gesällen, Sveagatan 12, Alingsås

,
Ordförande Peter Porss,
Sekreterare

Ärendelista

1. Information
 - Inf sekreterare
 - Inf förvaltningschef
 - Inf övriga
 - Avlopp
 - Hälsoskydd
 - Dricksvatten
 - Samrådshandlingar-Detaljplan Ingared
2. Naturvårdsprogram 2020 (MR 2019-0011), 2019.005 MN
3. Uppdragsbeskrivning för Vattensamordningsgruppen (MR 2018-2449), 2018.027 MN
4. Uppdragsbeskrivning för Naturvårdsgruppen (MR 2018-2450), 2018.028 MN
5. Kontrollplan för livsmedelskontroll 2019-2022 (MR 2019-0067), 2019.003 MN
6. Översyn av reglemente (MR 2019-0119), 2019.006 MN
7. Delegerade beslut 2019, 2019.004 MN

Naturvårdsprogram 2020 (MR 2019-0011)

2

2019.005 MN

Datum: 2019-01-16
Handläggare: Jenny Leonardsson
Direktnr: 0322-61 60 61
Diariennr: 2019.005 MN

Miljöskyddsnämnden

Naturvårdsprogram 2020 - Remissrunda (MR 2019-0011)

Ärendebeskrivning

I Alingsås miljömål 2011-2019 – antagen av kommunfullmäktige den 24 november 2010 § 189, gavs uppdraget att: *"Kommunens naturvårdsprogram uppdateras och kompletteras med en naturvårdsplan (handlingsplan) som anger hur värdefulla kultur- och naturvårdsområden ska utvecklas och skyddas"*.

Arbetet med att uppdatera naturvårdsprogrammet (senast antaget år 2005) påbörjades under 2016, delfinansierat av länsstyrelsen genom LONA-bidrag.

Beredning

Det tidigare naturvårdsprogrammet (antaget 2005) är en beskrivning av naturen i kommunen och en objektskatalog över specifika områden med naturvärden. I det nya naturvårdsprogrammet motsvarar detta kapitlet om Naturen i Alingsås i Del 2 – Naturen i Alingsås kommun och innehållet i Del 3 – Objektskatalog.

Det nya naturvårdsprogrammet har kompletterats med en del (Del 1 – Mål, åtgärder och strategier 2020-2025) som anger tematiska och specifika mål som kommunen behöver arbeta mot de kommande 5 åren för att uppnå målet med en rik och levande natur och en stor biologisk mångfald. De specifika målen är kompletterade med åtgärder för att nå dessa mål. Denna del innehåller även strategier och checklistor för hur kommunen ska börja arbeta med och förhålla sig till olika hänsynsnivåer, ekosystemtjänster och brukningsvärd jordbruksmark vid exploatering.

Det nya naturvårdsprogrammet har dessutom kompletterats med fördjupad kunskap om biologisk mångfald, ekosystem tjänster, grön infrastruktur och framför allt beskrivning om hoten mot den biologiska mångfalden. Här finns också olika artlistor för fridlysta och hotade arter, mm.

Miljöskyddskontorets synpunkter

En rik natur och ett väl fungerande naturvårdsarbete är allas ansvar.

Det är därför viktigt att samtliga nämnder tar sitt ansvar och integrerar ett naturvårdstänk i all sin verksamhet.

Naturvårdsprogrammet berör samtliga delar av kommunkoncernen och dess invånare, det är därför rimligt att programmet skickas ut på remissrunda innan det går vidare för antagande i Kommunfullmäktige.

Ekonomisk bedömning

Ej aktuell i nuläget.

Förslag till beslut

Miljöskyddsnämnden beslutar att Naturvårdsprogrammet, med dess tre delar, ska skickas ut på remiss till samtliga nämnder i Alingsås kommun, även intresseföreningar och enskilda medborgare ska ges möjlighet att inkomma med synpunkter.

Eventuella synpunkter ska ha inkommit till Miljöskyddsnämnden senast 31 april 2019.

Bilagor:

Missiv

Naturvårdsprogram Del 1 – Mål, åtgärder och strategier 2020-2025

Naturvårdsprogram Del 2 – Naturen i Alingsås kommun

Naturvårdsprogram Del 3 – Objektskatalog

Bilaga - Referenser

Beslutet ska skickas till

Samtliga nämnder, Naturskyddsföreningen, Hembygdsföreningen,
Fiskevårdsområdesföreningar, Friluftsförbundet, medborgare

Anna Ebbesson
Avdelningschef Livsmedel&Hälsa

Jenny Leonardsson
Ekolog

Datum: 2019-01-14
Diarie nr: 2019-0011
Handläggare: Jenny Leonardsson
Direktnr: 0322-61 60 61
Epost: jenny.leonardsson@alingsas.se

Naturvårdsprogram 2020 – Remissrunda januari – april 2019

Denna remiss gäller kommunens naturvårdsprogram, och består av tre dokument:

Del 1 – Mål, åtgärder och strategier 2020 – 2025

Del 2 – Naturen i Alingsås kommun

Del 3 – Objektskatalog

Lämna synpunkter

Handlingarna kommer att finnas tillgängliga på Alingsås kommuns hemsida, och har även skickats ut till kommunens samtliga nämnder.

För att underlätta omhändertagandet av synpunkter vill vi att dessa skickas in till miljöskyddsnämnden via mail eller post, märk tydligt att det gäller Remiss Naturvårdsprogram, Diariernr 2019-0011.

miljo@alingsas.se

eller

Alingsås kommun
Miljöskyddskontoret
441 81 Alingsås

Synpunkter ska ha inkommit till miljöskyddsnämnden senast **31 april 2019**.

Frågorna på nästa sida är sådana som miljöskyddskontoret gärna vill ha svar på.

Alla synpunkter är välkomna.

Anna Ebbesson
Chef. Livsmedel & Hälsa

Jenny Leonardsson
Ekolog

Specifika frågor som miljöskyddskontoret gärna vill ha svar på

Strukturen

- Är det lätt att förstå upplägget och att hitta i dokumenten?
- Saknas det någon del?

Del 1 – Mål, åtgärder och strategier 2020 – 2025

- Fler begrepp som behöver förklaras?
- Finns det några synpunkter på ansvarsfördelningen? Ha i åtanke att ansvarsfördelningen ska uppdateras utifrån den nya nämndindelningen och nya reglementen.
- Synpunkter på omfattning, precisering, rimlighet, mm. av mål och åtgärder för de tre teman:
 - En rik och levande natur
 - Naturanpassad samhällsbyggnad
 - Kunskapsspridning och medborgardialog
- Är strategier, riktlinjer och checklistor användarvänliga?

Del 2 – Naturen i Alingsås kommun

- Finns det information i denna del som kan förtydligas ytterligare?
- Hur upplevs omfattningen och valet av ämnen?
- Något som saknas?

Del 3 – Objektskatalog

Denna del är i stort densamma från Naturvårdsprogrammet 2005, och behöver uppdateras inför nästa upplaga av naturvårdsprogrammet.

- Finns det objekt som bör finnas med som inte gör det idag?

Övriga synpunkter

Du är välkommen med alla feedback du har gällande naturvårdsprogrammets tre delar.

Naturvårdsprogram för Alingsås kommun

Del 1 – Mål, åtgärder och strategier 2020 – 2025

Text: Jenny Leonardsson, kommunekolog, Alingsås kommun
Kartor: Eva Cruslock & Emma Frygne, GIS-ingenjörer, Alingsås kommun
Foton:
Skapat: 2018
Antaget:

Förord

Miljöskyddsnämndens ordförande?

Innehållsförteckning

INLEDNING.....	7
Bakgrund.....	7
Syfte.....	7
Omfattning och avgränsning.....	8
Åtgärdsplanen.....	8
Revidering och uppdatering.....	8
Naturvårdsprogrammets olika delar.....	8
NULÄGESANALYS.....	9
Naturen i Alingsås – kortfattad beskrivning.....	9
Skogslandskapet.....	9
Odlingslandskapet.....	9
Våtmarkerna.....	9
Växt- och djurlivet.....	9
Grönområden i tätorterna.....	10
VIKTIGA BEGREPP.....	12
VILJERIKTNING GÄLLANDE NATURVÄRDEN.....	13
ALINGSÅS KOMMUNS NATURVÅRDSPOLICY.....	14
Naturvårdsvision.....	14
ALINGSÅS KOMMUNS LOKALA MILJÖMÅL.....	15
ANSVARSFÖRDELNING I KOMMUNEN.....	16
Kommunstyrelseförvaltningens ansvar.....	16
Miljöskyddskontorets ansvar.....	16
Tekniska enhetens ansvar.....	16
Samhällsbyggnadsenhetens ansvar.....	16
Barn- och utbildningsförvaltningens ansvar.....	16
Kultur- och fritidsenhetens ansvar.....	16
NATURVÅRDSMÅL FÖR ALINGSÅS KOMMUN.....	17
MÅL: EN RIK OCH LEVANDE NATUR.....	18
Övergripande mål.....	18
Skydd av områden.....	18
Gynnsam bevarandestatus.....	18
Grön infrastruktur.....	18
Biologiskt kulturarv.....	18
Motståndskraftiga ekosystem.....	18
Främmande arter.....	18
Specifika mål.....	18

Skogslandskapet.....	18
Odlingslandskapet.....	18
Våtmarkerna.....	18
Växt- och djurlivet	18
Åtgärdsplan för en rik och levande natur.....	19
A. Värdefulla områden och värdeelement ska skyddas.	19
B. Spridningsmöjligheterna för växter och djur ska stärkas i landskapet.....	19
C. Förvaltning av skyddade och skyddsvärda områden och värdeelement för att bevara skyddsvärda naturtyper och arter.	20
MÅL: NATURANPASSAD SAMHÄLLSBYGGNAD	21
Övergripande mål.....	21
Hållbar samhällsplanering	21
Grön infrastruktur	21
Natur- och grönområden i tätorter	21
Synliggjorda ekosystemtjänster	21
Integrering av stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer	21
Specifika mål	21
Bevara tätortsnära skog- och jordbruksmark	21
Bostadsnära natur.....	21
Säkerställa ekosystemtjänster i den byggda miljön	21
Naturanpassade lösningar	21
Åtgärdsplan för en naturanpassad samhällsbyggnad	22
D. Värdefulla områden och värdeelement ska inte exploateras.....	22
E. Säkra tillgången till bostadsnära natur	22
F. Naturanpassning i exploatering av mark och vatten.....	22
MÅL: KUNSKAPSSPRIDNING OCH MEDBORGARDIALOG.....	24
Övergripande mål.....	24
Miljömedvetna medborgare	24
Delaktighet.....	24
Hälsosamma livsstilar	24
Specifika mål	24
Naturkunskap	24
Medborgardialog.....	24
Naturguide.....	24
Åtgärdsplan för kunskapsspridning och medborgardialog	25
G. Skapa en naturlig samlingspunkt för kunskapsspridning.....	25
H. Skapa forum för medborgardialog	25

I. Naturguide	25
ÖVERGRIPANDE STRATEGIER FÖR NATURVÅRD	26
Allas gemensamma ansvar.....	26
Bevara istället för att återskapa.....	26
Förebygga	26
Försiktighet	26
Lokalisering	26
Kompensationsåtgärder.....	26
Kunskapsuppbyggnad.....	27
Framgångsfaktorer för en god och effektiv naturvård:	27
Naturvärdesklassning.....	27
RIKTLINJER: Hänsyn vid exploatering	28
Hänsynsnivå 1	28
Hänsynsnivå 2.....	29
Hänsynsnivå 3.....	30
Vardagslandskapet	30
VÄRDEKÄRNOR NATUR.....	30
CHECKLISTA: Hantering av naturvårdsfrågor vid exploatering	32
Steg 1 - Avgränsning av plan- eller projekteringsområden	32
Steg 2 - Kontroll i fält och bedömning av värden.....	32
Steg 3 - Ekosystemtjänstbedömning.....	32
Steg 4 - Miljöbedömning och Miljökonsekvensbeskrivning	32
Steg 5 - Hänsyn vid projektering/exploatering	32
Detaljhänsyn vid exploatering	33
CHECKLISTA: Ekosystemtjänstbedömning vid exploatering	34
Identifiera.....	34
Bedöma	36
Verkställa	37
CHECKLISTA: Exploatering av brukningsvärd jordbruksmark	38
Är jordbruksmarken brukningsvärd?	39
Är den aktuella förändrade markanvändningen ett väsentligt samhällsintresse?	40
Finns det en alternativ plats?.....	41
Lämplighetsprövning	41

INLEDNING

Naturen i Alingsås kommun är rik och omväxlande, med blandskogsområden, värdefulla ekmiljöer, odlingslandskap, våtmarker samt en mängd sjöar och vattendrag. Det variationsrika landskapet bidrar till goda förutsättningar för en stor artrikedom av växter och djur, det ger också en möjlighet till rekreation och friluftsliv och en god folkhälsa.

Den biologiska mångfalden är en grundläggande förutsättning för vår överlevnad och välfärd. Med detta följer ett ansvar att värna om vår natur, att hejda förlusten av enskilda djur- och växtarter och att bidra till att bevara en variation av fungerande ekosystem.

Naturvård handlar om att skydda och bevara värdefulla naturområden och arter, om att bruka vardagslandskapet på ett sätt som långsiktigt upprätthåller ekosystemens funktioner så att de kan fortsätta leverera alla de ekosystemtjänster som vårt samhälle är beroende av. Naturvård handlar också om att möta människors behov av natur för rekreation och hälsa.

Natur skyddas för att bevara en mångfald av djur och växter, rent vatten, vackra utsikter, varierade landskap och möjligheten för människan att få njuta av allt detta, idag och i framtiden.

Bakgrund

Alingsås kommun har arbetat med naturvårdsfrågor i många år. Redan 1968 sammanställde Gösta Ström en rad olika inventeringar. Rapporten redovisade en rad områden med naturvärden samt förslag till naturreservat. Kommunens första

Naturvårdsprogram kom 1997 och uppdaterades 2005.

I Alingsås miljömål 2011-2019 – antagen av kommunfullmäktige den 24 november 2010 § 189, gavs uppdraget att:

”Kommunens naturvårdsprogram uppdateras och kompletteras med en naturvårdsplan (handlingsplan) som anger hur värdefulla kultur- och naturvårdsområden ska utvecklas och skyddas”.

Arbetet med naturvårdsprogrammet har bedrivits som ett Lokalt Naturvårdsprojekt (s.k. LONA-projekt) och har delfinansierats av länsstyrelsen i Västra Götaland.

Syfte

I Naturvårdsprogrammet samlas kunskap om naturen i kommunen, områden med höga naturvärden, samt förekomsten av skyddsvärda och rödlistade arter.

Naturvårdsprogrammet ska vara ett underlag och ett handlingsprogram för att skydda och vårda de ur naturvårdssynpunkt värdefulla områden som finns i Alingsås kommun.

För att utveckla och bevara kommunens naturvärden anges specifika mål med strategier, riktlinjer och åtgärder för att kunna uppnå dessa och därmed bidra till att uppfylla det långsiktiga målet.

Naturvårdsprogrammet är därmed ett viktigt underlag att förhålla sig till i all samhällsplanering och myndighetsutövning.

Omfattning och avgränsning

Naturvårdsprogrammet är en informationskälla för kommunens tjänstemän, politiker och invånare. Här finns information om inventerade naturvärden i kommunen samt information om de mål och inriktningar som Alingsås kommun har fastställt för det kommunala naturvårdsarbetet. Naturvårdsprogrammet ska utgöra hjälpmedel i utredningar för fysisk planering och tillståndsprövning.

De strategier och åtgärder som presenteras i naturvårdsprogrammet gäller i första hand Alingsås kommun som organisation och i kommunens roll som fysisk planerare, markägare och verksamhetsutövare, men också som aktiv naturvårdare. För att uppnå ett helhetsperspektiv måste såväl den kommunala som den privata marken omfattas av naturvårdsprogrammets strategier och åtgärder. Enskilda personer och verksamheter påverkas framför allt i de beslut som fattas av olika myndigheter och aktörer, t.ex. regleringar som sker genom detaljplaneringen.

Redovisningen av värdefulla naturområden är inte heltäckande vilket innebär att djupare naturvärdesinventeringar oftast är nödvändiga, t.ex. i samband med fysisk planering. Naturen är föränderlig,

naturvärden utvecklas och nya värden upptäcks. En omvärdering av värdena kan ske när nya inventeringar och ny kunskap tillkommer. Alla områden som pekas ut i naturvårdsprogrammet har inte formellt skydd, men hänsyn ska tas till dessa områdens naturvärden.

Naturvårdsprogrammet omfattar inte åtgärder för sjöar och vattendrag, då dessa tas upp i kommunens ”Handlingsplan för god vattenstatus i Alingsås kommun”.

Åtgärdsplanen

Den åtgärdsplan som presenteras i Del 1 är i mångt och mycket åtgärder som kommunen behöver göra för att komma ikapp och skapa ett bra utgångsläge för att kunna jobba vidare mot det önskade läget, se naturvårdspolicy och naturvårdsvision på nästa sida.

Avsikten är att åtgärderna ska genomföras under perioden 2020 -2025.

Revidering och uppdatering

Naturvårdsprogrammet och åtgärdsplan bör uppdateras vart 5:e år.

Nästa upplaga ska vara reviderat år 2025.

Naturvårdsprogrammets olika delar

Naturvårdsprogrammet är uppdelat i tre delar:

Del 1 – Mål, åtgärder och strategier 2020 – 2025

Här preciseras de naturvårdsmål som ska uppnås samt strategier och åtgärder för att kunna uppnå målen.

Del 2 – Naturen i Alingsås kommun

Här görs en djupare beskrivning av naturen i Alingsås kommun och samtliga skyddade områden. Det ges en fördjupad kunskap om biologisk mångfald, ekosystemtjänster, grön infrastruktur och hot mot den biologiska mångfalden, och det görs en redovisning av hotade arter. Här finns också information om lagstiftning och vägledande politiska mål.

Del 3 – Objektskatalog

Här listas en rad olika områden med höga naturvärden.

NULÄGESANALYS

Här ges en kort och mycket översiktlig beskrivning av naturen i Alingsås kommun. Mer utförlig beskrivning Del 2 – Naturen i Alingsås kommun, samt i Del 3 – Objektskatalog.

Naturen i Alingsås – kortfattad beskrivning

Skogslandskapet

Alingsås kommun ligger inom den södra barrskogsregionen, och gränsar i väst till den södra lövskogsregionen. Skogarna i kommunen består till största delen av barrskog, ibland med ett påtagligt inslag av lövskog, framförallt i anslutning till slättbygderna. I Sävås dalgång runt sjöarna Sävången, Mjörn, Anten och Färgen finns några av länets största värdekärnor av ädellövträd.

Skogsbruket har stort inflytande på skogslandskapets utveckling. Det idag dominerande trakthyggesbruket har förvandlat skogslandskapet till stora arealer med homogena granskogar. Granskogen har trängt undan den tidigare förekomsten av lövskog och reducerat variationen och tillgången på livsmiljöer för många arter. Samhällsutvecklingen, med fler vägar och mer bebyggelse, skär av de sammanhängande skogsstråken och bidrar till ytterligare fragmentering av skogslandskapet.

Odlingslandskapet

Odlingslandskapet i Alingsås kommun är variationsrikt, dalgångarnas och drumlinernas odlingsstråk växlar med en variationsrik skogsbygd. Landskapet har stort inslag av betesmarker, lövdungar, odlingsrösen och stenmurar. De mer omfattande jordbruksbygderna finns i Sävås och Mellbyås vida och bördiga dalgångar, dessa tangerar den vidsträckta slättbygden i Skaraborg.

Den ökade effektiviseringen av jordbruket har lett till större brukningsenheter och intensivare markanvändning, men också att små odlingsmarker har fått växa igen och småbiotoper har försvunnit.

Våtmarkerna

Mossar av typen svagt välvd högmosse är den vanligaste våtmarkstypen i Alingsås kommun. En liten del utgörs även av myrar av typen kärr, dessa påträffas främst i låglänta områden och längs sjöar och vattendrag. Den norra delen av kommunen innehåller merparten av våra myrmarker, med Högmossen som den största och bäst utvecklade. Många våtmarker har försvunnit på grund av utdikning eller invallning för att effektivisera skogsbruket eller utöka jordbruksmarken. Även vägar och järnvägar har lett till markavvattning och minskade våtmarksytor.

Växt- och djurlivet

I Alingsås kommun har omkring 220 arter som är rödlistade (hotade eller nära hotade) rapporterats in till ArtPortalen och andra datakällor för hotade arter. Av dessa är 55 % nära hotade och 43 % hotade (dvs. sårbara, starkt hotade, eller akut hotade).

De främsta hoten mot växt- och djurlivet och den biologiska mångfalden är förlusten av livsmiljöer orsakat av intensivt jord- och skogsbruk, väg- och järnvägsbyggnation och bebyggelse, föroreningar från industrier, trafik och hushåll, klimatförändringar och spridning av främmande invasiva arter. En stor variation av arter och naturtyper, dvs en stor biologisk mångfald, är en förutsättning för fungerande ekosystem och en välmående natur.

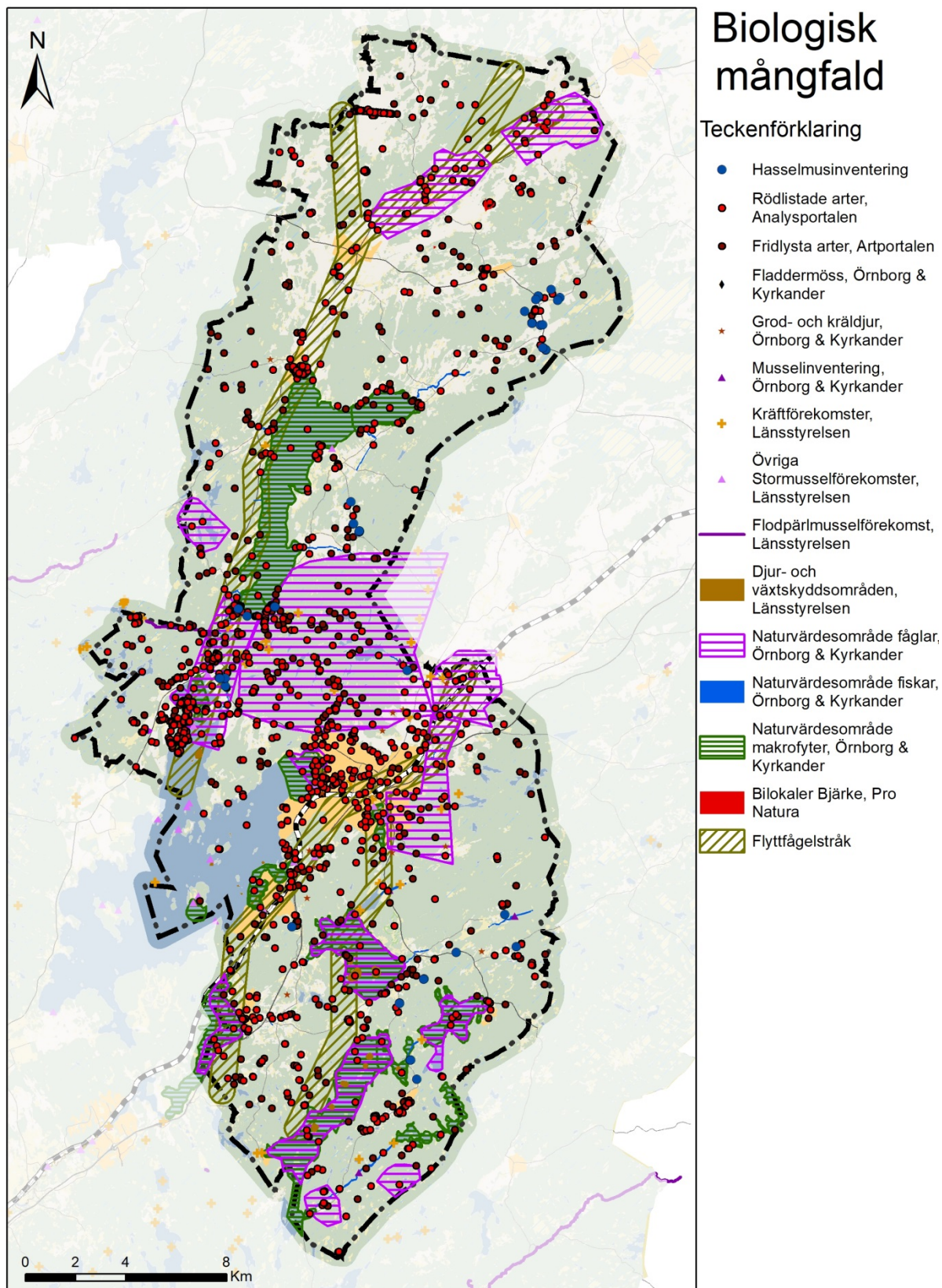
Grönområden i tätorterna

Alingsås tätort är en ”grön stad” med ståtliga trädalléer som kantar Ringgatorna och de bredare esplanaderna i stadskärnan. Sävån med sina lummiga kantzoner rinner som ett blå-grönt stråk genom staden. Det är också längs med Sävån som stadens främsta parker ligger, Brunnsparken, Plantaget och Nohagaparken.

Grönområden i staden har många viktiga funktioner. Det gäller såväl informell grönstruktur, såsom villaträdgårdar, kolonilotter och golfbanor, som parker och de större gröna kilarna i städernas ytterområden. Små och till synes obetydliga grönområden kan spela en stor roll för grönområdenas ekosystemtjänster och stadens biologiska mångfald. Genom att planera för sammankopplade grönområden skapas tillgängliga grönområden för stadens invånare samtidigt som arters rörlighet möjliggörs vilket gynnar den biologiska mångfalden.

Befolkningstillväxten i tätorterna och behovet av bostäder medför att omfattningen av grönområden minskar när tätorterna och städerna växer. Tillväxten av städer och tätorter gör att förutsättningarna för den urbana naturen förändras. Dels växer staden genom förtätning, vilket gör att grönområden ofta får lämna plats för bebyggelse och transportinfrastruktur. Samtidigt växer staden utåt, vilket hotar stora sammanhängande grönområden i utkanten av städer.

I Tillväxtprogram 2017-2026 samt i Översiktsplan 2018, pekas det ut ett antal utvecklingsområden i utkanterna av Alingsås tätort. Dessa är Rothoffskärr, Östra Ängabo, Stadsskogen och Norra Bolltorp. Dessa områden är idag bostadsnära grönområden med stora värden för vardagsrecreationen.

VIKTIGA BEGREPP

- Biologisk mångfald** Biologisk mångfald är ett samlingsbegrepp och innebär genetisk variation hos individerna inom en art, variation mellan olika arter och mellan olika naturtyper och landskap (CBM 2010). Biologisk mångfald finns i naturliga ekosystem som exempelvis skogar och sjöar, såväl som i av människan skapade och påverkade ekosystem, till exempel jordbruk, trädgårdar och parker (CBM 2010; ME 2005).
- Ekosystemtjänster** Ekosystemtjänster är ett sätt att uttrycka vilka nyttor människor får av ekosystemen och den biologiska mångfalden (NV 6733). Det är produkter och tjänster som naturens ekosystem ger oss människor och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet. Biologisk mångfald är en grundförutsättning för ekosystemens långsiktiga kapacitet att leverera ekosystemtjänster (NV 6736).
- Grön infrastruktur** Grön infrastruktur är ett ekologiskt funktionellt nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda element som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras och för samhället viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet (Lst Västra Götaland 2018).

VILJERIKTNING GÄLLANDE NATURVÄRDEN

I den gällande översiktsplanen, antagen 2018-10-31 (KF § 182), anges följande riktlinjer för naturen i den fysiska planeringen i Alingsås kommun.

- I all planering tas stor hänsyn till de biologiska värdena i grön- och blåstrukturen.
- Grönområden i tätorter och tätortsnära grön- och rekreationsområden värnas.
- I planeringen tas hänsyn till att sambanden i den sammanhängande blå- och grönstrukturen inte bryts.
- Lättillgängliga natur- och friluftsområden ska finnas i närheten av alla orter.
- Kommunen bör arbeta med att bilda naturreservat alternativt kulturresept som skydd för natur- och kulturvärdena för de i naturvårdsprogrammet utpekade prioriterade naturvårdsobjekt.
- Detaljerade naturvärdesinventeringar ska ligga till grund för planering av ny sammanhållen bebyggelse som berör områden med utpekade naturvärden.
- Vid borttagna värden i samband detaljplanering kan kompensationsåtgärder komma att krävas.
- Park- och gatuträd som tas ned ska ersättas enligt principen "ett träd ner - tre nya upp".
- Inom områden med höga naturvärden ska särskild hänsyn tas till dessa vid förändrad markanvändning. Om områden med höga naturvärden berörs vid planering av ny sammanhållen bebyggelse eller vindkraftetableringar ska noggrannare naturvärdesinventeringar ligga till grund för bedömningarna om bebyggelsens avgränsning och omfattning.
- I den enskilda planeringssituationen då fördjupningar av översiktsplanen tas fram, då detaljplaner upprättas eller vid prövning av enstaka bygglov utanför detaljplan, ska hänsyn tas till värdena i grön- och blåstrukturen utifrån aktuell planeringsnivå och områdenas karaktär och innehåll.

ALINGSÅS KOMMUNS NATURVÅRDSPOLICY

- Kommunens biologiska resurser, marken¹ och vattnet², ska bevaras i största möjliga utsträckning, samt att de utnyttjas på ett sätt som garanterar biologisk mångfald och ekosystemtjänsters långsiktiga funktion.
 - Värdefulla naturområden med höga naturvärden, skyddsvärda biotoper och lokaler för hotade arter ska skyddas – inte exploateras.
 - Ekosystemtjänster och värdet av dessa ska integreras i beslut där så är relevant.
- Kommunen ska främja rekreation, friluftsliv och naturturism.
 - En god tillgång till rik och varierad natur ska främjas och bevaras.
 - Grönstrukturen i och i anslutning till tätorten ska bevaras och utvecklas.
- Kommunen ska bidra till att allmänhetens kunskap om och förståelse för naturen ökar.
 - God tillgång till bostadsnära naturområden och skolskogar, med goda förutsättningar för lek och naturbaserat lärande.
 - Information om naturen och naturvärden i kommunen ska finnas lättillgänglig för kommunens invånare och besökare.
- Kommunens naturvårdsambitioner ska konkretiseras i ett naturvårdsprogram, som ska utgöra underlag för kommunens fysiska planering.

¹ skog, jordbruksmark, våtmark, allé, parker, m.fl.

² sjöar, vattendrag och grundvatten

Naturvårdsvision

Det ska finnas livskraftiga populationer för alla naturligt förekommande arter i Alingsås kommun. Vi använder landskapet så att det finns en sammanhängande struktur av naturvärdeskärnor, där arter kan spridas mellan livsmiljöer inom kommunen men också till angränsande kommuner. Landskapet utmärks av den variation hos de olika typer av miljöer som är möjlig utifrån de naturgivna förutsättningarna.

ALINGSÅS KOMMUNS LOKALA MILJÖMÅL

Det övergripande syftet med Alingsås kommuns miljömål (2011-2019) är att:

”Till nästa generation ska vi lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta”

Det innebär att människans påverkan på miljön ska vara långsiktigt hållbar. Vilket betyder att ekosystemens naturliga processer och funktioner ska värnas och bevaras, att arter och naturtyper bevaras och utvecklas.

Alingsås kommuns miljömål är grupperade i tre huvudområden:

Rik natur	<p>Naturen ska skyddas och bevaras så att det unika i Alingsås kommun utvecklas och förvaltas på bästa sätt.</p> <p>Jord- och skogsbruket ska utvecklas på ett hållbart sätt, med hänsyn till den biologiska mångfalden, kulturmiljövärden och sociala värden.</p> <p>Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.</p> <p>Spridningen av kemikalier som kan hota människors hälsa och den biologiska mångfalden ska minska.</p>
Friskt vatten	<p>Vattnet i Alingsås sjöar och vattendrag ska vara rent och skapa förutsättningar för livskraftiga djur- och växtpopulationer.</p> <p>Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning.</p> <p>Påverkade vatten ska i möjligaste mån återställas till sitt ursprungliga tillstånd.</p>
Det goda samhället	<p>Alingsås bebyggda miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö ur ett ekologiskt perspektiv och samtidigt bidra till en god regional och global miljö.</p> <p>Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.</p> <p>Samhällsstrukturen i Alingsås ska främja miljöanpassade och resurssnåla transporter samt en effektivare energianvändning och nyttjande av förnyelsebara energikällor</p> <p>Utsläppen till luften av växthusgaser eller föroreningar som kan vara skadliga för människor, djur, växter, byggnader, mark eller vatten ska minskas.</p> <p>Tillväxt och utveckling ska vara hållbar från ett ekologiskt perspektiv.</p>

ANSVARSFÖRDELNING I KOMMUNEN

Naturvårdsfrågorna är ofta av ”förvaltningsövergripande” karaktär och beröra ofta olika personers ansvarsområde. En Naturvårdsgrupp skulle kunna fungera som ett forum för samordning och helhetstänkande, förutsatt att tjänstepersoner från olika förvaltningar finns representerad i gruppen.

DENNA DEL SKA UPPDATERAS UTIFRÅN DEN NYA NÄMNINDELNINGEN. LIKASÅ BEHÖVER ANSVARSFÖRDELNINGEN I ÅTGÄRDSPLANEN SES ÖVER.

Kommunstyrelseförvaltningens ansvar

Övergripande naturvårdsplanering (ÖP, naturvårdsprogram mm)
Information om naturvårdsarbetet inom ramen för Agenda 2030 arbetet
Utveckling av turism
Bevakning av naturvårdsfrågor vid exploatering av mark och vatten
Bevakning av naturvårdsfrågor i strategiskt kommunövergripande frågor

Miljöskyddskontorets ansvar

Tillsyn enligt miljöbalken
Bevakning av att naturvårdsfrågorna i samband med bygglovsprövning och detaljplaneläggning
Remissvar i frågor som berör kommunens övergripande naturvårdsplanering
Att driva vissa naturvårdsprojekt

Tekniska enhetens ansvar

Bevakning av naturvårdsfrågorna i samband med skötseln av kommunens markområden

Samhällsbyggnadsenhetens ansvar

Bevakning av naturvårdsfrågorna i samband med projektering och utbyggnad av olika exploateringsprojekt

Barn- och utbildningsförvaltningens ansvar

Ge barn och ungdomar tillräckliga kunskaper i naturvård och en positiv känsla för natur och friluftsliv

Kultur- och fritidsenhetens ansvar

Natur och kulturfrågor
Stöd till olika friluftsanläggningar

NATURVÅRDSMÅL FÖR ALINGSÅS KOMMUN

I den här delen följer en rad mål uppdelade i tre teman:

- En rik och levande natur
- Naturanpassad samhällsbyggnad
- Kunskapsspridning och medborgardialog

I varje tema finns först övergripande mål, som är kopplade till de nationella miljömålen, de friluftspolitiska målen och de folkhälsopolitiska målen. Därefter följer specifika mål som i sin tur är kopplade till olika strategiska dokument, exempelvis den nationella strategin för skydd av skog. Efter naturvårdsmålen följer en rad åtgärder som behöver genomföras för att kunna jobba i riktning för att uppnå naturvårdsmålen.

MÅL: EN RIK OCH LEVANDE NATUR

Övergripande mål

Skydd av områden

Minst 20 procent av Sveriges land- och sötvattensområden ska senast år 2020 bidra till att nå nationella och internationella mål för biologisk mångfald.

Gynnsam bevarandestatus

Naturtyper och arter med naturlig förekomst i Alingsås kommun har en gynnsam bevarandestatus.

Grön infrastruktur

Det finns en fungerande grön infrastruktur, som upprätthålls genom en kombination av skydd, återställande och hållbart nyttjande, så att fragmentering av populationer och livsmiljöer inte sker och den biologiska mångfalden i landskapet bevaras.

Biologiskt kulturarv

Det biologiska kulturarvet är förvaltats så att viktiga natur- och kulturvärden är bevarade och det finns förutsättningar för fortsatt utveckling av värdena.

Motståndskraftiga ekosystem

Ekosystemen har förmåga att klara av störningar samt anpassa sig till förändringar, som ett ändrat klimat, så att de kan fortsätta leverera ekosystemtjänster.

Främmande arter

Den biologiska mångfalden hotas inte av främmande arter och genotyper.

Specifika mål

Skogslandskapet

Skogar med höga naturvärden ska skyddas från avverkning.

Arealen äldre lövrik skog, arealen gammal skog och mängden hård död ved ska öka på produktiv skogsmark.

Odlingslandskapet

Odlingslandskapet är öppet och variationsrikt med betydande inslag av hävdade naturbetesmarker och slåtterängar, småbiotoper och vattenmiljöer, som erbjuder livsmiljöer och spridningsvägar för vilda växt- och djurarter.

Våtmarkerna

Våtmarker är återskapade, i synnerhet där aktiviteter som exempelvis dränering och torvtäkter har medfört förlust och fragmentering av våtmarker och arter knutna till våtmarker har möjlighet att sprida sig till nya lokaler inom sina naturliga utbredningsområden.

Växt- och djurlivet

De ekologiska sambanden har stärkts så att skyddade och på andra sätt bevarade områden och biotoper är väl förbundna och integrerade i landskapet, genom att den gröna infrastrukturen har utvecklats och förstärkts.

Värdefulla livsmiljöer har återställts så att statusen för de i Alingsås kommun förekommande hotade arter har förbättrats, samt att den genetiska variationen inom och mellan populationerna är tillräcklig för livskraftiga populationer.

Åtgärdsplan för en rik och levande natur

A. Värdefulla områden och värdeelement ska skyddas.

A1. Naturreservat eller biotopskyddsområde ska inrättas för de i kommunen mest värdefulla värdekärnorna, dvs. de objekt som i naturvårdsprogrammet har naturvärdesklass A.

Föreslag på prioriterade objekt för naturreservat (se lista i Del 2):

- Ekåsaryd, eventuellt tillsammans med Dammsjöås (natur/kulturresevat)
- Högmossen
- Rödeneplatån, utgångspunkten är Stora och Lilla Ulvemossen och området runt dessa.
- Risveden - Klevsjöområdet
- Stora Halö och Stora Torstö

Föreslag på prioriterade objekt för biotopskyddsområde:

- Tillfällan
- Kullabo

Ansvarig: Kommunfullmäktige i samarbete med Miljöskyddsnämnden och Kommunstyrelsen

A2. Nya naturminnen ska inrättas.

- Ta fram underlag för att kunna peka ut skyddsvärda träd till nya naturminnen.
- Inrätta minst 2 nya naturminnen.

Ansvarig: Kommunfullmäktige i samarbete med Miljöskyddsnämnden och Kommunstyrelsen

B. Spridningsmöjligheterna för växter och djur ska stärkas i landskapet.

B1. Förbättra kunskapsunderlaget för att kunna skydda, utveckla och restaurera.

Följande åtgärder behövs för att förbättra kunskapsunderlaget:

- Objekten i Naturvårdsprogrammets objektskatalog där naturvärdet är klassat utifrån olika inventeringar, exempelvis lövskogsinventering + ängs- och betesmarksinventering, behöver vägas samman och visas som ett objekt i GIS.
- Objekten i Naturvårdsprogrammet behöver nyinventeras i fält för att uppdatera statusläge och utvecklingspotential.
- Ängs- och betesmarksinventeringen från 2004 behöver uppdateras med fältinventeringar som visar områdets hävdkvalitet och förekomst av olika arter.
- Skogsområden med naturskogskaraktär i barrskogslandskapet behöver kartläggas.
- Lövskogsområden med värdekärnor av ädellöv behöver följas upp.
- Kunskapen om förekomst av känsliga och skyddsvärda arter behöver förbättras.

Ansvarig: Miljöskyddsnämnden med stöd av Kommunfullmäktige

B2. Identifiera ansvarsarter och ansvarsnaturtyper

- Ett underlag för vilka som är kommunens ansvarsarter och ansvarsnaturtyper behöver tas fram.
- Åtgärdsprogram behöver upprättas för dessa arter, alternativt följa de av länsstyrelsen redan framtagna åtgärdsprogram för de specifika arterna och naturtyperna. I åtgärdsprogrammet ska ansvarsarternas långsiktiga krav och viktiga processer för ansvarsnaturtyperna definieras. Värdefulla landskap för dessa arter och naturtyper i kommunen ska identifieras och en beskrivning av vilken hänsyn som är viktig inom dessa landskap ska finnas med.

Ansvarig: Miljöskyddsnämnden

B3. Analysera grön infrastruktur.

Med ett förbättrat kunskapsunderlag kan nya analyser av grön infrastruktur göras, inklusive spridningsmöjligheter för olika arter.

Ansvarig: Miljöskyddsnämnden med hjälp av GIS-enheten

43. Utveckla och restaurera värdefulla naturmiljöer.

Förslag på åtgärder:

- Verka för fortsatt hävd av befintliga slåtterängar, samt restaurera och nyskapa ängsmarker.
- Restaurera våtmarker, exempelvis genom att diken fylls igen.
- Skyddsvärda träd och ersättningsträd till dessa, ska frihuggas.
- Blomrika miljöer för pollinerare kan skapas genom att omvandla tätortsnära gräsmarker till slåtterängar.
- Genomföra åtgärder så att bevarandestatus för kommunens ansvarsarter och ansvarsnaturtyper förbättras.

Ansvarig: Tekniska nämnden i samarbete med Miljöskyddsnämnden

B5. Motverka spridning av invasiva främmande arter.

Förslag på åtgärder:

- Kontinuerligt röja undan de invasiva främmande arter som finns på kommunens mark, samt de av kommunen förvaltade områden.
- Skapa möjligheter för privatpersoner att bli av med avfall från invasiva främmande arter.

Ansvarig: Tekniska nämnden

C. Förvaltning av skyddade och skyddsvärda områden och värdeelement för att bevara skyddsvärda naturtyper och arter.

C1. Tillsyn av skyddade områden

- Naturresevat
- Biotopskyddsområden
- Djurskyddsområden
- Naturminnen
- m.fl.

Ansvarig: Miljöskyddsnämnden

C2. Uppdaterade skötselplaner

Tillsynen kan leda till att skötselplanerna för ovan nämnda behöver revideras.

Ansvarig: Tekniska nämnden i samarbete med Miljöskyddsnämnden

Åtgärderna främjar bl.a. följande ekosystemtjänster:

- Livsmiljöer
- Primärproduktion
- Livsmedel, råvaror och bioenergi
- Skadedjursbekämpning
- Pollinering
- Genetiska resurser
- Stadig och säker mark
- Klimatreglering
- Kollagring
- Översvämningsskydd
- Vattenrening
- Vattenreglering och vattenmagasinering
- Naturupplevelser, rekreation och turism
- Forskning och utbildning

Åtgärderna bidrar främst till att nå miljömålen:

- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Myllrande våtmarker
- Ett rikt växt- och djurliv

Åtgärderna bidrar främst till följande globala mål:

- 6. Rent vatten och sanitet
- 15. Ekosystem och biologisk mångfald

MÅL: NATURANPASSAD SAMHÄLLSBYGGNAD

Övergripande mål

Hållbar samhällsplanering

Helhetsperspektiv på hållbar utveckling där även de ekologiska aspekterna genomsyrar samtliga politikområden.

Grön infrastruktur

Sambandet mellan grönområden i tätorter och grönområden på landsbygden är planerade utifrån ett grönstråksperspektiv, med fokus på spridningsmöjligheter för växter och djur.

Natur- och grönområden i tätorter

Tätortsnära natur- och grönområden värdefull för friluftslivet, kulturmiljön och den biologiska mångfalden värnas och tillgängliggörs.

Synliggjorda ekosystemtjänster

Värdet av biologisk mångfald och ekosystemtjänster ska senast år 2018 vara allmänt kända och integrerade i ekonomiska ställningstaganden, politiska avväganden och andra beslut i samhället där så är relevant och skäligt.

Integrering av stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer

Stadsgrönska och ekosystemtjänster i den urbana miljön ska tillvaratas och integreras vid planering, byggande och förvaltning i städer och tätorter.

Specifika mål

Bevara tätortsnära skog- och jordbruksmark

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö, anläggningar och transportinfrastruktur ska utvecklas utan att tätortsnära skogsmark som har högt ekologiskt eller socialt värde eller att tätortsnära brukningsvärd jordbruksmark tas i anspråk så att möjligheten till stadsnära odling och att rekreation inte försämras.

Bostadsnära natur

Avståndet till närmsta tillgängliga grönområde om minst 1 ha, ska inte vara större än 300 meter från bostäder, skolor och förskolor. Det är viktigt att den bostadsnära naturen innehåller kvaliteter så att den kan tillfredsställa människans behov av rofylldhet, naturupplevelse, lek och umgänge.

Säkerställa ekosystemtjänster i den byggda miljön

Tillvarata, skapa, utveckla, och stödja de ekosystemtjänster som bidrar till vår välfärd och livskvalitet. I den byggda miljön kan det handla om ekosystemens förmåga att rena luft, sänka temperaturer, ta hand om dagvatten och erbjuda rekreativa och hälsosamma miljöer. Ekosystemtjänster ska synliggöras i översiktsplaner, detaljplaner och vägplaner.

Naturanpassade lösningar

Bebyggelse och infrastruktur ska anpassas efter naturens förutsättningar. Åtgärder för att t.ex. förebygga effekter av klimatförändringar, så som t.ex. erosionsskydd, översvämningsskydd, mm., ska vara naturbaserade.

Åtgärdsplan för en naturanpassad samhällsbyggnad

D. Värdefulla områden och värdeelement ska inte exploateras.

D1. Använda GIS-baserade naturvårdsdatabaser och naturvårdsprogram i fysisk planering

- Uppdatera underlaget i naturvårdsdatabasen regelbundet minst varje år.
- Naturvärdesinventeringar genomförda i samband med detaljplaner och annan fysisk planering ska samlas på ett ställe och kartsikt skall göras tillgängliga i GIS.

Ansvarig: Samhällsbyggnadsnämnden

D2. Hänsynsnivåer ska beaktas vid exploatering.

- Checklistan i detta dokument ska följas.
- Checklistan ska utvärderas och revideras inför nästa upplaga av naturvårdsprogram.

Ansvarig: Samhällsbyggnadsnämnden

D3. Naturvärdesinventering ska genomföras vid fysisk planering, speciellt detaljplaner och planprogram som antas medföra betydande miljöpåverkan.

- Samråd med kommunekologen ska ske för bedömning om planen antas medföra betydande miljöpåverkan.
- Utvärdering av naturvärdesinventeringens resultat ska ske i samråd med kommunekologen.

Ansvarig: Samhällsbyggnadsnämnden

E. Säkra tillgången till bostadsnära natur

E1. Skydda och utveckla tätorters grönområden

- Upprätta grönstrukturplaner för tätorterna som del i eller kopplat till ÖP eller FÖP.

Ansvarig: Samhällsbyggnadsnämnden

E2. Skydda och utveckla grönområden i anslutning till skolor och förskolor.

- Analysera förekomsten av grönområden i anslutning till skolor och förskolor.
- Peka ut grönområden och ge dessa benämningen skolskogar.
- Skolskogarna ska ingå i grönstrukturplanerna för tätorterna.

Ansvarig: Samhällsbyggnadsnämnden, Tekniska nämnden och Barn- och ungdomsnämnden.

F. Naturanpassning i exploatering av mark och vatten

F1. Ekosystemtjänstbedömning ska genomföras vid fysisk planering, speciellt detaljplaner och planprogram

- Checklistan i detta dokument ska följas som ett första steg innan bättre alternativ har arbetats fram.
- Checklistan ska utvärderas och revideras inför nästa upplaga av naturvårdsprogram.

Ansvarig: Samhällsbyggnadsnämnden tillsammans med Miljöskyddsnämnden

F2. Klimatanpassning

- En klimatanpassningsplan bör upprättas. Exempel på naturanpassade lösningar finns i Länsstyrelsen skrift Naturbaserade lösningar mot översvämning och i rapporten Naturanpassade åtgärder mot översvämning.
- En person ansvarig för klimatanpassningsfrågorna i kommunen bör tillsättas.

Ansvarig: Kommunstyrelsen

F3. Stärkt satsning på pilotprojekt

- Pilotprojekt i syfte att testa olika lösningar för att stärka ekosystemtjänster och klimatanpassning samt samla kunskap om hur olika lösningar fungerar bör genomföras.

Ansvarig: Samhällsbyggnadsnämnden och Kommunstyrelsen

Åtgärderna främjar bl.a. följande ekosystemtjänster:

- Lokalklimat och renare luft
- Klimatanpassning
- Grön infrastruktur
- Kulturarv
- Stadsodling
- Naturupplevelser
- Hälsa och rekreation

Åtgärderna bidrar främst till att nå miljömålen:

- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv

Åtgärderna bidrar främst till följande globala mål:

3. God hälsa och välbefinnande
6. Rent vatten och sanitet
11. Hållbara städer och samhällen
13. Bekämpa klimatförändringarna
15. Ekosystem och biologisk mångfald

MÅL: KUNSKAPSSPRIDNING OCH MEDBORGARDIALOG

Övergripande mål

Miljömedvetna medborgare

Miljömedvetna alingsåsare som bidrar i omställningen till ett hållbart samhälle, där ekologiska aspekter och naturanpassade lösningar och livsstilar är självklara.

Delaktighet

Medborgare som känner delaktighet i förvaltningen av deras livsmiljö är mer ansvarstagande och hänsynstagande gentemot sin närmiljö. Genom delaktighet skapas samhörighet och välmående medborgare. Medborgare och ideella föreningar sitter dessutom med en stor kunskap gällande naturen i kommunen, naturvärden och naturvården, denna kompetens ska tas tillvara.

Hälsosamma livsstilar

Det finns tillräckligt med god och tillgänglig närnatur som inspirerar till vistelser i naturen. Att vistas i naturen är hälsofrämjande, och bidrar till både fysiskt och psykiskt välmående. Människor som vistas mycket i naturen blir dessutom mer miljömedvetna, vilket gynnar omställningen till ett hållbart Alingsås.

Specifika mål

Naturkunskap

Folkbildning för samtliga medborgare i kommunen, som förklarar varför vi behöver biologisk mångfald och fungerande ekosystem, och hur var och en kan bidra till en rik och varierad natur.

Medborgardialog

Regelbundna träffar med ideella föreningar och medborgare för kunskapsutbyte gällande naturen, arterna och naturvården i Alingsås kommun.

Naturguide

Intressanta naturområden, utflyktsmål, vandringsleder m.m. ska samlas i en naturguide som är tillgänglig för medborgare och besökare.

Åtgärdsplan för kunskapsspridning och medborgardialog

G. Skapa en naturlig samlingspunkt för kunskapsspridning

G1. Utred befintliga forum för att förstärka dessa

Ansvarig: Kommunstyrelsen

G2. Inrätta ett ekomuseum eller naturrum

Ansvarig: Kommunstyrelsen

H. Skapa forum för medborgardialog

H1. Regelbundna fysiska träffar med ideella föreningar och medborgare där förslag kan ges och återkoppling kan ske.

Ansvarig: Miljöskyddsnämnden

H2. Plattform för medborgarförslag

Den befintliga plattformen för medborgarförslag ses över, alternativt att det skapas en separat plattform för naturvårdsfrågor.

Ansvarig: Kommunstyrelsen i samarbete med Miljöskyddsnämnden

I. Naturguide

I1. Den befintliga naturguiden på kommunens hemsida uppdateras

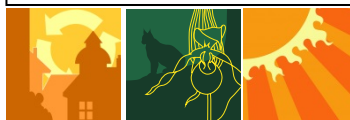
Ansvarig: Miljöskyddsnämnden i samarbete med kultur- och fritidsnämnden

I2. En populärvetenskaplig kortversion av naturguiden trycks upp och sprids på lämpliga platser i kommunen.

Ansvarig: Miljöskyddsnämnden i samarbete med kultur- och fritidsnämnden

Åtgärderna främjar bl.a. följande ekosystemtjänster:

- Lokalklimat och renare luft
- Kulturarv
- Naturupplevelser
- Hälsa och rekreation

Åtgärderna bidrar främst till att nå miljömålen:

- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv
- Begränsad klimatpåverkan

Åtgärderna bidrar främst till följande globala mål:

3. God hälsa och välbefinnande
11. Hållbara städer och samhällen
13. Bekämpa klimatförändringarna
15. Ekosystem och biologisk mångfald

ÖVERGRIPANDE STRATEGIER FÖR NATURVÅRD

Som komplement till naturvårdsmål och åtgärder följer här en rad med strategier som ska tillämpas i strävan mot att uppnå naturvårdsmålen och skapa en rikare biologisk mångfald.

Allas gemensamma ansvar

Naturen med dess mångfald av arter och naturtyper är allas vårt hem och vår livsmiljö, därmed har vi, var och en, ett gemensamt ansvar att bevara, vårda och värna om den biologiska mångfalden.

Naturvårdsarbetet behöver ses ur ett landskaps- och ekosystemtjänstperspektiv. Att vårda och värna om våra naturmiljöer och dess mångfald är därför en fråga som berör hela samhället. Ansvaret delas av markägare, brukare, kommunen och andra myndigheter, också den enskilda människan är en viktig aktör. Med naturen och dess förutsättningar som utgångspunkt kan vi tillsammans bidra till kunskapsuppbyggnad och naturbaserade lösningar för utveckling.

Naturvårdsarbetet i Alingsås kommun kan inte bedrivas som en isolerad företeelse utan kräver samarbete mellan olika politikområden, exempelvis fysisk planering, folkhälsa, skola och äldreomsorg. Samförstånd är en förutsättning för ett lyckat resultat.

Bevara istället för att återskapa

En viktig utgångspunkt för att kunna bevara livskraftiga bestånd av arter är att det är klokare och billigare att bevara och restaurera befintliga livsmiljöer, än att kompensera eller försöka återskapa när de har försvunnit.

Förebygga

Det är en prioriterad uppgift att bevara områden med hög biologisk mångfald och värna om de hotade och sällsynta arter som finns i vardagslandskapet, samt att utöka livsmiljöerna i anslutning till dessa. Restaureringar är effektivare om de sker nära områden med höga naturvärden.

Försiktighet

Försiktighetsmått och skyddsåtgärder måste alltid vidtas för att förebygga, hindra eller motverka att en verksamhet eller åtgärd medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön (MB kap 2 § 3).

Lokalisering

Alla verksamheter och åtgärder som tar mark- eller vattenområden i anspråk och som kan ha negativ effekt på naturvårdens bevarandevärden, bör lokaliseras till områden där den negativa påverkan blir så liten som möjligt (MB kap 2 § 4).

Kompensationsåtgärder

I miljöbalken finns krav på att den som gör intrång i naturvårdsintressen ska kompensera förlusten av bevarandevärden. Kompensationsåtgärder ska dock ses som något som blir aktuellt först när förebyggande av förlust av naturvärden inte lyckats.

Kunskapsuppbyggnad

Naturvården har en folkbildningsuppgift i att förklara varför vi behöver biologisk mångfald och fungerande ekosystem och hur var och en kan bidra till en rik och varierad natur. Det handlar också om att tillvarata de traditionella kunskaperna om hur naturens resurser utnyttjas långsiktigt hållbart.

Framgångsfaktorer för en god och effektiv naturvård:

- Politisk vilja och prioritering för att ge stöd till kommunens naturvårdsarbete
- Tillräckligt med kunskapsunderlag
- Resurser och kompetens
- Tydliga riktlinjer och mål för naturvård
- Helhetsbild och samordning mellan förvaltningar, lokala aktörer och grannkommuner för en hållbar landskapsplanering.

Naturvärdesklassning

Vid klassificeringen av de områden som pekas ut i naturvårdsprogrammets objektskatalog (Del 2) har de biologiska värdena varit de primära kriterierna för klassificeringen. Aspekter som geologiska värden, friluftslivs- och kulturvärden har vägts in i bedömningen.

Objekten är klassade i en tregradig skala A-C, där

- A är högsta naturvärde
- B är mycket högt naturvärde
- C är högt naturvärde.

I Objektskatalogen anges även naturvärdesklassningar från Länsstyrelsen, exempelvis ängs- och betesmarksinventering, lövskogsinventering, m.fl. Denna naturvärdesklassning har också en tregradig skala 1-3 där

- 1 är högsta naturvärde (motsvarar A)
- 2 är mycket högt naturvärde
- 3 är högt naturvärde.

Dessa naturvärdesklassningar har utgjort grunden i klassningen av naturvärden, ytterligare lokala värden kan innebära att kommunens klassning ser annorlunda ut.

Marken som blivit klassade i naturvårdsprogrammet innehåller mycket viktiga naturvärden antingen vetenskapliga eller rekreativa. Exploateringar och verksamheter skall därför så långt som möjligt undvikas i dessa områden.

RIKTLINJER: Hänsyn vid exploatering

För att underlätta arbetet med samhällsplaneringen i förhållande till naturvårdsprogrammet, anges riktlinjer för hänsynsnivå utifrån områdets naturvärden. Hänsynsnivåerna innebär olika grad av hänsyn som ska tas i samband med exploateringar. Ju högre naturvärde ett område har desto större grad av hänsyn behöver tas.

Vid all hantering av exploatering, tillståndsprövning och skötselplanering ska riktlinjerna för gällande hänsynsnivå följas. Riktlinjerna får endast frångås om en ny naturvärdesinventering tydligt visar att klassningen ej är befogad. Vid en sådan bedömning skall samråd ske med berörda myndigheter, t.ex. länsstyrelsen eller skogsstyrelsen.

Vid allt arbete inom områden som blivit klassade i naturvårdsprogrammet gäller det att arbeta med försiktighet. Även vid mindre åtgärder så som fällning av enstaka träd, vassröjning, dikesrensning m.m., bör någon med naturvårdskompetens tillfrågas.

Hänsynsnivå 1

Områden inom hänsynsnivå 1 är:

- Områden med naturvärdesklass A i Naturvårdsprogrammet del 2 - objektsbeskrivning.
- Skyddade områden (naturreservat, naturminnen, områden med landskapsbildsskydd, fågelskyddsområden, strandskyddsområden, områden med naturvårdsavtal samt biotopskyddade områden och objekt).
- Natura 2000-områden.
- Områden med mycket höga naturvärden (klass 1) i Ängs- och betesmarksinventeringen.
- Ädellövskogar, våtmarker och sumpskogar med mycket höga naturvärden (klass 1).
- Nyckelbiotoper
- Lokaler för hotade arter (CR/EN/VU)

Riktlinjer

Ny exploatering i områden med hänsynsnivå 1 får inte förekomma med hänsyn till de mycket höga naturvärdena. Exploatering i tät anslutning till områdena får ej ske så att naturvärdena hotas.

Undantag

1. Mindre byggnationer som tillåts i reservatsbestämmelserna.
2. Länsstyrelsen eller miljödomstolen kan ge tillstånd till mindre ingrepp i Natura 2000-område som inte skadar de utpekade värdena.
3. Inom strandskyddsområde får kommunen eller länsstyrelsen med stöd av Miljöbalken 7:18 bevilja dispens om det finns särskilda skäl, men ”endast om det är förenligt med strandskyddets syfte”.
4. För ett s.k. generellt biotopskydd, t.ex. samtliga stenmurar i odlingslandskapet, gäller att exploatering ska undvikas. Möjlighet finns att söka dispens hos länsstyrelsen för mindre ingrepp.
5. För exploatering i områden som klassats med högsta naturvärdesklass (klass 1 eller A) i naturvärdesinventeringarna ovan får exploatering endast ske om en ny naturvärdesinventering tydligt visar att klassningen inte är befogad. Vid en sådan bedömning ska samråd ske med den berörda myndigheten (länsstyrelsen eller skogsstyrelsen).

Hänsynsnivå 2

Områden inom hänsynsnivå 2 är:

- Områden med naturvärdesklass B i Naturvårdsprogrammet del 2 - objektsbeskrivning.
- Ädellövskogar, våtmarker och sumpskogar med höga naturvärden (klass 2).
- Objekt med naturvärden enligt skogsstyrelsen.
- Lokaler för missgynnade (NT) eller i övrigt sällsynta arter.
- Riksintressen för naturvård, kulturvård eller friluftslivet.
- Artrika vägkanter enligt Vägverkets inventering.
- Närströvområden i anslutning till tätorter enligt översiktsplanen.
- Gröna kilar.
- I övrigt lokalt värdefulla områden som kartläggs i samband med detaljplaneläggning eller olika tillståndsärenden.

Riktlinjer

Omfattande exploatering, såsom ny detaljplan, får inte förekomma i områden med hänsynsnivå 2.

Mindre omfattande exploateringar, såsom nya byggnader, bostadshus, mm., bör inte förekomma, men kan tillåtas om åtgärden tillgodoser starka allmänna intressen som inte kan tillgodoses på andra sätt, och får bara ske om åtgärden kan utföras på ett sådant sätt att utpekade värden inte påtagligt skadas.

Även exploatering i närheten av områden med hänsynsnivå 2 ska ske med hänsyn till naturvärden.

Undantag

1. För närströvområden kan det i vissa fall bli aktuellt med ändrade gränsdragningar. Detta ska då föregås av en särskild studie som motiverar sådana ändringar från naturvårds- och friluftslivssynpunkt.
2. För värdefulla naturområden eller områden som klassats i naturvårdsinventeringar som nämns ovan kan i vissa fall exploatering kombineras med bevarandeåtgärder så att naturvärdena gynnas. Vid en sådan bedömning ska samråd ske med den berörda myndigheten (länsstyrelsen eller skogsstyrelsen).
3. Omvärdering av områden enligt ovan kan göras endast om en ny naturvärdesinventering tydligt visar att den gamla klassningen eller avgränsningen inte är befogad. Även vid en sådan bedömning ska samråd ske enligt ovan.
4. För de ganska stora områden som utgör riksintressen för naturvärden och friluftslivet gäller enligt miljöbalken att de ska skyddas mot åtgärder som ”påtagligt kan skada natur- och kulturmiljön”. Under förutsättning att detta villkor klaras kan möjligen en något mer omfattande exploatering än för andra områden med hänsynsnivå 2 accepteras för mark med riksintresse belägen intill samlad bebyggelse. Observera att ett område både kan vara av riksintresse och dessutom omfattas av olika inventeringar eller skydd enligt hänsynsnivå 1 eller 2, då gäller inte detta undantag.
5. Tillbyggnader på befintliga byggnader får göras om tillbyggnaden är mindre än 50 % av den befintliga byggnaden och om tillbyggnaden inte innebär att hemfridszonen utökas.

Hänsynsnivå 3

Områden inom hänsynsnivå 3 är av betydelse ur ett landskapsperspektiv:

- Områden med naturvärdesklass C i Naturvårdsprogrammet del 2 - objektsbeskrivning.
- Regionalt värdefulla odlingslandskap.
- Lövskogs- eller våtmarksobjekt klass III.
- Ängs- och betesmarker som klassats som restaurerbara i Jordbruksverkets inventering.

Riktlinjer

Vid all exploatering ska extra stor försiktighet iakttas med hänsyn till de speciella värden som pekats ut för dessa områden.

Spridningskorridorer och grön infrastruktur ska också beaktas med stor hänsyn.

Vardagslandskapet

Områden som omfattas av begreppet vardagslandskapet är all den mark som inte omfattas av någon av hänsynsnivåerna ovan. Dessa naturområden, produktionsskogar, jordbruksmark, trädgårdar, grönområden, m.m. har stor betydelse för den gröna infrastrukturen och för landskapsbilden. Den gröna infrastrukturen och landskapsbilden är viktig för arters och människors möjlighet att röra sig sammanhängande mellan områden med högre naturvärden.

Riktlinjer

Checklistan för hantering av naturvårdsfrågor vid exploatering ska följas.

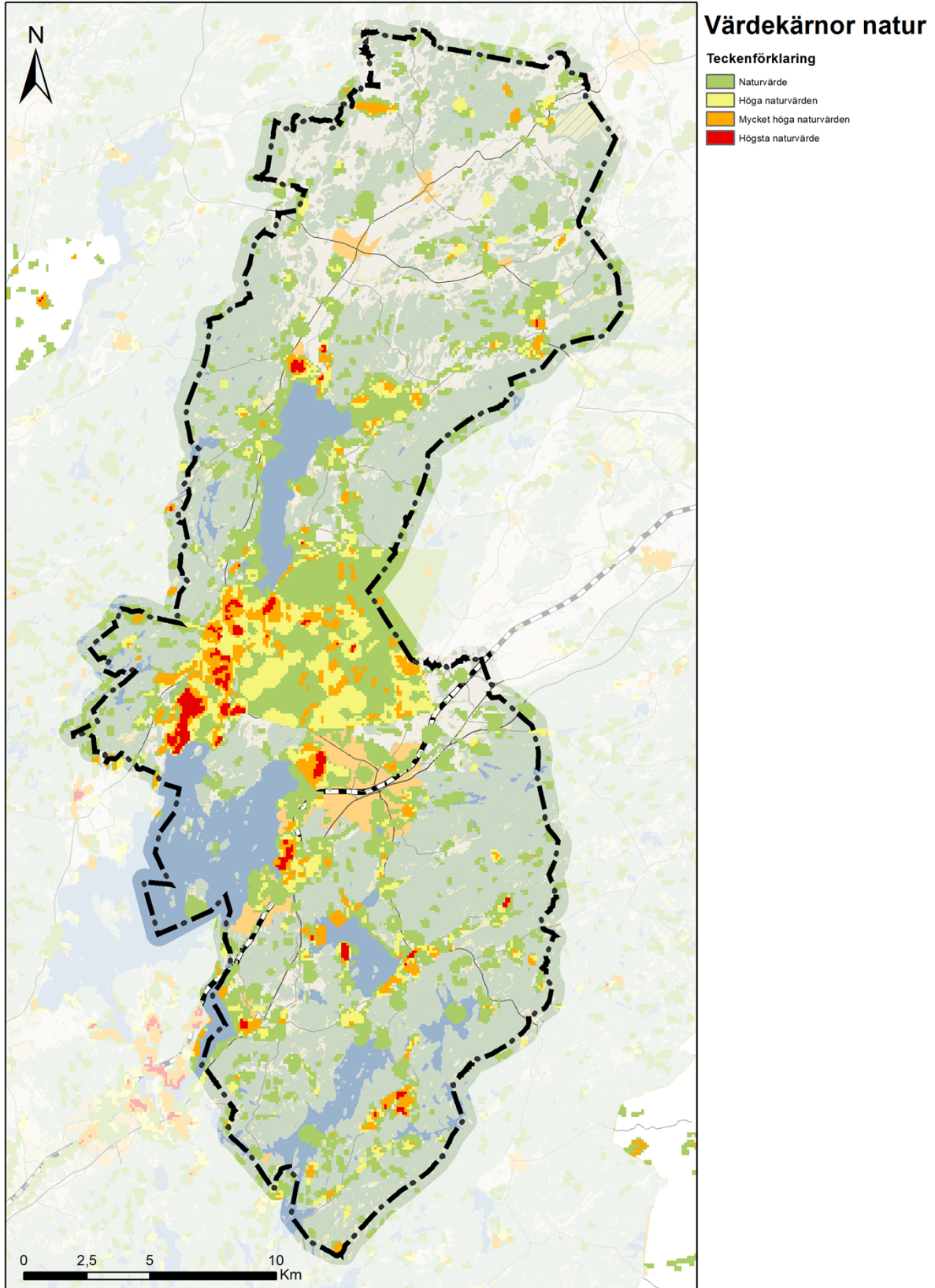
VÄRDEKÄRNOR NATUR

Bilden på nästa sida är en analys där samtliga inventerade områden har viktats och lagts ihop. Områdena har fått ett värde från 1 till 4 där en 1:a motsvarar att området har naturvärden och upp till en 4:a som innebär högsta naturvärde. I vissa områden finns flera olika inventeringar och flera olika värdeklasser dessa har då summerats och ju högre siffra desto mer värdefullt kan området anses vara ur naturvårdssynpunkt. Det är dock inte hela sanningen, eftersom inventeringar och framförallt observationer av skyddsvärda arter oftast görs i områden som redan beaktas som värdefulla.

Resultatet innebär att röda områden med högsta naturvärden i kartan på nästa sida är områden som bör vara skyddade då naturvärdena här är unika. I övrigt kan klasserna mycket höga naturvärden, höga naturvärden och naturvärden, indikera att ju högre naturvärde desto mer skyddsvärt, men det går inte helt säkert att säga att det inte finns högre naturvärden än redan noterade. Naturvärdesinventeringar är därför ytterst viktiga vid exploatering inom alla typer av naturområden.

I kartan motsvarar värdeklass hänsynsnivå på följande sätt:

Naturvärden	–	hänsynsnivå 2
Höga naturvärden	–	hänsynsnivå 2
Mycket höga naturvärden	–	hänsynsnivå 1
Högsta naturvärde	–	hänsynsnivå 1

CHECKLISTA: Hantering av naturvårdsfrågor vid exploatering

I samband med exploatering, t.ex. fysisk planering och olika tekniska projekt i kommunen är det viktigt att det är enkelt att kunna hämta digital information om vilka värdefulla natur- och rekreationsområden som berörs i ett aktuellt område. Under rubriken ”Detaljhänsyn vid exploatering” nedan, ges några konkreta exempel på hänsyn till natur- och friluftslivsvärden som kan tas då t.ex. en detaljplan ska upprättas.

Steg 1 - Avgränsning av plan- eller projekteringsområden

Plan- eller projekteringsområdet kontrolleras mot kommunens digitala kartdatabas och de naturvärden som finns angivna där. Ofta kan justeringar av planen utifrån naturvärden och andra naturbaserade förutsättningar göras redan i detta skede.

Steg 2 - Kontroll i fält och bedömning av värden

Eftersom den digitala kartdatabasen inte kan ge en fullständig bild av områdets naturvärden behöver oftast en kontroll i fält göras. Tidigare oupptäckta värden kan finnas som bör föranleda anpassningar och förändringar i planerna. Särskild uppmärksamhet bör ägnas sådana miljöer som kan utgöra viktiga delar av kommunens naturvärden – t.ex. betade ekhagar, slåtterängar, eller områden som omfattas av biotopskydd för småmiljöer inom odlingslandskapet.

Slutsatserna från kontrollen av naturvärden i fält, ska utmynna i en bedömning av naturvärdena inom det aktuella området och om planen kan antas medföra betydande miljöpåverkan (6 kap. 11 § MB, 4–5; 7 §§ MKB-förordningen (SFS 1998:905)). Vid bedömningen ska kriterierna i bilaga 4 i MKB-förordningen beaktas.

Steg 3 - Ekosystemtjänstbedömning

I samband med behovsbedömningen ska en bedömning av områdets ekosystemtjänster göras, som belyser de ekosystemtjänster som finns på platsen idag samt vilka behov som finns i framtiden. Bedömningen ska göras gällande vilka ekosystemtjänster som ska skyddas eller stärkas, om det finns behov av att skapa ekosystemtjänster som inte finns på platsen idag, eller om det finns en avvägning mot andra intressen som medför att ekosystemtjänster inte kan bevaras inom planområdet, och därmed kan behöva kompenseras på annan plats. Under rubriken ”Checklista: Ekosystemtjänstbedömning” nedan ges ett exempel på arbetsgång.

Steg 4 - Miljöbedömning och Miljökonsekvensbeskrivning

I många fall räcker det med en enklare miljöbedömning utan särskild formell status. I de fall då planen bedöms medföra betydande miljöpåverkan behöver det upprättas en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) enligt Miljöbalken (SFS 1998:808) eller Plan- och bygglagen (SFS 2010:900). Miljökonsekvensbeskrivningen ska kompletteras med ekosystemtjänstbedömningen. Slutsatserna från steg 2 och 3 arbetas in i MKB:n. Planen kan behöva justeras efterhand som ny kunskap växer fram utifrån MKB:n och ekosystemtjänstanalysen.

Steg 5 - Hänsyn vid projektering/exploatering

För att försäkra sig om att hänsyn till naturvård och friluftsliv verkligen tas även i utbyggnadsskedet behöver ansvaret för dessa frågor tydliggöras. I t.ex. ett exploateringsavtal eller en miljöplan för ett tekniskt projekt bör en obligatorisk punkt finnas med som tar upp dessa frågor och vem som ansvarar för dem. Där kan även ingå krav på återrapportering från entreprenören till kommunen, liksom en klausul om vitesförelägganden om föreskriven hänsyn inte tas.

Detaljhänsyn vid exploatering

Här ges några konkreta exempel på hänsyn till naturvärden som kan tas då t.ex. en detaljplan ska upprättas.

- Planera regelmässigt in grönytor med utgångspunkt i befintliga naturvärden. Grönyteskötseln bör alltid ses som en möjlighet att i första hand förstärka eller i andra hand nyskapa hävdberoende naturvärden såsom ängsytor, brynbuskage eller vårdräd.
- Planera in stråk för tillgänglighet till närnaturen.
- Landskapselement i form av stenmurar, öppna diken, bäckar, småvatten m.fl. bör så långt möjligt sparas inom ramen för exploateringen. I jordbruksmark är dessa objekt skyddade enligt det generella biotopskyddet.
- Spara särskilt värdefulla träd. Enskilda värdefulla träd kan behöva skyddas med planbestämmelse.
- Avstånden mellan nybebyggelse och vattendrag bör vara tillräckliga för att inte skapa framtida behov av stabilitetsförbättrande åtgärder i och vid vattendragen.
- Avstånden mellan nybebyggelse och skogsbestånd bör planeras så att problem med skuggning och lövfällning så långt möjligt undviks.

CHECKLISTA: Ekosystemtjänstbedömning vid exploatering

Identifiera

Första steget innebär en identifiering av nuläget, men också av framtida potential och utveckling. Det viktiga är att identifieringen utgår från de olika ekosystemtjänsterna, inte från exploateringsambitioner.

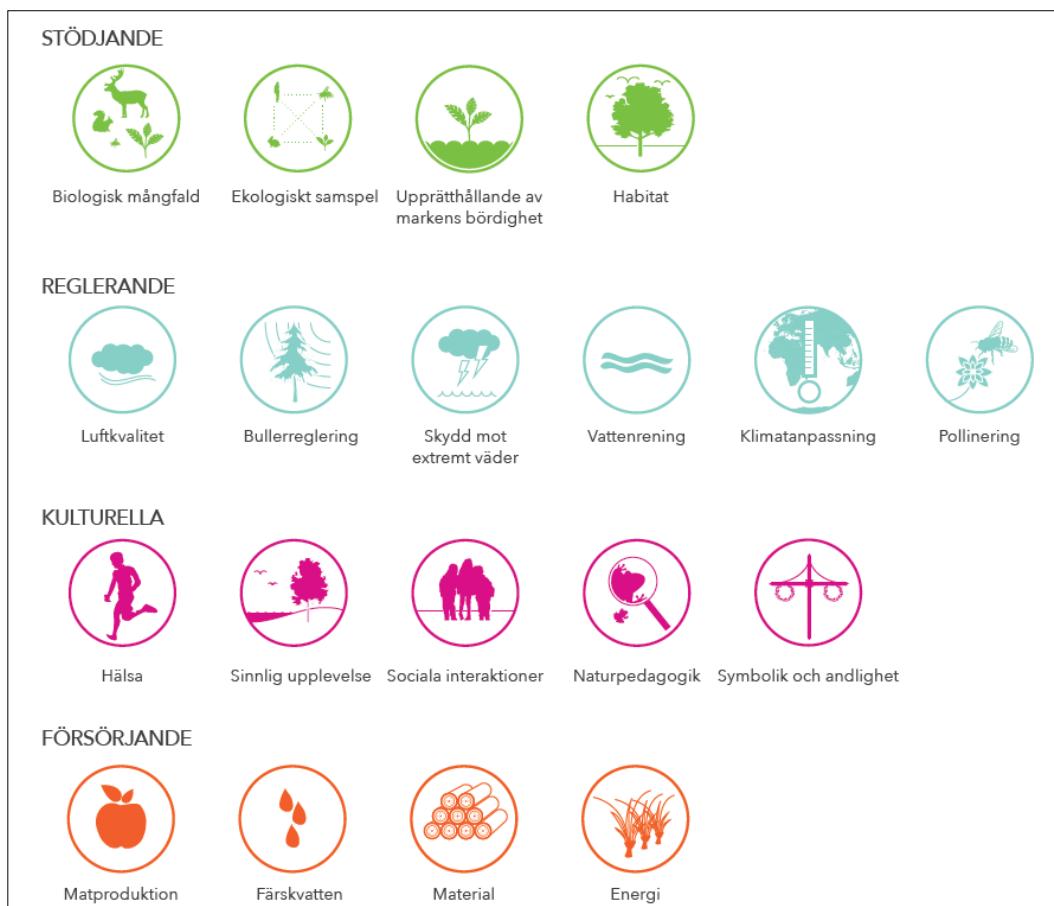
En sådan ekosystemtjänstanalys bör innehålla följande moment:

- Vilka ekosystemtjänster finns på platsen idag? Är det uppenbart att några saknas?
- Vilka ekosystemtjänster är viktiga för området och för dess brukare, nu och i framtiden?

Att tänka på vid identifiering:

- Bjud in till dialog – tidigt!
- Jobba förvaltningsöverskridande.
- Fokusera på de ekosystemtjänster vi är beroende av och som har potential i området.
- Finns tillräckligt med underlag? Vilken information behövs och finns det någon planerad utredning som kan kompletteras med den informationen? För en detaljplan kan en utökad behovsbedömning vara ett bra alternativ.

Exempel på ekosystemtjänster i staden. Källa: c/o City 2014

Exempel på checklista för identifiering av ekosystemtjänster i ett område, samt för identifiering av ekosystemtjänster som påverkas av ett projekt. Källa: Naturvårdsverket Rapport 6690.

Ekosystemtjänst	Om du utvärderar konsekvenser av ett projekt, en plan eller policy, använd även dessa kolumner									
	1. Finns i området? (Ja/Nej)	2. Vilka platser är särskilt viktiga? (Använd gärna kartverktyg)	3. På vilket sätt skapar den nytta?	4. För vem skapas nytta?	5. Är ekosystemtjänsten hotad? (Om ja, beskriv på vilket sätt)	6. Vilka andra ekosystemtjänster är den beroende av, alternativt påverkar? (Försök beskriva påverkanskedjan)	7. Påverkas av projektet? (Ja/Nej)	8. På vilket sätt påverkas den? (Beskriv)	9. Vem gynnas eller drabbas?	10. Hur kan påverkan undvikas, minimeras, restaureras eller kompenseras? (Beskriv möjliga strategier)
Stödjande	EST 1									
	EST 2									
	... osv									
Reglerande	EST 1									
	EST 2									
	... osv									
Försörjande	EST 1									
	EST 2									
	... osv									
Kulturella	EST 1									
	EST 2									
	... osv									

Bedöma

En jämförelse görs utifrån vad som framkommit under identifieringen kontra den planerade utvecklingen av området.

Av jämförelsen bör framgå:

- Vilka ekosystemtjänster måste skyddas? Vilka är viktiga att stärka eller nyskapa?
- Finns konflikter mellan ambitionerna i stadsutvecklingen? Hur kan de hanteras? Kan samma tjänst utföras på annat sätt eller annan plats?
- Hur kan de gröna ytorna göras mer mångfunktionella? Vilka kvalitéer ska grönyterna ha?

Ett exempel kan vara: Ska vi ställa i ordning en park eller behålla befintlig natur?

Vi föreslår en bedömningsprocess utifrån ”fyra S”:

- Skapa:** Ekosystemtjänsten finns inte i området idag men behov finns. Nyskapande behöver ske.
- Skydda:** Ekosystemtjänsten finns men ekosystemet behöver skyddas för att inte kommande förändringar ska påverka.
- Stärka:** Ekosystemtjänsten finns men inte i tillräckligt stor utsträckning. Förstärkning av nuvarande behöver ske.
- Skippta:** Avvägning av andra intressen som finns i området medför att denna ekosystemtjänst inte kan bevaras. Detta bör kompenseras genom att ersätta på annan plats.

Jämförelsen mellan ekosystemtjänster och utvecklingsambitioner kan kräva kompromisser och dessa måste kunna hanteras. Ett möjligt sätt att göra det är via en MKB-process där man arbetar med alternativa utformningar eller lokaliseringar.

Ett viktigt sätt för att kunna hävda ekosystemtjänsternas betydelse är att kunna värdera dem. En sådan värdering behöver inte vara monetär utan som alternativ kan även andra kvantitativa eller kvalitativa värderingar göras.

Att tänka på vid bedömning:

- Vilka ekosystemtjänster är allra viktigast i området nu och i framtiden?
- Lista konflikter och sök lösningar. Prova olika varianter för att åstadkomma lösningar.
- Gör en SWOT-analys. Vilka styrkor, svagheter, möjligheter och risker finns utifrån ett ekosystemtjänstperspektiv?
- Vilka möjliga kopplingar/synergier kan skapas mellan olika ekosystemtjänster?
- Finns en samhällsekonomisk konsekvensanalys för området? Väger den in ekosystemtjänster?
- Om inte bör en sådan göras, åtminstone i ÖP, FÖP eller större DP.
- Hur kan andra ekonomiska värderingar göras?
- Gör kostnadseffektivitetsanalyser för ekosystemlösningar kontra tekniska lösningar.
- Ofta behöver man jämföra flera olika kriterier i samma värdering, en s.k. multikriterieanalys. Glöm inte att värdera alla förekommande ekosystemtjänster!
- Vilken tidshorisont utförs värderingen på? Eftersträva långsiktighet!

Exempel på checklista för att sammanställa utgångspunkterna för värdering av ekosystemtjänster. Källa: Naturvårdsverket Rapport 6690.

Ekosystem-tjänst	Direkt eller indirekt tjänst?	Om indirekt, vilka direkta tjänster leder den till?	Aktiviteter/ nyttigheter/ varor som genereras eller påverkas	Typ av värden (T.ex. användarvärden eller existensvärden?)	Hur ska värdet mätas?
EST 1					
EST 2					
EST 3					

Verkställa

Bedömningen och värderingen leder fram till svar som måste implementeras i planhandlingar och sedan vidare i avtal och genomförande. Dessutom kräver ekosystemens funktion en kunskap även i förvaltningsskedet. Det finns uppenbara risker för att funktionen och tanken annars tappas bort på vägen.

Även om verkställandet inte ligger inom planerarnas arbete bör man göra vad man kan för att underlätta framtida framgång. Precis som för många andra frågor är dialogprocesser viktiga för att förmedla mål och förankra beslut. Dialog bör initieras såväl med kommunens exploateringsavdelning, byggherre och i de fall det är möjligt även framtida förvaltare. I praktiken kan det till exempel leda till samfälligheter för skötsel av området.

För att verkställandet ska lyckas krävs tydliga riktlinjer i planeringens olika instrument och dokument. Plankartan kan i viss utsträckning juridiskt säkerställa ekosystemtjänster. Markbeläggning, odlingsplatser, marklov för fällande av träd, vegetationsbestämmelser och skyddsbestämmelser av trädgårdsanläggningar är exempel på vad som kan regleras i plankartan. Markanvisningar enligt jämförelseförfarande kan ge byggherren en förståelse för vilka krav som finns, vilket i sin tur kan leda till planerade åtgärder för hela fastigheten, inte bara för huset.

Att tänka på vid verkställande:

- Skriv riktlinjer i översiktsplanen om vilka utredningar som behöver göras inför kommande detaljplaner. Prioritera utifrån vilka ekosystemtjänster som är viktiga för olika områden.
- Formulera indikatorer för ekosystemtjänster och försök ordna uppföljningar av indikatorerna (t.ex. med hjälp av miljöskyddskontoret eller fastighetsägaren).
- Vikta kvalitet och ekosystemtjänster i samband med markanvisningar.
- Inled tidigt dialog med andra förvaltningar, t.ex. exploateringsavdelningen och miljöskyddskontoret.

CHECKLISTA: Exploatering av brukningsvärd jordbruksmark

Jordbruksmark är all mark som någon gång röjts för bete eller odling. Det måste inte vara röjt tillräckligt för att kunna odla på marken, utan mark som enbart fungerar till bete är också jordbruksmark.

Jordbruksmark är viktig för livsmedelsförsörjningen. Jordbruksmark som en gång har bebyggts kan inte återgå till jordbruksmark igen om behovet skulle öka i framtiden. Därför är det viktigt att bevara brukningsvärd jordbruksmark (Prop. 2016/17:104).

Den mark som är mest värdefull från produktionssynpunkt är ofta utsatt för högst exploateringstryck. En anledning till detta är att flera tätbefolkade områden i Sverige ligger i anslutning till områden med bördig jordbruksmark. Vid exploatering finns det också en risk att kvarvarande jordbruksområden blir fragmenterade och för små för att kunna brukas rationellt. En viktig förutsättning för att uppnå tillräcklig lönsamhet är att rationella företag med sammanhållen mark kan bildas.

Enligt 3 kap. 4 § miljöbalken (SFS 1998:808) är jord- och skogsbruk av nationell betydelse. Exploatering av brukningsvärd jordbruksmark för bebyggelse eller anläggningar får ske enbart om det gäller ett väsentligt samhällsintresse och om det saknas alternativa platser för detta.

Med ”brukningsvärd jordbruksmark” avses mark som med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga förutsättningar är lämpad för jordbruksproduktion (SOU 2015:99).

Innan jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar behöver följande frågor besvaras:

1. Är jordbruksmarken brukningsvärd?
2. Är den aktuella förändrade markanvändningen ett väsentligt samhällsintresse?
3. Finns det en alternativ plats?

Frågorna bör lämpligen besvaras i den ordning de presenteras ovan, då svaret på respektive fråga avgör om det finns ett behov av att gå vidare med nästa fråga. Svaren på frågorna kan resultera i att jordbruksmarken inte får tas i anspråk.

Om svaren på de tre frågorna ovan innebär att jordbruksmarken kan tas i anspråk så kan det ändå finnas andra värden som gör att det inte är lämpligt att bygga på platsen. Miljöbalkens 3 kapitel 4 § hanterar exempelvis inte jordbruksmarkens värden för landskapsbild, naturvärden eller kulturmiljövärden. Dessa frågor måste hanteras i den fortsatta handläggningen av det aktuella ärendet och den vanliga lämplighetsprövningen.

Är jordbruksmarken brukningsvärd?

Följande värden kan specificeras och relateras till brukningsvärdet (Jordbruksverket 2015b):

- Produktionsvärden: livsmedel, foder, bioråvaror och annat
- Naturvärden: biologiska värden och biotoper
- Sociala värden: rekreation, upplevelser, landskap
- Kretsloppsvärden: kretsloppsfunktioner, rening av utsläpp, binda kväve, svavel, koldioxid, mm.
- Landskapskaraktär: kulturhistoria, miljövärden, naturvärden, sociala värden

Olika aspekter som påverkar om jordbruksmarken ska beaktas som brukningsvärd är:

Marken brukas

Om det finns någon som vill bruka marken ska den anses vara brukningsvärd. Om det däremot inte finns någon som brukar marken innebär det inte automatiskt att marken inte är brukningsvärd. Det kan vara svårt att utreda om det ändå finns någon som vill bruka den aktuella marken.

På vilket sätt marken brukas spelar ingen roll. Både heltidsjordbruk, deltidjordbruk och fritidsodlingar är viktiga.

Jordbruksmarkens storlek

Om det aktuella området är i liknande storlek som övrig jordbruksmark i området ska den normalt anses vara brukningsvärd. Storleken på de maskiner som behövs för att bruka marken brukar anpassas efter hur stora åkrarna och ängarna är i området generellt. Stora maskiner på smala remsor gör marken svår att bruka. Det gör att små remsor av jordbruksmark i ett i övrigt storskaligt odlingslandskap kan bedömas vara inte brukningsvärd medan ett likadant område i ett småbrutet landskap är brukningsvärt.

Storleken ska räknas på den åker eller äng som berörs, inte hur stor del av den som berörs.

Fastighetsgränser påverkar inte jordbruksmarkens storlek.

Närhet till annan jordbruksmark

Om jordbruksmarken ligger i anslutning till ett större sammanhängande område med jordbruksmark ska den normalt anses vara brukningsvärd. Ju mindre ett område med jordbruksmark är, desto närmare övrig jordbruksmark behöver det ligga.

Är den aktuella förändrade markanvändningen ett väsentligt samhällsintresse?

Begreppet ”väsentligt samhällsintresse” kan vara svårt att bedöma. För att underlätta en värdering bör det göras en beskrivning av den tänkta förändringen i förhållande till intressets omfattning, alltså en specifikation av på vilken nivå den planerade förändringen i markanvändning kommer till nytta, exempel finns i tabellen nedan. Det är också viktigt att beskriva konsekvenserna av den planerade exploateringen, men också konsekvenserna av utebliven exploatering.

Exempel på verktyg för att bedöma nivå på samhällsintresset. På ena axeln anges typ av eventuell förändring och ianspråktagande av jordbruksmark. På den andra axeln anges nivå på samhällsintresse. Källa: Jordbruksverket 2015b.

Aktuell förändrad markanvändning	Intressets omfattning/nivå			
	Lokalt	Regionalt	Nationellt	Internationellt
Fall 1. Nytt större bostadsområde (Hänvisning till jordbruksområde enligt tabell 1, samt antal hektar som tas i anspråk)	Mycket stort (Nya bostäder behövs i anslutning till tätorten etc.)	Visst intresse (Arbetspendling/ inflyttning etc.)	-	-
Fall 2. Utvidgning av sjukhusområde (Hänvisning till jordbruksområde enligt tabell 1, samt antal hektar som tas i anspråk)	Mycket stort (Arbetsstillfällen, bättre vård för kommuninvånarna etc.)	Mycket stort (Regionsjukhus)	Mycket stort (Nationellt center för en viss inriktning)	-
Fall 3. Forskningsanläggning (Hänvisning till jordbruksområde enligt tabell 1, samt antal hektar som tas i anspråk)	Mycket stort (Positiva kumulativa effekter för övrig universitetsforskning, näringsliv, inflyttning m.m.)	Mycket stort	Mycket stort	Mycket stort/ internationell profilering (Unik anläggning)

Finns det en alternativ plats?

Den alternativa platsen ska enligt lagstiftningen vara ”tillfredställande utifrån allmän synpunkt”. Den alternativa platsen måste därför utredas utifrån ett allmänt perspektiv och inte utifrån enskilda intressen.

Samtliga markalternativ ska analyseras utifrån olika platsspecifika värden och olika marktypspecifika värden.

Om utredningen kommer fram till att det finns en alternativ plats för den planerade exploateringen får brukningsvärd jordbruksmark inte tas i anspråk.

Om utredningen kommer fram till att det inte finns några alternativa platser för den planerade exploateringen får brukningsvärd jordbruksmark tas i anspråk.

Lämplighetsprövning

Den vanliga lämplighetsprövningen som görs i alla detaljplaner och förhandsbesked måste göras även i de fall då utredningen kommer fram till att brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk. Naturvärden, kulturmiljövärden, landskapsmässiga värden och miljö- och riskfaktorer kan alla innebära att den önskade byggnationen inte är lämplig även om jordbruksmarken får tas i anspråk.

Naturvårdsprogram för Alingsås kommun

Del 2 – Naturen i Alingsås kommun

Innehållsförteckning

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR NATUREN I ALINGSÅS	7
Geologi.....	8
Klimat	9
Naturhistoria	10
NATUREN I ALINGSÅS	13
Skogslandskapet.....	13
Lövsskogar	13
Skogliga värdetrakter	14
Skogens värde	14
Hot mot skogen.....	14
Odlingslandskapet.....	17
Odlingslandskapets värde	17
Hot mot odlingslandskapet	17
Våtmarkerna.....	18
Värdet av våtmarker.....	18
Hot mot våtmarkerna	18
Sjöar och vattendrag	18
Grönområden i tätorterna.....	20
Värdet av grönområden i tätorterna	20
Hot mot tätorternas grönområden	20
SKYDDAD NATUR OCH RIKSINTRESSEN	23
Naturreservat.....	25
Brobacka	25
Läkarebo	25
Loholmen	25
Nolhagaviken	26
Risön	26
Kvarnsjön.....	26
Örsbråten.....	26
Nolhaga berg.....	27
Färgensjöarna	27
Hjortmarka	27
Naturvårdsområde och Landskapsbildsskydd.....	27
Naturvårdsområde – Idåsen	27

Landskapsbildsskydd – Härskogen.....	27
Kulturresevat	28
Gräfsnäs Slottspark	28
Naturminnen	28
Biotopskydd	29
Generellt biotopskydd.....	29
Skogliga biotopskyddsområden	29
Vikaryd	29
Djurskyddsområden	30
Prästeskär	30
Stora Halö och Lilla Halö	30
Lilla skäret söder om Stora Stenskär	30
Lilla Stenskär	30
Småöarna väster om Norseskären.....	30
Hålsaröskär	30
Lilla Klockö	30
Ljungöarna	30
Tångöarna	30
Skäret öster Lilla Skallö.....	30
Olofseredsgubben	30
Skräddareklinten	30
Rögrund.....	30
Gullbringen	30
Natura 2000-områden	31
Vikaryd SE 0530079.....	31
Kärrbogärde SE 0530091.....	31
Nolhagaviken SE 0530091	32
Bryngelsgärde SE 0530105.....	32
Östad SE 0530112.....	32
Vrån SE 0530159	33
Riksintressen för naturvård och friluftsliv	34
Anten-Mjörn NRO 14138	34
Risveden NRO 14123	35
Ödenäs och sjön Ömmern NRO 14149	35
Hjortmarka FO 17	36
Risvedenområdet FO 34	36
Härskogenområdet FO 18	37

Strandskyddsområde.....	38
Utvidgat strandskyddsområde 300 meter.....	38
Utvidgat strandskyddsområde 200 meter.....	38
Vattenskyddsområde.....	39
Kulturminnesvård	39
FÖRSLAG TILL PRIORITERADE OBJEKT	40
Ekåsaryd.....	40
Högmossen.....	40
Rödeneplatån – delar av.....	40
Risveden – Klevsjöområdet.....	40
Stora Halö och/eller Torstö.....	40
KUNSKAPSFÖRDJUPNING	41
Biologisk mångfald.....	41
Ekosystemtjänster	42
Grön infrastruktur	44
De gröna kilarna.....	44
Hot mot biologisk mångfald och ekosystemtjänster.....	45
Förändrad mark- och vattenanvändning	45
Klimatförändring.....	46
Invasiva främmande arter och genotyper.....	46
Föroreningar.....	48
Övergödning	48
Försurning.....	49
Kombinationseffekter och bioackumulation.....	50
Hotade arter och naturtyper	51
Arter och Naturtyper i EU.....	51
Rödlistade arter	51
Fridlysning.....	53
Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper	54
LAGSTIFTNING OCH VÄGLEDANDE POLITISKA MÅL	55
Internationellt.....	55
Konventionen om biologisk mångfald.....	55
Agenda 2030.....	55
EU:s strategi för biologisk mångfald.....	55
Art- och habitatdirektivet samt Fågeldirektivet	55
Våtmarkskonventionen	56
Nationellt.....	56

Miljöbalken.....	56
Sveriges miljömålssystem.....	56
En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster	56
Folkhälsopolitiska mål.....	58
Friluftspolitiska mål.....	58
Nationell och regional strategi för formellt skydd av skog.....	59
Nationell strategi för jordbrukslandskapet.....	59
Nationell strategi för våtmarker	59

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR NATUREN I ALINGSÅS

Den här delen av Naturvårdsprogrammet inleds med att fokusera på naturen i kommunen. Först görs en kort genomgång av Alingsås kommuns geologi, klimat och naturhistoria, parametrar som tillsammans skapar förutsättningarna för den natur som finns i Alingsås kommun idag.

Därefter följer korta beskrivningar om kommunens skyddade områden; naturreservat, naturvårdsområden, landskapsbildsskydd, kulturresevat, naturminnen, biotopskydd, djurskyddsområden, Natura-2000 områden, samt riksintressen för naturvård och friluftsliv.

Vidare följer en fördjupning i ämnen som biologisk mångfald, ekosystemtjänster, grön infrastruktur och hoten mot den biologiska mångfalden. Det ges en bild av situationen för hotade arter och naturtyper i Alingsås kommun. Avslutningsvis följer ett kapitel om lagstiftning och politiska mål, internationellt och nationellt.

I Del 1 – Mål, åtgärder och strategier, finns bland annat kommunens viljeriktning, lokala miljömål och policy gällande naturvårdsarbetet, så väl som naturvårdsmål, strategier och åtgärder för att uppnå målen. I Del 3 – Objektskatalog, finns listor med områden med höga naturvärden.

Geologi

Alingsås kommun ligger i det sprickdalslandskap som är typiskt för västra Sverige (Lst Älvsborg 1976). Berggrunden utgörs huvudsakligen av urberg med gnejs och granit (Lst Västra Götaland 2002:14) och är kraftigt sönderbruten. De genom vittring utvidgade sprickdalarna är antingen fyllda av lösa jordlager eller vatten. På kartan ser man tydligt hur de långsträckta dalarna och sjöarna är orienterade i sydväst - nordostlig riktning (Lst Älvsborg 1976). Sjöarna Anten, Mjörn och Ömmern är typiska exempel på detta.

Dalgången mellan Anten och Mjörn ligger i ett område som betraktas som en övergång mellan västkustens sprickdalslandskap och inlandets slättområden (Lst Älvsborg 1976). I den norra delen av kommunen, norr om Anten, börjar det vidsträckta slättlandskapet med bördiga jordar.

Jordarterna har bildats genom en samverkan mellan berggrund, topografi och inlandsisens avsmältning, och skapar de viktigaste förutsättningarna för naturen (Lst Västra Götaland 2002:14). Stora delar av kommunen har legat under den s.k. högsta kustlinjen, den högsta nivå som havet nådde efter inlandsisarnas avsmältning.

Material som avsattes (sedimenterades) under vattenytan blev sorterat i skikt beroende på materialets grovlek, allt ifrån block till lera (Lst Västra Götaland 2002:14). Områden nedanför högsta

kustlinjen består därmed huvudsakligen av sedimentjordar.

Det material som avsattes på marken när inlandsisen smälte ovanför havsytan bildade en osorterad blandning av block, sten, grus, sand och finkornigare partiklar, och kallas morän (Lst Västra Götaland 2002:14). Områden som ligger över högsta kustlinjen utgörs av moränjordar.

Den högsta kustlinjen kan ses här och var i terrängen, då t.ex. rikligt med blåsippor på en i höjddled begränsad yta indikerar kalkrik jordmån i våra annars sura och allmänt kalkfattiga jordar. Dessa kalklager kan ha uppstått när snäckskal sedimenterats i forna strandvallar. Exempel på detta är området norr om bostadsområdena Enehagen och Kvarnbacken.

De stora grusförekomsterna vid Mjörn och i Säveåns och Mellbyåns dalgångar är sedimentavlagringar. Idag är sådana sorterade grusförekomster mycket attraktiva att exploatera för väg- och husbyggnadsändamål, det är därför väsentligt att skydda denna naturtyp från att helt försvinna.

Även de bördiga jordbruksområdena är avsatta under havsytan och består av sorterat material, som dessutom har ett övre organiskt skikt. Detta har uppstått när växtdelar brutits ned. Beroende på sammansättning talar man om lerjordar, sandjordar, m.m.

Klimat

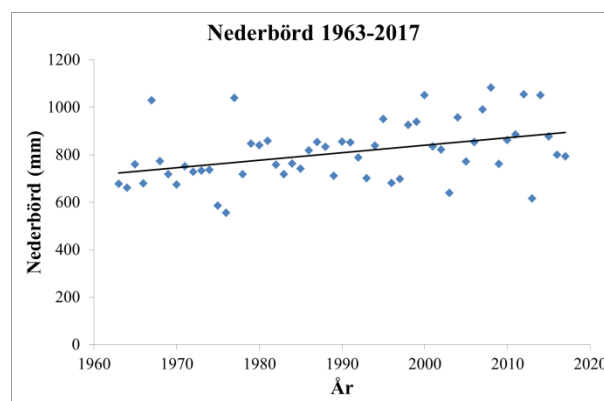
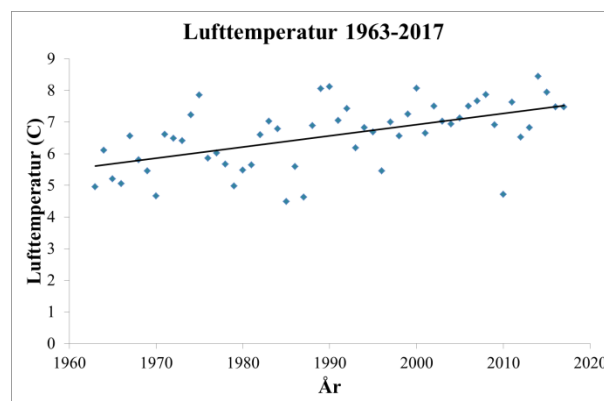
Sverige, och Alingsås kommun, ligger inom den kalltempererade klimatzonen, som karaktäriseras av utpräglade årstider. Genom att Västra Götalands län gränsar mot ett världshav i väster får klimatet i länet en maritim prägel som avtar ju längre österut i länet man kommer. Det maritima klimatet innebär högre nederbörd, förhållandevis milda vintrar och svala somrar (Lst Västra Götaland 2002:14; SMHI 2015).

Medeltemperaturen i Västra Götalands län uppmättes under perioden 1961-1990 till 6,1 °C (SMHI 2015). Perioden 1961 till 1990 är den idag gällande normalperioden, och den referensperiod som används vid jämförelser om klimatdata. Temperaturen har sakta stigit och årsmedeltemperaturen i Alingsås har det senaste decenniet uppmäts till dryga 7 °C.

Den största temperaturökningen sker vintertid och leder till att vinterperioden blir kortare, våren kommer tidigare än idag, hösten håller i sig längre och att sommaren blir längre (SMHI 2015). Extremtemperaturer och värmeböljor på sommaren har i genomsnitt inträffat var tjugonde år i Sverige, i framtiden kommer dessa troligen att ske oftare.

Klimatet har stor inverkan på växtligheten och därmed även odlingsbetingelserna. Med den stigande temperaturen har vegetationsperiodens längd i länet ökat med ca 20 dagar, jämfört med referensperioden 1961-1990, då vegetationsperiodens längd var i genomsnitt 213 dagar (SMHI 2015). Ett varmare klimat leder dessutom till att vegetationszonerna flyttas norrut, vilket leder till nya artsammansättningar och förändrade ekosystem (Lst Västra Götaland 2012).

Den årliga medelnederbörden under referensperioden 1961-1990 var 795 mm i Västra Götalands län (SMHI 2015). Mest nederbörd faller längs kusten då vädersystemen vanligtvis kommer västerifrån. Nederbörden har ökat och årsmedelnederbörden i Alingsås kommun har det senaste decenniet uppmäts till ca 900 mm. Den största ökningen av nederbörd sker även den vintertid, och skyfallen kommer i framtiden att inträffa oftare och med större intensitet (SMHI 2015).

Årlig medeltemperatur (°C) och Årlig nederbördsmängd (millimeter) för åren 1963 till 2017, den heldragna linjen visar den genomsnittliga utvecklingen under perioden. Värdena är baserade på observationsdata vid SMHI:s mätstation i Gendalen.

Naturhistoria

För omkring 10 000 år sedan smälte inlandsisen bort. Till en början var vegetationen tundralik. Efter hand som klimatet blev varmare vandrade björken in och bredde ut sig i glesa stäppskogar (Lst Älvsborg 1994:6). Därefter följde tall, hassel och asp (Lst Älvsborg 1976; Lst Västra Götaland 2002:14). Uroxarna vandrade omkring i skogarna och troligtvis bidrog deras bete till öppna gläntor i skogsmarken (Lst Älvsborg 1994:6).

Under den s.k. atlantiska perioden (ca 6 000 – 3 000 år f.Kr.) var klimatet fuktigt och varmt (Lst Västra Götaland 2002:14). Landskapet täcktes av lummiga ädellövskogar (framförallt alm, ask, ek och lind). Samtidigt expanderade förekomsten av al, vilket kan tyda på att blöta svårframkomliga sumpskogar täckte stora arealer av låglänt mark.

De äldsta spåren av människor återfinns kring Anten och Mjörn samt längs åarnas dalgångar (Lst Älvsborg 1992:10). Vid Brobackaviken har man funnit boplatser från äldre stenåldern (6000-3000 år f.Kr.) då livnärde sig människan på jakt och fiske.

Människans påverkan på landskapet var till en början ganska liten, då man levde som jägare, fiskare och samlare (Lst Älvsborg 1994:6). Det var först under yngre stenåldern och bronsåldern (3000-150 år f.Kr.) som jordbruket utvecklades (Lst Älvsborg 1992:10). Till en början med boskapskötsel och senare sädesodling.

Ungefär 1000 år f.Kr. blev klimatet kallare och nederbörden ökade, vilket medförde stora förändringar i flora och fauna. Många våtmarker och sumpskogar bredde ut sig (Lst Älvsborg 1994:6), och granen vandrade in i skogarna ifrån nordost (Lst Västra Götaland 2002:14).

Det kallare klimatet innebar att husdjuren måste stallas in på vintern och att vinterfoder blev nödvändigt (Lst Älvsborg 1994:6). Löv från ädellövträden var ett eftertraktat djurfoder, lövtäkt och skottskogsbruk blev vanligare (Lst Västra Götaland 2002:14). Slättermarkerna utgjordes troligen till en början av strandängar och mader utmed vattendragen, en typ av marker som i stor omfattning senare kom att dikas ut och odlas upp till åker under 1800-talet (Lst Älvsborg 1994:6). Vinterfoder och stallade djur ledde till god tillgång på gödsel (Lst Älvsborg 1994:6).

Det är dock inte förens det senaste årtusendet som granen blivit det vanligaste skogsbildande trädslaget (Lst Västra Götaland 2002:14). Granens expansion möjliggjordes delvis av det kallare klimatet, men också på grund av att jord- och skogsbruket banade väg för granen. Öppna marker, odlade, betade eller lövskogröjda, som lämnades gjorde det lättare för granen att ta över, än i de slutna lövskogsbestånden.

Under de senaste 150 åren har människan dessutom hjälpt granen på ett än mer påtagligt sätt genom omfattande kalhyggen och återplanteringar med gran (Lst Västra Götaland Remiss 2018). Det som vi idag kallar för skog domineras i stor utsträckning av planterade granbestånd (Lst Älvsborg 1976). Generellt har detta lett till likåldriga och artfattiga skogar (Lst Västra Götaland Remiss 2018).

Under 1800-talet ersattes den traditionella ängsskötseln i stor utsträckning av vallodling, som var ett effektivare sätt att producera vinterfoder till djuren, slätterängarna miste sin betydelse och idag finns endast små fragment kvar (Lst Älvsborg 1994:6). De ängsmarker som inte odlades började istället utnyttjas som hagmark. Kreatur som tidigare gått på bete

i utmarken kunde nu istället beredas betesmark närmare gården (Lst Älvsborg 1994:6).

Odlingslandskapet har skapats i samverkan av människor och djur under flera tusen år (Lst Västra Götaland 2002:14). Den ständiga förändringen i odlingslandskapet med bl.a. nyröjningar av mark, nya brukningsmetoder, förändrade odlingsystem och hägnarbete, har skapat ett mångskiktat landskap där former från olika tidsperioder uppträder sida vid sida.

Inom moränmarker finner man idag småskaliga odlingsmarker omväxlande med större skogsområden. Ett karaktärsdrag för moränområdena är alla de röjningsrösen, stensträngar och stenmurar som finns i anslutning till odlingsbygderna (Lst Västra Götaland Remiss 2018). Drumlinerna var särskilt lämpade för tidigt jordbruk med sina stora sammanhängande odlingsytor och lätta sandblandade jordar (Lst Älvsborg 1994:6).

Moränjordarna är, till skillnad från slättbygdens styva och tunga lerjordar, relativt lättbearbetade med enklare handredskap (Lst Västra Götaland Remiss 2018). Dessutom har moränen den goda egenskapen att den behåller fukten vid torka, samtidigt som den är genomsläpplig vid väta. Nackdelarna med moränen är främst den stora andelen block och sten samt att den ofta är tämligen näringsfattig.

Det moderna industrijordbrukets genombrott vid 1900-talets mitt, med ett effektiviserat och mer specialiserat jordbruk i större skala, har inneburit en del negativa konsekvenser för både natur- och kulturmiljön.

Allt sedan inlandsisens avsmältning har djuren intagit landet. Klimatet och växtligheten har ändrats vid flera tillfällen sedan dess och detta har påverkat utbredningen av olika djurarter. De

geografiska förhållandena har ändrats av den pågående landhöjningen. När de stora områdena som varit översvämmade torrlades i samband med landhöjningen ledde detta till att främst vattenlevande arter isolerades i spridda sjöar, vissa av dessa arter anpassade sig till de nya miljöförhållandena i insjöarna och lever kvar än i dag. Därför finns det havsdjur i många av våra sötvattenssjöar, till exempel nors som återfinns i Mjörn och mindre kräftdjur i bl.a. Sävelången (Lst Älvsborg 1976).

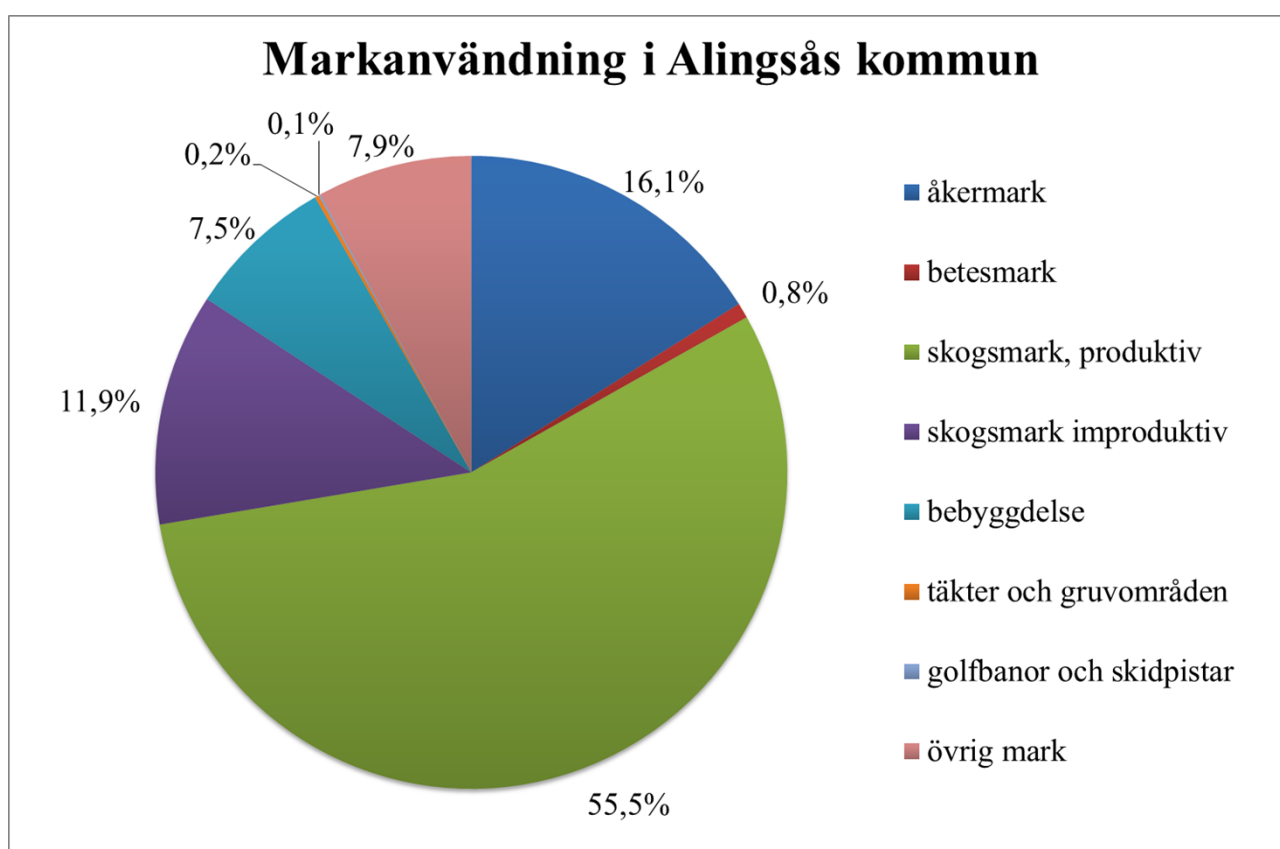
Vatten är grunden till allt liv och har en avgörande betydelse för varje mänskligt samhälle. God tillgång på dricksvatten har varit en förutsättning för människors bosättning. Sjöar och vattendrag har varit viktiga som transportvägar. I och i anslutning till vatten finns goda jaktmarker och fiskevatten.

Topografiska förhållanden avgör vilken väg vattnet tar och därmed vilket landområde som dräneras till vilket vattendrag (Lst Västra Götaland 2002:14). Höjder i terrängen utgör vattendelare som avgränsar olika avrinningsområden. Dessa höjdområden har också utgjort naturliga gränser mellan olika socknar, härad, landskap, etc. Människor inom ett avrinningsområde har mer gemensamt med varandra än med människorna i ett angränsande avrinningsområde. Vilket delvis kan förklarar genom att det var lättare att transportera sig inom avrinningsområdet än mellan.

Många skyddsvärda miljöer i dagens natur- och landskapsvård är rester av svunna tiders landskap. Naturtyper som tidigare varit vanliga återfinns numera endas som små och isolerade öar i landskapet. I dessa biotop-öar lever arter som kanske tidigare varit mer allmänt spridda, men som idag är sällsynta och eller hotade (Lst Västra Götaland 2002:14).

Biotoper med lång biologisk kontinuitet är oftast artrikare än andra biotoper, vilket kan anses ha två förklaringar. Den ena är att dessa biotoper burit med sig arter från

ett artrikare landskap som fanns tidigare. Den andra förklaringen är att dessa biotoper under lång tid samlat på sig många olika arter.

Markanvändning i Alingsås kommun år 2015. Källa: SCB 2018

NATUREN I ALINGSÅS

Skogslandskapet

Alingsås kommun ligger inom den södra barrskogsregionen, och gränsar i väst till den södra lövskogsregionen (Lst Älvsborg 1976). Skogarna i kommunen består till största delen av barrskogar, ibland med ett påtagligt inslag av lövskog, framför allt i anslutning till slättbygder. Den norra delen av kommunen präglas av närheten till de stora slätterna i Skaraborg, med mera öppna marker och med utströdda talldominerade blandskogar.

Det stora sammanhängande skogsområdet Risveden breder ut sig på höjdplatån väster om Mjörn och Anten (Andersson m.fl. 2014). Risveden har, trots omfattande avverkningar kvar vissa områden med gammal värdefull skog och ett intressant växt- och djurliv. Flera små områden med naturskog är skyddade som naturreservat och Natura 2000-områden. Här finns arter, signalarter och rödlistade arter, som nästan alltid saknas i produktionsskogarna. Stora delar av området är riksintresse för både naturvård och friluftsliv. Det finns betydligt fler naturvärden som bör säkras för framtiden.

Lärkeskog är det ursprungliga namnet på den gamla häradsallmanningen som omfattade stora centrala delar av kommunen. I detta sammanhang avses Rödeneplatån. Rödeneplatån öster om Mjörn och Anten, utgörs av en höjdplata med markanta begränsningar mot omgivande lägre liggande terräng (Lst Älvsborg 1976). Sprickdalarna på platån är mycket markanta. Området nyttjas till större delen för ett intensivt skogsbruk. De sumpiga skogspartierna i sprickdalarna och de stora fukthedarna är bitvis relativt orörda.

De sydliga skogsområdena i kommunen är mestadels kraftigt kuperade och innehåller många sjöar och vattendrag. Området domineras av barr- och blandskog, men även här finns områden med naturskogsqualitéer, gamla skogar med naturliga variationer i bestånden. Detta ger förutsättningar för intressant och skyddsvärd fauna och flora. Insprängda i dessa skogsbygder finns ännu kvar enstaka ålderdomligt hävdade gårdar och torp, som kan behöva någon form av stöd och skydd innan tegar och slätterängar växer igen. Detta område ingår i Delsjön-Härskogskilen som utgör ett stort sammanhängande grönområde som sträcker sig från Göteborg och österut hela vägen till Alingsås (GR 2016).

Lövskogar

Lövskogarna i Alingsås kommun uppvisar den starkaste koncentrationen och den rikaste variationen i anslutning till de större sjöarna, Mjörn, Anten, Sävelången och Färgen (Appelqvist 1985). Även den södra delen av kommunen förekommer en hel del lövskog i form av skogsbryn, små dungar och lövskogsfragment.

Naturskogar med ädellöv påträffas idag främst i svårtillgängliga bergssluttningar, där lövträden klarat sig bra i konkurrensen med gran (Lst Älvsborg 1976). Kulturmiljöer innehåller större koncentration av gamla och artrika träd än vad som normalt finns i skogslskapet.

Andra naturskogsrester som kan förekomma är alsumpskogar utmed vattendrag, i marker med höga vattenfluktuationer och högt vattenstånd som troligtvis hindrat granen från att sprida sig in i området (Lst Älvsborg 1976; Appelqvist 1985).

Naturskogsresterna hyser ofta en mängd idag ovanliga arter. Relativt unga, uppväxande bestånd, är ofta jämförelsevis artfattiga (Lst Älvsborg 1976).

Skogliga värdeetrakter

En värdeetrakt är ett landskapsavsnitt med särskilt höga ekologiska bevarandevärden (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen 2017). Värdeetrakter har högre täthet av värdekärnor för djur- och växtliv än omgivande landskap. Värdekärnor är exempelvis biologiskt viktiga strukturer, funktioner och processer. Detta medför att de enskilda värdekärnorna inom en värdeetrakt har förutsättningar att stärka varandra genom att t.ex. arter kan sprida sig mellan dem eller att de tillsammans utgör en tillräckligt stor areal livsmiljö för olika arter inom ett landskapsavsnitt.

Värdeetrakter fungerar som större ekologiskt sammanbundna system, eller grön infrastruktur, som förser landskapet med viktiga livsmiljöer, funktioner och processer. Som i sin tur har en avgörande betydelse för att tillgodose behoven hos arter med speciella krav på areal, kvalitet och konnektivitet.

Att arbeta med värdeetrakter är ett kostnadseffektivt sätt att öka möjligheterna till långsiktigt funktionalitet. Det finns därmed skäl att prioritera insatser för biologisk mångfald inom de skogliga värdeetrakterna.

I Alingsås finner vi en lövskogsrík värdeetrakt runt sjöarna Anten, Mjörn och Färgen. Den höga kuperingsgraden och de skiftande markförhållandena tillsammans med områdets skogshistoria med större gods och ett utpräglat bondesamhälle gör att ett stort antal beståndstyper är representerade. Trakten är en av länets största kärnor av ingenväxta lövängar/hagmarker. Andra beståndstyper

av värde är ekhagar, ek-hasselskog och lövängar.

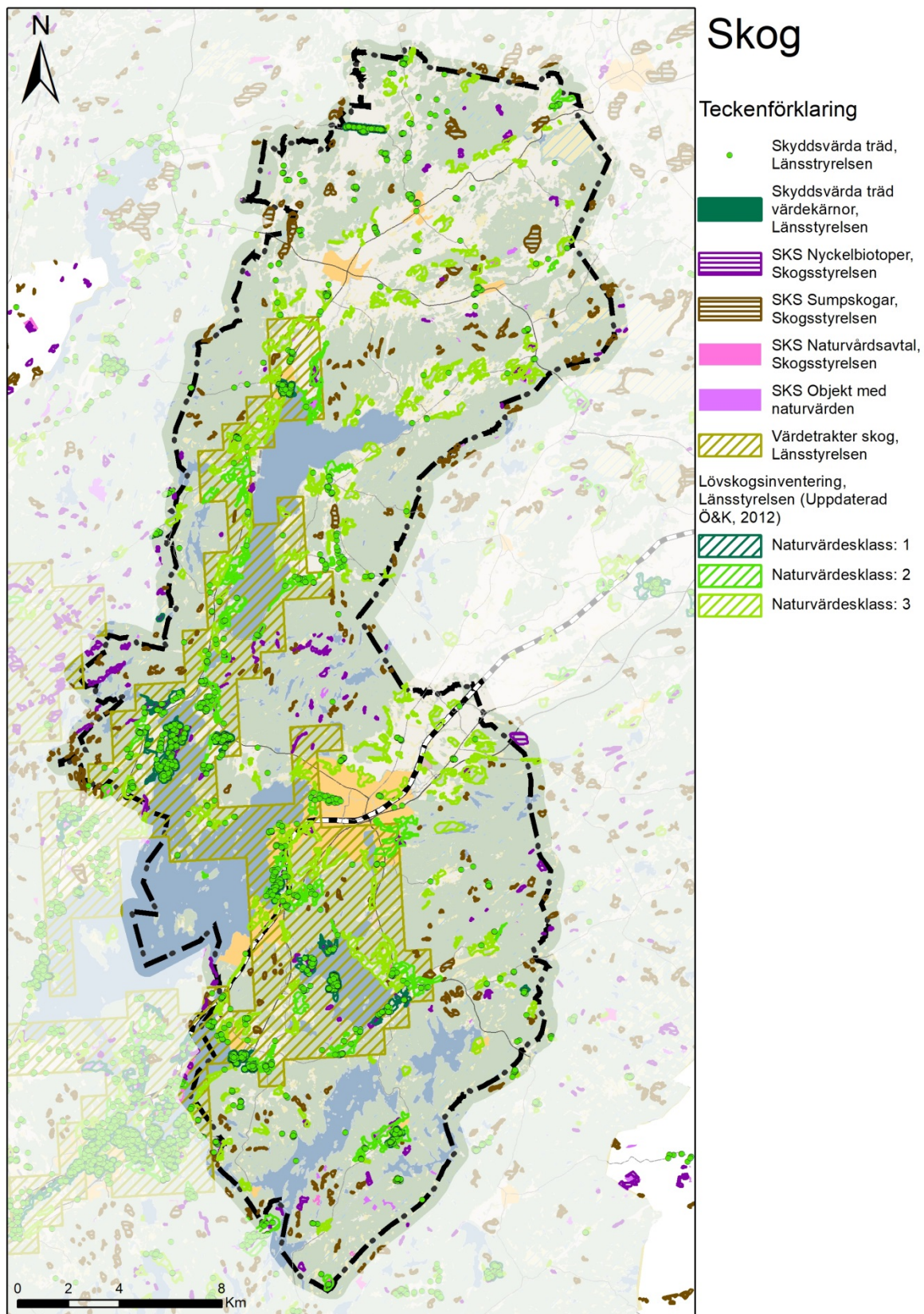
Skogens värde

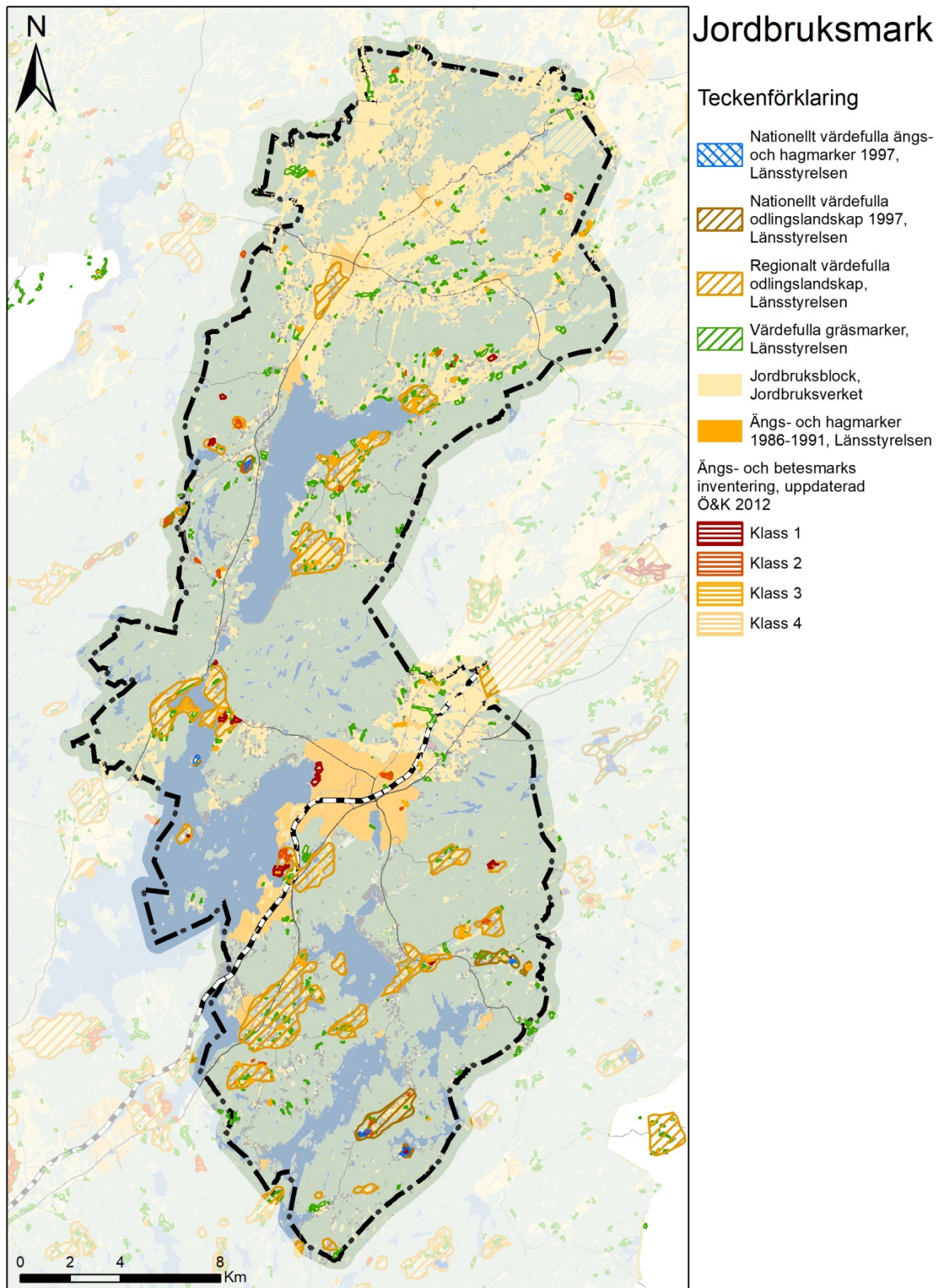
Skogen är Sveriges artrikaste naturtyp. Ett varierat skogslandskap med lövskog och barrskog, stora ädellövträd och gamla granar, gynnar en rik biologisk mångfald. Närmare 2 300 skogslevande arter, dvs. omkring vart tionde skogslevande art, är hotad eller nära hotad. De äldre naturskogarna och de stora gamla eller hamlade träden i landskapet hyser den största andelen utrotningshotade arter. Detta beror på att naturskogarna under lång tid varit orörda av människan och naturlig dynamik har fått råda. De stora gamla eller hamlade träden har utvecklat håligheter och strukturer som gör att de hyser en mängd olika livsmiljöer för en rad olika arter.

Skogarna påverkar klimatet positivt genom att binda koldioxid. En annan viktig ekosystemtjänst är att träden och skogarna binder vatten. Skogar är viktiga för rekreation och har dokumenterat positiva effekter på hälsa och välbefinnande.

Hot mot skogen

Skogsbruket har stort inflytande på skogslandskapets utveckling. Det idag dominerande trakthyggesbruket med en strävan efter ökad virkesproduktion har förvandlat skogslandskapet till produktionskog, som resulterat i likåldrig skog, av framförallt gran, stora arealer kalhyggen och låg volym av död ved. Samhällsutvecklingen har dessutom bidragit ytterligare till fragmentering av skogslandskapet med vägar och bebyggelse som skär av sammanhängande skogsstråk.

Odlingslandskapet

Alingsås kommun ligger i ett variationsrikt odlingslandskap där dalgångarnas och drumlinernas odlingsstråk omväxlar med en variationsrik skogsbygd (Lst Älvsborg 1994:5). Landskapet har stort inslag av betesmarker, lövdungar, odlingsrösen och stenmurar. I den södra delen av kommunen breder skogsbygden ut sig, medan den norra delen tangerar den vidsträckta slättbygden (Lst Älvsborg 1994:5).

De mer omfattande jordbruksbygderna finns i Säveåns och Mellbyåns vida och bördiga dalgångar. Båda kan anses som sydliga utlöpare av den stora västgötsläätten. Andra stora jordbruksbygder finns vid Hede säteri i kommunens nordligaste del, vid Loo - Upplo, Vänga, Östad, Vikaryd, Björkekärr och Hemsjö.

Även Ödenäs är odlingsbygd sedan urminnes tider. Detta område är säreget då det utgörs av en drumlin, en långsträckt svagt rundad ås som bildats under istiden. Kommunens kanske förnämligaste slätteräng, Bryngels gårde, ligger på den sydvästra sidan av Ödenäsdrumlinen. På denna ås återfinns man för övrigt kommunens högsta punkt, 215 m ö h.

I och med 1900-talets effektiviseringar inom jordbruket har jordbrukslandskapet förändrats drastiskt (Lst Älvsborg 1992:10). Mest påtagligt har förändringarna varit i dalgångarnas slättbygder, utmed Mellbyån och Säveån, där det idag knappt återstår några naturliga ängs- och betesmarker, förutom längs raviner och liknande. De få gårdar med

naturliga ängs- och hagmarker som återstår finns i Risveden och skogsbygderna i södra kommundelen (Lst Älvsborg 1992:10).

Odlingslandskapets värde

Odlingslandskapets mångfald är ett resultat av att människan under flera tusen år har brukat jorden. Naturvärdena i odlingslandskapet är till största delen knutna till det äldre odlingslandskapet, främst de örtrika gräsmarkerna, de naturliga fodermarkerna (betesmarker och slätterängar) som inte är påverkade av gödsling eller markbearbetning. Dessa fodermarker är beroende av fortsatt hävd genom bete eller slätter för att naturvärdena ska bevaras. Omkring hälften av alla hotade eller nära hotade arter förekommer i jordbrukslandskapet, framförallt skalbaggar, fjärilar och kärleväxter.

Jordbruksmarken är en av våra viktigaste resurser för att producera livsmedel och andra råvaror. Andra viktiga ekosystemtjänster i odlingslandskapet är vattenrening och pollinering.

Hot mot odlingslandskapet

Den ökade effektiviseringen av jordbruket har lett till större brukningsenheter och intensivare markanvändning, men också att små odlingsmarker har fått växa igen och småbiotoper har försvunnit. Förlusten av äldre tiders mosaikartade landskap har lett till en minskning av pollen- och nektarsökande insektsarter, samt flera av jordbrukslandskapets fågelarter. De ängs- och betesmarker som finns kvar är allt för små och fragmenterade, samt att kvaliteten är dålig på grund av upphörd hävd, kvävedfall och dåligt anpassad skötsel.

Våtmarkerna

Naturliga våtmarker fyller många viktiga ekologiska och vattenhushållande funktioner i landskapet och står för en betydande del av den biologiska mångfalden. Våtmarker bidrar till mat- och vattenförsörjningen liksom vattenrening och kollagring. Våtmarker är viktiga livsmiljöer för bland annat våtmarksfåglar, fisk- och insektsfauna. Stora arealer våtmark har försvunnit på grund av utdikning och uppodling, framförallt inom jord- och skogsbruket.

I Västra Götalands län har nära 70 % av de öppna våtmarkerna försvunnit sedan mitten av 1800-talet.

Våtmarkerna i Alingsås kommun domineras starkt av mossar, och typen svagt välvd högmossa är den vanligaste (Martinson 1995). En liten del utgörs även av myrar av typen kärr, dessa påträffas främst i låglänta områden och längs sjöar och åar. Den norra delen av kommunen innehåller merparten av våra myrmarker,

Sjöar och vattendrag

Sjöarna i kommunen är många men ojämnt fördelade. Området norr om sjön Anten är påtagligt tomt på sjöar medan det i den mer kuperade södra delen finns gott om sjöar av varierande storlek. De största sjöarna i Alingsås kommun är Mjörn, Anten, Ömmern, Färgen och Nären.

Mjörn har den största skärgården av länets sjöar näst efter Väneren, och flera av de stora öarna i Mjörn brukades förr i tiden. Mjörn är fiskrik, har ett rikt fågelliv och är mycket värdefull för friluftslivet. Anten, men också Mjörn, har under fler decennier hotats av övergödning då de stora tillflödena, Mellbyån och Sæveån, rinner genom jordbruksbygder och för med sig stora mängder fosfor. Det oönskade tillskottet av näringsämnen kan orsaka stora problem med algblomning och annan onormal igenväxning i sjöarna.

med Högmossen som den största och bäst utvecklade. I den allra östligaste kommundelen tangeras Lärkemossens naturreservat i Vårgårda kommun.

Värdet av våtmarker

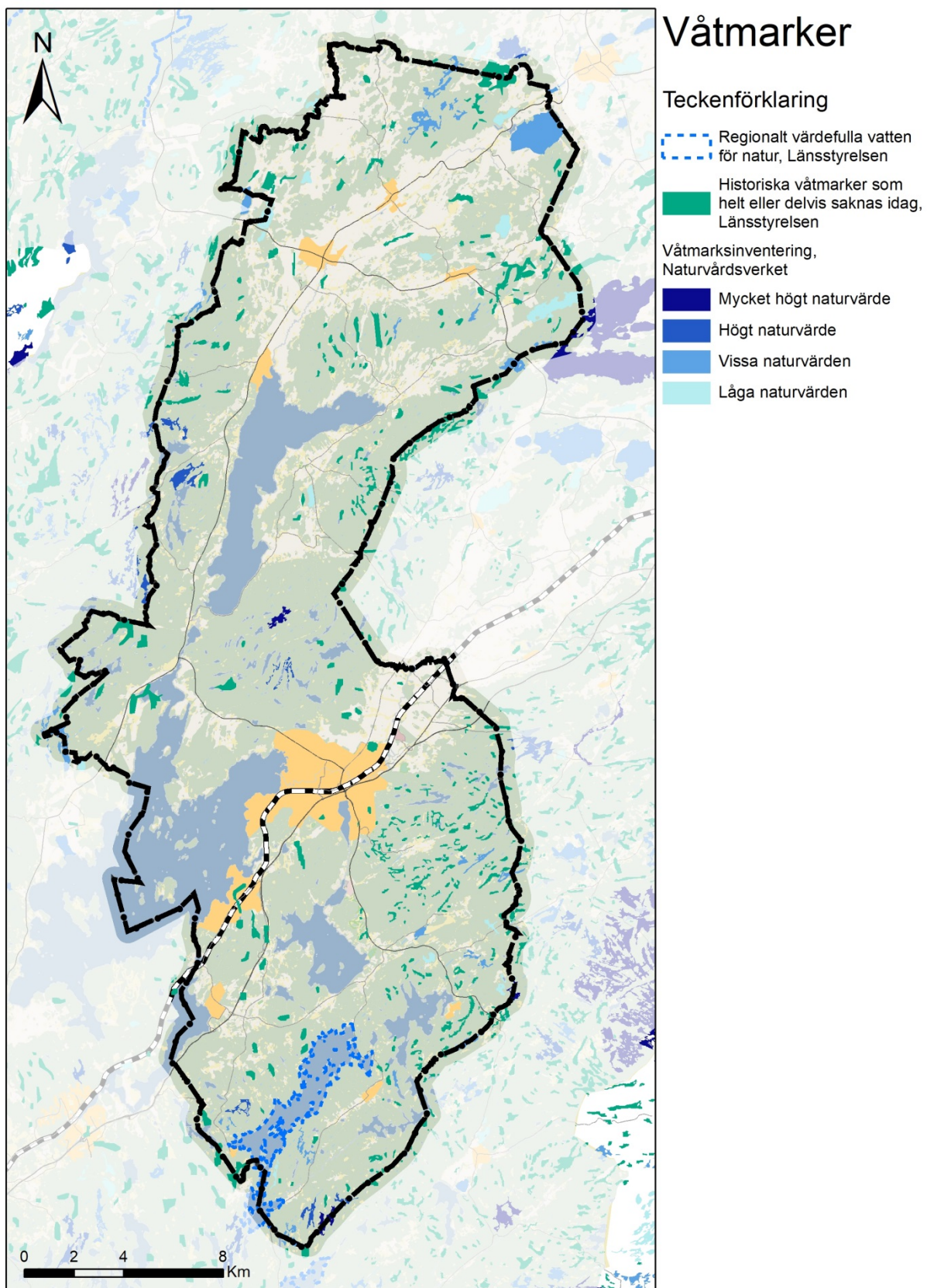
Våtmarker fyller många viktiga ekologiska funktioner i landskapet och står för en betydande del av vår biologiska mångfald. Våtmarker är mer eller mindre sammankopplade med andra typer av vatten inom ett avrinningsområde. Våtmarkerna stärker landskapets förmåga att buffra och balansera vattenflöden, öka tillskottet av vatten till grundvattnet och öka vattenreningen.

Hot mot våtmarkerna

Många våtmarker har försvunnit på grund av utdikning eller invallning för att effektivisera skogsbruket eller utöka jordbruksmarken (Lst Västra Götaland 2008:77). Även vägar och järnvägar har lett till markavvattning och minskade våtmarksytor (Naturvårdsverket 2006).

Åtgärder som vidtagits är ökad kontroll av enskilda avlopp runt Anten, samt våtmarker som anlagts vid Mellbyåns utlopp i Anten, och längre norrut längs Mellbyån. Våtmarkerna fungerar som näringsfällor men också flödesutjämning vid höga nederbörds mängder. Recipientkontrollerna som görs varje månad visar en nedåtgående trend, dvs att halterna av näringsämnen i Mellbyån och i Anten minskar (Göta älvs vvf, 2018; MK 2018).

Många av de mindre sjöarna i kommunen är allvarligt hotade av försurningen och är föremål för årliga kalkningsinsatser. Kalkning av sjöar och vattendrag har pågått sedan 1981. Kalkningen ger god effekt i form av bättre vattenkvalitet.

Grönområden i tätorterna

Alingsås tätort är en ”grön stad” med ståtliga trädalléer som kantar Ringgatorna och de bredare esplanaderna i stadskärnan. Säveån med sina lummiga kantzoner rinner som ett blå-grönt stråk genom staden. Det är också längs med Säveån som stadens främsta parker ligger, Brunnsparken, Plantaget och Nolhagaparken.

Värdet av grönområden i tätorterna

Grönområden i staden har många viktiga funktioner. Det gäller såväl informell grönstruktur, såsom villaträdgårdar, kolonilotter och golfbanor, som parker och de större gröna kilarna i städernas ytterområden. Små och till synes obetydliga grönområden kan spela en stor roll för grönområdenas ekosystemtjänster och stadens biologiska mångfald. Genom att planera för sammankopplade grönområden skapas tillgängliga grönområden för stadens invånare samtidigt som arters rörlighet möjliggörs vilket gynnar den biologiska mångfalden.

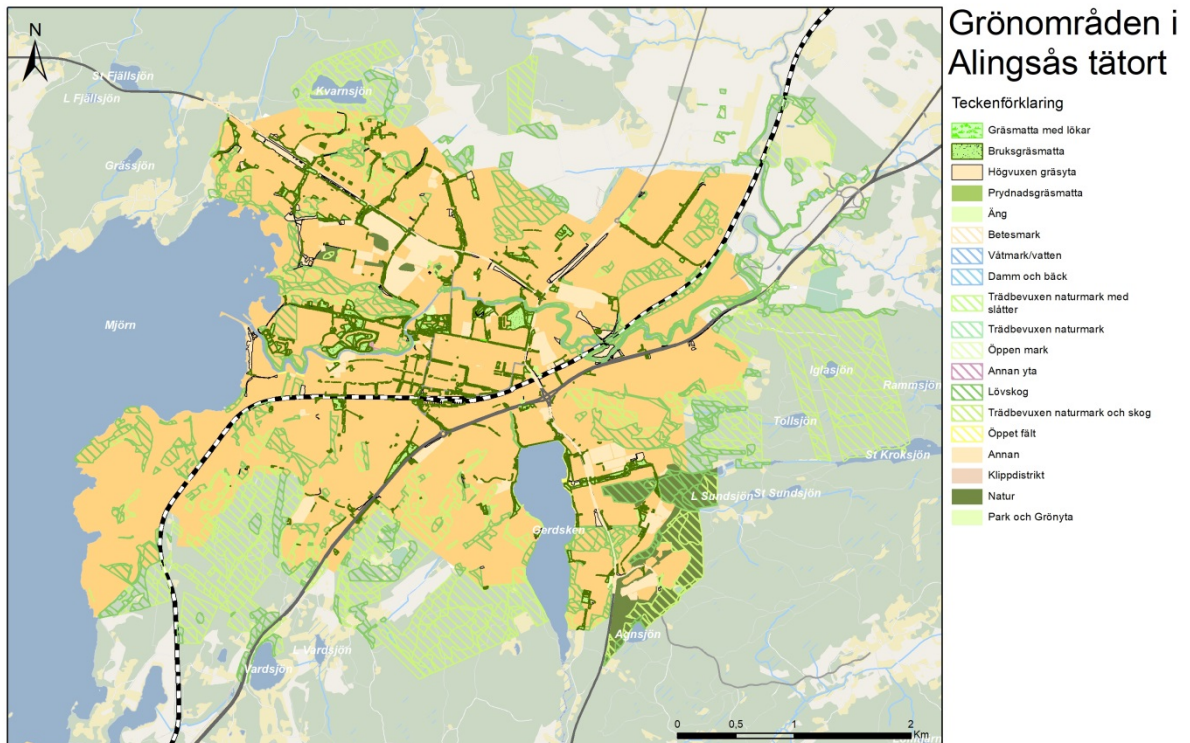
Grönområdets ekosystemtjänster innefattar bland annat absorption av koldioxid i stadsluften, reduktion av buller och partiklar och miljöfarliga ämnen från biltrafiken. Grönområden är också viktiga för staden genom att de hjälper till att reglera temperatur och vattenflöden.

Tillgängliga och bostadsnära grönområden leder också till hälsovinster, ökar integrationen och kontakten mellan människor och har ett pedagogiskt värde. Forskning visar att grönområden bör ligga inom 300 m från bostaden för att ha önskade hälsoeffekter.

Hot mot tätorternas grönområden

Befolkningstillväxten i tätorterna och behovet av bostäder medför att omfattningen av grönområden minskar när tätorterna och städerna växer. Tillväxten av städer och tätorter gör att förutsättningarna för den urbana naturen förändras. Dels växer staden genom förtätning, vilket gör att grönområden ofta får lämna plats för bebyggelse och transportinfrastruktur. Samtidigt växer staden utåt, vilket hotar stora sammanhängande grönområden i utkanten av städer. Städernas tillväxt gör att grönområden fragmenteras och styckas upp. Grönytornas storlek och antal minskar, och det finns inga tecken på att den minskningen skulle avta (SCB 2005).

I Tillväxtprogram 2017-2026 samt i Översiktsplan 2018, pekas det ut ett antal utvecklingsområden i utkanterna av Alingsås tätort. Dessa är Rothoffskärr, Östra Ängabo, Stadsskogen och Norra Bolltorp. Dessa områden är idag bostadsnära grönområden med stora värden för vardagsrecreationen.

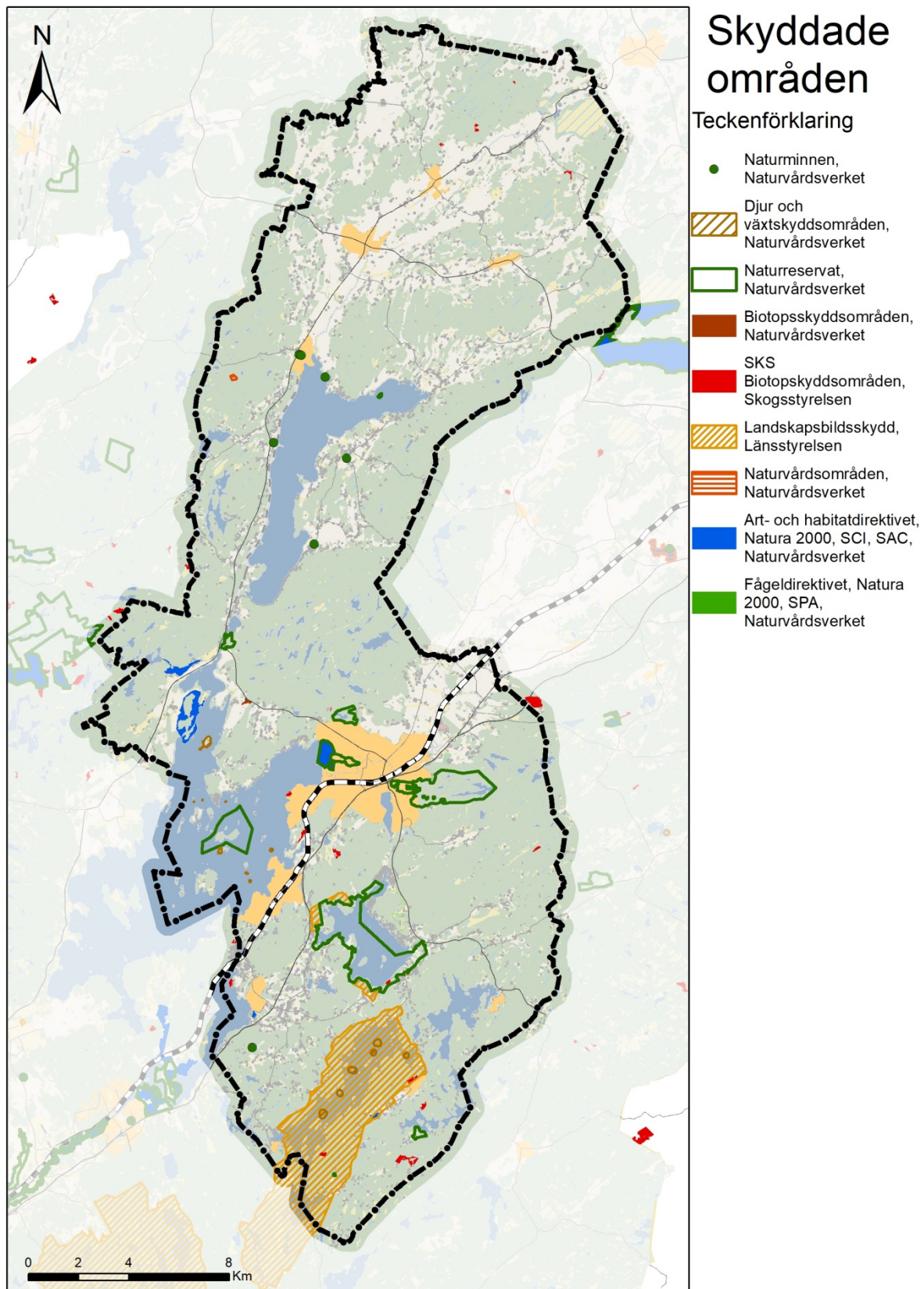

SKYDDAD NATUR OCH RIKSINTRESSEN

Länsstyrelsen i Västra Götalands län är den myndighet som på regional nivå ansvarar för planering, säkerställande och dokumentation av naturvårdsobjekt. Landets kommuner har också möjlighet att säkerställa skyddsvärda objekt enligt miljöbalken, t.ex. inrätta naturreservat. Alingsås kommun har hittills utnyttjat den möjligheten i och med bildandet av Kvarnsjöns naturreservat, Nolvaga bergs naturreservat och Hjortmarka naturreservat.

Områdesskydd enligt miljöbalken är länsstyrelsens och kommunens främsta instrument för att bevara värdefulla naturmiljöer. Sedan inträdet i EU medverkar Sverige i uppbyggnaden av Natura 2000, ett nätverk av skyddade områden för hotade arter och livsmiljöer inom EU. Dessa områden avsätts genom habitatdirektivet och fågeldirektivet och finansieras genom EU:s Lifefond.

I Alingsås kommun finns för närvarande 10 naturreservat, 6 naturminnen, 6 Natura2000-områden, 14 djurskyddsområden, 1 naturvårdsavtal, 20 skogliga biotopskyddsområden, 1 övrigt biotopskyddsområde och 1 kulturresevat. Nedan följer en beskrivning av dessa.

Naturresevat

"Ett mark- eller vattenområde får av länsstyrelsen eller kommunen förklaras som naturresevat i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Ett område som behövs för att skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter får också förklaras som naturresevat" MB kap 7 § 4.

Brobacka

Kommunens äldsta naturvårdsförordnande, från 1922! Ursprungligen avsattes klipp platån Brudsängen med bergsbranterna på båda sidor av Åsjöns smala pass. Reservatet utvidgades 1994 från 2 till 17 ha. Avsikten med reservatet är att visa på de mäktiga krafter som isälvarna utgjorde vid istidens avslutning och som svarvade ur flera stora jättegrytor. De flesta grytorna är halva, troligen har isen utgjort en sida. I området finns ett naturum. Genom området leder några märkta stigar. Markägare och förvaltare är Västkoststiftelsen.

Reservatet innehåller flera olika sevärdheter:

- Jättegrytsområde
- Åker och slätteräng med bl.a. ängsskallra, jungfrulin, slättergubbe och nattviol
- Olika skogsbiotoper bl.a. ängsekskog, blåbärsgranskog, lindskog, mosse och hygge
- Fågelräkneberget och dess utsikt
- Skalgrusrester
- Ekhagar med bl.a. storrams, kambräken och trolldruva
- Minnessten

Beslutat: 1922

Area: 17,66 ha

Förvaltare: Västkoststiftelsen

Läkarebo

Skogsgård med kulturhistoriskt intressanta byggnader och ett gammalt barrskogsbestånd med huvudsakligen tall i Läkarebo i Ödenäs socken. Ett bestånd av gamla tallar skyddades som naturminne 1959. Många äldre träd blåste ner i stormen 1969. En mängd boträd finns i området. Läkarebo ingår i ett förordnande enligt gamla naturvårdslagen.

Beslutat: 1959

Area: 0,5 ha

Förvaltare: Alingsås kommun

Loholmen

En ö i sjön Anten med rester av en borgruin. Reservatet inrättades för att bl.a. skydda förekomsten av häckande strandkata.

Beslutat: 1961

Area: 1,41 ha

Förvaltare: Alingsås kommun

Nolhagaviken

En näringsrik vik av Mjörn med omgivande stränder som hyser en omfattande fågelfauna, speciellt vår och höst. Mosaikartat området som en värdefull och lättillgänglig fågelokal. I reservatet finns ett centralt placerat fågeltorn som är anpassat för rullstolsbundna.

Området innehåller flera naturtyper:

- betade strandängar
- naturskog
- vassar
- mosaikartade mader
- alstrandskog
- öppna vattenytor
- blandsumpskog

Beslutat: 1993

Area: 52,02 ha

Förvaltare: Alingsås kommun

Risön

Risön består av tre öar i Mjörn som ägs av Alingsås kommun. Huvudön är 23 ha och mycket populär för det rörliga friluftslivet. Det är endast tillåtet att övernatta på Lilla Risön, (Svensholmen). Risöskär är fågelskyddsområde.

En kuriositet är Republiken Risön, en sammanslutning av föreningar med anknytning till Mjörn, som verkar för Risöns bästa. Republiken utropades 1894.

Beslutat: 1996

Area: 203,87 ha

Förvaltare: Alingsås kommun

Kvarnsjön

Gammal skog med förekomst av minst 150-åriga tallar. Stora delar av området har sannolikt varit skogsbevuxet under mycket lång tid. Reservatets största raritet är den rödlistade rylen. Förutom naturvärdena har området runt sjön också stor betydelse som ett populärt tätortsnära rekreationsområde. Reservatet invigdes 2001 av landshövding Göte Bernhardsson.

Beslutat: 2000

Area: 40,29 ha

Förvaltare: Alingsås kommun

Örsbråten

Ett småskaligt och kuperat jordbrukslandskap i sluttningen mot sjön Ören. En mosaik av hackslåttängar, hagmarker, hamlade askar med rik lavflora och åkertegar med odlingsrösen och terrasser. Gården är kulturhistoriskt intressant med en ålderdomlig prägel. Stora botaniska värden.

Beslutat: 2002

Area: 13,65 ha

Förvaltare: Västkuststiftelsen

Nolhaga berg

Höga naturvärden och rekreationsmöjligheter knutet till lövskog, i synnerhet bokskog.

Beslutat: 2010

Area: 25,49 ha

Förvaltare: Alingsås kommun

Färgensjöarna

Höga flora- och faunavärden, tilltalande landskapsbild samt goda möjligheter för rekreation och friluftsliv. Reservatet är en sammanslagning av de tidigare reservaten Granön och Stora Slättö. Delar av landskapsbildsskyddet runt sjön ingår i reservatet.

Slättön avsattes som naturreservat 1960 för att säkra förutsättningarna för den hägerkoloni som funnits på ön sedan 30-talet.

Granön avsattes 1975 som reservat för att bl.a. följa utvecklingen av ett barrblandskogsbestånd som varit orört på ön sedan stormen 1969.

Beslutat: 2012

Area: 705,71 ha

Förvaltare: Västkuststiftelsen

Hjortmarka

Höga rekreations- och naturvärden.

Beslutat: 2013

Area: 362,93 ha

Förvaltare: Alingsås kommun

Naturvårdsområde och Landskapsbildsskydd

Flera naturvårdsområden inrättades före 1975 enligt naturvårdslagens 19 § för att reglera t.ex. bebyggelse och vägar som kunde ha negativ påverkan på landskapsbilden. Sedan miljöbalken trädde i kraft (1999), har möjligheten att skapa nya naturvårdsområden upphört. Enligt miljöbalken ska område med landskapsbildsskydd betraktas som naturreservat.

Ömmern och dels i flera mindre områden runt sjön Färgen. Sammanlagt uppgår arealen med landskapsbildsskydd i Alingsås till 2282 ha. För att bebyggelse ska få komma till stånd inom område med landskapsbildsskydd krävs Länsstyrelsens tillstånd.

Naturvårdsområde - Idåsen

Ett av ödetorpen som ligger insprängt i det stora barrskogsområdet Risveden. Naturreservatet utgörs av torpmiljön med omväxlande öppna inägor och slutna partier med lövdungar och solitärträd. Området är högt beläget och sedan många år ett populärt utflyktsmål för allmänheten. I området finns en raststuga och ett vindskydd. Reservatet inrättades som naturvårdsområde år 1990.

Beslutat: 1990

Area: 3,43 ha

Förvaltare: Västkuststiftelsen

Landskapsbildsskydd - Härskogen

Härskogens friluftsområde i Lerums kommun når in i den södra delen av kommunen och har avsatts som område med skydd för landskapsbilden enligt den gamla naturvårdslagen från 1972. Exempel på områden som ingår i Härskogens friluftsområde är Slävik, Dumpevik och Edsås-Skaftared vid Stora Färgen.

Beslutat: 1972

Area: 7 672,8 ha

Kulturresevat

Ett mark- eller vattenområde får förklaras som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. På ett sådant område ska bestämmelserna i 4-6 §§ tillämpas. Att det inom ett område finns en byggnad eller anläggning som är skyddad som byggnadsminne, kyrkligt kulturminne eller fornlämning enligt kulturmiljölagen (1988:950) hindrar inte att området förklaras som kulturresevat. MB kap 7 § 9

Gräfsnäs Slottspark

Slottspark, slottsruin, vallgrav, alléer m.m. med anor från 1500-talet.

Syftet är att bevara och visa parken som en rekreationspark vid det förra sekelskiftet, att utveckla parkens kulturhistoriska värden som ett attraktivt och välbesökt rekreationsområde samt att bevara och utveckla parkens naturvärden, bl.a. de mycket värdefulla jätteträden, lövskogsmiljöerna och de arter som är knutna till dessa miljöer.

Beslutat: 2010

Area: 12,13

Förvaltare: Alingsås kommun

Naturminnen

Ett särpräglat naturföremål får enligt miljöbalken 7 kap 10 § förklaras som naturminne, om det behöver skyddas eller vårdas särskilt. Förklaringen får omfatta även det område på marken som krävs för att bevara naturföremålet och ge det behövligt utrymme.

I Alingsås kommun har vi enbart naturminnen i form av skyddsvärda träd, och som synes är det främst ekar.

- Brogårde 2:1 Brogårdeseken
- Gräfsnäs 1:42, 1:62 Fyra ekar
- Kärret 1:2 Ek
- Långared 1:5, 1:6 Olsaeken
- Saxebo 1:5 (Ekudden) Djurgårdseken
- Sjöbo 1:3 Ek

I det tidigare naturvårdsprogrammet (2005) förekom ytterligare fyra naturminnen som inte längre finns angivna i Länsstyrelsens och Naturvårdsverkets register.

Biotopskydd

Biotopskyddsområden, enligt miljöbalkens 7 kap. 11 §, är små mark- eller vattenområden som är värdefulla livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter. Biotopskydd kan gälla samtliga lätt igenkännbara områden av ett visst slag, s.k. generella biotopskydd. Biotopskydd kan även pekas ut för enskilda skyddsvärda områden.

Syftet med biotopskyddet är att långsiktigt skydda och bevara sådana mindre mark- eller vattenområden som har stor betydelse för den biologiska mångfalden. Avsikten är vidare att biotopskyddet skall kunna förbättra situationen för de djur och växter vars fortlevnad är hotad.

Skogsstyrelsen kan skydda värdefulla skogsbiotoper med hjälp av biotopskydd, t.ex. ravinskogar, äldre naturskogar, alkärr, hassellundar och ras- eller bergbranter.

Länsstyrelsen eller kommunen kan inrätta biotopskyddsområden för att skydda värdefulla biotoper så som rik- och kalkkärr i jordbruksmark, ängar, naturbetesmarker, och strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter, eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad.

Inom ett biotopskyddsområde får man inte bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd som kan skada naturmiljön. Även den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd utanför ett biotopskyddsområde ska iaktta hänsyn så att skada inte uppkommer på det berörda biotopskyddsområdet.

Generellt biotopskydd

Följande objekt har ett generellt biotopskydd enligt miljöbalken:

- alléer
- källor med omgivande våtmark i jordbruksmark (max 1 ha)
- odlingsrösen i jordbruksmark
- pilevallar
- småvatten och våtmarker i jordbruksmark
- stenmurar i jordbruksmark och åkerholmar (max 0,5 ha)

Skogliga biotopskyddsområden

Antal: 19 st

Sammanlagd yta: 62,25 ha

Naturtyper: Mark med mycket gamla träd (3 st)

Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark (1 st)

Ras- eller bergbrant (2 st)

Ravinskogar (1 st)

Äldre betespräglad skog (2 st)

Äldre naturskogsartade skogar (10 st)

Vikaryd

Naturtyper: Naturbetesmarker

Ekhagar

Beslutat: 2006

Area: 5,1 ha

Djurskyddsområden

Om det behövs särskilt skydd för en djur- eller växtart inom ett visst område, får länsstyrelsen eller kommunen, enligt miljöbalkens 7 kap. 12 §, meddela föreskrifter som inskränker rätten till jakt eller fiske eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig inom området.

Alingsås kommun har ett antal öar och skär i Mjörn, Ömmern, Anten och Stora Färgen samt del av Natura 2000-området i Nolhagaviken avsatts som fågelskyddsområden med tillträdesförbud mellan 15/4 – 15/7 (Halö 1/3 - 15/7). Vid sjöarna Ören och Nären finns så kallade vädjandeskyltar uppsatta med vädjan till allmänheten att frivilligt ta hänsyn till häckande storlom och flera andra arter.

Prästeskär

Beslutat: 1967
Area: 0,09 ha
Sjö: Mjörn

Stora Halö och Lilla Halö

Beslutat: 1967
Area: 9,93 ha
Sjö: Mjörn

Lilla skäret söder om Stora Stenskar

Beslutat: 1967
Area: 0,05 ha
Sjö: Mjörn

Lilla Stenskar

Beslutat: 1967
Area: 0,07 ha
Sjö: Mjörn

Småöarna väster om Norseskären

Beslutat: 1972
Area: 2,58 ha
Sjö: Mjörn

Hålsaröskär

Beslutat: 1979
Area: 8,27 ha
Sjö: Ömmern

Lilla Klockö

Beslutat: 1979
Area: 3,72 ha
Sjö: Ömmern

Ljungöarna

Beslutat: 1979
Area: 6,53 ha
Sjö: Ömmern

Tångöarna

Beslutat: 1979
Area: 7,09 ha
Sjö: Ömmern

Skäret öster Lilla Skallö

Beslutat: 1979
Area: 4,04 ha
Sjö: Ömmern

Olofseredsgubben

Beslutat: 1979
Area: 4,59 ha
Sjö: Ömmern

Skräddareklinten

Beslutat: 2005
Area: 0,49 ha
Sjö: Mjörn

Rögrund

Beslutat: 2005
Area: 0,47 ha
Sjö: Mjörn

Gullbringen

Beslutat: 2005
Area: 1,05
Sjö: Mjörn

Natura 2000-områden

Natura 2000 är ett nätverk av skyddade områden i hela EU. EU:s Art- och habitatdirektiv och Fågeldirektiv ligger till grund för bestämmelserna i områdena som syftar till att främja den biologiska mångfalden, genom bevarande och förbättring av naturmiljön. För att nå det målet ska alla EU-länder utse särskilda områden, Natura 2000-områden, som tillsammans ska bilda ett ekologiskt sammanhängande nätverk. Dessa områden innehåller arter eller naturtyper som är särskilt skyddsvärda ur ett europeiskt perspektiv. De åtgärder som är nödvändiga för att målsättningen skall kunna uppnås bör genomföras inom vart och ett av de utsedda områdena.

I Alingsås kommun är alla Natura 2000-områden inrättade enligt art- och habitatdirektivet. Natura 2000-områden i Sverige är av riksintresse enligt 4 kap 8 § Miljöbalken. Skyddet av områdena regleras också i 7 kap 27 - 29 §§ Miljöbalken. Verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturmiljön i ett Natura 2000-område kräver tillstånd hos länsstyrelsen. Detta gäller även åtgärder utanför Natura 2000-område om de på ett betydande sätt påverkar naturmiljön inom natura 2000-området. För samtliga Natura 2000-områden i Västra Götaland har länsstyrelsen utarbetat Bevarandeplaner.

Vikaryd SE 0530079

Området utgörs av två välbetade ekhagar vid länsväg 180. Det hyser flera grova ekar och några enstaka grova almar och lindar. I området finns en speciell fauna och flora som är bunden till lövträden, t ex rödlistade skalbaggar som ekoxe och läderbagge och rödlistade lavar.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

Trädklädd betesmark
Ekoxe
Läderbagge

Exempel på arter i område:

Lunglav, Gulpudrad spiklav, Almlav

Beslutat: 1996

Area: 4,9 ha

Kärrbogärde SE 0530091

Området utgörs av en delvis igenvuxen ekhage, en gammal löväng och ekskog med mycket grova ekar och lindar. I området finns rödlistade lavar som gammelekslav och almlav samt läderbagge, en skalbagge klassad som sårbar i Sverige och hotad och sällsynt i hela Europa.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

Nordlig ädellövskog
Läderbagge

Exempel på arter i område:

Ek, Skogslind, Lönn, Bok, Rönn, Vårtbjörk, Gran, Tall
Rutskinn, Gammelekslav, Almlav

Beslutat: 1996

Area: 3,0 ha

Nolhagaviken SE 0530091

Mjörns nordostligaste vik har genom igenväxning de senaste decennierna utvecklat en yppig våtmarksvegetation. I området finns naturtyper som fuktängar, lövsumpskog och svämlövskog. Området som är lättillgängligt är ett naturreservat med rikt fågelliv.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

Fuktängar
Lövsumpskog
Svämlövskog

Exempel på arter i område:

Sjöranunkel, Blomvass, Korsslamkrypa, Blåsäv
Skäggdopping, Sothöna, Rörsångare, Sävspurv, Småfläckig sumphöna, Stenknäck
Mindre hackspett, Sävspurv, Stare, Hussvala, Gröngöling, Silltrut
Bäver, Iller

Beslutat: 1997

Area: 52,2 ha

Bryngelsgårde SE 0530105

En så kallad hackslåtting med mycket lång kontinuitet som är en del av resterna av de småskaliga odlingsmarkerna på Ödenäsdumlinens sluttningar.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

Fuktängar
Slätterängar i låglandet

Exempel på arter i område:

Sjöranunkel, Blomvass, Korsslamkrypa, Blåsäv
Skäggdopping, Sothöna, Rörsångare, Sävspurv, Småfläckig sumphöna, Stenknäck
Mindre hackspett, Sävspurv, Stare, Hussvala, Gröngöling, Silltrut
Bäver, Iller

Beslutat: 1998

Area: 4,8 ha

Östad SE 0530112

Ädellövskogsmiljöer med mycket stor artrikedom och med lång kontinuitet, fördelat på två delområden, Djurgården och Östads lövravinskogar.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

Boreonemoral ädellövskog
Trädklädd betesmark
Näringsrik ek- eller ek-avenbokskog
Ädellövskog i branter
Lövsumpskog
Näringsfattig ekskog

Exempel på arter i område:

Almlav, Jättelav, Lunglav, Havstulpanlav, Örtlav
Ek, Alm, Lind, Lönn, Fågelbär, Björk, Al, Asp, Ask, Bok, Tall

Beslutat: 1998

Area: 106,2 ha

Vrån SE 0530159

Området utgörs av en liten rest av tidigare mer omfattande slåtterängar med lång kontinuitet på fuktig och stenig sidvallsäng vid gården Vrån i Skogsbygden.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

Slåtterängar i låglandet

Exempel på arter i område:

Slåttergynnade arter

Beslutat: 2001

Area: 0,15 ha

Riksintressen för naturvård och friluftsliv

"Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas. Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket" Miljöbalken, (MB) 3 § 6

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården, eller friluftslivet, skall enligt miljöbalken skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Riksintressen är områden som har sådana speciella värden eller förutsättningar att de bedöms vara betydelsefulla för landet i stort.

Riksintressen för naturvård

Anten-Mjörn NRO 14138

Värdeomdöme:

- Representativt odlingslandskap, med lång kontinuitet och inslag av naturbetesmarker och naturlig slåttermark, vid Torstö-Halö.
- Mjörn är en måttligt näringsrik sjö med rik flora och fauna samt förekomst av glacialmarina relikter.
- Anten har liksom Mjörn flera glacialmarina relikter, fiskeribiologiska värden samt rik fågelfauna.
- Sjöarna utgör viktiga rastplatser för fågelsträcket.
- Mjörn och Anten har stammar av öring samt flodkräfta.
- Uppväxtområde för Mjörnöring.
- Längs Mjörns västsida finns välutvecklade lövskogs- och hagmarksmiljöer med rik flora.
- I skogarna på Djurgården vid Östads säteri förekommer rikligt av gamla och mycket grova ekar med bl.a. flera sällsynta lavar och skalbaggar.
- Längs genombrottsdalen vid Brobacka finns en mängd jättegrytor, flera av gigantiska format.

Förutsättningar för bevarande:

- Vattenkvaliteten bibehålls eller förbättras.
- Lövskogs- och hagmarksmiljöerna bevaras och vårdas.
- Störningsfria områden bibehålls från reglering, ytterligare bebyggelse längs stränderna och rationellt skogsbruk.

Beslutat: 2000

Area: 10 467 ha

Berörda kommuner: Alingsås och Lerum

Risveden NRO 14123

Värdeomdöme:

- Ett omfattande, sjörikt skogslandskap dominerat av barrskogar. Bitvis finns naturskogsavsnitt med värdefull flora och fauna.
- Småskaligt odlingslandskap, med lång kontinuitet och stort inslag av naturbetesmarker och naturlig slättermark, vid Slereboåns dalgång, Strömliden- Lund-Boråsen, Grandalen och Boråsen.
- Långemossen domineras av ett sluttande kärr, en sällsynt våtmarkstyp i regionen. I området finns flera medelrika - rika kärr med rik flora.

Förutsättningar för bevarande:

- Området bibehålls som relativt opåverkat barrskogsområde där skogsbruket bör ta stor hänsyn till naturkvaliteterna.
- Åtgärder som kan påverka området negativt är bl.a. utdikning av våtmarker, vägdragningar, ledningsdragningar, vissa åtgärder inom skogsbruket såsom gödsling, herbicidbehandling, större kalhuggningar etc.

Beslutat: 2000

Area: 15 116 ha

Berörda kommuner: Ale, Lerum och Alingsås

Ödenäs och sjön Ömmern NRO 14149

Värdeomdöme:

- Framstående och representativt exempel på en stor drumlinbildning i Ödenäs.
- Småskaligt odlingslandskap, med lång kontinuitet och stort inslag av naturbetesmarker och naturlig slättermark, vid Ödenäs, Örsbråten och Bryngelsgårde-Västergården. I helhetsmiljön ingår även ängs- och hagmarksobjektet Örsbråten.
- Ömmern är en näringsfattig klarvattensjö med ett 30-tal öar och skär. Sjön har en högbiologisk funktion. Laxån, som förbinder Ören med Ömmern, har flera forsar och utgör lek område för Ömmerns öring.

Förutsättningar för bevarande:

- Hög grundvattennivå bibehålls längs drumlinsidorna.
- Vattenkvaliteten bibehålls hög i Ören-Laxån-Ömmern.
- Värdet kan påverkas negativt av bl a rationellt skogsbruk, markavvattning.
- Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement.
- Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker.
- Områdets värden kan påverkas negativt av minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledningar eller vägdragningar.

Beslutat: 2000

Area: 2 778 ha

Berörda kommuner: Alingsås, Lerum och Bollebygd

Riksintressen för friluftsliv

Hjortmarka FO 17

Tätortsnära naturområde med friluftsgård samt motionsslingor och vandringsleder. Den varierade och delvis kuperade terrängen med flera olika naturtyper bidrar också till ett ge ett intressant växt- och djurliv.

Värdeomdöme:

- Genom att området är förhållandevis stort och orört med flera sjöar och strövvänliga barrskogsområden ges förutsättningar för vildmarksupplevelser.
- I andra delar av området utgör de kulturpräglade miljöerna med öppna ängsmarker och lövskogar värdefulla inslag.
- Den varierade och delvis kuperade terrängen med flera olika naturtyper bidrar också till ett ge ett intressant växt- och djurliv.

Förutsättningar för att områdets värde skall bestå:

Skogsbruksåtgärder såsom omfattande slutavverkning och olämplig gallring i värdekärnor. Igenväxning av ängsmarker och andra öppna kulturmarker. Friluftsverksamheter som påverkar eller skadar naturvårdsvärden som utgör en del av motivet för att området är av riksintresse för friluftslivet (ridning på känsliga marker, motordriven verksamhet och högt besöksstryck i känsliga naturmiljöer m.m).

Riksvärde: Områden med särskilt goda förutsättningar för berikande upplevelser i natur- och/eller kulturmiljöer.

Områden med särskilt goda förutsättningar för friluftaktiviteter och därmed berikande upplevelser.

Beslutat: 2017

Area: 375 ha

Berörda kommuner: Alingsås

Risvedenområdet FO 34

Ett skogs- och sjölandskap av jämförelsevis opåverkad karaktär, med bl a klarvattensjöar och fågellokal, goda strövmarker med särskild betydelse för Göteborgsregionen.

Värdeomdöme:

- Stort barrskogsområde med goda möjligheter till strövande, svamp- och bärplockning, fritidsfiske m.m.
- Områdets storlek, sjörikedom, odlingsmiljöer och den relativa orördheten ger Risveden dess speciella värden.
- Närheten till flera stora befolkningscentra gör området välbesökt.

Förutsättningar för att områdets värde skall bestå:

- Skogsbruket bedrivs med hänsyn till det rörliga friluftslivet.
- Stigar hålls i ordning och partier med kulturmarker hålls öppna.
- Kalkning av vissa sjöar.
- Området påverkas negativt av exempelvis vägdragningar, rationellt skogsbruk utdikning av våtmarker, försurning, bebyggelse m.m.

Riksvärde:

- Områden med särskilt goda förutsättningar för berikande upplevelser i natur- och/eller kulturmiljöer.
- Områden med särskilt goda förutsättningar för friluftaktiviteter och därmed berikande upplevelser.

Beslutat: 2014

Area: 15 138 ha

Berörda kommuner: Alingsås, Lerum, Ale och Göteborg

Härskogenområdet FO 18

Ett område av stort värde för Göteborgsregionen som närströvsområde och även som objekt för andra slags friluftaktiviteter. Här finns friluftsgård, strövstigar, skidspår, teknikbackar, badplatser (vissa sjöar har mycket klart vatten) och vattendrag för kanotsport.

Värdeomdöme:

- Härskogsområdet är mycket väl lämpat för mer arealkrävande och extensivt utnyttjade ströv- och vandringsaktiviteter.
- Genom sitt läge och storlek uppfyller området krav såsom lämpligt utflykts- och veckoslutsområde för regionen samt som semesterområde för längre ledighet.
- Härskogens friluftsgård, goda anordningar såsom stigar, leder, badplatser, goda kommunikationer, åretomaktiviteter m.m. bidrar i hög grad till Härskogens stora betydelse för friluftslivet.

Förutsättningar för att områdets värde skall bestå:

- Ett hänsynstagande till friluftslivet från skogsbrukets sida är nödvändigt.
- Det öppna kulturlandskapet bibehålls.
- Området påverkas negativt av exempelvis stor bebyggelseexploatering, nya vägar och annan exploatering samt ingrepp i vattensystem vilka ger störningar för fiske och kanot.

Riksvärde:

- Områden med särskilt goda förutsättningar för berikande upplevelser i natur- och/eller kulturmiljöer.
- Områden med särskilt goda förutsättningar för friluftaktiviteter såsom strövande, cykelturer, vandring samt svamp- och bärplockning och därmed berikande upplevelser.
- Områden med särskilt goda förutsättningar för vattenanknutna friluftaktiviteter och därmed berikande upplevelser.

Beslutat: 2017

Area: 29 220 ha

Berörda kommuner: Alingsås, Bollebygd, Lerum, Härryda, Partille och Göteborg

Strandskyddsområde

Strandskydd, enligt miljöbalken 7 kap. 13 - 18 §§, gäller vid havet och kring insjöar och vattendrag. Syftet med skyddet är att långsiktigt trygga allmänhetens tillgång till strandområden och att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet.

Strandskyddet omfattar land- och vattenområdet intill 100 meter från strandlinjen.

Länsstyrelsen kan i enskilda fall besluta om utvidgat strandskydd till högst 300 meter.

Inom ett strandskyddsområde är det förbjudet att uppföra nya byggnader, att ändra byggnaders användning på ett sätt som avhåller allmänheten från att beträda området. Det är också förbjudet att utföra förberedelsearbeten eller att vidta åtgärder som väsentligt förändrar livsvillkoren för djur- eller växtarter. Kommunen och i vissa fall länsstyrelsen kan besluta om dispens från strandskyddet enligt särskilda skäl som anges i miljöbalken. Kommunen kan också upphäva strandskyddet genom bestämmelse i detaljplan enligt samma särskilda skäl som för dispens.

Utvidgat strandskyddsområde 300 meter

Anten	Mjörn
Färgen L	Store-Nären
Färgen St	Åsjön (mellan Anten och Mjörn)
Kleviken (vid Lille-Nären)	Ömmern
Kvarnsjön (vid Anten)	Ören
Lille-Nären	

Utvidgat strandskyddsområde 200 meter

Blackesjön St	Hälsingen L	Mårsjön
Bodasjön L	Höljen	Mörken L
Bodasjön St	Igletjärn	Mörken St
Bysjön	Jutasjön	Namnsjön
Dammsjön (N om	Jättesjön	Rydbosjön
Alingsås)	Klevsjön L	Rågsjön L
Fjällsjön	Klevsjön St	Rågsjön St
Fålsjön L	Kroksjön St	Store-Trän
Fålsjön St	Kråkevattnet	Strättsjön
Fäbosjön L	Krökingen L	Sävelången
Fäbosjön St	Krökingen St	Timmersjön (v)
Gransjön (gräns mot Ale)	Kvarnsjön (tätort)	Timmersjön (ö)
Grundsjön St	Lersjön	Torskabotten
Grytesjön	Lersjön L	Valsjön (Risveden)
Grässjön	Lersjön St	Valsjön (Rödeneplatån)
Grönvatten (mot Lerum)	Lillasjön	Varsjön
Gärdsken	Lill-Bottnasjön	Vålakärr
Gärsjön	Lille-Lången	Åsjön (gräns mot Lerum)
Hundsjön	Lille-Trän	Ögat (vid Hälsingen)
Hyggesjön L	Långevatten	Öjasjön
Hyggesjön St	Munnsjön L	Öjesjön
Hälsingen	Munnsjön St	

Vattenskyddsområde

Ett mark- eller vattenområde får av länsstyrelsen eller kommunen förklaras som vattenskyddsområde till skydd för en grund- eller ytvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt. MB kap 7 § 21

- Färgens ytvattentäkt
- Magra grundvattentäkt
- Gräfsnäs grundvattentäkt
- Sollebrunn grundvattentäkt
- Ödenäs grundvattentäkt
- Ömmern ytvattentäkt

Kulturminnesvård

"Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvar för detta delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas." KML § 1.

Även vid skötsel av fornminnen sker olika former av naturvårdsinsatser: röjning, gallring, m.m. I kommunen finns följande fem objekt som är skyddade av Riksantikvarieämbetet:

- Ingareds åsar bronsåldersgravar
- Stynaborg fornborg
- Nygård gravhög
- Erska lunde gravfält
- Gräfsnäs slottspark

Andra fornvårdsobjekt i kommunen är:

- Rolfs kulle gravhög och kolerakyrkogård
- gränsstenar ex femstenarör
- minnesstenar ex Skaveryds sten, Lövekulle
- domarring ex Tokebacka
- högar ex Tokebacka
- milstenar ex Lygnareds korsväg

Dessa objekt sköts av kommunens beredskapsarbetslag i samarbete med hembygds- och fornminnesföreningar.

FÖRSLAG TILL PRIORITERADE OBJEKT

Ur naturvårdsprogrammet har nedanstående värdefulla objekt plockats ut och föreslås vara prioriterade för skyddsinsatser enligt miljöbalken.

Ekåsaryd

Motiv: För trakten unik 180-årig naturskog av gran (ca 10 ha), med inslag av grov tall och björk. Relativt grova, igenväxta och undertryckta, levande och döda ekar med intressant lavflora präglar en del av området. Biologiskt värdefullt skogsbestånd med många signal- och rödlistade arter som genom sin närvaro indikerar höga naturvärden. En del av området är föreslaget som nyckelbiotopsområde. Hela området är skyddsvärt. Eventuellt kan även Dammsjöås ingå i ett natur-/kulturresevat.

Högmossen

Motiv: Ett mycket högt bevarandevärde och hot om påverkan. Kommunens största och bäst utvecklade högmosse, med begränsade torvtäktsingrepp. Representativ naturtyp. Grustakten i NV är numera nedlagd.

Rödeneplatån - delar av

Motiv: Ett stort område med varierande natur, våtmarker och barrskog, stort värde för fåglar, inte minst fiskgjuse, havsörn, tjäder och orre. Delar av Rödeneplatån kommer att tas i anspråk för vindkraftsetablering. Områdena kring Stora och Lilla Ulvemossarna är av intresse för naturvård.

Risveden - Klevsjöområdet

Motiv: Klevsjöområdet är idag delvis utpekade som nyckelbiotoper, bland annat branterna norr om Klevsjön. Risveden var på 1950-talet ett stort opåverkat skogsområde med naturskogskaraktär. Idag är de tidigare talldominerade och lövrika skogarna i stor utsträckning ersatta med granplanteringar. Spridda i det produktionsdominerade skogslandskapet finns fortfarande små orörda skogsskiftet kvar och dessa har ett mycket högt bevarandevärde, i en del fall är de dessutom gamla kontinuitetsskogar, vilket är en bristvara i dagens skogslandskap.

Stora Halö och/eller Torstö

Motiv: Stora Halö och Stora Torstö är öar i Mjörn som är väl värda att bevara. Öarna anses ha höga natur- och kulturvärden, bl a värdefulla strandängar, ädellövskog och gamla väl bevarade gårdsmiljöer. Något åretruntboende förekommer inte längre på öarna.

Stora Halö domineras i öster av en skogsklädd bergsrygg med inslag av ädellövskog, som i väster övergår i ett flackare uppodlat område. På ön finns också rester av en stenåldersboplats. Stora och Lilla Halö är sedan 1965 ett fågelskyddsområde, med tillträdesförbud för allmänheten under tiden 1 mars till 15 juli varje år.

Torstö anses vara en av Mjörns vackraste öar. Torstö hålls sedan många år välhävdad av familjen Thiberg. Efter flera års uppehåll betas Torstö numera av får. Ön har höga naturvärden, flera vällagda stenmurar och genuin gårdsmiljö med flera ålderdomliga byggnader.

KUNSKAPSFÖRDJUPNING

Biologisk mångfald

Biologisk mångfald är variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung, inklusive från bland annat landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår; detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem (CBD 1992, artikel 2. SÖ 1993:77).

Biologisk mångfald är ett samlingsbegrepp och är alltså inte *en* bestämd mångfald. Enligt definitionen i FNs konvention om Biologisk Mångfald innebär biologisk mångfald genetisk variation hos individerna inom en art, variation mellan olika arter och mellan olika naturtyper och landskap (CBM 2010). Biologisk mångfald finns i naturliga ekosystem som exempelvis skogar och sjöar, såväl som i av människan skapade och påverkade ekosystem, till exempel jordbruk, trädgårdar och parker (CBM 2010; ME 2005).

Biologisk mångfald är basen för hela vår existens (Emanuelsson 2008). Biologisk mångfald är en förutsättning för fungerande ekosystem som upprätthåller livet på jorden (CBM 2010), som producerar de varor och tjänster som vi människor är beroende av (ME 2005). Ekosystem med en mångfald av arter kan upprätthålla de viktiga processer, strukturer och funktioner som gör ekosystemen mindre känsliga och mer anpassningsbara för yttre störningar, såsom klimatförändringar och sjukdomsangrepp (CBM 2010; Niklasson & Nilsson 2005).

Ekosystemtjänster

Ekosystemens direkta och indirekta bidrag till människors välbefinnande
(Naturvårdsverket 2012).

Ekosystemtjänster är ett sätt att uttrycka vilka nyttor människor får av ekosystemen och den biologiska mångfalden (NV 6733). Det är produkter och tjänster som naturens ekosystem ger oss människor och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet. Biologisk mångfald är en grundförutsättning för ekosystemens långsiktiga kapacitet att leverera ekosystemtjänster (NV 6736). En hög produktion av ekosystemtjänster från väl fungerande ekosystem kan leverera stora samhällsvinster i och med att behovet av investeringar i tekniska lösningar är mindre.

Den biologiska mångfaldens materiella och ekonomiska värden är en viktig bas för ekonomisk utveckling, bland annat inom skogs-, jordbruks- och fiskerinäringarna, men också alla de arter som kan användas som livsmedel och industriprodukter, mediciner eller till växtförädling (CBM 2010). Dessa brukar kallas för försörjande ekosystemtjänster.

Reglerande ekosystemtjänster inkluderar bland annat dagvattenhantering, klimatreglering, luftrening och bullerdämpning som är extra viktiga ur ett urbant perspektiv (BEST 2016).

Ekosystemtjänster handlar också om att vistelse i naturen bidrar till hälsa och livskvalitet för människor (NV 6736: van den Berg m.fl. 2016), dessa benämns kulturella ekosystemtjänster. Friluftsliv och andra typer av vistelser i naturen har hälsomässiga värden med positiv effekt på bland annat människans mentala och fysiska hälsa, och på barns kognitiva utveckling genom att inbjuda till lek och

fysisk aktivitet (Annerstedt 2012). Naturen inspirerar till konst och spiritualitet (Tyrväinen m.fl. 2014; Bratman m.fl. 2015).

De stödjande ekosystemtjänsterna, med en biologisk mångfald och fungerande ekosystem, är grunden för att de reglerande, försörjande och kulturella tjänsterna ska finnas. Ekosystemen bidrar med bördiga jordar och reglering av klimatet. Ekosystemen återcirkulerar näringsämnen, tar hand om avfallsämnen, binder koldioxid och förser oss med syre, dricksvatten, mat, råvaror och genetiska resurser (CBM 2010).

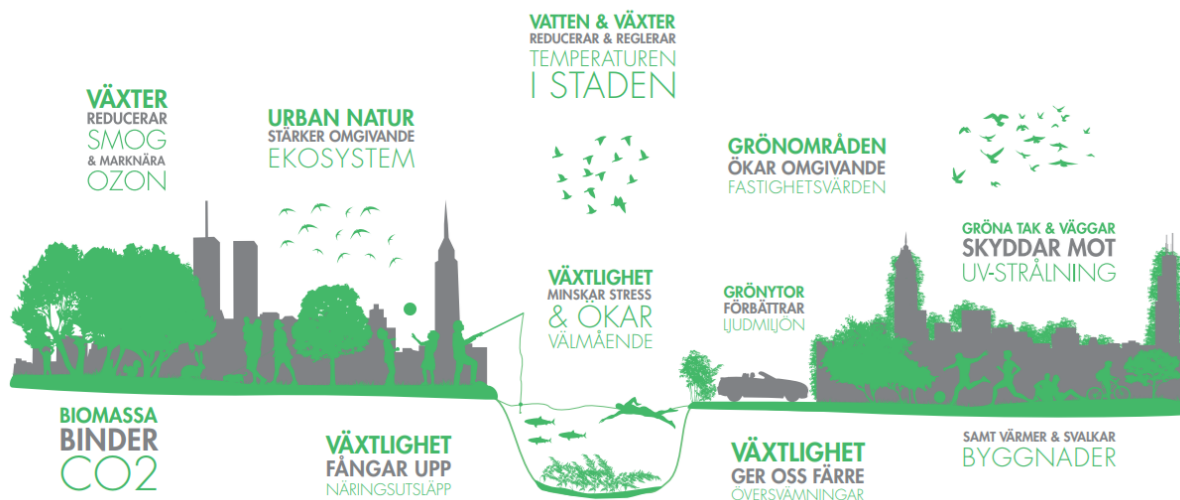
Ett utav etappmålen för att uppnå Sveriges miljö kvalitetsmål innebär att senast 2018 ska betydelsen av biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster vara allmänt kända och integreras i ekonomiska ställningstaganden, politiska avväganden och andra beslut i samhället där så är relevant och skäligt (Prop. 2013/14:141).

Det är svårt att värdesätta ekosystemtjänster eftersom dessa oftast inte kan köpas eller säljas (NV 6736). Därför är det viktigt att synliggöra de strukturer, funktioner och processer i ekosystemen som skapar samhällsnytta (NV 6690). Att förstå värdet av ekosystemtjänster angår oss alla, och kunskapen om dess betydelse kan bidra till att mer medvetna beslut fattas som påverkar vår framtida livskvalitet i en positiv riktning.

Olika typer av ekosystemtjänster. Källa: NV 6690; ME 2005

STADSNATURENS SAMHÄLLSVINSTER

Exempel på ekosystemtjänster i staden. Källa: C/O City Gröna lösningar ger levande städer, 2017

Grön infrastruktur

Grön infrastruktur är ett ekologiskt funktionellt nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda element som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras och för samhället viktiga ekosystemtjänster främjas i hela landskapet (Lst Västra Götaland 2018).

Den biologiska mångfalden och storleken på lokala populationer av arter ökar generellt med områdes storlek och minskar med en ökande isolering. God ekologisk konnektivitet innebär att områden med liknande artsammansättning har ett fungerande utbyte av arter och gener mellan områdena, det innebär också att individer av olika arter kan förflytta sig och att arter kan sprida sig i landskapet (Naturvårdsverket 2017).

Liksom bra infrastruktur är en förutsättning för ett fungerande samhälle, är grön infrastruktur en förutsättning för att behålla den biologiska mångfalden och fungerande ekosystem. Detta innebär att det finns ett nätverk av värdefulla miljöer som är sammanlänkade med korridorer eller spridningsöar, utan hinder och barriärer.

För grön infrastruktur krävs ett landskapsperspektiv. Den ekologiska konnektiviteten beror på förekomsten av kvalitativa livsmiljöer och korridorer, men också på kvalitén hos det omkringliggande landskapet och förekomsten av barriärer som exempelvis vägar. Det räcker alltså inte att bara bevara de mest värdefulla områdena. Det måste finnas utrymme för arter i landskapet däremellan, det s.k. vardagslandskapet.

De gröna kilarna

De regionala gröna kilarna utgörs av de större sammanhängande skogs- och jordbrukslandskap som når djupt in mot det sammanhängande stadsområdet.

Alingsås kommun berörs av de två utpekade gröna kilarna Delsjön-Härskogen samt RisvedenVättlefjäll.

De gröna kilarna ska enligt överenskommelsen tas till vara och utvecklas. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt markanvändningen i mötet mellan tätortsområden och landsbygd och/eller grönområden.

I strukturbilden beskrivs de grönkilarna allmänt enligt nedan (ÖP 2018):

”De större sammanhängande grönområdena bidrar till Göteborgs-regionens attraktionskraft, varför de är av betydande gemensamt intresse. I de gröna kilarna finns även jord- och skogsbruk, i många fall med stora kulturhistoriska värden. Naturen är en omistlig tillgång för ett rikt friluftsliv som ger oss ro och möjlighet till återhämtning. Den erbjuder möjligheter till rekreation, lek, naturupplevelser, naturpedagogik och odling. Vidare spelar sammanhängande grönområden en viktig roll för att skapa förutsättningar för bevarande av biologisk mångfald. Grönområdena fyller också en funktion som lokala klimat- och miljöförbättrare”.

Behovet av samverkan mellan kommunerna inom de gröna kilarna är viktigt med tanke på det exploateringsstryck som finns. Med ökad dialog och kunskap kan bebyggelse- och trafikplanering bättre integreras med arbetet att värna och utveckla den gröna kilens värden.

Hot mot biologisk mångfald och ekosystemtjänster

Under de senaste 50 åren har människans aktivitet förändrat ekosystemen snabbare än under någon annan period i mänsklighetens historia (ME 2005). Detta har orsakat omfattande förluster av arter, vilket i sin tur påverkar ekosystemens funktion och resiliens, dvs. ett ekosystems motståndskraft och anpassningsförmåga för att hantera förändringar och fortsätta utvecklas (Stockholm Resilience Center). De största hoten mot den biologiska mångfalden är den förändrade mark- och vattenanvändningen, överexploatering av resurser, klimatförändringen, invasiva främmande arter och föroreningar (ME 2005).

Förändrad mark- och vattenanvändning

Habitatförlust, dvs. förlust av livsmiljöer, orsakad av förändrad mark- och vattenanvändning genom till exempel jord- och skogsbruk, urbanisering, infrastrukturbygge och fragmentering av biotoper (CBM 2010), har genom historien haft störst påverkan på den biologiska mångfalden (ME 2005).

Moderniseringen av skogs- och jordbruket, med ökad mekanisering, effektivisering, konstgödsel- och kemikalieanvändning har förändrat hur vi brukar och använder mark- och vattenmiljöer, vilket orsakat en utarmning av den biologiska mångfalden. Det moderna skogsbruket har lett till att äldre blandskogar och tallskogar har ersatts av gran, samtidigt som lövskogarna blivit tätare och mer ensartade (SLU 2014). Skogsbränder, översvämningar och andra störningar i skogsmiljön har minimerats. Skogsbete och annan traditionell hävd har nästan helt upphört.

Äldre skogar med gamla grova träd, död ved och luckighet; hävdade lövskogar i kulturlandskapet med strukturer som solexponerade träd, ihåliga stammar, hamlade trä, busksnår och bryn;

tillsammans skapar dessa livsmiljöer för många specialiserade, hotade eller utrotningshotade arter (NV 6389). Majoriteten av de hotade arterna utgörs av svampar och lavar samt olika leddjur, främst skalbaggar (Sandström m.fl.2015). Sådana miljöer finns nu bara kvar i små och isolerade områden. Trots att stora insatser görs för att öka arealen skyddad skog, avverkas fortfarande skogar med höga naturvärden.

Gräsmarker som bland annat naturbetesmarker, slåtterängar, fukthedar och lövängar hotas av nedläggning av jordbruksmark och en förändrad och allt intensivare markanvändning (SLU 2014). Den långa kontinuiteten i markanvändning inom det traditionella kulturlandskapet har bidragit till artrikedomen i dessa miljöer. När antalet aktiva jordbrukare blir allt färre och storskaligare, och små hävdade marker överges, innebär det förlust av livsmiljöer för många hotade arter, framför allt skalbaggar, fjärilar och kärlväxter (Sandström m.fl.2015). Arter som är knutna till ett varierat odlingslandskap och hävd försvinner (NV 6389).

Nästan samtliga sjöar och vattendrag är påverkade på något sätt (SLU 2014). Sjöar har sänkts, vattendrag har rensats och rätats ut och våtmarker dikats ut med syfte att öka arealer och avkastning i skogs- och jordbruket. Detta har påverkat till exempel groddjur och fåglar negativt. Hydrologin i många större vattendrag påverkas också av reglering, och dämmen utgör spridningsbarriärer. Kantzoner, gränsområdena mellan land-våtmark-öppet vatten, är särskilt känsliga, men förstörs ofta utan hänsyn till deras roll för bland annat mikroklimat, artspridning och skydd mot vattenavrinning (NV 6389).

Urbanisering och infrastrukturbygge leder till biotopförstörelse och habitatförlust då livsmiljöerna delvis eller helt försvinner

(CBM 2010). Urbanisering och infrastruktur tillsammans med de stora åkerarealerna och granskogplanteringarna tränger undan variationen av miljöer så att arterna som lever i gamla skogsmiljöer eller i kulturlandskapet endast finns kvar som små isolerade fragment i landskapet. Urbanisering och infrastruktur tillsammans med de stora åkerarealerna och granskogplanteringarna skapar barriärer mellan dessa små isolerade fragment och avståndet är ofta långa. Arter anpassade till specifika miljöer och arter med begränsad spridningsförmåga hotas i större utsträckning av fragmenteringen av landskapet. Små isolerade populationer blir också känsligare för förändringar eftersom de består av färre individer med begränsad genetisk variation (ME 2005).

Klimatförändring

Sveriges klimat har blivit varmare och nederbördsmängden har ökat (SMHI 2014). En trend som väntas fortsätta även i framtiden. Den största temperaturökningen och den största ökningen av nederbörd kommer att ske vintertid.

Temperaturökningen väntas leda till kortare vinterperiod, våren kommer tidigare än idag, hösten håller i sig längre och sommaren blir längre (SMHI 2015). Extremtemperaturer och värmeböljor på sommaren har i genomsnitt inträffat var tjugonde år i Sverige, dessa kommer troligen att ske oftare i framtiden. Skyfallen kommer också att inträffa oftare och med ökad intensitet.

Klimatförändringarna har en stor påverkan på den biologiska mångfalden, från enskilda organismer, populationer och arter till hela ekosystems sammansättning och funktion (ME 2005). Klimatförändringarna påverkar arters utbredning, populationsstorlek, tidpunkt för reproduktion och migration, och frekvensen av sjukdomsutbrott har ökat.

Ett varmare klimat leder till att vegetationszonerna flyttas norrut vilket

leder till förändrade ekosystem (Lst 2012). Det fragmenterade landskapet med avsaknad av spridningsmöjligheter gör att konkurrenssvaga och svårspredda arter inte hinner anpassa sig till de nya förutsättningarna eller att möjligheten att förflytta sig till områden med gynnsamma förhållanden är begränsat, detta leder till lokal utrotning av redan hotade arter. En längre sommarperiod innebär längre vegetationsperiod (ME 2005), vilket kan leda till ökad tillväxt i jord- och skogsbruket med större virkesproduktion, ökade skördar och möjlighet till att odla nya grödor och trädslag som följd (Lst 2012). Nya och invasiva arter kan ha en negativ påverkan på det befintliga beståndet av arter. Klimatförändringarnas påverkan på den biologiska mångfalden väntas öka (ME 2005).

Invasiva främmande arter och genotyper

Främmande arter är ”arter, underarter av djur, växter, svampar, eller mikroorganismer som under historisk tid inte har förekommit naturligt i Sverige, utan som genom någon form av mänsklig hjälp, avsiktligt eller oavsiktligt, har flyttats till ett område utanför organismens naturliga utbredningsområde” (Naturvårdsverket.se). Främmande arter som hotar den biologiska mångfalden kallas för ”invasiva främmande arter” (ofta förkortat invasiva arter).

Många främmande arter har varit till stor nytta för människor, och ekonomisk viktiga för individer och samhället. Främmande arter har berikat våra trädgårdar och gett oss större möjligheter att jaga och fiska. Införsel och användning av främmande grödor och husdjur har gett jordbruket möjligheter att blomstra, och människor möjlighet att förbättra sin levnadsstandard (Naturvårdsverket.se). Stora problem kan dock uppstå när främmande arter sprider sig i miljön och orsakar problem för inhemska växter och

djur, ekosystem och även för människors hälsa och för samhället.

Invasiva främmande arter anses vara ett av de största hoten mot biologisk mångfald, enligt IUCN (Internationella naturvårdsunionen) (NV 6389). Hotet från invasiva främmande arter kan dels vara att de konkurrerar ut inhemska arter, dels att genetiskt främmande individer av samma art som förekommer inhemskt kan bidra till att förändra inhemska arters genuppsättning. Invasiva främmande arter kan vara skadedjur eller bärare av sjukdomar som påverkar de inhemska arterna.

Klimatförändringen och den ökade rörligheten av människor och varor innebär att arter sprids från sina naturliga miljöer i en tidigare aldrig skådad omfattning. Endast någon procent av de främmande arter som förs till nya platser blir invasiva, med i dessa fall sprider de sig oerhört snabbt och tränger undan många inhemska arter. All internationell erfarenhet visar att det bara är i ett mycket tidigt skede som det är kostnadseffektivt eller möjligt att stoppa en invasiv art.

Invasiva främmande arter med särskild betydelse för Sverige – arter som finns på EU:s förteckning över invasiva främmande arter och arter som inte är listade, men som ändå är eller är på väg att bli ett problem i Sverige (Källa: Naturvårdsverket.se)

EU-listade arter som finns i svensk natur	Arter som är (eller riskerar bli) invasiva i Sverige, men som inte är EU-reglerade
Bisam, <i>Ondatra zibethicus</i>	Blomsterlupin, <i>Lupinus polyphyllus</i>
Gul skunkkalla, <i>Lysichiton americanus</i>	Parkslide, <i>Fallopia japonica</i>
Jättebalsamin, <i>Impatiens glandulifera</i>	Silverruda, <i>Carassius gibelio</i>
Jätteloka, <i>Heracleum mantegazzianum</i>	Sjögull, <i>Nymphoides peltata</i>
Kabomba, <i>Cabomba caroliniana</i>	Spansk skogssnigel, <i>Arion vulgaris</i>
Mårdhund, <i>Nyctereutes procyonoides</i>	Sydfyrling/vattenkrassula, <i>Crassula helmsii</i>
Sidenört, <i>Asclepias syriaca</i>	Vattenpest, <i>Elodea canadensis</i>
Signalkräfta, <i>Pacifastacus leniusculus</i>	Vresros, <i>Rosa rugosa</i>
Smal vattenpest, <i>Elodea nuttallii</i>	
Tromsöloka, <i>Heracleum persicum</i>	
Ullhandkrabba, <i>Eriocheir sinensis</i>	

Föroreningar

Föroreningar, gifter, övergödande ämnen och försurning har stor påverkan på miljön och bidrar till förlust av habitat och biologisk mångfald (ME 2005; SLU 2014).

Miljögifter

Miljögifter är ämnen som har en skadlig inverkan på människan och miljön (NV 2018). Dessa ämnen är giftiga, långlivade, tas upp av levande organismer och har en förmåga att spridas i miljön. Det kan vara organiska ämnen som PCB, eller oorganiska ämnen som metaller.

Antalet kemiska ämnen i samhället är stort. Många ämnen ingår i kemikalier och kemiska produkter, ännu fler ingår i exempelvis bilar, kläder, plastprodukter och byggnadsmaterial. I importerade varor kan det finnas okända ämnen, och ytterligare kemiska ämnen blidas oavsiktligt i industriella proceser.

Vissa miljögifter har studerats under en längre tid och har välkända negativa effekter på människors hälsa och miljön (NV 2014). Strängare lagkrav har medfört att användningen av många gifter minskat, varvid också exponeringsgraden för människor och miljön har minskat.

Det finns dock fortfarande höga halter av långlivade miljögifter i miljön och nya kemikalier tillkommer kontinuerligt för att ersätta de förbjudna ämnena vid produktion av olika varor, hur dessa nya ämnen påverkar människor och miljö är till stor del okänt (NV 2014; NV 2017). Läkemedelsrester och belastningen av mikroplaster är miljöproblem som dykt upp under senare år.

Bekämpningsmedel

Bekämpningsmedel är kemiska eller biologiska produkter som är avsedda att förebygga eller motverka att djur, växter eller mikroorganismer förorsakar skada eller olägenhet för människors hälsa eller skada på egendom (NV 6634). Ett bekämpningsmedel kan vara en

biocidprodukt såsom myggmedel, råttbekämpningsmedel, båtbottenfärg eller träskyddsmedel (NV 6634); eller ett växtskyddsmedel som i huvudsak används för att skydda växter och växtprodukter inom jordbruk, skogsbruk och trädgårdsbruk, exempelvis ogräsmedel, insektsmedel och svampmedel (CKB 2012; NV 6634).

Bekämpningsmedel har effekter på organismer och den biologiska mångfalden även utanför det avsedda området. Till exempel kan vilda växter påverkas av ogräsmedel, och fler insektsarter än den som är målet för en insektsbekämpning kan slås ut i området (CKB 2018).

Många effekter av de växtskyddsmedel som används idag är dock indirekta. Fåglar påverkas av att delar av deras födoresurser försvinner genom insektbekämpning. Humlor, bin och andra pollinatörer får svårare att hitta föda om mycket av de växter som är deras pollen- och nektarkällor försvinner på grund av ogräsbekämpning (CKB 2012). Omvänt kan växtsamhällen påverkas om en del av de pollinerande insekterna försvinner genom användningen av insektsmedel, till exempel kan vindpollinerade växter börja dominera över insektpollinerade och växtarter som är beroende en viss insektsart för sin pollinering kan försvinna (CKB 2012).

Bekämpningsmedel sprids aktivt i miljön och det finns rester av bekämpningsmedel i de flesta vattendrag och sjöar, men även i grundvatten (NV 2014; NV 6709), där föroreningssituationen kan innebära en risk för människors hälsa.

Övergödning

Övergödning har stor påverkan på den biologiska mångfalden (NV 5319), förhöjda halter av kväve och fosfor orsakar förändrad artsammansättning, med ökad tillväxt och utbredning av näringskrävande

växter på bekostnad av arter anpassade till mer näringsfattiga miljöer.

I sötvattensmiljöer är det fosfor som begränsar tillväxten, vid tillförsel av fosfor sker en ökad primärproduktion, en s.k. algblomning, som reducerar ljusmängden som når botten och när mycket organiskt material ska brytas ner uppstår syrebrist, detta resulterar i försämrade förutsättningar för växter och djur (NV 5319). Jordbruket står för den största andelen av kväve- och fosforutsläppen, följt av avloppsreningsverk (HAV 2016:12).

Övergödning av skogsmark och naturbetesmark orsakas till stor del av ökat tillskott av kväve, ofta genom nedfall av luftburna kväveföreningar (NV 5319). Utsläppen kommer i huvudsak från förbränningsprocesser, stallgödsel och husdjursskötsel.

Att jordbruksmark och skogar dikats ut innebär att uppehållstiden för näringsämnen får vattendrag, sjöar och slutligen hav ta emot en stor mängd näringsämnen, med övergödning som resultat.

Försurning

Under 1900-talet skedde en påtaglig försurning av såväl mark- som vattenmiljöer i framförallt södra och västra Sverige (Naturvårdsverket.se). Den främsta orsaken är nedfall (deposition) av svavel- och kväveföreningar och andra försurande luftföroreningar som härstammar från förbränning av kol och olja (havochovatten.se). Stor del av nedfallet över Sverige kommer från utsläpp i andra länder i Europa sydväst om Sverige. Det atmosfäriska nedfallet av försurande luftföroreningar har minskat sedan 1980-talet till följd av FNs konvention om långväga gränsöverskridande luftföroreningar (Skjelkvåle m.fl. 2001).

Försurningen orsakar förlust av biologisk mångfald till följd av att en ökad surhet

(låga pH-värden) i mark och vatten förändrar livsmiljön (Naturvårdsverket.se). Många alger (växt- och djurplankton) är känsliga mot låga pH-värden och försvinner, vilket i sin tur påverkar de djurarter (både i vattnet och på land) som är beroende av plankton som föda. Exempel på andra arter som är känsliga för försurning är snäckor, dagsländelarver, flodpärlmussla, flodkräfta och vissa fiskar (t.ex. lax och mört).

Den främsta fysiologiska effekten av försurning är påverkan på salt- och vattenbalansen (osmoregleringen) hos sötvattenslevande djur (Havs- och vattenmyndigheten 2019). Vilket leder till en ökad förlust av salter men också ett försämrat upptag av salter.

Försurning leder också till en utlakning av metaller, t.ex. aluminium, ur marken (Naturvårdsverket.se). Aluminiumjonerna i vattnet fälls ut på fiskens gälar som har ett högre pH-värde än vattnet. Genom att utsöndra slem kan fisken reducera beläggningen av aluminium, vilket leder till försämrade syreupptagningsförmåga, och konsekvensen blir att fisken drabbas av syrebrist (Havs- och vattenmyndigheten 2019). Fiskars rom är ofta känsligt för lågt pH, medan yngel och vuxen fisk är mer känsliga för aluminium.

Brunifiering av sjöar och vattendrag innebär att vattenfärgen ökar på grund av en ökad mängd organiskt kol, och är ett fenomen som observerats i hela Sverige under de senaste årtiondena (IVL 2017). Klimatförändringarna med ökade temperaturer och ändrade nederbördsmonster kan innebära att transporten av kolföreningar från omgivande mark till sjöar och vattendrag ökar när avrinningen ökar. Återhämtning från försurning innebär att nedbrytningen av organiskt material i marken ökar, varvid mer organiskt kol kan lakas ut. Skogsavverkning innebär att organiskt material exponeras i högre grad och lättare

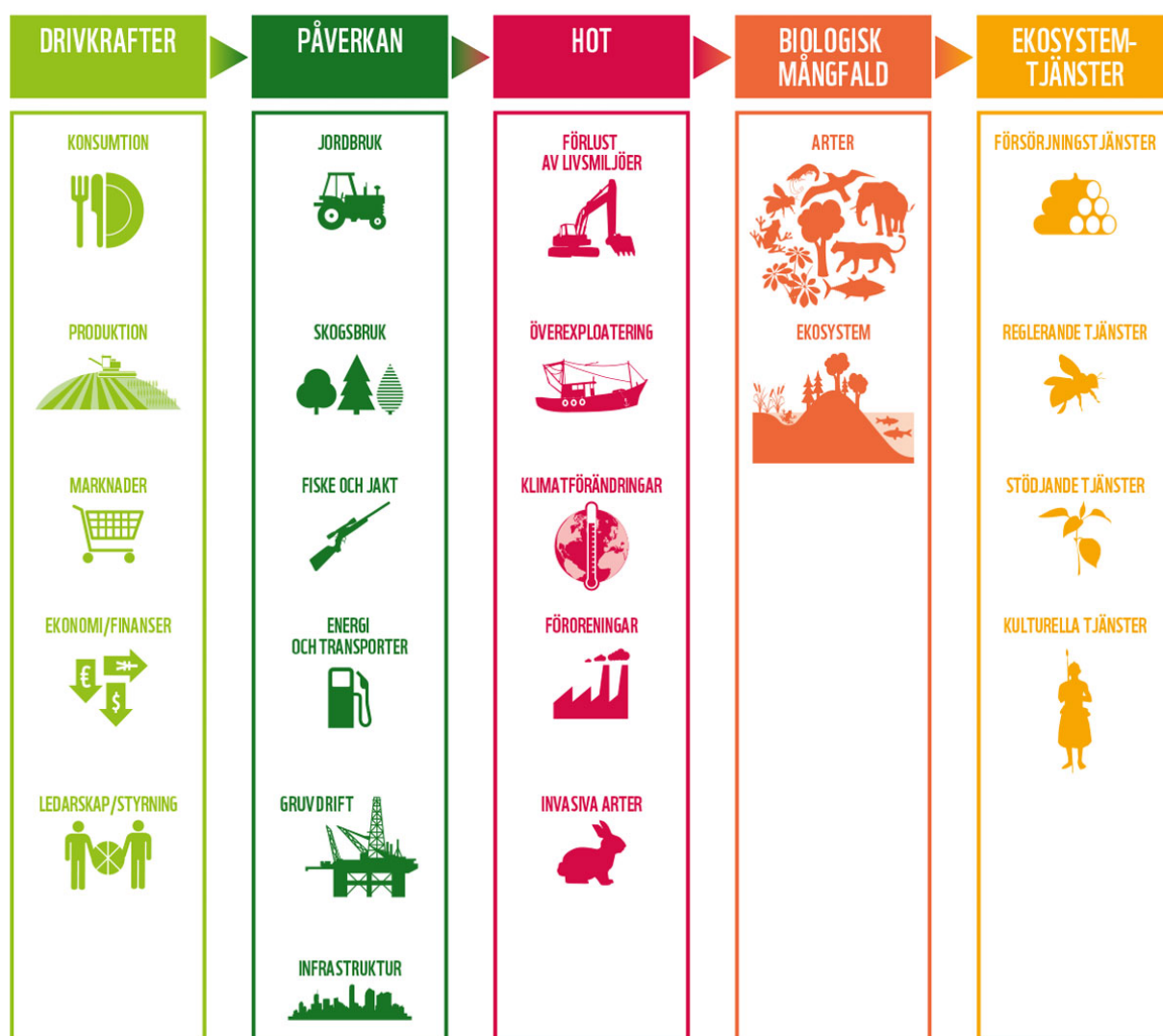
kan spolas ut till sjöar och vattendrag med markavrinningen. Det ökade tillskottet av kväve har visat sig ha betydelse för mängden organiskt kol i vatten. Den observerade brunifieringen har som synes flera orsaker.

Kombinationseffekter och bioackumulation

I naturen förekommer en mängd olika föroreningar, såsom bekämpningsmedel, miljögifter och läkemedel. Var och en av dessa kan i olika utsträckning påverka organismer och den biologiska mångfalden. När organismer utsätts för

kombinationer av dessa kan de orsaka oväntade effekter (CKB 2012; CKB 2018). Det kan även uppstå kroniska effekter vid exponering under en längre tid, som påverkar livslängd, utvecklingshastighet, reproduktionsförmåga, könsfördelning och beteende (CKB 2012). Gifter som inte bryts ner kan ackumuleras i levande organismer (bioackumulation) och koncentreras i näringskedjan (biomagnifiering) och därmed påverka arter som befinner sig högre upp i näringskedjan som själva inte är direkt utsatta för gifterna (CKB 2012).

Hoten mot naturen och drivkrafterna bakom

Källa: WWFs Living Planet Report 2018

Hotade arter och naturtyper

Arter och Naturtyper i EU

Arter och naturtyper som anses särskilt skyddsvärda i ett europeiskt perspektiv regleras i EUs Art- och habitatdirektiv samt Fågeldirektivet (Wenche m.fl. 2013). Syftet är att stoppa utdöendet av vilda växter och djur samt att hindra deras livsmiljöer från att förstöras. EUs nätverket Natur 2000 är centralt för att bevara arterna och naturtyperna.

Rödlistade arter

Rödlistan redovisar en analys av risken att enskilda arter dör ut i Sverige (Sandström m.fl. 2015). Den listar arter som har en osäker framtid på grund av minskande eller mycket små populationer. Rödlistan kan betraktas som en barometer för arternas tillstånd. Den kan vara till hjälp vid identifiering och prioritering av naturvårdsåtgärder, och den kan bidra med kunskap för att nå uppsatta miljömål.

I Sverige känner vi till ca 60 000 arter. Av dessa är ca 50 000 flercelliga och inhemska, och därmed möjliga att bedöma. För rödlistning har tillstånd och trender bedömts för de ca 21 600 arter som det finns tillräckligt med kunskap om (artdatabanken.se 2015). Av de bedömda arterna klassificerades 4 273 som rödlistade, varav 2 029 som hotade. Skogslandskapet är viktigt för 43 % av de rödlistade arterna, jordbrukslandskapet för 33 %. Många arter lever i gränzonen mellan olika landskapstyper eller förflyttar sig mellan flera olika landskapstyper,

Arter och naturtyper som förekommer i Sverige, omfattas av Artskyddsförordningen (2007:845). Sverige har ett nationellt ansvar att se till att dessa arter uppnår så kallad gynnsam bevarandestatus vilket exempelvis kan ske genom skydd av deras livsmiljöer eller fridlysning. Fågeldirektivet innebär att Sverige ska skydda och se till att vilda fåglar och deras livsmiljöer inom landet bevaras.

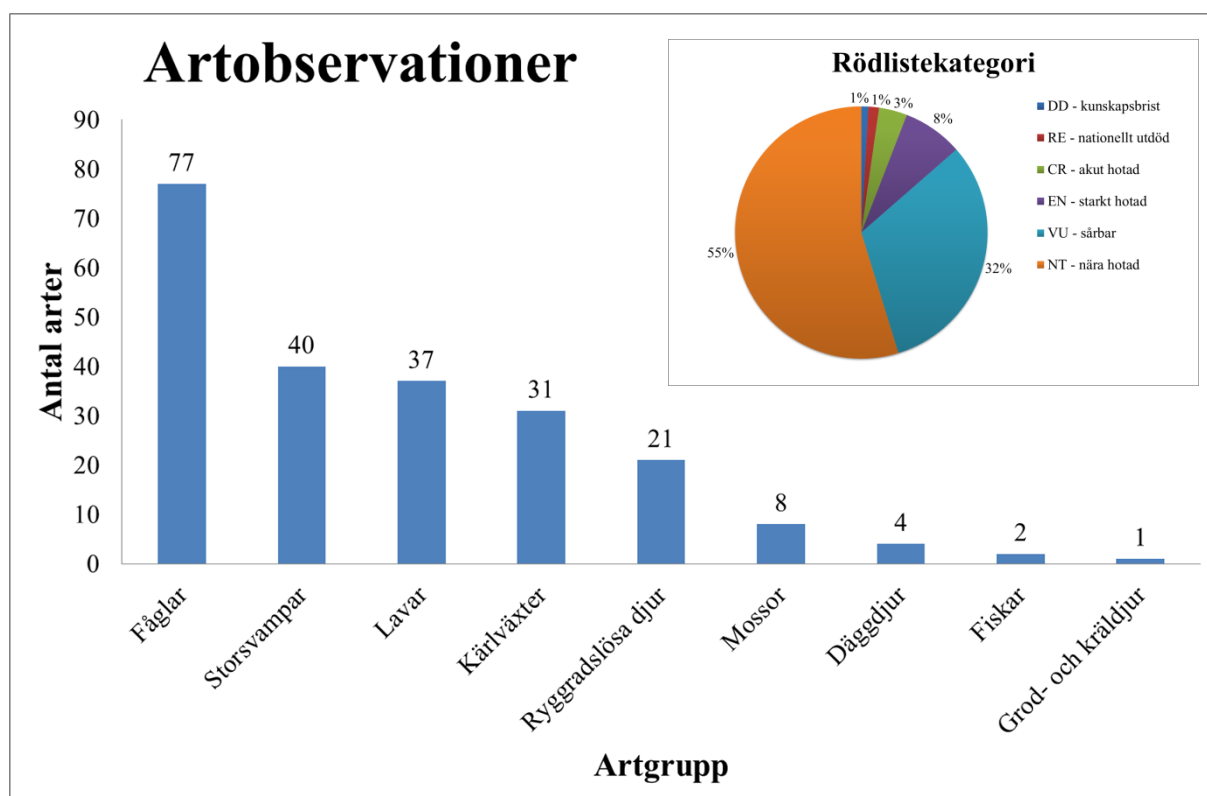
vilket innebär att en art kan förekomma i mer än en landskapstyp.

I Alingsås kommun är antalet rödlistade arter inrapporterade till Artportalen till övervägande delen fåglar (Tabell X). Detta speglar ett stort ornitologiskt intresse, snarare än själva förekomsten av olika rödlistade artgrupper.

Kunskapsbrist DD	Nationellt utdöd RE	Hotade	Rödlistade
	Akut hotad CR		
	Starkt hotad EN		
	Sårbar VU		
	Nära hotad NT		
	Livskraftig LC		

Kategorier i den svenska rödlistan. Förkortningarna är internationella: Regionally Extinct (RE), Critically Endangered (CR), Endangered (EN), Vulnerable (VU), Near Threatened (NT), Least Concern (LC) och Data Deficient (DD).

<p>En arts bevarandestatus anses gynnsam när: Populationsutvecklingen visar att arten på lång sikt kommer att förbli en del av sin livsmiljö dess naturliga utbredningsområde inte minskar och sannolikt inte heller kommer att minska tillräckligt mycket livsmiljö finns för att arten ska bibehållas på lång sikt.</p>	<p>En naturtyps bevarandestatus anses gynnsam när: Naturtypens naturliga utbredningsområde och de ytor den täcker är stabila eller ökande de strukturer och funktioner som krävs för att livsmiljön ska bibehållas finns kvar under överskådlig framtid bevarandestatusen hos dess typiska arter är gynnsam.</p>
---	--

Antalet rödlistade arter per artgrupp observerade i kommunen mellan 2008 och 2018, samt dess fördelning per rödlistekategori. Källa: AnalysPortalen

Fridlysning

Syftet med fridlysning är att skydda en växt- eller djurart som riskerar att försvinna eller utsättas för plundring. Alla orkidéer, groddjur, kräldjur, fladdermöss och vilda fåglar i Sverige är fridlysta. Det finns ca 170 fridlysta arter som normalt förekommer inom Västra Götalands län. I Alingsås kommun har 53 fridlysta arter registrerats i ArtPortalen sedan 1980-talet, av dessa är det 10 arter som inte har återfunnits eller inte registrerats efter 2008.

De regler som anger vilka arter som är fridlysta finns i artskyddsförordningen

(2007:845). Fridlysningen ser lite olika ut för olika arter:

- För växtarter innebär fridlysningen oftast att man inte får plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada de fridlysta växterna.
- För djurarter innebär fridlysningen att man inte får döda, skada eller fånga de fridlysta djuren. Fridlysningen av fåglar gäller även deras ägg och bon.
- Vissa arter har ett starkare skydd som innebär att man inte heller får störa djuren, eller skada deras fortplantningsområden eller viloplatsen.

Fridlysta arter (exklusive fåglar) observerade inom Alingsås kommun 1980-2018. Svenskt artnamn, vetenskapligt artnamn och rödlistningskategori. Genomstrukna arter är enbart registrerade före 2008. Källa: ArtPortalen.se

Andra däggdjur

Bäver, *Castor fiber*
 Hasselmus, *Muscardinus avellanarius*
 Iller, *Mustela putorius*
 Mård, *Martes martes*
 Utter, *Lutra lutra* NT
 Skogshare, *Lepus timidus*

Fladdermöss

Brunlångöra, *Plecotus auritus*
 Dvärgpipistrell, *Pipistrellus pygmaeus*
 Gråskimlig fladdermus, *Vespertilio murinus*
 Nordfladdermus, *Eptesicus nilssonii*
 Större brunfladdermus, *Nyctalus noctula*
 Sydfladdermus, *Eptesicus serotinus* EN
 Sydpipistrell, *Pipistrellus pipistrellus* CR
 Trollpipistrell, *Pipistrellus nathusii*
 Vattenfladdermus, *Myotis daubentonii*
 Fransfladdermus, *Myotis nattereri* VU
 Mustaschfladdermus, *Myotis mystacinus*

Grod- och kräldjur

Huggorm, *Vipera berus*
 Kopparödla, *Anguis fragilis*
 Långbensgroda, *Rana dalmatina* VU
 Mindre vattensalamander, *Lissotriton vulgaris*
 Skogsödla, *Zootoca vivipara*
 Större vattensalamander, *Triturus cristatus*
 Vanlig groda, *Rana temporaria*
 Vanlig padda, *Bufo bufo*
 Vanlig snok, *Natrix natrix*
 Åkergroda, *Rana arvalis*

Kärlväxter

Grönvit nattviol, *Platanthera chlorantha*
 Knärot, *Goodyera repens* NT
 Lopplummer, *Huperzia selago*
 Mattlummer, *Lycopodium clavatum*
 Nattviol, *Platanthera bifolia*
 Revlummer, *Lycopodium annotinum*
 Revsvalting, *Baldellia repens* VU
 Snödroppe, *Galanthus nivalis*
 Spindelblomster, *Neottia cordata*
 Strandlummer, *Lycopodiella inundata* NT
 Tvåblad, *Neottia ovata*
 Vanlig backsippa, *Pulsatilla vulgaris subsp. vulgaris* VU
 Brudsporre, *Gymnadenia conopsea*
 Gullviva, *Primula veris*
 Klockgentiana, *Gentiana pneumonanthe* VU
 Korallrot, *Corallorhiza trifida*
 Mossnycklar, *Dactylorhiza majalis subsp. sphagnicola*
 Myggblomster, *Hammarbya paludosa*
 Parksmörblomma, *Ranunculus acris subsp. friesianus*
 Vityxne, *Pseudorchis albida* EN

Lavar

Getlav, *Flavoparmelia caperata*

Mossor

Grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*
 Skirmossa, *Hookeria lucens* NT

Ryggradslösa djur

Grön mosaikslända, *Aeshna viridis*
 Läderbagge, *Osmoderma eremita* NT

Svampar

Saffransticka, *Aurantiporus croceus* CR

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper

Vissa djur och växter är så hotade att det inte räcker att skydda dem i naturreservat eller genom fridlysning. Dessa arter behöver speciella åtgärder som bör göras för att förbättra arternas livsmiljöer på de platser i landskapet där arterna finns, inte bara inom naturreservat.

I varje åtgärdsprogram beskrivs den hotbild som finns mot arten och de åtgärder som ska göras för att förbättra för artens livsmiljö. Utav de ca 100 åtgärdsprogram som berör Västra Götalands län är det 14 åtgärdsarter som

förekommer eller som tidigare har funnits inom Alingsås kommun. Kunskapen om utbredningen av dessa arter i kommunen är mycket liten och härstammar i många fall från inventeringar gjorda på 1980- och 1990-talet.

Biotoper eller naturtyper som rymmer många rödlistade arter har försetts med åtgärdsprogram för att på så sätt gynna flera arter samtidigt. Kunskapen om vilka av dessa naturtyper och dess utbredning i Alingsås kommun är dålig.

Nationella åtgärdsprogram för hotade arter som berör Alingsås kommun.

Åtgärdsart	Rödlistekategori	Landskapstyp
Fåglar		
Ängshök, <i>Circus pygargus</i>	EN	Jordbrukslandskap, Våtmark
Kärlväxter		
Fältgentiana, <i>Gentianella campestris</i>	EN	Jordbrukslandskap
Klockgentiana, <i>Gentiana pneumonanthe</i>	VU	Jordbrukslandskap, Våtmark, Sötvatten
Skaftslamkrypa, <i>Elatine hexandra</i>	EN	Våtmark, Sötvatten
Vityxne, <i>Pseudorchis albida</i>	EN	Skog, Jordbrukslandskap
Mossor		
Fågelfötsmossa, <i>Nogopterium gracile</i>	VU	Skog
Ryggradslösa djur		
Kärrantenmal, <i>Nemophora minimella</i>	LC	Jordbrukslandskap, Våtmark
Trumgräshoppa, <i>Psophus stridulus</i>	EN	Jordbrukslandskap
Flodkräfta, <i>Astacus astacus</i>	CR	Jordbrukslandskap, Våtmark, Sötvatten
Läderbagge, <i>Osmoderma eremita</i>	NT	Skog, Jordbrukslandskap
Svart guldbagge, <i>Gnorimus variabilis</i>	EN	Skog, Jordbrukslandskap
Svampar		
Brödtaggsvamp, <i>Sarcodon versipellis</i>	VU	Skog
Koppartaggsvamp, <i>Sarcodon hundellii</i>	VU	Skog
Lundtaggsvamp, <i>Sarcodon joeides</i>	VU	Skog

LAGSTIFTNING OCH VÄGLEDANDE POLITISKA MÅL

Internationellt

Konventionen om biologisk mångfald

Konventionen om biologisk mångfald (Convention on Biological Diversity, CBD) föddes ur ett globalt växande medvetande om den biologiska mångfaldens värde i kombination med att antalet hotade arter ökade med stor hastighet. Konventionen är framtagen av FN 1992. Konventionen kallas vardaglig för mångfaldskonventionen eller Rio-konventionen.

Målen för arbetet inom konventionen om biologisk mångfald är att:

”bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald samt att nyttan som uppstår vid användandet av genetiska resurser ska fördelas rättvist”.

2010 kompletterades konventionen med en strategisk plan som har som mål att världens biologiska mångfald ska vara säkrad senast 2020. Planen innehåller 20 delmål som kallas Aichimålen. Bland annat ska 17 procent av land och sötvatten vara skyddade.

Agenda 2030

Agenda 2030 med dess 17 globala mål för hållbar utveckling antogs vid ett FN-toppmöte 2015. Världens länder har åtagit sig att till år 2030 leda världen mot en hållbar och rättvis framtid, att utrota fattigdom och hunger, att bekämpa ojämlikheter, att bygga fredliga, rättvisa och inkluderande samhällen, att förverkliga de mänskliga rättigheterna och främja jämställdhet och kvinnors och flickors egenmakt samt att säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. Ekosystemen och deras tjänster är förutsättningar för att målen ska uppnås.

Agenda 2030 mål nr 15 handlar om ekosystem och biologisk mångfald. Målet är att: ”skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald”.

EU:s strategi för biologisk mångfald

EU kommissionen antog 2011 en strategi för biologisk mångfald fram till 2020. Strategin specificerar ett antal mål och åtgärder, däribland kan nämnas kartläggning och bedömning tillståndet av ekosystem och ekosystemtjänster samt återställande av grön infrastruktur.

EU strategins överordnade mål är att: ”sätta stopp för förlusten av biologisk mångfald och förstörelsen av ekosystemtjänster i EU senast 2020, i möjligaste mån återställa dem och samtidigt förstärka EU:s bidrag för att motverka förlusten av biologisk mångfald på global nivå”.

Art- och habitatdirektivet samt Fågeldirektivet

Dessa två direktiv är grunden för EU:s naturvårdspolitik. Art- och habitat direktivet syftar till att säkerställa biologisk mångfald genom bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter inom EU. Fågeldirektivet omfattar alla vilda fågelarter som förekommer naturligt inom EU och gäller för fåglar samt deras ägg, bon och livsmiljöer.

Natura 2000 är ryggraden i direktiven har som syfte att skapa ett nätverk av områden med särskilda skydds- eller bevarandevärden. Arbetet med grön infrastruktur är en viktig del av arbetet med att utveckla funktionaliteten i Natura 2000-nätverket genom åtgärder och

försiktighetsmått utanför de skyddade områdena.

Våtmarkskonventionen

Våtmarkskonventionen, även kallad Ramsarkonventionen, syftar till att skydda internationellt värdefulla våtmarker. Våtmarkskonventionen är fristående och tillhör inte FN-systemet, utan arbetet sker i samarbete med andra internationella samarbetsorgan.

Nationellt

Miljöbalken

Miljöbalken från 1999 utgör fundamentet för naturvårdsarbetet i Sverige. Syftet med Miljöbalken är att ”främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö”.

En hållbar utveckling bygger på insikten att naturen är livsmiljö för både människor och andra organismer, dessutom har naturen också ett eget skyddsvärde som människan har ett ansvar att förvalta väl.

Art- och områdesskydd, riksintressen, strandskydd m.fl. viktiga regler för bevarandet av den biologiska mångfalden ingår i miljöbalken, liksom bland annat regler för miljöfarliga verksamheter och hälsoskydd. Regler om fredande av vilda djur, fåglar och fiskar finns i jaktlagen och fiskelagen. Skogsvårdslagen reglerar naturvårdshänsynen i skogsbruket.

Sveriges miljömålssystem

Generationsmålet, de 16 miljömålen och de 18 etappmålen bildar tillsammans miljömålssystemet. Som är grundstommen i den svenska miljöpolitiken.

Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

De nationella miljömål beskriver det tillstånd i miljön som det svenska miljöarbetet ska leda till. Miljömålen är allmänt formulerade och har, för att kunna omsättas i praktiken, preciserats med hjälp av mer konkreta delmål (miljömål.se; sverigemiljömål.se). Sveriges miljömål beaktar den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Miljömålen ska vara uppfyllda till år 2020.

I tabellen på nästa sida listas de mål som berör naturvårdsprogrammet och kommunens naturvårdsarbete. Det är framför allt de fem miljömålen Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Myllrande våtmarker, Ett rikt växt- och djurliv samt God bebyggd miljö, som har direkt koppling till Naturvårdsprogrammet och därmed kommer att behandlas mer ingående.

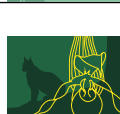

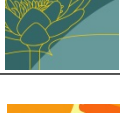

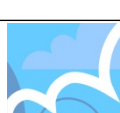
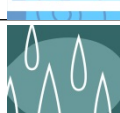
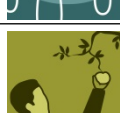
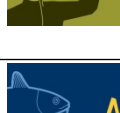
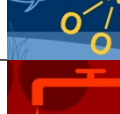
En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster

Bevarandet av den biologiska mångfalden är en hörnsten i regeringens miljöpolitik. I En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (Prop. 2013/14:141) vill Regeringen synliggöra och inkludera ekosystemtjänsternas värde i samhällsplanering och näringslivs-utveckling.

Propositionen slår fast att biologisk mångfald är en grundförutsättning för ekosystemens långsiktiga kapacitet att bidra till människors välbefinnande, och ekosystemtjänsterna är en bas för samhällsekonomin och välfärden. Både den offentliga och privata sektorn är direkt eller indirekt beroende av de tjänster som ekosystemen levererar.

Strategin består av etappmål för biologisk mångfald, ekosystemtjänster och hållbar markanvändning som regeringen har beslutat samt insatser som bidrar till att nå miljökvalitetsmålen, generationsmålet, Aichimålen och EU-målen.

Sveriges miljömål med koppling till Naturvårdsprogrammet, samt riksdagens definition

	Generationsmålet	Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.
	Levande skogar	Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.
	Ett rikt odlingslandskap	Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.
	Myllrande våtmarker	Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.
	Ett rikt växt- och djurliv	Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter skall kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.
	Levande sjöar och vattendrag	Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.
	Begränsad klimatpåverkan	Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras.
	Frisk luft	Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.
	Bara naturlig försurning	De försurande effekterna av nedfall och markanvändning ska underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen ska inte heller öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hållristningar.
	Giftfri miljö	Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.
	Ingen övergödning	Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.
	Grundvatten av god kvalitet	Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.
	God bebyggd miljö	Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Folkhälsopolitiska mål

En grundläggande utgångspunkt för folkhälsopolitiken är att alla ska ha samma möjligheter till en god hälsa och ett långt liv (Prop. 2017/18:249).

Grunden för de åtta folkhälsopolitiska målen är att skapa samhällseliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen (Folkhälsomyndigheten 2018).

Ur naturvårds-perspektiv är speciellt ett målområde av betydelse:

Målområde 5: Boende och närmiljö

- Fysisk aktivitet, lek och rörelse som är bra för hälsan främjas till exempel genom att skapa och bevara parker och grönområden.
- Grönare stadsdelar antas öka den sociala sammanhållningen och främja sociala interaktioner genom att erbjuda omgivningar där människor kan umgås.
- Naturvärden inom gångavstånd från bostaden (inom ca 300 m) förefaller vara en särskilt skyddande faktor för hälsan.
- Bostadsnära natur främjar vardagsmotion, bidrar till en bättre livskvalitet och reducerar buller.

Friluftspolitiska mål

Målet för friluftslivspolitiken är att stödja människors möjligheter att vistas i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund. Alla människor ska ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö (Prop. 2009/10:238).

Utgångspunkten för de tio friluftspolitiska målen är att friluftslivet ger oss hälsa, naturförståelse och regional utveckling (Naturvårdsverket 2018).

Flera av målen har kopplingar till naturvärden, däribland:

- **Tillgång till natur för friluftsliv**
Friluftslivets behov ska säkerställas genom hållbart brukande, fysisk planering och bevarande.
- **Attraktiv tätortsnära natur**
Det ska finnas tillgång till attraktiv natur i och i närheten av tätorter. Allmänheten ska ha tillgång till grönområden och ett tätortsnära landskap med höga friluftsliv-, natur- och kulturmiljövärden.
- **Skyddade områden som resurs för friluftslivet**
Naturområden ska göras attraktiva för friluftsliv och rekreation.
- **Ett rikt friluftsliv i skolan**
Förskolor, förskoleklasser, grundskolor och motsvarande bedriver friluftslivsverksamhet och undervisning om en god miljö och hållbar utveckling.
- **Friluftsliv för god folkhälsa**
Skapa goda förutsättningar så att människor kan vara regelbundet fysiskt aktiva i natur- och kulturlandskap.

Nationell och regional strategi för formellt skydd av skog

Strategin bygger på en värdebaserad ansats som innebär att det är mer kostnadseffektivt att skydda befintliga värden än att låta dem gå förlorade och sedan försöka återskapa dem (NV 6762).

Prioritera bevarandeåtgärder för

- befintliga skogsbiologiska värdekärnor
- områden som bedöms ha stor betydelse för uppfyllandet av åtgärdsprogram för hotade arter
- värdekärnor i värdetrakter
- värdekärnor utanför värdetrakter med hög kvalitet eller prioriterad skogstyp
- värdekärnor nära tätorter
- utvecklingsmarker kan ingå vid naturreservatsbildning

Prioriterade skogstyper i Västra Götalands län (SKS 2018/3499)

- ädellövskog, inklusive hassellundar (>70% löv, >50% ädellöv)
- triviallövskog med ädellövinslag (20-50% ädellöv)
- kalkbarrskog
- skärgårdsnaturskogar
- medelålders – sena lövsuccessioner
- sandbarrskogar
- större myr- och naturskogsmosaiker
- svämlövskogar
- äldre betespräglad skog
- skogar med hög bonitet
- asprika skogar (20-30% asp)

Nationell strategi för jordbrukslandskapet

ÄNNU EJ PUBLICERAD

Nationell strategi för våtmarker

I den nationella strategin för våtmarker (NV 2007) anges fyra utgångspunkter, dess är:

- bevarande, nyttjande och återställning av våtmarker sker i ett landskapsperspektiv
- våtmarksarealen i landet minskar inte
- våtmarker med höga natur- och kulturvärden och hydrologiskt intakta våtmarker bevaras
- vägledande för arbetet med våtmarker är principen om närhet och lokalt deltagande

Naturvårdsprogram för Alingsås kommun

Del 3 - Objektskatalog

Innehållsförteckning

OMRÅDEN MED HÖGA NATURVÄRDEN	6
LÖVSKOGAR	7
Djurgården, Östads säteri.....	7
Dumpevik.....	8
Edsås - Skaftared.....	8
Ekedalen.....	8
Färgenäs	9
Gräfsnäs slottspark.....	9
Kärrbogärde	9
Slävik	10
Tillfällan.....	10
Vikaryd	10
Bryngenäs – Skår	11
Kullabo.....	11
Lida - Edshult.....	11
Lindås.....	12
Vikaryd – Brobacka	12
Brackegårdskullarna	13
Erska kyrka	13
Arelid	13
Brogärde.....	14
Dirhuvden	14
Djurås.....	14
Glossbo	14
Hjällnäs udde	15
Kleven.....	15
Lilla Lygnö.....	15
Lilleskog - Stora Vardsjön	15
Långared	16
Markedalen	16
Nolingared.....	16
Rammegärdet	16
Ryd.....	17
Ränne	17
Storedalen	17
Sörängen – Stenstorp	17

Vagnshed.....	18
Vikaryds gård.....	18
Åsjöns västsida.....	18
Ödegärdet (Ödegården).....	18
Ödenäs, norr om kyrkan.....	18
Ödenäs, söder om kyrkan.....	19
Stussbäcken.....	19
Hemsjö kyrka - Simmenäs.....	19
Ärtebräcken – Ekedal.....	19
Barrskogar.....	20
Ekåsaryd.....	20
Månsaskogen, Ödenäs Mellomgården.....	20
Ängar och hagar.....	21
Bryngelsgårde, Ödenäs.....	21
Kullabo.....	22
Lund.....	22
Stora Halö.....	22
Stora Torstö.....	23
Vrån.....	23
Ödenäs Östergården.....	23
Örsbråten.....	23
Edshult.....	24
Vikaryd.....	24
Boråsen.....	24
Strömliden.....	25
Björkebacken.....	25
Dammsjöås.....	25
Fagerlid.....	25
Gräskärr.....	26
Hålskogen.....	26
Kampetå bäck.....	26
Lindås.....	26
Mysten.....	27
Ralsbo.....	27
Råbockekullen.....	27
Sandhult.....	27
Stora Lygnö.....	28

Ödenäs Västergården	28
Östad, Djurgården	28
Bryngenäs – Skår	28
Stora Kampgården, Rödene	29
Järboden	29
Yttre Jordala.....	29
Våtmarker	30
Bredarsmossen och Blekemossen.....	30
Högmossen.....	30
Isasjömossarna	30
Stora och Lilla Ulvemossen	30
Felsmossen - Lundamossen	31
Fäbodsjöomossarna.....	31
Gräsmossen.....	31
Mörtjärns mossen.....	31
Stora och Lilla Tranemossen	31
Store mossen, Hälsingsvedjan	32
Jordala sjö	32
Stora och Lilla Vardsjön.....	32
Sjöar och vattendrag	33
Sjöar	33
Anten.....	33
Mjörn.....	34
Stora Färgen	34
Sävelången	34
Ömmern	35
Ören.....	35
Nären.....	35
Gasslången	35
Vattendrag.....	36
Laxån.....	36
Säveån.....	37
Valån.....	37
Ålanda ström.....	38
Hjulån.....	39
Lygnöån – Störtaredsån	40
Forsån.....	40

Maryd å	41
Mellbyån	41
Tätortsnära naturområden	42
Alingsås Tätort.....	42
Härsberget – Stockslycke.....	42
Nolhaga berg.....	43
Ängabo (Prästahagen - Blomgläntan).....	43
Enehagen.....	43
Hjortmarka – Kroksjöområdet	43
Östra Ängabo	44
Klockaregårdskullen	44
Lövekulle	44
Nolbyåsen	44
Torvmossen – Rosendal.....	44
Brogårdshagen – Holmalyckan.....	45
Linnebäck – Fyrmästaråsen	45
Säveåns stränder.....	45
Kullingsberg – Florakullen	45
Mariedal	46
Stadsskogen.....	46
Bjärke.....	47
Gräfsnäs Slottsparken	47
Prästgårdsparken, Stora Mellby	47
Erska lunde och by.....	47
Tosseberget, Sollebrunn.....	48
Hemsjö	48
Hultebackaskogen.....	48
Högen – Vässenbo	48
Övriga områden med naturvärden	49
Rödeneplatån.....	49
Hällnäs udde.....	49
Lovik.....	49
Näset	50
Vallåsen.....	50

OMRÅDEN MED HÖGA NATURVÄRDEN

I den här delen av naturvårdsprogrammet finns en sammanställning av olika inventerade områden med naturvärden, de så kallade objekten.

Länsstyrelsens och skogsvårdsstyrelsens inventeringar har utgjort det huvudsakliga underlaget för klassning av värdefulla naturområden i Alingsås kommun.

Objekten har i länsstyrelsens inventeringar, klassats enligt en skala 1 till 3, där 1 anger högsta naturvärde. I detta program redovisas huvudsakligen objekt i klass 1 och klass 2. De olika kriterierna nämns under respektive rubrik. I bedömningen har förutom naturvärden, även rekreationsvärden vägts in.

Varje objektsbeskrivning avslutas med kommunens bedömning enligt nedanstående klassificering:

klass A mycket högt bevarandevärde – högsta naturvärde

klass B högt bevarandevärde – mycket höga naturvärden

klass C bevarandevärdt – höga naturvärden

I förekommande fall används systemet för indelning i hotkategorier av växter och djur (rödlistade arter) enligt ArtDatabanken med vedertagna internationella förkortningar:

DD - kunskapsbrist

NT - missgynnad

VU - sårbar

EN - starkt hotad

CR - akut hotad

RE - försvunnen

Nedan uppräknade objekt har höga naturvärden och bör i någon form säkerställas för framtiden. Objekten är ordnade under rubrikerna lövskogar, barrskogar, ängar och hagar, våtmarker, sjöar och vattendrag, tätortsnära naturområden och övrigt.

LÖVSKOGAR

Alingsås kommun är lövskogsrisk. Den största koncentrationen och den rikaste variationen finns i anslutning till de stora sjöarna. I den södra delen förekommer en hel del lövskog, speciellt av ek, i flera spridda små bestånd. Främst är det hedekskog. Ängsekskog är däremot mer sällsynt, främst på grund av att denna skogstyp kräver mer näringsrik jordmån. Alm-askskogar och lindskogar är sällsynta i kommunen. Även bokbestånden är begränsade då kommunen ligger nära bokens naturliga nordgräns.

Klassningen av lövskogar är en sammanvägning av flera faktorer:

- Storlek. Ett stort område är mer värdefullt än ett litet.
- Skogens "mognad" som ekosystem; trädens ålder och grovlek, träd med bohål, sena successionsstadier som torrakor och lågor.
- Områdets variationsrikedom, olika småbiotoper, m.m.
- Om möjligt fritt utvecklade områden, utan diverse mänskliga ingrepp.
- Representativa och unika skogstyper. Exempel på dessa skogstyper i Alingsås kommun är främst den suboceaniska bergshedekskogen som visar på ett av de möjliga klimaxstadierna i denna del av Sverige. Även sällsynta skogstyper värderas högt oberoende om de är naturliga eller kulturprodukter.

Djurgården, Östads säteri

Ett rikt och varierat område med olika skogstyper; Al-, hedek-, bok- och ängsekskog. På den norra delen finns ekhagar med grova till mycket grova ekar. I bergssluttningarna finns avsnitt med ek - hasselskogar med inslag av mycket grova ekar. Lite varstans på Djurgården kan man hitta invuxna mycket mäktiga ekar, som tyder på tidigare öppna betesmarker. Många är döda torrakor. På vissa avsnitt växer grov till mycket grov lind tillsammans med tall, asp och al. Boträd, torrakor och hålträd är vanliga i hela området. Hassel, en, säl, brakved och hägg dominerar i buskskiktet.

Floran är rik, särskilt i de källpåverkade områdena med t.ex. dvärghäxört och skärmstarr. Hässlebrodd, lundslok, slättergubbe och brudborste förekommer också. Lavfloran är mycket intressant, t.ex. har blomskägglav (*Usnea florida*), hotkategori NT och örtlav (*Lobaria virens*), hotkategori VU, hittats vid inventeringar. Sammanlagt har 18 rödlistade lavar registrerats i området. Även den i landet utomordentligt sällsynta skalbaggen svart guldbagge (*Gnorimus variabilis*), hotkategori EN, har påträffats. Djurgården är ett rikt och varierat område med mycket stora biologiska kvalitéer.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 102

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 20

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Delvis Natura 2000-område

Dumpevik

Medelgrov till grov hedekskog med stort inslag av gran och tall. Inslag av al, asp, ask och björk. Talrika lågor och torrakor av ek. Varierat buskskikt av en och hassel. Även inslag av brakved, viden, rönn, hägg och druvfläder förekommer. Skogsbingel och blåsippa förekommer fläckvis. I branten mot sjön växer lundslok lokalt. Epifytfloran i de västra delarna välutvecklad. Lunglav (*Lobaria pulmonaria*), skrovellav (*Lobaria scrobiculata*) hotkategori NT och fällmossa (*Antitrichia curtipendula*) förekommer. En vacker ekskog med äldre successionsstadier.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 52

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området ingår i Färgens naturreservat

Edsås - Skaftared

Norrslutningen mot Stora Färgen är ett varierat, delvis igenväxande lövskogsområde med flera olika kvalitéter. Vacker landskapsbild. I den södra delen dominerar en alm-askskog i de branta delarna av Pallebergen. Området är blockrikt och källpåverkat. Där förekommer även ek al, asp, gran och björk. Buskskiktet är tätt och består av hassel med inslag av skogsolvon. Fältskikt med bl a tvåblad, storrams, vätteros, blåsippa, m.m. Längre norrut efter sjöstranden finns medelgrov till grov ekskog med inslag av ask, björk, lind och gran. Buskskiktet består av hassel och en. Inslag av hägg, brakved, skogsolvon och viden. Fältskiktet av frisk ört-ristyp. Nästa område norrut är en medelgrov till grov ask-almskog med starkt inslag av ek. I området finns också lind, björk, asp, al och gran. Flera grova lindar. Buskskiktet består av delvis grov hassel med inslag av hägg, viden, brakved och en. Fältskiktet av frisk örttyp med inslag av storrams, ormbär, lundstjärnblomma, blåsippa och vätteros. Nötkråka hotkategori NT förekommer. Skiftet ägs av Alingsås kommun.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 33

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området ingår i Färgens naturreservat

Ekedalen

Hedek- och ängsekskog med inslag av delvis grov ek-hasselskog. Partier med grov lind och alm som bär spår av hamling. Flera bäckar och källflöden som kantas av al. Vissa delar mosaikartade med igenväxande askhagar, bokskog, gran och björk. Flera lågor och torrträd finns. Varierat buskskikt med hassel, sälg, vide, rönn, hägg och en. Skärmstarr och kambräken (*Blechnum spicant*) förekommer. Den centrala delen med källpåverkad ädellövskog är en sällsynt och värdefull biotop.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 104

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området ingår i Östads Natura 2000-område

Färgenäs

Lindskog som delvis domineras av äldre hamlade träd. Rikt varierade delar, med inslag av bl a alm, ask, rönn, björk, asp och gran. Ek-, lind- och aspsly. Buskskikt av hassel, en, hägg, nypon, m.m. Blåsippa, skogsbingel, vätteros, gullpudra, och glansnäva. Betesdrift. Korallav (*Sphaeróphorus globósus*) samt lunglav (*Lobaria pulmonaria*) förekommer på lind. Rik flora i branten mot sydväst. Kommunens rikaste lindskog med äldre successionsstadier, även av kulturhistoriskt intresse. Vacker landskapsbild.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 32

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området ingår i Färgens naturreservat

Gräfsnäs slottspark

Ängsekskog. Grov till mycket grov ek på bl a Lekarevallen, och här och var på slätterängen och i övriga parken. Inslag av grov ask och alm. I parken förekommer också rödbok och även en speciell typ av mycket grov asp, 30 m hög. Utefter bäcken och i källpåverkade områden dominerar al. Talrika boträd, torrakor och lågor. Epifytfloran är rik och intressant; blek kraterlav (*Gyalecta flotoiwii*) hotkategori NT, almlav (*Gyalecta ulmi*) hotkategori NT och kopparspik (*Calicium salicinum*) m fl arter. Populärt utflyktsmål med en rik flora, bl a gulplister, krollilja, rödblåra och grönvit nattviol. Rikt fågelliv med bl a svart-vit flugsnappare, gulsångare, bofink, m.fl. Kulturhistoriskt mycket intressant område.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 145

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området ingår i Gräfsnäs kulturreservat

Kärrbogärde

En igenvuxen ekhage med stort lindinslag. Många grova ekar och mycket grov lind som är på väg att trängas till döds. Flera torrakor och lågor finns i området. Intressant flora och fauna finns knuten till de grova ekarna och lindarna, bl a guldpuddrad spiklav (*Calicium adspersum*). Närströvområde för Ingaredsområdet.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 18

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området är Natura 2000-område

Slävik

Medelgrovt till grovt ängsekskog med inslag av gran, tall, lind, asp och björk. Ekhage och alskog. I området finns betade fornlämnningar. Rikligt med hålträd. Enstaka torrakor och lågor. I buskskiktet finns hassel med inslag av en, brakved och viden. Floran innehåller bl a kungsängslilja, skogsbingel, hässlebrodd och vätteros. Svamprikt. Lömsk flugsvamp förekommer. På lönn vid gården och på ekar i hagen växer almlav (*Gyalecta ulmi*), hotkategori NT. Rikligt med lunglav (*Lobaria pulmonaria*), på asp och ek i norra delen. Fällmossa (*Antitrichia curtipendula*) förekommer på ek och lönn. Kattuggla finns. Ett av kommunens värdefullaste ekbestånd.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 31

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området ingår i Färgens naturreservat

Tillfällan

Gammal askhage med inslag av lönn. Askarna hyser en mycket intressant lavflora som bör tryggas, bl a skuggblåslav (*Hypogymnia vitata*), läderlappslav (*Collema nigrescens*), hotkategori NT, lunglav (*Lobaria pulmonaria*), sköldlav (*Peltigera collina*), skrovellav (*Lobaria scrobiculata*) hotkategori NT, m.m. Den kulturhistoriskt intressanta torpmiljön restaurerades 1993 och askarna hamlades igen, dessutom har en utglesning skett av den imponerande eneskogen. Fårbeta. Området närmast torpet med de hamlade askarna har nyckelbiotopklassats.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 39

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: -

Vikaryd

Betad ekhage med grovt ek. Litet inslag av grovt alm och lind. Rikligt med boträd och enstaka grova lågor. En av kommunens värdefullaste ekhagar. Ekoxe har observerats.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 106

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 22

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området är Natura 2000-område och biotopskyddsområde

Bryngenäs – Skår

Ekhage och hedekskog. Söder om gården ekhage med medelgrov till grov ek med stort inslag av tall, gran, björk och al. Asp och lind förekommer. Norr om gården medelgrov till grov hedekskog, inslag av tall, gran, björk, al, ask och fågelbär. Buskskikt av hassel, en, brakved, hägg och viden. Förekomst av lunglav (*Lobaria pulmonaria*), och skrovellav (*Lobaria scrobiculata*). På de gamla ekarna påträffades även spiklavarna guldpuddrad spiklav (*Calicium adpersum*), ärgspik (*Microcalicium disseminatum*) och skinnlaven (*Leptogium teretiusculum*). Lokal för gräset (*Poa chaixii*), parkgröe. Även skogsbingel, smånunneört och lövbinda. Vacker landskapsbild med betade ekhagar, angränsande alléer och Bryngenäsviken med ekdungar och välutvecklade skogsbryn.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 60

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 30

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området är biotopskyddsområde

Kullabo

Igenväxande björkhagar med stort inslag av ek. Även al, gran och asp. Buskskikt med inslag av hassel, hägg, en och viden. Fältskikt av frisk örttyp. Tidigare betesanpassad flora med bl a fältgentiana hotkategori NT, ängsskallra, svinrot och massförekomst av slätterfibbla.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 36

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 37

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: -

Lida - Edshult

Bokskog och blandskog av trivialtyp i slutningen mot Stora Färgen. Områdesvis dominerar omväxlande ek, björk, al och gran. Inslag av tall, ask och bok. Hamlade askar finns på några ställen. Några områden med medelgrov 80- årig bokskog. Buskskikt med hassel, rönn, en, hägg, och brakved. Bokskogen saknar buskskikt. I bäckravinen finns skogsbingel och strutbräken, m.m. Kommunens vackraste bokbestånd.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 12

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: -

Lindås

Ekhage och lindskog. I väster och söder växer ekskogar i medelgrova dimensioner med stort inslag av björk och al. Även ask, lönn och gran. I den norra delen finns en gammal igenvuxen lindhage med några lindar med grova dimensioner. Inslag av ek, asp, tall och alm. Vissa betade partier. I buskskiktet hassel, en och viden. Fältskikt av frisk örttyp. Lokal för lundbräsma, blåsippa, skogsbingel, nattviol och trolldruva. Lunglav, (*Lobaria pulmonaria*) på lönn och havstulpanlav (*Thelotrema lepadinum*) på lind. På äldre ask guldlockmossa (*Homalothecium sericeum*) och traslav (*Leptogium lichenoides*). Kattuggla häckar. I området ligger också "Mormonernas predikstol", en stenformation där mormonerna predikade under 1870-talet.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 58

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 31

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: -

Vikaryd – Brobacka

Hedekskog-alskog. Ett rikt och varierat område. Tät och klenstammig hedekskog i söder med inslag av björk, gran, asp och al. Även fågelbär, tall, rönn, gallrad ung ask och en mycket grov ek finns i området. I de mellersta delarna finns också några grova häggar. Längre norrut ökar ekinslaget och med inslag av triviallöv och enstaka grov ask och alm. Buskskiktet varierar från säl, hägg och brakved till de täta hässlarna i de norra områdena. I lundfloran kan man finna t ex blåsippa, bingel, trolldruva och kambräken. Mossan (*Dolichotheca seligeri*), hittades på en gammal stubbe. Gott om torrakor och hålträäd. I området finns bobyggande mindre hackspett hotkategori VU, stjärtmes och nötkråka hotkategori NT. Längst i norr tangerar området Brobacka naturreservat.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 107

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: -

Brackegårdskullarna

Vackert strövområde mellan Västra Bodarne och Bryngenäs. Området utgörs av ängsekskog med ett stort inslag av hassel och lind men även lönn, ask, tall och gran förekommer. Ekhamnen betas av kor periodvis som ser till att hålla landskapet öppet. En del röjning har förekommit. I områdets södra delar finns en nyckelbiotop där de högsta naturvärdena förekommer. Omgivningarna utgörs av öppna betesmarker, skogspartier och sjön Mjörn.

Lokal för gullviva, skogsbingel, trolldruva och tandrot. Den starkt hotade jättelaven (*Lobaria amplissima*, hotkategori CR, Akut hotad) förekommer på en lönn i området. Jättelaven finns endast på ca 70 lokaler i landet och ofta är den fåtalig på lokalerna där den finns. Jättelaven kräver områden med mycket hög och jämn luftfuktighet och indikerar alltid höga naturvärden. Finner man jättelav hittar man med största sannolikhet även många andra rödlistade och ovanliga arter. Andra rödlistade lavar funna är örtlav (*Lobaria virens*, EN, Starkt hotad), lunglav (*Lobaria pulmonaria*, NT, Nära hotad) och grynig filtlav (*Peltigera collina*, NT). Bland fåglar som förekommer i närområdet kan nämnas spillkråka (NT), gröngöling (NT), sånglärka (NT), stare (VU) och gulspurv (VU). Sommargylling (VU) har noterats tillfälligt.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 56

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: -

Erska kyrka

I Erska lunde ligger Erska kyrka med kyrkogård. Omedelbart väster om kyrkan ligger ett järnåldersgravfält. En del av gravfältet ligger även inom kyrkogården. Erska by ligger norr om kyrkan och är till stora delar oskiftad och har behållit sin samlade radbykaraktär. I och runt om kyrkogården finns det ett antal mycket grova träd av huvudsak ek med även ask och björk förekommer. På träden finns en rik lav- och mossflora med bland annat rostfläck och fällmossa. Troligtvis går det att hitta fler naturvårdsintressanta arter om en riktad inventering görs.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 176

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: -

Arelid

En mosaik av delområden med inslag av ängsek-, hedek- och björkskog. I området finns bl a en gallrad, gles ängsekskog med inslag av al och björk. Även grova till mycket grova lindar och askar med spår av hamling ingår. Mot vägen finns ett område med ung björkskog. Längst i söder en björkskog med gott om al på källpåverkad mark. Buskar finns i form av hassel, hägg, viden och brakved. Hässleklocka, skogsbingel och trolldruva bl a i fältfloran.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 120

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Brogärde

Hagmark med blandade lövträd och hedekskog i nordslutningen av Rödeneplatån. Mosaikområde. Ekdungar, övergivna hagmarker med grova hamlade askar, almar och lindar. Bete förekommer. Buskskikt av hassel, hägg, en, rönn, sälg, skogsolvon och nypon. På en gammal alm finns almlav (*Gyalecta ulmi*), hotkategori NT, blek kraterlav (*Gyalecta flotowii*), hotkategori NT och kornig nållav (*Chaenotheca chlorella*). Ett vackert äldre odlingslandskap.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 121

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Dirhuvden

Hedekskog. Ekskogen innehåller flera grova till mycket grova ekar. Visst inslag av asp, björk, al och rönn. Gott om gran och tall. Även flera torrakor och lågor av ek. I buskskiktet en, brakved och viden.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 116

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Djurås

I den sydligaste delen av kommunen ligger Djurås som består av en gammal medelgrov hedekskog. Några mycket gamla, grova askar, på höjden, bär spår av tidigare hamling. Här finns också alm och igenväxande ängs- och åkerlyckor med bl a hagtorn. Flera lågor och torrakor. Sparv- och pärluggla förekommer i området. Representativ hedekskog med sena successionsstadier.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 1

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Glossbo

Hagar med medelgrov till grov ek och inslag av björk och asp. Norr om hagarna klen till medelgrov hedekskog som i vissa mindre partier övergår till en ek-hasselskog. Beståndet har stort inslag av asp och björk. Vissa inslag av gran, tall och ask. Risk för igenväxning. Hassel, hägg, brakved och nypon i buskskiktet. Rikliga bestånd av blåsippa, ormbär och trolldruva. Ett värdefullt bestånd av lundkaraktär.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 187

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Hjällnäs udde

Udden är en grusbildning vinkelrätt ut från stranden i sjön Anten. Området är till största delen skogsbeklätt och trädskiktet utgörs av bland annat ek, ask (rödlistningskategori EN, Starkt hotad), lind, hassel, tall och ett fåtal granar. Många av träden är gamla och grova och mycket död ved finns i området. I många träd finns bohål. I sydöstra delen av området finns en nyckelbiotop med stor andel grova lövträd. Hela området samt hagen innanför udden betas av kor som ser till att området inte växer igen helt. Området ligger inom Anten – Mjörns riksintresse för naturvård. Området används av scouterna och där finns en del anläggningar för dem. Bland annat finns i södra delarna ett antal vindskydd med eldstäder.

Fågellivet på udden är rikt med gott om småfågel. Hackspettar trivs bland de grova träden med bohål och mycket död ved. Större hackspett och mindre hackspett (NT, Nära hotad) har noterats. Nötväcka, nötskrika och nötkråka (NT) letar föda bland hasselbestånden. Inom området finns två äldre fynd av den rödlistade svampen kortskaftad parasitpik (VU, Sårbar).

Lövskogsinventeringen ObjektNr 108

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Kleven

Hedekskog. Grov till medelgrov i norr och i branten nedanför gården Kleven. Vid gården finns grov lind och ask, som bär spår av hamlings. Talrika lågor och torrakor av ek. Enstaka ek med fällmossa (*Antitrichia curtipendula*). Buskskikt av hassel, en, brakved och viden. Fältskikt av frisk till fuktig örttyp. Lokal för blåsippa, skogsbingel, lundelm och springkorn. Naturskogsområden med rik flora.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 114

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Lilla Lygnö

Grov ängsekog öster om gården med stort inslag av lind, lönn och gran. De grova lindarna har hamlats. Boträd och lågor av ek och lind. Hassel och viden utgör buskskiktet. Hässlebrodd, trolldruva, blåsippa och vispstarr finns i området.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 44

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Lilleskog - Stora Vardsjön

Ängsekog. Grov till mycket grov ekskog, viss parkkaraktär. Vid Hagsjön finns några mycket grova bokar och en mycket grov gran. Inslag av bok, lind, alm, ask, gran och tall, m.m. Några av de grövre askarna och lindarna har hamlats. Guldlockmossa (*Homalothecium sericeum*) förekommer på ask. Hassel, hägg, en, brakved och viden i buskskiktet. Skogsbingel. Blanksvart trämyran (*Lasius fuliginosus*) finns enligt uppgift i de gamla träden.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 57

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Långared

Varierat område norr om kyrkan i Långared. Vid prästgården en liten ängsekskog med inslag av grov lind som hamlats. Inslag även av björk, gran, asp och al. Längre norrut ligger en ekhage med medelgrova till grova träd. I öster en trivial brynskog av björk, gran, asp, al och ek. Odlingrösen. I buskskiktet hassel, nypon, hägg, en, viden och skogsolvon. Gammalt odlingslandskap.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 134

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 11

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Markedalen

Ekhagar väster om gården med medelgrova till grova träd. Inslag av lind, björk, asp och gran. Varierat betetryck. Skogsbingel och rikligt med blåsippra. Fällmossa (*Antitrichia curtipendula*), lunglav (*Lobaria pulmonaria*) och rostfläck (*Arthonia vinosa*) rikligt förekommande på ek. Kattuggla häckar. Vacker landskapsbild.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 51

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Nolingared

Gammal hamlad lindhage och medelgrova till grov hedekskog. På äldre ekar finns almlav (*Gyalecta ulmi*) hotkategori NT och rostfläck (*Arthonia vinosa*). Lågor och torrakor av ek. Buskskikt av hassel, en, och brakved. Skogsbingel finns.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 24

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Rammegärdet

Grov till medelgrova hedekskog med inslag av grova lindar, vissa hamlade. Mycket gran och visst inslag av lönn, alm, al, tall, björk och asp. Hassel, brakved, en och viden i buskskiktet. Välutvecklad epifytflora. Rostfläck (*Arthonia vinosa*), koralllav (*Sphaerophorus globosus*), ekskin och stor revmossa (*Bazzania trilobata*) förekommer. Ormvråk häckar. Trolldruva, blåsippra och skogsolvon finns. Vissa naturskogsqualitéer.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 111

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Ryd

Björkhage, hedekskog. Hagen är i norr en gammaldags, allt mer försvinnande, betad björkskog - björkhage med inslag av ek. Längst i söder medelgrov hedekskog, inslag av lind. Ställvis grov gran. Buskar av hassel, en, viden och brakved. Flera torrträd och lågor. Ormvråk, grönsångare och taltrast.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 29

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Ränne

En hästbetad hage med klena till medelgrova ekar. Inslag av asp, gran, björk, tall och ask. Buskskikt av en, rönn, sälj och viden. Fältskikt av frisk örttyp. En av kommunens största hävdade ekhagar.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 159

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 6

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Storedalen

Randområde mot Risveden av blandskog med ädellövinslag. I söder ung alskog med gott om ask och björk. Enstaka grov ek och tall. Mot norr mer ek, björk och asp. Inslag av gran, lönn och bok. Flera grova bokar och lönnar i anslutning till bebyggelse. Lågor. Buskskikt av hassel, brakved, hägg och viden. Friskt och fuktigt fältskikt, örttyp.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 103

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Skyddsstatus:

Sörängen – Stenstorp

Varierat område utefter sjön Anten med blandskog av björk, asp, ek, al, gran och tall. Även ask och lind. Närmare sjön dominerar hedekskog med en rand av knäckepil utefter stranden. Fragment av ekhagar. Vid vägen växer den fridlysta Djurgårdseken. Området betas delvis. Buskskikt av hassel, en, rönn, hägg, sälj och viden. Tiltalande landskapsbild.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 148

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Vagnshed

Hagmark med blandade lövträd. Grov till medelgrov hedekskog med inslag av tall, gran, asp och al. Även bok, alm, ask, lind och lönn förekommer. De sistnämnda arterna hamlade. Visst bete. Buskskikt av hassel, en, hägg, rönn och sälg. Lavarna almlav (*Gyalecta ulmi*), hotkategori NT och blek kraterlav (*Gyalecta flotowii*), hotkategori NT, finns på en gammal alm. Vacker landskapsbild. Flera äldre lövträd.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 124

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Vikaryds gård

Ekhage vid gården som betas av hästar och får. Medelgrov till mycket grov ek. Stort inslag av asp, björk och ask. Hassel, en och rönn utgör buskskikt. På en äldre ek finns laven gulnål (*Chaenotheca brachypoda*).

Lövskogsinventeringen ObjektNr 105

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Åsjöns västsida

Igenväxande lindhage med gammal grov tidigare hamlad lind. Stort inslag grov till medelgrov ek. Även björk, al, tall och ask. Talrika boträd och lågor av lind och ek. Säl, hassel, en och brakved i buskskiktet. Lunglav (*Lobaria pulmonaria*), finns på en gammal lind. Värdefulla äldre successionsstadier. I området finns två grävlingstryt.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 110

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Ödegärdet (Ödegården)

Ekhage - björkskog. I de fårbetade hagmarkerna finns också en askhage med träd av grova dimensioner som har hamlats tidigare. I den norra delen finns en ung, klen björksumpskog med inslag av gran och al. Längst i norr en björkhage med grövre dimensioner. Buskskikt med brakved, en, olvon, hassel och viden.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 115

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Ödenäs, norr om kyrkan

Blandskog av trivialtyp, al, ek och björk. Inträngande gran. Ädellövskog som ask, alm och lind bär spår av hamling. Hassel och hägg i buskskiktet. I de igenväxande slättermarkerna finns gott om bl a smörbollar. Även skogsbingel och stinksyska finns. Dunmossa (*Trichocolea tomentella*), hotkategori NT, funnen i bäckdal.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 9

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Ödenäs, söder om kyrkan

Igenväxande askhagar, betesmarker och slätterängar. Blandskogar av trivialtyp. Många av askarna bär spår av hamling. Blandskogen sydost om kyrkan växer på översilningsmark och representerar en ovanlig skogstyp i kommunen. Man finner björk, asp, ek, lönn, ask, tall och gran. Buskskiktet varierar och består av hassel, brakved, hägg, rönn, en och viden. Även fältskiktet är varierat, bl.a. finns i den översilade askkogen söder om kyrkan t.ex. massvegetation av gullpudra och kärffibbla. Intressanta lavar och mossor på gamla askar. Området gränsar delvis till barrskogsobjektet "Månsaskogen".

Lövskogsinventeringen ObjektNr 8

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Stussbäcken

Stussbäcken är ett lövskogsområde vid Antens västra strand. Skogen är en rest av de tidigare mer utbredda ädellövskogar som fanns i slutningarna från Risveden ner mot sjön. Trädskiktet utgörs till största delen av bok i de centrala delarna. Längst ner mot sjön övergår trädskiktet till att domineras av ek och hassel. Inslag av ask, alm och gran förekommer och området är omgärdat av granplantage till stor del. En hel del högstubbar samt liggande död ved förekommer. Bohål finns. En av kommunens främsta bokskogsförekomster. Området genomkorsas av ett flertal stigar och mellan området och Anten går en museijärnväg. Större hackspett och gröngöling (rödlistningskategori NT, Nära hotad) förekommer. Området ligger inom Risvedens riksintresse för naturvård och friluftsliv.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 142

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Hemsjö kyrka - Simmenäs

Hedekskog, ekhage, askkog och blandskog. I delar av området finns flera hamlade lindar. I öster finns grov björk-alsumpskog och grova sälgar. Vid Pålstorp finns en fridlyst ek. Många torrakor och lågor. Buskskikt varierar med hassel, brakved, en, hägg och viden.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 19

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Ärtebräcken - Ekedal

Skogsbrynen på denna del av Mellbydalen består av klen till medelgrov hedekskog utformad som randskogar mot åker och bebyggelse. Stort inslag av tall som ökar på höglänta avsnitt. Vid gården Lindom finns grövre ek och grov till mycket grov ask som bär spår av hamling. Enstaka boträd och grova lågor av lind, lönn och ek. Buskskikt av hassel, en och viden. I floran bl a backvicker, rödfloka och lundstjärnblomma.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 147

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Barrskogar

Kommunen ligger i den växtregion som kallas södra barrskogsregionen, vilket innebär att barrskogar med inslag av olika lövträd, dominerar. Generellt gäller att man vid fredande av skog eller annan naturmark, sätter av tillräckligt stora områden. Det är också viktigt att begränsa antalet skogsbilvägar i dessa områden.

Ekåsaryd

Sydost om gården Ekåsaryd nordost om Maryd finns ett unikt skogsområde som består av i huvudsak gran. I delar av området har dessa blivit upp emot 180 år och flera stora granlågor och gott om död ved i varierande storlek och nedbrytningsgrad förekommer. Det går en mindre skogsväg igenom området som kantas av gamla upplagda stenmurar som vittnar om att området en gång varit ett öppet jordbrukslandskap. Norr om den genomkorsande vägen finns ett antal äldre ekar som för en tynande tillvaro mellan granarna. Några av dessa har redan dött och är på väg att falla. Området innehåller för övrigt rak, grov tall och björk samt en mindre blandsumpskog. Området är biologiskt värdefullt med hög biologisk mångfald och stor mängd naturvårdsintressanta arter.

Vågig sidenmossa förekommer vanligt i skogen och på vissa håll går det att hitta linnea. I anslutning till själva gården finns ett flertal större askar och aspar med rik moss- och lavflora. Strax norr om gården finns en mycket grov ek som även den är trängd av intillväxande granar. Observationer finns av lunglav (rödlistningskategori NT, Nära hotad), sotlav, rosettbrosklav och blekspik (VU, Sårbar). Det finns även rikligt med fällmossa och trädporella som båda är bra signalarter på värdefull natur. På den döda eller döende veden som finns i skogsområdet växer en stor mängd olika tickor, däribland kötticka (NT). Området är även rikt på skogsfåglar. Bland annat finns kungsfågel (VU), tofsmes, svartmes och korsnäbbar. Även spillkråka (NT) och korp förekommer.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: -

Månsaskogen, Ödenäs Mellomgården

Ett barrskogskifte sydost om Ödenäs kyrka som har naturskogskvalitéer.

Området lutar brant mot sjön Ören och innehåller väldigt många lågor och avblåsta torrakor. På granlågor har bl.a. hittats den ovanliga vedsvampen gransotdyna (*Camarops tubulina*) hotkategori NT. Området är källpåverkat och det växer bl a dvärghäxört (*Circea alpina*), gullpudra (*Chrysosplenium alternifolium*), bäckbräsma (*Cardamine amara*) och kambräken (*Blechnum spicant*).

Ett ravinskogsområde på 4 ha, skyddades av Skogsstyrelsen som biotopskyddsområde 2015. Biotopskyddsområdet består av barnnaturskog och följande biotopkaraktärer: anslutning till bäck, rikligt med död ved, rikligt med lågor, värdefull kärlväxtflora, brant med blottad jord, objektet är källpåverkat.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området har delvis skogligt biotopskydd

Ängar och hagar

Ängar och hagar är naturtyper som försvinner allt mer. Slåtter och bete, som är förutsättningen för dessa naturtyper, är företeelser som blir allt mer ovanliga. En del ängar hålls öppna tack vare slåtter i naturskydds- och hembygdsföreningars regi, t ex slåtterängen på Bryngels gårde i Ödenäs. Urvalskriterierna för äng och hage har vid inventeringen delats in i två grupper, huvudkriterier och stödkriterier.

Huvudkriterier:

- Vålövade områden med lång kontinuitet som är goda exempel på naturliga slåtter och/eller betesmarker i regionen.
- Områden som efter vissa restaureringsåtgärder uppfyller kraven enligt ovan.
- Områden med för regionen hotade naturtyper, biotoper, vegetationstyper och arter.

Stödkriterier:

- Kontinuitet i hävden
- Mångformighet
- Typrepresentativitet
- Raritet
- Storlek
- Särprägel
- Ingrepp - påverkan
- Nuvarande hävd
- Ålderdomligt jordbrukslandskap
- Studieobjekt
- Skönhet
- Friluftsliv

Bryngelsgårde, Ödenäs

Vackert belägna fodermarker nedanför gården i sluttningen mot Ömmern. Hackslåttängar och blandlövhagar. Bryngelsgårde lieslås årligen av naturskydds- och hembygdsföreningen och bär mycket intressanta slåtterindikatorer som späd ögontröst, slåtterfibbla, svinrot, slåtterblomma, fältgentiana hotkategori NT, vildlin, darrgräs, m.fl. arter. I hagmarken finner man bl a slåttergubbe och kattfot. I en närliggande slåtteräng sker viss igenväxning. Området vid Ödenäs anses ha särskilt högt naturvärde i länets naturvårdsplan.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 51
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A
Skyddsstatus: Natura 2000

Kullabo

I södra delen av Lygnöans dalgång ligger Kullabo. I området finns en blandlövhage och en hackslåttäng. Ängen är en kombination av en busk och trädfri svinrotäng, en torräng och en fuktäng och den har slagits i mer än 100 år. I markerna finns bl a darrgräs, svinrot, slättergubbe, jungfrulin, fältgentiana hotkategori NT, flockfibbla, slätterfibbla, ängsskallra, kattfot, jungfrulin, brudborste och slätterblomma. I området finns även vissa kulturhistoriska spår, t ex kallmursterrasserad åkermark. Området vid Kullabo - Skaftared, är av högt naturvärde enligt naturvårdsplanen i länet.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 37

Lövskogsinventeringen ObjektNr 36

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Lund

Fodermarker i form av åkrar, öppen hagmark och hackslåttmark vid gården Lund, som omges av myrmarker och barrskog. Söder om gården ligger Hundsjön. Gården är ett småskaligt jordbruk med en mosaik av små åkertegar, åkerholmar, beteshagar, stenmurar och stenlagda vägar. Vissa delar av åkerrenar och ängsmark slås årligen. Floran utgörs av svinrot, slättergubbe, darrgräs, Jungfru Marie nycklar, jungfrulin, stagg, ängsskallra, sommarfibbla och kattfot. Gårdsplan, hus och stenlagda vägar är intakta i området. Fornfynd har gjorts. Objektet ingår i riksintresset för Risveden, både vad gäller friluftsliv och naturvård.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 7

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: -

Stora Halö

Tidigare betad strandäng och hagmark. Strandängen och hagmarken finns på öns västra del medan den östra domineras av en skogklädd bergsrygg. Strandängen domineras av fuktängsvegetation av högstartyp. På torrare partier växer stagg och tuvtåtel. Rik förekomst av brännässla där gödselläckage har förekommit. Ön betades tidigare av nöt och får, senare sporadiskt av enbart får. Den tidigare täta alridån vid stranden gallrades 1986. Ålderdomligt jordbrukslandskap. Vacker landskapsbild. Stora och Lilla Halö har särskilt högt naturvärde enligt länets naturvårdsplan. Båda öarna är djurskyddsområde enligt MB 8 § 1,2. Tillträdesförbud enligt MB 7 § 12.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 25

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Stora Torstö

Slåttermad som finns på öns sydöstra sida mellan en tallbevuxen halvö och gården på ön. På maden hittar man bl a blåtåtel och kärrsilja. Strandängen, som slås vid årlig lieslåtter, hyser bl a krypven, krypvide, knägräs, kråklöver och brunskära. Ön har en varierad och tilltalande landskapsbild. Man finner också flera höga stenmurar. Genuin gårdsmiljö. Torstö har särskilt högt naturvärde enligt länets naturvårdsplan.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 26
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Vrån

Även denna gård ligger insprängd i ett barrskogsdominerat landskap. I omgivningarna finns dessutom våtmarker som tidigare har hävdats. I det småskaliga jordbruket finns flera små åkertegar, naturbetesmarker och en hackslåttäng som årligen lieslås. Karaktärsarter i slåttängen är svinrot, ängsskallra och darrgräs. Där finns också späd ögontröst, granspira, slåtterblomma, brudbröd, ängsstarr, loppstarr och jungfrulin. I övriga marker kan man hitta stagg, knägräs, kattfot, jungfru Marie nycklar och slåttergubbe. Markerna är hävdade sedan lång tid och har stort kulturhistoriskt värde. Det finns även gamla stenmurar och odlingsrösen.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 41
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Ödenäs Östergården

Hagmark på den branta nordslutningen mot sjön Ömmern. Utsikten över Ömmern är vacker. Hagen betas av hästar men för svagt. I hagen finns glest med barr- och lövträd, bl.a. en solitär ek och hasselbuskar. Floran innehåller darrgräs, kattfot, slåttergubbe, stagg och rödfibbla som gynnas av betetrycket. Jordbrukslandskapet är ålderdomligt och innehåller en genuin gårdsmiljö, odlingsrösen och stenmurar. Området vid Ödenäs är riksintressant för naturvård och enligt länets naturvårdsplan har området särskilt högt naturvärde.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 49
Lövsöksinventeringen ObjektNr 46+47 Klass 3
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Örsbråten

Småskaligt och kuperat jordbrukslandskap i slutningen mot sjön Ören. En mosaik av hackslåttängar, hagmarker och åkertegar med odlingsrösen och terrasser. Hackslåttängen slås med lie, hagen betas av hästar. Rik flora, bl a Jungfru Marie nycklar, darrgräs, stagg, kärrfibbla, slåtterblomma, tätört, svinrot. Gården är kulturhistoriskt intressant med ålderdomlig prägel och hamlade askar med rik lavflora med bl a almlav (*Gyalecta ulmi*) hotkategori NT, läderlappslav (*Collema nigrescens*) hotkategori NT och grå jordlav (*Catapyrenium psoromoides*) hotkategori EN.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 53
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Edshult

Blandlövhage i starkt kuperad terräng nedanför gårdarna i den kulturhistoriskt intressanta byn. Askar, många hamlade, är det vanligaste trädslaget i hagen. Hassel, nypon och björk i buskskiktet. Måttligt bete gynnar stagg och kamäxing. Söder om gårdarna finns en tilltalande bokskog. En del åkertegar är terrasserade, flera stenmurar finns. Området är mycket tilltalande med en mosaik av små brukade åkrar, hagmarker och andra betesmarker. Gårdarna har en ålderdomlig prägel med några byggnader från slutet av 1700-talet. Området är riksintressant och har i länets naturvårdsplan ansetts ha ett högt naturvärde.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 47
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Vikaryd

Blandlövhage utefter Kungälvsvägen, som domineras av grov ek och lind. Andra trädslag är björk, bok, alm och vildapel. Över den bäck som rinner igenom området är krontaket tätt. Hassel är dominerande buskslag. Området betas av får och hästar. I länets naturvårdsplan bedöms området ha ett högt naturvärde vad gäller biologiska och landskapsmässiga värden.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 22
Lövs-skogsinventeringen ObjektNr 106
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Boråsen

Hackslåttäng och björkhage i Risvedens östra sluttning mot sjön Anten. I omgivningarna finns åkrar och igenvuxna hagmarker. Torpet har en genuin gårdsmiljö och ett ålderdomligt jordbrukslandskap. I björkhagen finns bl a odon, ljung, vårbrodd och vitsippa, samt en mycket grov en. Även svinrot, slättegubbe, darrgräs, ängsskallra, stagg och jungfrulin växer där marken hävdas. Tyvärr håller björkhagen på att växa igen, eftersom den ej betas. Hackslåttytorna närmast huset slås regelbundet medan övriga delar håller på att förbuskas. I området finns svinrot, slättegubbe, darrgräs, ängsskallra, stagg och jungfrulin. Odlingsrösen, stenmurar och trögärdesgårdar finns vid torpet. Området har ett högt naturvärde enligt länets naturvårdsplan och ingår i riksintresse, både vad gäller friluftsliv och naturvård.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 10
Lövs-skogsinventeringen ObjektNr 137
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B
Skyddsstatus: -

Strömliden

Gammal högt belägen torpmiljö med hagmarker i starkt kuperad terräng. Solitärer av körsbär och vildapel finns. Två viltvattendammar har anlagts i området. All mark vid torpet betas. Jungfrulin, ängsskallra, stagg, sommarfibbla och nattviol återfinns utefter en traktorväg. Flera kulturhistoriska spår och fornminnen finns vid torpet, bl a odlingsrösen, åkerholmar, stora vällagda stenmurar och genuin gårdsmiljö. Strömliden har ett högt naturvärde enligt länets naturvårdsplan. Omfattas av riksintresset Risveden.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 8
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B
Skyddsstatus: -

Björkebacken

Granngård till Vran. Blockrik kuperad träd- och buskbärande hagmark som betas av ungnöt. Kärrmark med en mosaik av hed- och ängsfragment. I kärrmarken växer stagg, blåtåtel, tuvsäv, ängsstarr och granspira.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 40
Lövsöksinventeringen ObjektNr 41
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Dammsjöås

Gammal restaurerad torpmiljö vackert belägen på krönet av en ås omgiven av barrskog. Öppen hagmark och blandlövhage som hålls öppna genom bete. I området förekommer darrgräs, låsbräken, jungfru Marie nycklar och vanlig nattviol. Torpet har många kulturhistoriska värden som, t ex stenmurar, odlingsrösen och åkertegar. Vacker landskapsbild.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 33
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Fagerlid

Blandlövhage i slutningen mot Stora Färgen. Objektet är en rest av de tidigare mycket vidsträckta ängs- och hagmarker som fanns i området. Hagen domineras av ek, björk och hassel. Även en förekommer rikligt på de öppna ytorna. Området betas av får. I området växer bl a knägräs, stagg, vätteros och nunneört. Stenmurar och odlingsrösen finns. Området har högt naturvärde enligt länets naturvårdsplan. Biologiska och landskapsbildsmässiga värden och värdefullt för friluftslivet.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 35
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Gräskärr

Hagmark väster om föregående objekt i slutningen mot Lygnö sjö. Småskaligt jordbruk i välbevarad jordbruksmiljö. Vid sjön finns en genom bete välhävdad strandäng. Stagg förekommer i området. Många kulturhistoriska lämningar, t ex gammal körväg, kraftiga stenmurar, gärdesgårdar. Hävdad strandäng. Området är skyddsvärt enligt länets naturvårdsplan.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 38
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Hålskogen

Annan träd- och buskbärande hagmark. Området utgörs av ett småskaligt kulligt odlingslandskap. Ek och björk dominerar trädskiktet. Även gran. Frisk-fuktig tuvtåteläng till frisk rödvenäng. Området betas. I florán finns bl a jungfrulin, svinrot och slåttergubbe. Området inhägnas av kraftiga stenmurar. Ålderdomligt jordbrukslandskap.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Kampetå bäck

Två parallella raviner norr om föregående objekt. I ravinerna slingrar sig bäckar, sidorna är branta med en trädunge i sydost. I dungen finns bl a tall och björk, ä ven rönn, sälg, oxel, nypon och hagtorn. Tyvärr saknas bete i Kampetåbäckravín och i den andra ravinen är betetrycket alltför svagt. På grund av det svaga betet håller en svinrotsäng på att växa igen. I hagen finns bl a ängshavre, prästkrage, brudbröd, ängsvädd, stagg och svinrot. Lokal för kärrensångare. I området finns en damm och gott om klövdjursstigar.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Lindås

Blandlövhage på en långsträckt kulle, som består av ett glest trädbestånd av stora ekar, lindar, askar och rönnar. I hagen växer jungfrulin, knägräs, kattfot och stagg. Lunglav (*Lobaria pulmonaria*) och havstulpanlav (*Thelotrema lepadinum*) förekommer. Området betas svagt av hästar.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 31
Lövs-kogsinventeringen ObjektNr 58
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Mysten

Granngård till Råbockekullen. Blandlövhage och hackslåttäng med hamlade lövträd. Årlig lieslåtter sedan sekelskiftet. Hagen hyser bl a knägräs, hirsstarr och jungfrulin. I hackslåttängen finns bl a jungfru Marie nycklar, ängsskallra, darrgräs, slättergubbe, svinrot, natt och dag, flockfibbla och nattviol. Hasselridåer med bl a nötkråka hotkategori NT. Gården har en gammaldags karaktär och många kulturhistoriska spår, bl a fägata, vällagda stenmurar och skiajärdsgårdar.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 43
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Ralsbo

Blandlövhage i ett småskaligt odlingslandskap i Risvedens sluttningar mot sjön Anten. Den blockrika hagen är välbetad och innehåller glest med björk, ek och gran. Här finns stagg, ljung, granspira, nattviol och jungfru Marie nycklar. På torrare partier kattfot, blåsuga och slättergubbe. Det finns odlingsrösen och en hög stenmur i området. Området har ett högt naturvärde enligt länets naturvårdsplan och ingår också i riksintresset för Risveden, både vad gäller friluftsliv och naturvård.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 15, 16
Lövskogsinventeringen ObjektNr 118
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Råbockekullen

Höjderna öster om Sävelången domineras av barrskog, insprängt i dessa skogar ligger flera små gårdar med odlingsmarker, t ex denna gård. De intressanta delarna är en hackslåttäng, en ekhage och en öppen hagmark. Hackslåttängen slås med lie och betas. Följande växter finns, bl a svinrot, darrgräs, ängsskallra, slätterfibbla, prästkrage, jungfrulin, kattfot och loppstarr. Dessutom finns olika orkidéer som tvåblad, brudsporre, grönvit nattviol, m fl.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 45
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Sandhult

Hackslåttäng som hör till ett litet torp insprängt i Risvedens barrskogar. Området består av små nedlagda åkrar och mellanliggande små hackslåttängar, även en sidvallsäng. Årlig slåtter utförs av hembygdsföreningen. I området finns bl a stagg, ängsskallra, och jungfrulin. I sidvallsängen kan man hitta granspira, nattviol, kärstistel och kärrsälting. Kulturhistoriska spår är odlingsrösen, stenmurar och en gammal spånklädd stuga som renoverats. Sandhult ingår i riksintresset Risveden, både vad gäller friluftsliv och naturvård.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 14
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Stora Lygnö

Kuperat och småskaligt jordbrukslandskap i en dalgång som sluttar mot Lygnö sjö. Dalgången omges av barrskogar. På gården finns hackslåttäng och blandlövhage. Det är gårdens åkerrenar och odlingsimpediment som lieslås. I slåttängen växer svinrot, ängsskallra, darrgräs och jungfru Marie nycklar. I området finns också många kulturhistoriska spår i form av stenmurar och odlingsrösen. Genuin gårdsmiljö i ålderdomligt jordbrukslandskap. Enligt länets naturvårdsplan är området skyddsvärt.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 39

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Ödenäs Västergården

Hackslåttäng, 1,7 ha och blandlövhage, 0,7 ha. Området ligger nedanför stråket med gårdar och åkrar på Ödenäsdrumlinen. Blandlövhagen håller på att växa igen. Hackslåttängen är dels en friskäng av svinrottyp, dels en artrik fukt äng. Åkerrenen är av friskängstyp. Slätterängen hävdas ej längre. Svagt bete av nötboskap i hagen. Bland blomster märks bl a slätterblomma, Jungfru Marie nycklar, olika starrarter, svinrot, slättergubbe, tvåblad, jungfrulin och granspira. Flera stora, vällagda stenmurar finns. Ålderdomligt jordbrukslandskap. Området har särskilt högt naturvärde i länets naturvårdsplan.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 50

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Östad, Djurgården

Blandlövhage nordost om säteriet på halvön Djurgården. Hagen utgör strandpartiet i norra delen och hyser flera grova solitärekar. Rikligt med klibbal och björk på blöta avsnitt och i strandlinjen. I området kan man finna smörboll, nattviol och slättergubbe. Ängarna hölls tidigare öppet med hjälp av bete och där finns även en lägerplats med minnesstenar. Strandängarna längst in i Mjörnsjöviken betas av ungnöt. Objektet ingår i det natursköna landskapet runt Mjörns norra stränder och har ett högt naturvärde enligt länets naturvårdsplan, speciellt vad gäller de biologiska värdena och landskapsbilden.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Bryngenäs – Skår

Hagmarker i herrgårdslandskapet, dels på näset söder om gården, dels norr om gården. Näset är en småkuperad halvö som betas och är väl hävdad. Trädskiktet domineras av tall, björk och ek. De norra hagarna har restaurerats och betas av får och hästar. Inslaget av hållmarker är stort. Trädskiktet domineras av ek med inslag av rönn, björk, tall, lärkträd. Nattviol förekommer. Odlingrösen och äldre åkrar finns i området. Bryngenäs i allmänhet, och hållmarksstränderna i synnerhet, utnyttjas flitigt av friluftslivet. Området anses ha ett högt värde både för naturvården och friluftslivet i länets naturvårdsplan.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 30

Lövskogsinventeringen ObjektNr 60

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Stora Kampagården, Rödene

En av flera bäckraviner i Säveåns dalgång i form av en öppen hagmark. Ravinen omges av åkermark. Ravinen betas av hästar. I området finns hävdgynnade arter som brudbröd, ängshavre, prästkrage och svinrot. I ravinen finns flera klövdjursstigar. Området omnämns i länets naturvårdsplan för sin vackra landskapsbild.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 23
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Järboden

Öppen hagmark i ett småskaligt jordbrukslandskap. Objektet består av en kulle och en åkerren väster om gården som sambetas med intilliggande vall. Åkerrenen har en frisk svinrotäng med flera slåttergynnade arter. Trädskiktet består av tall. Fältskiktet är en frisk till torr rödvenäng. Området har åtminstone tidigare betats med nötboskap. Floran innehåller bl a svinrot, slåttergubbe, ängsskallra och ängshavre. Även kattfot i vägsälanten.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 2
Lövsöksinventeringen ObjektNr 185
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Yttre Jordala

Ekhage. Småskaligt jordbrukslandskap i relativt flack terräng med kullar av hällmarker. Ställvis täta ekbestånd med små till medelstora ekar. Friskäng med artfattig flora. Området hålls välbetat med får. Området innehåller enligt fornlämningsregistret terrasserad, fossil åkermark.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 1
Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3
Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Våtmarker

I sydvästra Sverige förekommer en hel del myrmarker. Då dessa områden främst tillförs näring från luften och inte från omgivande terräng, utvecklas s k högmossar. Dessa växer mycket långsamt till i sina centrala delar och bildar efter hand en för högmossar typisk välvd yta. Runt själva mossen bildas en blöt zon, den s k laggen. I Alingsås kommun utgör mossar de flesta våtmarkerna.

Vid bedömning av mossar har bl a följande kriterier legat till grund:

- Storlek
- Ingreppsstatus
- Representativitet
- Fågelliv
- Vegetation m.fl.

Bredarsmossen och Blekemossen

De båda mossarna utgör tillsammans en svagt välvd mosse på 32 ha och ligger på 180 m.ö.h. De ligger 2 km sydost om Olofsered i kommunens allra sydligaste del. Mosseytan delas in i tre delobjekt: svagt välvd mosse, 27 ha, med bäckdråg, lagg och lösbotten; topogent kärr, 2 ha, öppet, dråg och fastmatta; och sumpskog, 3 ha, dråg.

Våtmarksinventeringen ObjektNr: 07C 2b01

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Högmossen

Kommunens största, bäst utvecklade högmosse, 237 ha, 85 m.ö.h. Mossen ligger i kommunens nordostligaste hörn på gränsen till Essunga kommun. Stark lokal påverkan från dikning, torvtäkt och övrig täkt. Bågformat strukturmönster, dråg och höljor.

Våtmarksinventeringen ObjektNr: 08C 0d04

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Isasjömossarna

Myrkomplex 7 km NNO Töllsjö kyrka, vid gränsen mot Borås kommun, 24 ha stort och 190 m.ö.h. Indelas i tre delobjekt: topogent kärr, 12 ha, öppet; sluttande mosse, 6 ha, höljor; och tjärn, 5 ha, svag lokal påverkan från dikning. Gula näckrosor.

Våtmarksinventeringen ObjektNr: 07C 3c03

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Stora och Lilla Ulvemossen

De svagt välvda mossarna ligger centralt på Rödeneplatån 7 km NNV om Alingsås. De är 25 ha stora och ligger 170 m.ö.h. Dråg och höljor. Om vårarna förekommer spel av tjäder och orre. Omfattande avverkning har skett i anslutning till mossen under 2004.

Våtmarksinventeringen ObjektNr: 07C 6a01

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Felsmossen - Lundamossen

Myrkomplex på totalt 25 ha, 150 m.ö.h., 5 km VNV Långared. Tre delobjekt: svagt välvd mosse, 18 ha, med stark lokal påverkan från dikning, bågformat strukturmönster, tydliga dråg, lagg; soligent kärr, 5 ha, tydliga dråg; och svagt välvd mosse, 2 ha, svag lokal påverkan från dikning.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Fäbodsjö mossarna

Topogent kärr 5 km NNV Alingsås, 27 ha, 150 m.ö.h. Två delobjekt: topogent kärr, 15 ha. Svag lokal påverkan från anslutande hyggen, väg. Drågor. Knagglestarr (*Carex flava*), sump nycklar (*Dactylorhiza trausteineri*); och tjärn, 12 ha, svag lokal påverkan från anslutande hyggen, väg. Högvassområden av bladvass och sjösäv. Gungflyn.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Gräsmossen

Topogent kärr 12 ha, 2 km OSO Olofsered på 200 m.ö.h. Indelad i två delobjekt: topogent kärr, 8 ha, öppet. Svag lokal påverkan från anslutande hyggen; och svagt välvd mosse, 4 ha, svag lokal påverkan från vinterväg. Höljor.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Mörttjärns mossen

Topogent kärr, 4 km S Hemsjö, 45 m.ö.h. 32 ha varav 24 ha våtmark. Två delobjekt: topogent kärr, 22 ha, skogsbevuxet. Geovetenskapliga värden. Svag lokal påverkan från kraftledning och väg. Drågor. Och tjärn, 2 ha.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Stora och Lilla Tranemossen

Svagt välvd mosse, tot 27 ha, 170 m.ö.h., 5 km SV Ödenäs. Tre delobjekt: svagt välvd mosse, 15 ha, gles trädäckning, svag lokal påverkan från anslutande hyggen, kraftledning. Dråg, lagg; topogent kärr, 5 ha, skogsbevuxet. Stark lokal påverkan från väg; och svagt välvd mosse, 5 ha, skogsbevuxet.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Store mossen, Hälsingsvedjan

Platåformigt välvd mosse på 41 ha, 135 m.ö.h., 5 km V Långared. Indelad i tre delobjekt: platåformigt välvd mosse, 28 ha, stark lokal påverkan från dikning, torvtäkt. Bågformat strukturmönster, dråg, höljor, lagg; Svagt välvd mosse, 8 ha, skogsbevuxen. Svag lokal påverkan från dikning och väg, och öppen mad vid vattendrag, 4 ha.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Jordala sjö

Jordala sjö är ett område på gränsen till Trollhättans kommun som tidigare varit en slättsjö men utdikats. Direkt i anslutning ligger Borgestorps mosse i Trollhättans kommun. Den gamla sjöytan utgörs till största del av kärrmark som betas. På senare tid har sjön till viss del börjat återuppstå till följd av uppdämning av bäver. Området är näringsrikt och där växer bland annat blåsippa. Troligen finns rester av skalgrusbankar. Kärrmaken är en fin fågelokal med observationer av bland annat blå kärrhök. Orkidén knärot (rödlistningskategori NT – Nära hotad) är observerad inom området.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Stora och Lilla Vardsjön

Ett tätortsnära sjö och våtmarksområde på ca 30 ha. Sjöarna omges av relativt stora vassområden med al- och björksumpskog. Området har höga naturvärden med framför allt ett rikt fågelliv. I vassarna häckar rörsångare, sävsångare och sävsparv (rödlistningskategori VU – Sårbar) och i sjöarna skäggdopping, sothöna och rörhöna. Enkelbeckasin, skogssnäppa och gråhäger förekommer. Vardsjöarna är också rastplats för änder som kricka, årtå (VU) och vigg. Tillfälligt har även gräshoppsångare, flodsångare (NT – Nära hotad) och rosenfink (VU) noterats. I de öppnare partierna finns törnskata och buskskvätta (NT).

Det stora grodspelet på våren bör också framhävas, vilket kan bevittnas på nära håll i Stora Vardsjöns södra del. I den norra änden av Lilla Vardsjön kan på vår- och sommarkvällar mängder av den fridlysta mindre vattensalamandern vandra upp på den intilliggande vägen och låta sig beskådas.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Sjöar och vattendrag

Kommunens sjöar och vattendrag redovisas i en kommuntäckande vattenöversikt.

Nedanstående objekt ingår i det regionala planeringsunderlag, Naturvårdsprogram för sjöar och vattendrag, som länsstyrelsen tog fram 1985. Objektsnumreringen efter sjönamnet följer den regionala indelningen.

De olika kriterier som använts i detta program, är i första hand valda för att ge en god bedömningsgrund från vetenskaplig naturvårdssynpunkt. En sammanvägning av dessa olika kriterier är naturligtvis mycket svår att göra och resultatet utgör endast en fingervisning om objektets värde.

Följande kriterier ingår:

- påverkan
- raritet
- biologisk funktion
- biologisk mångformighet
- betydelse för forskning och undervisning

Sjöar

Anten

Anten ligger på 66,3 m ö h. Den är 19,4 km² och måttligt näringsrik. Sjöns omgivning består av löv- och blandskog, den sydöstra delen domineras av branta barrskogsstränder. Sjön anses som påverkad av främst läckage av näringsämnen från åkermark, utsläpp från kommunala avloppsreningsverk, fiskodling, m.m. Sjön har en mycket hög biologisk funktion och innehar vissa raritetsvärden, t ex glacialmarina relikter som (*Pontoporeia affinis*), (*Mysis relicta*) och (*Mesidothea entomon*). Vid sjöns nordöstra del växer den mycket sällsynta växten revsvalting (*Baldellia repens*) hotkategori EN. Förekommande fåglar är bl a storlom, fiskgjuse, smålom, häger. Övervintrande strömstarar förekommer regelbundet i sjöns utlopp. Den biologiska mångformigheten anses som tämligen hög, främst beroende på den artrika fisk- och sjöfågelfaunan. Bad- och båtsjö. Särskilt högt naturvärde.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Mjörn

Mjörn är kommunens största sjö på 55,5 km², delvis i Lerums kommun. Höjden över havet är 58,1 m. Sjön är måttligt näringsrik. Sammanhängande vegetationsbälten finns runt nästa hela sjön i form av vass och säv men även smalkaveldun, dyfräken och jättegröe förekommer ställvis. Bland övrig flora kan nämnas strandveronika, backvial, klockgentiana, hotkatergori VU, m.m. Omgivningarna består av kuperad blandsskogsterräng med stort lövinslag främst i de norra och nordvästra delarna. I Mjörn finns flera öar med en tilltalande landskapsbild och med stora naturvärden, t ex Risö, Halö, Bokö, Torstö, m fl. Sjön har en mycket hög biologisk funktion med vissa raritetsvärden. Häckande sjöfåglar, bl a storlom, fiskgjuse, mindre strandpipare, småskrake, havstrut, skrattnås- och fisktärnekolonier. 7 fågelskyddsområden. Nollhagaviken i sjöns nordostliga del är ett naturreservat med fågeltorn och betade strandängar. Glacialmarina relikter finns i sjön, t ex (Pontoporeia affinis), (Mysis relicta), (Limno-calanus macrurus) och eventuellt även (Mesidothea entomon). Den biologiska mångformigheten anses som tämligen hög, främst beroende på den artrika fiskfaunan. Sjön är mycket värdefull för friluftslivet. Särskilt högt naturvärde.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Stora Färgen

En 6,0 km² stor nä ringsfattig sjö på 61,3 m ö h. Omgivningarna består av löv- och blandskog samt odlad mark. Sjön har en mycket hög biologisk funktion och innehåller ä ven vissa raritetsvärden. Storlom, fiskgjuse och häger häckar i/vid sjön. Den innehåller också vissa glacialmarina relikter, t ex (Mysis relicta), (Mesidothea entomon) och (Limnocalanus macrurus). Artrik fisk- och fågelfauna. Tämligen hög biologisk mångformighet. Två naturreservat och ett fågelskyddsområde. Omgivningarna har delvis mycket högt naturvärde. I sjön bedrivs ett omfattande friluftsliv: kanot, övrig båttrafik, kommunens största badplats, m.m.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Sävelången

Sjön är näringsfattig/måttligt näringsrik, med en areal på 5,8 km² belägen 53,1 m ö h. Omgivningarna i den norra delen är huvudsakligen branta med barrskog och ekskog medan de södra delarna i Lerums kommun omges av låglänta kulturmarker med odlad mark och ädellövskog. Sjön har en mycket hög biologisk funktion med vissa raritetsvärden, exempelvis glacialrelikter som (Pontoporeia affinis), (Mysis relicta), (Limnocalanus macrurus) och (Mesidothea entomon). Den biologiska mångformigheten anses som tämligen hög, främst på grund av den artrika fiskfaunan. Smålom och fiskgjuse kan ses vid näringssök. Särskilt högt naturvärde. Kanot- och fiskesjö.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Ömmern

Ömmern är en näringsfattig klarvattensjö, 10,3 km² och 123,4 m ö h. I sjön finns ett 30-tal öar och skär, varav 6 st är fågelskyddsområden med tillträdesförbud mellan 15/4 - 15/7. Omgivningarna är kuperade med barrskog och berg samt betydande inslag av löv- och kulturmark. Sjön har en hög biologisk funktion utan direkta raritetsvärden. Storlom häckar i sjön och fiskgjuse och smålom finns näringssökande. Den biologiska mångformigheten anses tämligen hög bl a på grund av den relativt artrika fiskfaunan. Viss inplantering har skett. Högt naturvärde. Mycket omtyckt kanotsjö. Reservvattentäkt för Alingsås.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Ören

1,4 km² och 149,1 m ö h. Nä ringsfattig. Sjön omges av kuperad skogsterräng med inslag av ängs- och åkermark. Sjön har en hög biologisk funktion utan direkta raritetsvärden. Bland sjöfågel kan nämnas häckande storlom och nä ringssökande fiskgjuse och smålom. Trivial fiskfauna. Högt naturvärde. Populär kanotsjö i kombination med Nären.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Nären

Stora och Lilla Nären är 3,1 km² och 144,9 m ö h. Näringsfattig. Omgivningarna är kuperad, blockig/bergig barrskogsterräng med inslag av blandskog och odlad mark. Nären har en hög biologisk funktion utan direkta raritetsvärden. Storlom, fisktärna, fiskmå, kanadagås och enstaka par av gråtrut är exempel på häckande fågelarter i sjön. Näringssökande smålom förekommer. Trivial fiskfauna. Populär kanotsjö, vädjandeskyltar för storlom finns vid Veckas öar, vid anslutningsplats till Ören och vid rastplatsen väg 180. Alingsås vattenskidklubb har sin anläggning i Släviken i sjöns nordostliga del. Skyddsvärde i övrigt.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Gasslången

Sjön är 0,29 km² och belägen 113 m ö h. Den är en näringsfattig skogssjö, omgiven av tät granskog med inslag av hållmarkstallskog. Sjön har en viss biologisk funktion men utan raritetsvärden. Storlom häckar. Gotlandsag har en lokal i sjön. Artfattig fiskfauna. Skyddsvärde i övrigt.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Vattendrag

Laxån

Laxån är Örens utlopp till Ömmern och rinner genom skogsmark av vildmarkskaraktär och trädlösa madmarker. Ån är 4 km lång och har flera forsar, övervintringsplatser för bl a strömstare. Laxån är reproduktionslokal för Ömmerns sjölevande Öring. Vissa fiskfrämjande åtgärder har genomförts. Knipa, storskrake och gräsand häckar. I vattendragets närområde har även de rödlistade fåglarna spillkråka, gröngöling, nötkråka, sånglärka noterats. Utter, hotkategori VU, har tidigare iakttagits.

Laxån har måttlig ekologisk status enligt Viss (Vatteninformationssystem Sverige). Denna klassning grundar sig huvudsakligen på mycket varierande resultat från provfiske i vattendraget. De varierande resultaten av fisket beror troligen på att fiskpopulationen fortfarande påverkas av att vattendraget tidigare varit försurat. Försurningen har man motarbetat via kalkning av Ören vilket verkar ha gett resultat då bottenfaunan i ån getts klassningen hög status. Detta tyder på att även fiskpopulationen kommer återhämta sig.

Laxån uppnår inte god kemisk status huvudsakligen till följd av förhöjda halter kvicksilver och polybromerade difenyletrar. Vattendraget är inte påverkat av övergödning. Laxåns närområde (30 m från fårans kant) bedöms vara av god kvalitet då endast 13 % utgörs av aktivt brukad mark eller anlagda ytor. Vattendraget är även helt fritt från vandringshinder för migrerande fiskarter så som lax, havsöring, insjööring eller asp.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Säveån

Säveån är kommunens största vattendrag och avvattnar stora delar av dess yta. På sin väg till Göta älv, en sträcka på ca 70 km, passerar den Mjörn, Sävelången och Aspen. I Säveåns breda dalgång norr om Alingsås har flera meanderslingor bildats. Strandskogarna utefter ån är bitvis frodiga och tätvuxna och består bland annat av al, ek, rönn, björk och hägg. Dessa skogspartier fungerar som viktiga refugier för djurlivet i det i övrigt öppna jordbrukslandskapet. Belastningen på ån är stor från bland annat närliggande Vårgårda och Alingsås tätorter, effekter av jordbruk i dalgången, industriutsläpp, m.m. Trots detta uppvisar mätningar ingen påverkan av varken försurning eller övergödning. Säveån har ett mycket stort värde för friluftslivet. Bland annat så finns det många båtplatser vid bryggorna strax innan utloppet i Mjörn, där även Mjörn motorbåtssällskap och Mjörn ångbåtsklubb har sina varvsanläggningar. Ån är också populär för kanotsport.

Ån har getts klassningen måttlig ekologisk status enligt Viss (Vatteninformationssystem Sverige). Klassningen grundar sig huvudsakligen på att hydromorfologin i vattendraget är kraftigt påverkad av människan. Flera vandringshinder för fisk förekommer och stora delar av den naturliga strandzonen har försvunnit vilket lett till att många djur och växter saknar viktiga livsmiljöer. Störst påverkan är det naturligtvis i närheten av tätorterna. Säveån uppnår ej god kemisk status då förhöjda halter av kvicksilver och polybromerade difenyltrar förekommer.

På flera ställen längs ån finns lämpliga lokaler för mindre hackspett (rödlistningskategori NT – Nära hotad). Sävsparv (VU – Sårbar) häckar i vassarna tillsammans med sävsångare, rörsångare och kärrsångare. Forsärla förekommer och kungsfiskare (VU) kan regelbundet ses. I ån finns vattenväxten pilblad (NT).

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Valån

Valån avvattnar Valsjön till Anten och är ca 4 km lång. Ån rinner huvudsakligen genom skogsmark och är forsande och stråkande till sin karaktär. En del lugnflytande sträckor genom våtmarker förekommer. I övre delen av dalgången växer huvudsakligen gran och tall medan al, grov ek, grov ask, björk och fågelbär tar över i de nedre delarna. Ån har i sitt nedre lopp skurit ner sig sedimenten och åstadkommit några väl utbildade meanderslingor. Strax innan ån korsas av länsvägen finns ett stort dämme som fram till trettioalet användes för timmerflottning i Valån. Nyligen har det byggts en fiskväg förbi dämnet för att förbättra konnektiviteten i ån och underlätta för fiskar att röra sig fritt uppströms och nedströms. Ån har potential att vara en mycket bra reproduktionslokal för öring.

Öring har sedan tidigare funnits i ån nedanför dämnet. I ån finns också bäcknejonöga, ål (rödlistningskategori CR – Akut hotad), lake (NT – Nära hotad) och det finns även ett bestånd av flodpärlmussla (EN – Starkt hotad) med konstaterad god föryngring. Alla dessa är arter som indikerar goda miljöer och höga naturvärden. Ingen undersökning av bottenfaunan har gjorts. Ån ligger inom Risvedens riksintresse för naturvård och friluftsliv.

Vattendraget saknar information i Viss (Vatteninformationssystem Sverige).

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Ålanda ström

Ån är Antens utlopp i Ålandasjön – Mjörn och är ca 1 km. Den har en medelbredd på 15 m och är i huvudsak forsande – stråkande med ibland flera fåror och omges av lövskog och tomtmark. Botten består mest av sten och block men även sten och smågrus. Strömmen är övervintringslokal för strömstare och ibland även kungsfiskare (VU – Sårbar) då vattnet ej fryser på vintern. Antens kvarn utnyttjas vintertid av bland annat sångsvanar, änder och skrakar. Strömmen är häckningslokal för forsärla och i omkringliggande natur finns även mindre hackspett (NT – Nära hotad), gröngöling (NT) och sävsparv (VU). Vattnet utnyttjas som reproduktionslokal för Mjörns öringspopulation. Andra noterade arter är ål (CR – Akut hotad) och lake (NT). Ingen undersökning av bottenfaunan har gjorts.

Ålanda ström har getts klassningen måttlig ekologisk status enligt Viss (Vatteninformationssystem Sverige). Utslagsgivande för klassningen är hydromorfologin i vattendraget som är kraftigt påverkad av människan. Ett definitivt vandringshinder i form av en damm finns och strandzonen saknar idag många naturliga livsmiljöer för djur och växter. Ån uppnår ej god kemisk status på grund av att höga halter av kvicksilver och polybromerade difenyletrar förekommer. Vattendraget bedöms inte vara försurat och har inte några övergödningsproblem.

Ålanda ström ligger inom Antens och Mjörns samt Risvedens riksintresse för naturvård och Risvedenområdets riksintresse för friluftsliv. Hela dalgången är också en viktig sträcklokal för fåglar under vår och höst.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Hjulån

Närens utlopp till Hjulsjön och Ömmern faller i sin första del 20 m på en 200 m lång sträcka, ett imponerande vattenfall. Vattnet har tidigare drivit såg – och kvarnanläggningar. Dessa och andra hinder medför att konnektiviteten uppströms och nedströms i ån är dålig och förhindrar fisk från att röra sig naturligt i vattendraget. Ån rinner huvudsakligen genom skogsmark. Strandkanten kan i vissa områden vara påverkad av människan men detta påverkar inte växter och djur i strandzonen i någon större utsträckning. Området som ån rinner igenom är en del av Delsjö- Härskogenområdet vilket är riksintresse för friluftsliv och ligger även inom ett riksintresse för naturvård enligt MB.

Hjulån har getts klassning måttlig ekologisk status enligt Viss (Vatteninformationssystem Sverige). Bedömningen grundar sig i det ovan nämnda att konnektiviteten i vattendraget är dåligt på grund av hinder skapade av människan. Statusen för fiskpopulationen är ändå god med en bra förnyring trots lägre tätheter än under mitten av nittioalet. Vattendraget har pekats ut att ha högsta naturvärde med avseende på fiskpopulationen med livskraftiga bestånd av ål (rödlistad i kategorin CR – Akut hotad) och öring samt flera andra arter som indikerar goda miljöer. Vattnet är även en del av ett utpekade område med förekomst av naturvårdsintressanta strandnära växter och vattenväxter bland annat rödlistade arter eller typarter för Natura2000.

Hjulån har tidigare varit försurat men detta har motarbetats via kalkning. God status för fiskpopulationen tyder på att kalkningen fungerar. Ingen bottenfaunaundersökning har dock gjorts. Vattendraget har god status vad gäller näringsämnen men uppnår inte god kemisk status då höga halter av kvicksilver samt pentabromerade difenyletrar förekommer.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Lygnöån – Störtaredsån

Ån börjar i Vårgårda kommun och avvattnar delar av skogsbygden. Den passerar genom Lygnösjön och mynnar i Stora Färgen. Ån rinner huvudsakligen genom barrskog men en del löv förekommer främst kring odlingsmark och bebyggelse. I åns nedre delar rinner den genom ett nyckelbiotopsområde med höga naturvärden i form av mycket död ved, värdefull kryptogamflora och höga ornitologiska värden.

Ån har en rik fiskfauna som getts klassningen god status enligt Viss (Vatteninformationssystem Sverige). Flera arter som indikerar goda miljöer har påträffats däribland öring, bäcknejonöga och ål (rödlistningskategori CR – Akut hotad). Även den rödlistade flodkräftan (CR) är tidigare funnen i ån (senaste fyndet i elfiskeregistret är år 2000). Häckning av forsärla har noterats i ån. Mindre hackspett (NT, Nära hotad) och nötkråka (NT) har noterats i åns närområde.

Ån har getts klassningen måttlig ekologisk status med motiveringen att bottenfaunaundersökningar visar på att viss försurningsproblematik fortfarande kan förekomma trots goda resultat för övriga biologiska kvalitetsfaktorer (påväxt kiselalger och fisk) i ån. Kalkning sker för att motarbeta försurningen. Vattendraget uppnår ej god kemisk status då förhöjda halter av kvicksilver och polybromerade difenyletrar förekommer. Det finns en del hinder i vattendraget som människan har byggt men dessa påverkar inte fiskarnas rörlighet i någon större utsträckning. Delar av den naturliga strandzonen har försvunnit då den odlats upp vilket gör att fiskar och andra vattenlevande djur saknar en del livsmiljöer.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Forsån

Forsån förbinder Färgensjöarna med Gerdsken. Den rinner huvudsakligen genom skog och våtmarker med spridda vassar utefter åfåran. Rørsångare, sävsångare och sävsparv (VU – Sårbar) förekommer i vassarna och kungsfiskare har setts vid några tillfällen. I omgivningarna häckar gröngöling (NT – Nära hotad) och spillkråka (NT).

Ån har getts klassningen måttlig ekologisk status enligt Viss (Vatteninformationssystem Sverige). Bedömningen grundar sig huvudsakligen på att hydromorfologin i ån är kraftigt påverkad av människan. Flera vandringshinder förekommer och strandzonen är i stor utsträckning påverkad och saknar i många fall flera naturliga livsmiljöer för djur och växter. Forsån uppnår ej heller god kemisk status då vattnet har förhöjda halter av kvicksilver och polybromerade difenyletrar. Ån är varken påverkad av övergödning eller försurning i någon större utsträckning. Ingen undersökning av bottenfaunan eller fiskfaunan har gjorts.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Maryd å

Maryd å rinner huvudsakligen genom barrskog i de övre delarna förutom runt Maryd där den rinner genom jordbruksmark. Längre nedströms övergår omgivningarna till lövskog och en del bebyggelse. Vissa meandrande sträckor förekommer samt områden med flera fåror och en del strömmande sträckor. Ån mynnar i Lilla Färgen. Ån avvattnar bland annat Gasslången genom Gasslångsbäcken. Horssjön och Gasslången är två sjöar inom avrinningsområdet som regelbundet kalkas.

Ån har en artrik fiskfauna med livskraftiga bestånd av lake och öring. Flodkräfta (rödlistningskategori CR – Akut hotad) har tidigare noterats men det är osäkert om den finns kvar i ån. Senaste noteringen är från 2006. En återinventering behöver göras vid Tvärhult för att säkerställa förekomst. I åns närområde har fåglar som spillkråka (NT – Nära hotad), gröngöling (NT), nötkråka (NT) och kungsfågel (VU – Sårbar) noterats.

Vattendraget saknar information i Viss (Vatteninformationssystem Sverige).

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Mellbyån

Mellbyån rinner upp i kommunens nordligaste del och avvattnar områdets skogar och den bördiga Mellbydalen, totalt en yta på 91 km². Ån är till största delen omgiven av jordbruksmark. Längs vissa sträckor förekommer flera fåror och längs andra är vattendraget meandrande. Ån är till största delen lugnflytande. Strömmande vatten finns endast långt upp i vattendraget. Närheten till jordbruket har lett till att ån varit kraftigt övergödd. Insatser från Anten – Mjörn kommittén har förbättrat tillståndet men halterna av totalfosfor och kväve är fortfarande höga.

Ån har getts klassningen måttligt ekologisk status enligt Viss (Vatteninformationssystem Sverige). Denna klassning grundar sig huvudsakligen i ovan nämnda övergödningsproblematik vilket verifierats genom undersökning av kiselalger. Åns strandzon är också påverkad av hinder som människan anlagt vilket gjort att många fiskar och vattenlevande djur saknar en del naturliga livsmiljöer. Vattendraget uppnår ej god kemisk status då höga halter av kvicksilver och polybromerade difenyletrar förekommer. Ingen försurningsproblematik förekommer.

Ån med omkringliggande jordbruksmark är intressant ur ett fågelperspektiv. Här finns arter som sånglärka (NT- Nära hotad), ängspioplärka (NT) och buskskvätta (NT). Vissa år noteras även vaktel (NT) och kornknarr (NT). Området är även ett viktigt stråk för sträckande fåglar under vår och höst. Pilblad (NT) är en vattenväxt som noterats på flera platser längs ån. Ingen undersökning av bottenfauna eller fiskfaunan har gjorts.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Tätortsnära naturområden

Kommunen är en betydande markägare i anslutning till tätorterna. Markinnehavet styrs av tätorternas behov av att kunna expandera. Dessa områden samt speciellt avsatta naturmarker i och vid tätorterna, utgör tillsammans med enskild mark i motsvarande lägen, kommunens tätortsnära områden. Klassningen har gjorts enligt samma skala som i föregående avsnitt. Till skillnad från objekten där, som värderas huvudsakligen utifrån sina olika naturvärden, är de främsta kvalitéterna för objekten i detta kapitel förutom natur, närheten och möjligheten till rekreation och friluftsliv för de närboende.

Kriterier för natur- och kulturvärden:

- biologisk mångfald
- geologi
- landskapsbild
- kulturhistoria
- orördhet

Kriterier för rekreationsvärden och friluftsliv:

- tillgänglighet
- utsiktsplatser
- platser för verksamheter
- lugna platser för vila och avkoppling

Nedan beskrivs ett urval av dessa områden, varav några har klassats av länsstyrelsen. På grund av ovan nämnda kriterier, närhet och rekreationsvärde, har ofta objekten en högre lokal klassning än den regionala naturvärdesklassningen.

Alingsås Tätort

Härsberget – Stockslycke

Hedek-ängsekskog. Varierande område i anslutning till bebyggelsen. Medelgrov till grov ek med ställvis stort inslag av gran och tall. Ask, oxel, alm och lind förekommer. Även björk, asp, och al är vanligt förekommande. Gott om torrakor och boträd. I buskskiktet finns hassel, en, brakved, hägg, rönn, nypon, druvfläder, olvon och enstaka skogstry. I fältskiktet av frisk ört-ristyp kan man finna vårärt, tandrot, vätteros, skogsvicker, storrams, trolldruva och backvicker.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 69

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området ingår i Hjortmarka naturreservat

Nolhaga berg

Bokskog och ängsekskog. Berget ligger centralt i västra delen av Alingsås tätort. Berget delas i två delar av "Klämma", en gång- och cykelväg genom berget i ett pass som sprängdes på 1800-talet för en vattenledning till Nolhaga egendom. Den östra delen av berget hyser delvis grov bokskog samt ek, rönn, björk, m.m. På toppen finns ett utsiktstorn. På den västra delen finns ett hjorthägn, 10 ha, för dovhjort och mufflonfår. I området växer grov tall, grov gran, bok, ek, oxel, ask, alm, lind, m.m. Buskskikt av hassel, en, hagtorn, hägg, m.m. Stenknäck och mindre hackspett, hotkategori VU, finns noterad. Betestrycket anpassas till förutsättningarna. Berget är ett av stadens viktigaste närströvområden.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 95

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området ingår i Nolhaga bergs naturreservat.

Ängabo (Prästahagen - Blomgläntan)

Medelgrov ängsekskog på båda sidor av Boråsvägen. Inslag av björk, al, tall och gran.

Buskskikt av hassel med inslag av en, hägg, brakved och rönn. Fältskiktet är av frisk örtristyp. Liljekonvalj dominerar ställvis.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 2

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Enehagen

Hedekskog och bokskog. Fragmentariska skogsbestånd i anslutning till bebyggelsen i Enehagen, Dammtorpet och mot Bolltorp. I de centrala delarna dominerar grov bok. I öster finns medelgrov till grov ek med ett stort inslag av tall. Framträdande är raden av grova ekar fram till Bolltorps gård. I de västra delarna dominerar här och var asp och björk. Ask och lind förekommer. Buskskikt av hassel, brakved, en och rönn. Blåsippor förekommer begränsat till en begränsad kalkrik nivå, troligen gammal strandlinje. Flera stigar finns i området. Norr om området ligger Kvarnsjöns naturreservat, som är ett omtyckt utflyktsmål både sommar och vinter. Omgivningarna runt sjön består främst av grov granskog, ställvis också av tall. Runt sjön går en anlagd stig.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Hjortmarka – Kroksjöområdet

Starkt kuperad terräng omedelbart öster om Alingsås. I området växer huvudsakligen barrskog, i väster med inslag av hedekskog, med flera små vattendrag och myrmarker. Tjäder förekommer. På vissa platser i området är jordmånen rikare och där växer t ex blåsippa, tandrot, blåtåtel och trolldruva. Hjortgården är stadens mest frekventerade friluftsgård och flera motionsslingor och vandringsleder utgår härifrån.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 70 Klass 3

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Skyddsstatus: Området ingår i Hjortmarka naturreservat.

Östra Ängabo

Medelgrov barrblandskog och tallskog. I de västra delarna medelgrov till grov hedekskog. Inslag av björk, enstaka oxel, asp och al. Gran dominerar mot öster. Buskskikt med hägg, brakved och hassel. Fältskikt av frisk ristyp. Boträd och torrakor finns, framför allt i de östra delarna. I vissa delar finns bl a blåsippan, tandrot och vätteros. Ängaboskolan utnyttjas närområdet flitigt. En naturstig finns i områdets nordöstra del.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Klockaregårdskullen

Klen till medelgrov hedekskog. Inom vissa delar dominerar björk och al. Ask, tall, gran och körsbär förekommer. Hassel, ekkratt, en och brakved finns i buskskiktet. Området genomkorsas av flera stigar och frekventeras livligt av de närboende. Lärkeskogsleden passerar genom området.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Lövekulle

Klen till mycket grov hedekskog i några skilda områden. Stort inslag av tall, gran, björk och al. Inslag av ask och fågelbär. Enstaka lindar och bokar. Några gamla askar och almar bär spår av hamling. Buskskikt av hassel, nypon, oxel, krattek, rönn, en, brakved och druvfläder. Ställvis gott om blåsippan. Förekomst av lunglav (*Lobaria pulmonaria*) och skrovellav (*Lobaria scrobiculata*) hotkategori NT. Nyckelbiotop. Vacker landskapsbild. Området vid Lövekulle campingplats innehåller flera strövstigar.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 61+62

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Nolbyåsen

Klen till medelgrov hedekskog. Delvis hagmarkskaraktär. Inslag av tall och triviallöv. Buskskikt av nypon, en, sälj och viden. Fältskikt av frisk - torr örttyp, frisk ristyp. Backsippan finns sparsamt. I området finns kungagraven Rolfs grav, ett järnåldersgravfält och en kolerakyrkogård. Lärkeskogsleden passerar området. Delar av åsen betas av får.

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 27

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Torvmossen - Rosendal

Medelgrov till grov hedekskog med stort inslag av tall, utefter Gerdsdens västra sida. Inslag av gran, björk och asp. I bäckdalarna dominerar al. En, brakved, viden och hassel i buskskiktet. Övriga delar av området utgörs huvudsakligen av planterad barrblandskog med inslag av björk, ek, rönn och viden. Buskskikt av viden, ek, en, brakved och hägg. Omväxlande fältskikt, allt från frisk örttyp till fuktdrägor med vitmossesamhällen. Området innehåller flera stigar och utnyttjas mycket, speciellt stigen runt Gerdsken.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Brogårdshagen – Holmalyckan

Liten avgränsad, igenväxande trädbevuxen hagmark vid kanten av Säveån och Holmalyckan. I området finns resterna av en korvsjö där det växer bl a svärdsilja och olika starrarter. Trädskiktet utgörs huvudsakligen av ek, björk, sälg och aplar. En del grövre träd samt en hel del död ved förekommer. Inga naturvårdsintressanta arter är funna inom området men detta kan bero på att området inte är speciellt välundersökt. Området bildar tillsammans med Säveån en vacker landskapsbild.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Linnebäck – Fyrmästaråsen

Fyrmästaråsen är en trädbevuxen ås med klen till medelgrov hedekskog. Inslag av gran förekommer. Buskskiktet består av brakved, ekkratt och hassel. En intressant rasbrant mot syd och sydost förekommer. Fältskiktet är av ristyp och utgörs till stor del av blåbär. Några torrakor förekommer samt en del liggande död ved. Åsen ligger inom ett område som är utpekad som mycket intressant för fåglar. Större hackspett och gröngöling (rödlistningskategori NT, Nära hotad) förekommer. Potentiellt även mindre hackspett (NT). Området utgör ett viktigt strövområde för boende.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Säveåns stränder

Säveån utgör ett viktigt inslag i den tätortsnära naturen i Alingsås. Ån rinner genom hela staden och kantas nästan hela vägen av natur. Längs stränderna växer klen till medelgrov blandlövsskog av bland annat al, pil, hägg, rönn och björk men även medelgrov till grov ek förekommer på några ställen. Bukskikt av sälg, viden, hallon och al. I dessa områden finns boträd, hög andel död ved och enstaka högstubbar. Åns meandrande lopp bildar på vissa ställen rasbranter längs med stränderna vilka är mycket värdefulla miljöer för många insekter.

Åstränderna har ett rikt fågelliv med bland annat grönsångare, svartvit flugsnappare, bofink, stare samt flera hackspettsarter, däribland mindre hackspett (rödlistningskategori NT, Nära hotad). I vassarna kan man hitta sävsparv (VU, Sårbar) och rörsångare. Forsärla häckar längs med ån och kungsfiskare (VU) ses regelbundet. Vattenväxten pilblad (NT) hittas längs med stränderna. Fynd har också gjorts av åkerogräset åkerrättika (VU). Bäver har observerats vid ån och mink kan förekomma.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Kullingsberg – Florakullen

Tallbevuxen bergås insprängd i bebyggelsen i stadens sydvästra del. Inslag av ek, björk, enstaka rönn och gran. Området omgärdas av ett buskskikt av brakved, hägg och björk. Fältskiktet av frisk ristyp. Området har inte särskilt höga naturvärden men är viktigt för friluftslivet för boende i närområdet och för den närliggande skolan.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Mariedal

Ett skogsområde strax söder om Alingsås. Vegetationen utgörs till största delen av klen till medelgrov hedekskog med i många fall stort inslag av tall. I en del områden är tall dominerande. Ett område med gran förekommer i södra delen. Övriga trädslag som förekommer är bland annat björk, asp, ask och lind. Buskskiktet utgörs av rönn, en, brakved, viden, nypon och hassel. Fältskiktet utgörs av frisk ört-ris typ. I östra delen av området finns en bergbrant som är intressant ur ett naturvårdsperspektiv. Mitt i området ligger den gamla Mariedals-tippen som idag utnyttjas av olika föreningar framför allt hundkapplöpning. I skogen sydväst om kapplöpningsbanan utnyttjas av Alingsås bågskytteklubb som övningsområde. Hela området genomkorsas av stigar och används flitigt av närboende i friluftssändamål.

I området förekommer bland annat korp, ormvråk och mindre hackspett (rödlistningskategori NT, Nära hotad). Det finns äldre uppgifter om att berguv (VU, Sårbar) har häckat i Korpabergens branter vissa år. I dagsläget är troligtvis störningen från olika aktiviteter så pass hög i området att en häckning av berguv där är osannolik. Miljön är dock lämplig. Sydvästslutningarna ned mot Lilla Vardsjön är övervintringsplats för den fridlysta mindre vattensalamandern.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Stadsskogen

Stadsskogen är en skogsbevuxen högplåtå strax söder om Alingsås tätort. Områdets högsta punkt "Ulvakleven" ligger på 140,4 m ö.h. Skogen utgörs till största delen av barrblandskog med stort inslag av löv, huvudsakligen ek. Bergrunden är gnejs och vegetationen artfattig. Några parallella surdrågor finns som avvattnas till Mjörn. I den östra och nordöstra delen finns två rasbranter där inslaget av ädellövträd och artrikedomen är större. I området finns flera kulturhistoriska spår bland annat stenbrott, torplämningar och gränsmarkeringar. Området är genomkorsat av flertalet stigar och utnyttjas flitigt i friluftssändamål av boende och skolor i närområdet. Till exempel har friluftsförbundet sin klubbstuga i området. Norra delen av skogen har till stor del exploaterats vid byggandet av stadsdelen stadsskogen. Detta har naturligtvis påverkat naturvärdena i området bland annat den nyckelbiotop som finns vid branten i norr.

I området finns större hackspett, mindre hackspett (rödlistningskategori NT, Nära hotad), spillkråka (NT) och gröngöling (NT). Även korp, korsnäbbar, svartmes och kungsfågel (VU, Sårbar) förekommer. Uppgifter finns också om att den rödlistade svampen brödmärgsticka (NT) förekommer i den västra delen.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 63+64 Klass 3

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Skyddsstatus: -

Bjärke

Gräfsnäs Slottsparken

Lundartat parkområde med varierad vegetation med flera mycket grova lövträd, främst ekar. Parken är mycket populär med slottsruin, restaurang, hembygdsmuseum, badplats, evenemangsområde, m.m. Museijärnvägen Anten-Gräfsnäs har sin ändstation i området, vilket årligen lockar tusentals besökare. Strövområde.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Prästgårdsparken, Stora Mellby

Anlagd liten park med grov alm, grov bok, grov sälg, medelgrov ask, björk, lönn och apel. Buskskikt som avgränsar parken mot norr innehåller hassel, sälg, asp, ask, lind och jersmin. Frodig fuktig örttyp, humleblomster, förgätmigej, gökärt, brännässla och kirskål. En lekplats finns i parken och en stig genomkorsar. Boträd förekommer.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Erska lunde och by

Erska lunde är en markerad skogsbeklädd bergs- och rullstensås i slättlandskapet vid Sollebrunn. Trädskiktet uppe på kullen utgörs till största delen av medelgrov till grov tall samt en del gran i lundens östra del. På de lägre delarna övergår trädskiktet till ett med högre lövinslag med bland annat ek, bok, ask, rönn, oxel, lönn, björk och fågelbär. Buskskiktet består av brakved, druvfläder och slyuppslag av diverse lövträd. Fältskiktet är av frisk ristyp med bland annat hallon, blåbär och liljekonvalj. Längs kullens västra ände finns en allé med en del grövre träd. På kullen ligger Erska kyrka och ett järnåldersgravfält. Norr om kyrkan ligger Erska by som till stor del är oskiftad och har behållit sin samlade radbykaraktär. I norra delen av området ligger en stuga som utnyttjas av scouterna. Där finns också en eldstad. Många mindre stigar och ett elljusspår genomkorsar lunden och en väg leder upp till kyrkan. Området utnyttjas flitigt i friluftssändamål. I den södra och sydvästra delen har en del röjning genomförts med en hel del slyuppslag som följd.

Området har en rik fågelfauna. Där finns bland annat rödvingetrast, grönsångare, svartvit flugsnappare, trädgårdssångare, korsnäbbar och korp. Spillkråka (rödlitningskategori NT, Nära hotad), gröngöling (NT) mindre hackspett (NT) och kungsfågel (VU, Sårbar) har noterats. I de omkringliggande jordbruksmarkerna finns bland annat sånglärka (NT), buskskvätta (NT) och gulspurv (VU). Vaktel (NT) har också noterats vid några tillfällen. Områdets isolerade karaktär i jordbrukslandskapet gör att många småfåglar rastar där under vår och höststräcket.

Lövskogsinventeringen ObjektNr 176

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Tosseberget, Sollebrunn

Markerade branta bergåsar i slättlandskapet. Medelgrovt tall dominerar men medelgrovt gran förekommer främst på norra sidan. Inslag av asp, björk, rönn, ek och oxel. Enstaka torrakor. I söderslänterna dominerar fågelbär och kaprifol. Buskskiktet består av en, brakved, asp, björk, tall, sälk och fågelbär. På berget friskt till torrt ristyp. I den södra slänten fuktigt örttyp. Trädgårdsavfall, brännässlor. På berget finns ortens vattentorn. Berget genomkorsas av ett antal stigar. Inga högre naturvärden förekommer men området är viktigt för boende i. Gott om småfåglar. Korp förekommer.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Hemsjö

Hultebackaskogen

Hedekskog med stort inslag av trivallövskog och alskog. Vid gårdarna finns flera grova ekar. I buskskiktet finns hassel, viden och brakved. Fältskikt av friskt till fuktigt örttyp, friskt ristyp. I ett alkärr växer strutbräken och hässleklocka. Skogsbingel. Värdefullt närströvsområde.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Högen - Vässenbo

Ängsekskog, hedekskog och trivialblandskog. Kulturmarker och bergsryggar med stort inslag av olika lövträd. Vid Ingareds badplats finns flera grova ekar och vid Högsudde rikligt med lindar. Inslag av bl a grovt bok, ask, alm, björk och tall. På höjderna dominerar tall och gran. Buskskiktet består av hassel, brakved, viden, hägg, en och rönn. Almlav (*Gyalecta ulmi*), lunglav (*Lobaria pulmonaria*), rostfläck (*Arthonia vinosa*) och guldspiklav (*Calicium adpersum*) förekommer i området. Förvildad häggmispel förekommer. Fältskikt av friskt ört och ristyp. Skogsbingel, storrans och strutbräken. Vacker landskapsbild vid Sävelången. Förutom området vid badplatsen är all mark privatägd och svårtillgänglig.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Övriga områden med naturvärden

Kriterier för objekt under denna rubrik är:

- geovetenskapliga värden
- allmänna biologiska värden
- områden med vacker landskapsbild
- kulturhistoriska värden

Rödeneplatån

Den höga bergsplatån är markant avgränsad av Anten-Mjörnsänkan i väster, Sävåns dalgång i öster och Vängadalen i norr. Platåns topografi är särpräglad med parallella sprickdalar som löper i stora bågar, så kallade S-strukturer. Många av dalarna innehåller sjöar, vilka förstärker intrycket. Områdets största sjö är Store-Träsn. Platån är bevuxen med främst barrskog som utnyttjas för ett intensivt skogsbruk. Vissa sumpiga områden är relativt orörda. På flera mossar kan man till exempel finna sumpnycklar, knagglestarr, m.m. Vid berget Frösjöpigg (Vårgårdakn), finns blåtåtel, klockgentiana m.m. Fiskgjuse förekommer regelbundet. Tjäder och orre förekommer sparsamt. Platån är väl utnyttjad av friluftslivet både sommar som vinter. Lärkeskog hette den häradsallmanning i vilken platån utgjorde de centrala delarna. Geomorfologiskt säreget område.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 1

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass A

Hällnäs udde

Udden är en grusbildning vinkelrätt ut från stranden i sjön Anten. På udden växer till exempel hassel, ekar, lindar och stora tallar. Boträd finns. Riksintresse för naturvård.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass B

Lovik

Vackert strandparti kring gården Lovik vid Mjörn på Simmenäshalvön. Medelgrovt till grovt hedekskog, inslag av ask, alm och lind. Även tall, gran och al. Lågor, torrakor och boträd finns. Buskskikt med hassel, en, brakved och viden. Frisk örtristyp i fältskiktet. Vacker landskapsbild, Lovika kläpp, utsiktsplats. Riksintresse för naturvård.

Länsstyrelsens bedömning: Naturvärdesklass 3

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Näset

Näset är en halvö i Mjörns norra del som huvudsakligen består av öppna marker men två skogsbeklädda kullar finns i södra änden på halvön. Hela området är väldigt fågelrikt och har en vacker landskapsbild. Viken i öster mot Vikaryd avslutas med ett värdefullt våtmarksområde. De två skogsområdena utgörs till största del av lövskog i de lägre delarna med bland annat al, björk, rönn, sälk och ek. Huvudsakligen trivial skog men en del grövre träd samt död ved förekommer. Uppe på kullarna dominerar tall men det finns även inslag av gran. Emellan kullarna finns en mindre alsumpskog och utanför denna ett vassbestånd.

Som nämnts tidigare är området fågelrikt. På fälten förekommer bland annat sånglärka (rödlistningskategori NT – Nära hotad), buskskvätta (NT) och gulsparv (VU – Sårbar). I vassarna går det att hitta sävsångare, rörsångare och sävsparv (VU). I skogsområdena häckar kungsfågel (VU), mindre hackspett (NT) och gröngöling (NT). I närområdet häckar bivrak (NT), kattuggla och vissa år har hornuggla noterats. Områdets läge mitt i ett viktigt flyttstråk gör att många fåglar passerar och rastar här under vår och höst. Fälten utnyttjas vintertid av flertalet småfåglar, däribland vinterhämling (VU).

Ängs- och hagmarksinventeringen ObjektNr 29

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Vallåsen

Vallåsen är en i landskapet framträdande radialås som utgör avgränsningen av sjön Anten mot söder och kallas även för Antensparren. Åsens slänter utgörs i väster delvis av ursvallad blockstrand som ombildats av havet efter inlandsisens avsmältning. Området är skogsbeklätt och trädskiktet utgörs av bland annat ek, björk, hassel, gran och tall. Inom området finns ett antal medelgrova träd främst i den sydvästra branten samt i den nordvästra branten och en hel del klen död ved förekommer i dessa delar. Här är naturvärdena också något högre. Uppe på åsen dominerar tall och gran med litet inslag av hassel. Mängden död ved är här lägre och i detta fall även naturvärdena. Viss grustäktsverksamhet har förekommit i den östra delen av åsen. Området ligger inom Risvedens riksintresse för friluftsliv samt Anten – Mjörns riksintresse för naturvård.

Några fåglar i området är spillkråka (rödlistningskategori NT, Nära hotad), gröngöling (NT), nötkråka (NT), kungsfågel (VU, Sårbar) och bivrak (NT). Äldre uppgifter finns om förekomst av bland annat blåsippa, backsippa (VU) och mjukdån (NT). Mycket spår av vildsvin förekommer. Området är tidigare utpekad för att vara geologiskt intressant.

Länsstyrelsens bedömning: -

Kommunens bedömning: Naturvärdesklass C

Bilaga - REFERENSER

Styrdokument i Alingsås kommun

Framtidens kultur- och fritidsliv i Alingsås 2017-2026

Grönstruktur i Alingsås stad – underlag till ”Fördjupning översiktsplan för Staden Alingsås”
Januari 2003

Naturvårdspolicy för Alingsås kommun. 2018-11-22 (MN § 69)

Naturvårdsprogram 2005

Tillväxtprogram 2017-2026 – med Alingsås in i framtiden.

Trädplan för Alingsås kommun. 2012-02-06

Översiktsplan för Alingsås kommun, antagandehandling Kommunfullmäktige 2018-10-31,
§ 182

Övriga referenser

Analysportalen. www.analysportalen.se

"Data använda i den här studien har laddats ned från Svenska LifeWatch Analysportal. Följande databaser har använts:

- Artportalen
- Trädportalen
- Elfiskeregistret SERS
- MVM

Analysportalen är finanserad av Vetenskapsrådet och Naturvårdsverket genom Svenska LifeWatch-projektet(Grant No. 829 - 2009 - 6287)." [Använd 2018-08-31].

Andersson I, Danielson L, Holmstrand O. 2014. *Risveden – en västsvensk vildmark*.
Naturskyddsföreningen Ale, Alingsås, Lerum. ISBN 978-91-558-0137-3.

Andersson S. 1996. *Natur i Alingsås kommun – en utflyktsguide*. Miljö- och hälsoskydd i Alingsås.
Sunes Tryck AB, Trollhättan.

Annerstedt M. 2012. *Natur och hälsa*. Socialmedicinsk tidskrift 3:195-198.

Appelqvist T. 1985. *Lövskogar i Alingsås*. Länsstyrelsen i Älvsborgs län. 1987:8. ISSN 0347-8564.

ArtDatabanken. <https://www.artdatabanken.se/var-verksamhet/rodlistning/sammanfattning-rodlista-2015/> [Använd 2018-11-01].

Bergil C. 2009. *Naturvårdsprogram – vad, varför och hur? Några erfarenheter av arbete med naturvårdsplaner/naturvårdsprogram*. Naturvetenskapliga fakulteten, Göteborgs universitet.

BEST 2016. Boverket & ekosystemtjänsterna. *Får ekosystemtjänster tillräckligt stöd i PBL?* Malmö stad.

- Bratman GN, Daily GC, Levy BJ, Gross JJ. 2015. *The benefits of nature experience: improved affect and cognition*. *Landscape and urban planning* 138:41-50.
- CBD. 1992. *Convention on Biological Diversity*. United Nations.
- CKB 2012. Rundlöf M, Lundin O, Bommarco R. *Växtskyddsmedlens påverkan på biologisk mångfald i jordbrukslandskapet*. Rapport 2012:2. SLU, Uppsala.
- CKB 2018. *Information om kemiska bekämpningsmedel i miljön*. <https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/kompetenscentrum-for-kemiska-bekampningsmedel/information-om-bekampningsmedel-i-miljon/> [Använd 2018-01-12].
- C/O City. 2014. *Ekosystemtjänster i stadsplanering – en vägledning*.
- C/O City. 2017. *Gröna lösningar ger levande städer*.
- Dadvand P, Nieuwenhuijsen MJ, Esnaola M, Forns J, Basagaña X, Alvarez-Pedrerol M, Rivas I, López-Vocente M, de Castro Pascual M, Su J, Jerrett M, Querol X, Sunyer J. 2015. *Green spaces and cognitive development in primary schoolchildren*. *PNAS*. 112:7937-7942.
- Danielsson, L. & Andersson, I. 2018. *Alingsåsdelen av Risveden och dess naturvärden*. PM 2018-10.
- EEA. 2015. *Europas miljö – tillstånd och utblick 2015: en sammanfattning*. Europeiska Miljöbyrån, Köpenhamn.
- Emanuelsson U. 2008. *Utan biodiversitet inget liv. För någon*. *Biodiverse* 4:2.
- Enghag O, Persson J, Börnjesson A, Gert L, Eklöf P, Renström C. 2013. *Väsentligt samhällsintresse? Jordbruksmarken i kommunernas fysiska planering*. Rapport 2013:35. Jordbruksverket.
- EU 2011. *EU:s strategi för biologisk mångfald fram till 2020*. doi 10.2779/37947. ISBN 978-92-79-20760-0.
- Folkhälsomyndigheten. 2018. *Folkhälsopolitiska mål*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/om-folkhalsomyndigheten/folkhalsopolitiska-mal/> [Använd 2018-08-16].
- GR. 2016. *Delsjön-Härskogenkilen – upplevelsevärden och biologisk mångfald i en av Göteborgsregionens gröna kilar*. Projekt rapport. Göteborgsregionens kommunalförbund.
- Göta älvs vvf 2018. *Del B SÄVEÅN – ingående i rapport avseende 2017 års vattendragskontroll*. <http://www.gotaalvsvf.org/rapporter.4.101b298612d0e33932680001874.html> [Använd 2018-11-05].
- Havs- och vattenmyndigheten 2019. <https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/miljopaverkan/forsurning-av-sjoar-och-vattendrag/biologiska-effekter-av-forsurningen.html> [Använd 2019-01-03].
- IVL 2017. Stadmark J, Moldan F, Jutterström S. *DOC-förändringar och MAGIC*. Nr C 255.
- Jordbruksverket. 2015a. *Kommunens möjlighet att bevara och utveckla jordbruksmarkens värde*. Förf: Eklund, H. och Sernbo, K. Ekologigruppen AB.

- Jordbruksverket. 2015b. *Kommunens arbete med jordbruksmarkens värden – ett stödverktyg*. Förf: Granvik, M. och Larsson, A. SLU.
- Jordbruksverket. 2015c. *Jordbruksmarkens värden*. Förf: Hallesberg, P., Johansson, H., Månsson, S., Roland, S. och Westlin, H. Hushållningssällskapet Väst.
- Larsson A (red). 2011. *Tillståndet i skogen – rödlistade arter i ett nordiskt perspektiv*. ArtDatabanken Rapporterar 9. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- Lindeberg G, Edman T, Moström J, Svanström S. 2017. *Exploatering av jordbruksmark 2011-2015*. Rapport 2017:5. Jordbruksverket.
- Länsstyrelsen Västra Götalands län. 2002. *Agrarhistorisk landskapsöversikt – Västergötland och Dalsland*. ISSN 1403-168X.
- Länsstyrelsen Västra Götalands län. 2008. *Myrskyddsplan för Västra Götalands län*. Rapport 2008:77 ISSN 1403-168X.
- Länsstyrelsen Västra Götalands län. 2012. *Klimatanpassning i fysisk planering – Vägledning från länsstyrelserna*. Länsstyrelserna. 202. ISBN 978-91-86533-61-8.
- Länsstyrelsen Västra Götalands län. 2018. *Hotade arter*. <https://www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland/privat/djur-och-natur/skyddad-natur/hotade-arter.html> [Använd 2018-09-13].
- Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1976. *Natur i Älvsborgs län – inventering och handlingsprogram för allmän naturvård*. Elanders boktryckeri AB, Kungsbacka.
- Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1992. *Ängar och hagar i Alingsås kommun*. Rapport 1992:10. ISSN 1100-9640.
- Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1993. *Våtmarker i Älvsborgs län*. Rapport 1993:6
- Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1994. *Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län*. Rapport 1994:5. ISSN 1104-8271.
- Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1994. *Ängar och hagar i Älvsborgs län – Del 1 Sammanfattning*. Rapport 1994:6. ISSN 1104-8271.
- Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1994. *Ängar och hagar i Älvsborgs län – Del 2 Katalog*. Rapport 1994:7. ISSN 1104-8271.
- Marissink 2008 M. 2008. *Mångfaldens värden*. Biodiverse 4:6-7.
- Martinsson P-O. 1995. *Våtmarker i Ale, Alingsås, Lerums, Lilla Edets och Trollhättans kommuner*. Länsstyrelsen Älvsborgs län. ISSN 1104-8271.
- ME 2005. Millennium Ecosystem Assessment, 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Biodiversity Synthesis*. World Resources Institute, Washington, DC. <https://www.millenniumassessment.org/en/index.html> [Använd 2017-12-28].
- MK 2018. *Recipientkontroll 2017 – Vattenövervakning Snuskbäckar*. <https://www.alingsas.se/bygga-bo-och-miljo/luft-vatten-och-avlopp/sjoar-och-vattendrag-0> [Använd 2018-11-05]
- Naturskyddsföreningen. 2018. *Sveriges bästa naturvårdskommun 2018 – En granskning av kommunernas naturvårdsarbete*. ISBN 978-91-558-0196-0.

- Naturvårdsverket. 2006. *Nationell strategi för Myllrande våtmarker*. ISBN 91-620-1253-3
- Naturvårdsverket. 2012. *Sammanställd information om ekosystemtjänster*. NV-00841-12.
- Naturvårdsverket. 2017. *Regionala handlingsplaner för grön infrastruktur och prioritering av naturvårdsinsatser*. 2017-12-08
- Naturvårdsverket. 2018. *Sveriges friluftsmål*. <http://www.naturvardsverket.se/Friluftsmalen/>
[Använd 2018-09-13]
- Naturvårdsverket. 2018. *Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper*.
<http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Atgardsprogram-for-hotade-arter/>
[Använd 2018-09-13].
- Naturvårdsverket, Jordbruksverket, Riksantikvarieämbetet. 2005. *Odlingslandskap i förändring*. Rapport 5420.
- Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen. 2017. *Nationell strategi för formellt skydd av skog*. ISBN 978-91-620-0000-0
- Niklasson M, Nilsson SG. 2005. *Skogsdynamik och arters bevarande*. Studentlitteratur AB.
- Nordiska ministerrådet. 1984. *Naturgeografisk regionindelning av Norden*, 2:a upplagan.
https://books.google.se/books/about/Naturgeografisk_regionindelning_av_Norde.html?id=n0gbPAAACAAJ&redir_esc=y
- Norton BG. 2000. *Biodiversity and environmental values: in search of a universal earth ethic*. Biodiversity and Conservation 9:1029-1044.
- NV 2007. Naturvårdsverket. 2007. *Nationell strategi för myllrande våtmarker*. ISBN 91-620-1253-3.
- NV 2014. *Gifter & Miljö 2014 – Om påverkan på yttre miljö och människor*. Naturvårdsverket. ISBN 978-91-620-6623-9.
- NV 2017. *Gifter & Miljö 2017 – Om påverkan på yttre miljö och människor*. Naturvårdsverket. ISBN 978-91-620-1301-1.
- NV 2018. *Gifter i miljön*. <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Manniska/Miljogifter/>
[Använd 2018-01-15].
- NV 6389. Naturvårdsverket. 2010. *Konventionen om biologisk mångfald och svensk naturvård – sammanfattning av Sveriges fjärde nationella rapport till sekretariatet för konventionen om biologisk mångfald*. Rapport 6389.
- NV 6634. Naturvårdsverket. 2014. *Biociders spridning i miljön och deras hälso- och miljörisiker – Screening år 2000-2013. En kunskapsöversikt*. Rapport 6634.
- NV 6690. Naturvårdsverket. 2015. *Guide för värdering av ekosystemtjänster*. Rapport 6690.
- NV 6700. Naturvårdsverket. 2015. *Friluftsliv för alla – uppföljning av de tio målen för friluftspolitiken*. Rapport 6700.

- NV 6709. Naturvårdsverket. 2016. *Högfluorerade ämnen (PFAS) och bekämpningsmedel – En sammantagen bild av förekomsten i miljön. Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 6709.
- NV 6733. Naturvårdsverket. 2016. *Integrera ekosystemtjänster i myndigheters verksamheter – en vägledning*. Rapport 6733.
- NV 6736. Naturvårdsverket. 2017. *Argument för mer ekosystemtjänster*. Rapport 6736.
- NV 6762. Naturvårdsverket. 2017. *Nationell strategi för formellt skydd av skog*. Rapport 6762.
- Regeringens Proposition 2009/10:238. *Framtidens friluftsliv*.
- Regeringens Proposition 2017/18:249. *God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik*.
- Regeringens Proposition 2013/14:141. *En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster*.
- Regeringskansliet. 2002. *En samlad naturvårdspolitik – Sammanfattning av regeringens skrivelse 2001/02:173*.
- Riksdagen. 2011. *Hållbara städer – med fokus på transporter, boende och grönområden*. ISSN 1653-0942. ISBN 978-91-86673-06-2. Riksdagstryckeriet, Stockholm.
- Sandström J, Bjelke U, Carlberg T, Sundberg S. 2015. *Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer – rödlistade arter i Sverige 2015*. ArtDatabanken Rapport 17. ArtDatabanken, SLU. Uppsala.
- SCB 2018. *Markanvändning i Alingsås kommun 2015*.
http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI0803_MI0803A/MarkanvKn/?rxid=c1a99ec0-747f-4e51-84b3-40540aad54ff [Använd 2018-11-01]
- Shultz M, Moberg F. 2010. *Ekosystemen är vår hemförsäkring*. Biodiverse 2:4-5.
- Skjelkvåle BL, Mannio J, Wilander A, Andersen T. 2001. *Recovery from acidification of lakes in Finland, Norway and Sweden 1990-1999*. Hydrology and Earth System Sciences Discussions, European Geosciences Union. 5 (3). pp. 327-338.
- Länsstyrelsen VG & Skogsstyrelsen. 2018. *Remiss: strategi för formellt skydd av skog i Västra Götalands län*. Lst 511-11655-2017. SKS 2018/3499.
- SMHI 2014. Kjellström E, Abrahamsson R, Boberg P, Jernbäcker, Karlberg M, Morel J, Sjöström Å. 2014. *Uppdatering av det klimatvetenskapliga kunskapsläget*. ISSN: 1654-2258 © SMHI
- SMHI 2015. Berglöv G, Asp M, Berggren-Clausen S, Björck E, Axén Mårtensson J, Nylén L, Ohlsson A, Persson H, Sjökvist E. 2015. *Framtidsklimat i Västra Götalands län – enligt RCP-scenarier*. ISSN: 1654-2258 © SMHI
- SLU 2014. Wenche Eide (red.) 2014. *Arter och naturtyper i habitatdirektivet – bevarandestatus i Sverige 2013*. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- Stockholm Resilience Center, www.stockholmresilience.org
- Trafikverket. 2012. *Landskap i långsiktig planering – Pilotstudie i Västra Götalands län*. Publikation 2011:122.

- Tyrväinen L, Ojala A, Korpela K, Lanki T, Tsunetsugu Y, Kagawa T. 2014. *The influence of urban green environments on stress relief measures: a field experiment*. Journal of Environmental Psychology. 38:1-9.
- van den Berg M, van Poppel M, van Kamp I, Andrusaityte S, Balseviciene B, Cirach M, Danileviciute A, Ellis N, Hurst G, Masterson D, Smith G, Triguero-Mas M, Uzdanaviciute I, de Wit P, van Mechelen W, Gidlow C, Grazuleviciene R, Nieuwenhuijsen MJ, Kruize H, Maas J. 2016. *Visiting green spaces is associated with mental health and vitality: A cross-sectional study in four european cities*. Health & Place. 38:8-15.
- Wallander J, Karlsson L. 2015. *Fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap 2015*. Jordbruksverket.
- Wenche Eide (red.) 2014. *Arter och naturtyper i habitatdirektivet – bevarandestatus i Sverige 2013*. ArtDatabanken SLU, Uppsala.

Uppdragsbeskrivning för
Vattensamordningsgruppen
(MR 2018-2449)

3

2018.027 MN

Datum: 2019-01-16
Handläggare: Jenny Leonardsson
Direktnr: 0322-61 60 61
Diariernr: 2018.027 MN

Miljöskyddsnämnden

Uppdragsbeskrivning för Vattensamordningsgruppen 2019-2022 (MR 2018-2449)

Ärendebeskrivning

Miljöskyddsnämnden antog 2017-06-15 § 29 Uppdragsbeskrivning för Vattensamordningsgruppen. I den uppdragsbeskrivningen framgår det att en revidering ska ske senast januari 2019, och därefter vart fjärde år.

Beredning

Vattensamordningsgruppen har arbetat i nuvarande form i ungefär ett och ett halvt år. Inför revidering av uppdragsbeskrivningen genomfördes en workshop i syfte att utvärdera vilka behov som finns framöver. Det framkom att det finns ett behov av en rad olika arbetsgrupper och att det för att kunna tillsätta arbetsgrupper behövs en styrgrupp med insatta chefer som kan disponera personella och ekonomiska resurser. Vid vattensamordningsgruppens möten har det blivit synligt att representanterna i gruppen anser sig ha för lite tid emellan mötena för att kunna driva och följa upp de frågor som kommer upp vid mötena.

En ny uppdragsbeskrivning arbetades fram under hösten 2018 och miljöskyddsnämnden beslutade den 26 oktober 2018 att detta förslag skulle skickas ut på remiss till berörda nämnder (SBN, TK, KS). Remissvar har inkommit från SBN och TK.

Samhällsbyggnadskontoret har svarat att en handläggare från bygglov inte bör ingå då frågorna är av övergripande och strategisk karaktär, däremot skulle en resurs från planavdelningen kunna ingå som en del i arbete med översiktsplanen. Samhällsbyggnadsnämnden beslutade 2018-12-17 att avvakta med beslut om medverkan i vattensamordningsgruppen till dess att nämnden har antagit flerårsstrategi för 2019-2021.

Tekniska nämnden (2018-12-18) ställer sig positiva till vattensamordningsgruppens nya utformning inklusive förslaget gällande styrgrupp. Tekniska förvaltningen ämnar bidra med 1 representant från VA-avdelningen till att medverka i vattensamordningsgruppen.

Båda nämnderna anger att de vill avvakta med resurser till arbetsgrupper tills behoven är identifierade och tydligt definierade.

Miljöskyddskontorets synpunkter

Vatten är vårt viktigaste livsmedel och en förutsättning för allt liv på jorden, genom att arbeta tillsammans över förvaltningsgränserna kan vi synliggöra behov och skapa förutsättningar för att arbeta mot gemensamma lösningar och åtgärder. Miljöskyddskontoret ser därför att det finns ett behov av en grupp som representeras av resurser från VA (VA-ingenjör), plan (planarkitekt), miljö (enskilda avlopp/miljöfarliga verksamheter) såväl som KLK (miljöstrateg och exploateringsingenjör). En styrgrupp skulle innebära att cheferna på de olika avdelningarna blir mer insatta i arbetet med vattenförvaltningen och kan stötta i arbetet mot bättre vattenkvalitet.

Miljöskyddskontoret anser att vatten är en viktig resurs och att vattenfrågorna behöver lyftas och arbetas vidare med. Därför bör arbetet med vattensamordningsgruppen fortsätta, även med de begränsade resurser som nämnderna har beslutat vara tillgängliga.

Vattensamordningsgruppen kommer att ta fram konkreta behovsbeskrivningar för arbetsgrupper, som därefter får förankras hos berörda nämnder. Om en styrgrupp inte anses vara det lämpligaste sättet för cheferna att stötta vattensamordningsgruppens arbete, behöver det utredas vidare hur detta ska ske.

Ekonomisk bedömning

Enligt Tillsyns- och verksamhetsplan

Förslag till beslut

Miljöskyddsnämnden beslutar att Vattensamordningsgruppen fortsätter arbeta övergripande och strategiskt med vattenfrågorna i kommunen, med tilldelade resurser.

Bilaga: Uppdragsbeskrivning Vattensamordningsgruppen

Beslutet ska skickas till

SBN, KS

Anna Ebbesson
Avdelningschef Livsmedel&Hälsa

Jenny Leonardsson
Ekolog

Uppdragsbeskrivning för Vattensamordningsgruppen

Reviderad 2019-01-14

Jenny Leonardsson

Innehåll

Bakgrund	3
EU:s vattendirektiv och svensk lagstiftning	3
Vatten i det kommunala arbetet	3
Syfte med Vattensamordningsgruppen	4
Vision	4
Mål / Uppdrag	4
Avgränsning	4
Uppföljning	4
Organisation	5
Vattensamordningsgruppen	5
Styrgruppen	6
Arbetsgrupper	6
Miljöskyddsnämnden	6

Vatten är människans viktigaste livsmedel!
Vatten är en förutsättning för allt levande på jorden!
Vatten är en resurs som vi ska värna om!

Bakgrund

EU:s vattendirektiv och svensk lagstiftning

Sedan år 2000 finns ett gemensamt regelverk inom EU, EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG; s.k. EU:s vattendirektiv). Vattendirektivets två grundpelare är att värna ett naturligt växt- och djurliv i vatten och att säkerställa tillgång till rent vatten för dricksvattenproduktion. EU:s vattendirektiv har införts i Svensk lagstiftning genom 5 kap. miljöbalken och förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön (s.k. Vattenförvaltningsförordningen). Det övergripande målet med vattenförvaltningsarbetet är att uppnå god ekologisk, kemisk och kvantitativ vattenstatus. Det innebär att användningen av mark och vatten utvecklas så att den långsiktigt bevarar ekologiska funktioner, förebygger hälsofarliga ämnen och gynnar god dricksvattenkvalitet.

Vatten i det kommunala arbetet

Kommunfullmäktige beslutade den 2 februari 2017 (KF § 59) att Miljöskyddsnämnden ska samordna och driva kommunens arbete med vattenvårdsfrågor i enlighet med EU:s vattendirektiv. I Flerårsstrategi 2017-2019 framgår att i kommunens verksamhet ska särskilt fokus läggas på att förstärka arbetet med vattenfrågorna utifrån EU:s vattendirektiv, samt att miljöarbetet ska ha en tydlig koppling till de nationella miljömålen.

Inom Alingsås kommun finns således en politisk ambition om ett ökat fokus på vattenfrågor och i synnerhet EU:s vattendirektiv. Att organisera detta i en förvaltningsöverskridande Vattensamordningsgrupp är ett effektivt sätt att sätta fokus på och intensifiera arbetet med konkreta åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten i kommunens samtliga vattenförekomster.

Vatten är en fråga som berör arbetet inom många olika nämnder och förvaltningar.

- Kommunstyrelsen och därmed kommunledningskontoret ansvarar för kommunens övergripande strategiska mål, riktlinjer och ramar. Vilket inbegriper ett övergripande strategiskt ansvar för planeringen av användning av mark och vatten.
- Tekniska nämnden och därmed tekniska förvaltningen ansvarar för utbyggnad och drift av
 - kommunalt dricksvatten
 - kommunalt avlopp
 - dagvattenanläggningar
- Samhällsbyggnadsnämnden och därmed samhällsbyggnadskontoret ansvarar för plan- och byggärenden, och påverkan på miljön enligt plan- och bygglagen.
- Miljöskyddsnämnden och därmed miljöskyddskontoret ansvarar för att
 - samordna och driva kommunens arbete med vattenvårdsfrågor
 - prövning och tillsyn enligt miljöbalken, däribland miljöfarligaverksamheter, enskilda avlopp, jordbruk och hästgårdar samt tillsyn av dricksvatten.

I Miljöskyddsnämndens flerårsstrategi 2017-2019 framgår att Miljöskyddskontoret tillsammans med berörda förvaltningar åtar sig att arbeta fram en handlingsplan för hur Alingsås kommun ska arbeta för EU:s vattendirektiv. Handlingsplan för god vattenstatus i Alingsås kommun arbetades fram under 2017 och antogs av Kommunfullmäktige den 26 september 2018 (§163).

Syfte med Vattensamordningsgruppen

Syftet med en förvaltningsöverskridande vattensamordningsgrupp är att samla kompetensen inom vattenfrågorna som berör olika verksamheter, skapa samsyn och samverka. Syftet är också att tillsammans reda ut och prioritera olika behov och vattenrelaterade problem, samt skapa förutsättningar och/eller arbetsgrupper som utreder vidare och hittar lösningar. Genom samordning effektiviseras verksamheternas arbete med åtgärder kopplade till vattenfrågor, och risken för att åtgärder genomförs som motverkar varandra reduceras. Målet är en lösningsorienterad grupp som ska söka efter bästa möjligheterna till utveckling och förbättring av vattenhantering i Alingsås.

Vision

Långsiktigt hållbar användning av Alingsås kommuns vattenresurser och god vattenkvaliteten i samtliga vattenförekomster.

Mål / Uppdrag

Vattensamordningsgruppen ska:

- Strukturera och organisera kommunens arbete med vattenrelaterade åtgärder.
- Fungera som ett stöd för kommunens arbete med vattenfrågor, bl.a. som remissinstans för enskilda ärenden (ex. detaljplaner), och diskussionsgrupp för strategiska frågor.
- Identifiera brister och fånga in behov, skapa förutsättningar för en projektgrupp/arbetsgrupp att jobba med förbättringsförslag och lämpliga åtgärder, eller planer och strategier som behövs för kommunens fortsatta arbete med vattenrelaterade frågor.
- Lyfta vattenrelaterade frågor till chefer, medarbetare och nämnder.
- Samla in information om vattenrelaterade frågor från olika arbetsgrupper samt förmedla denna information mellan arbetsgrupperna.
- Kontinuerlig omvärldsbevakning, informera om vattenrelaterade aktiviteter, undersöknings- och forskningsresultat, samt aktuell lagstiftning inom området.
- Driva på arbetet med åtgärderna inom Handlingsplanen för god vattenstatus och därmed åtgärderna i Vattenmyndigheternas Åtgärdsprogram för vatten, samt sköta kommunens årliga återrapportering till vattenmyndigheten gällande genomförandet av vattenmyndighetens åtgärdsprogram.
- Ansöka om bidrag för vattenrelaterade åtgärder eller projekt, t.ex. LOVA-bidrag.

Avgränsning

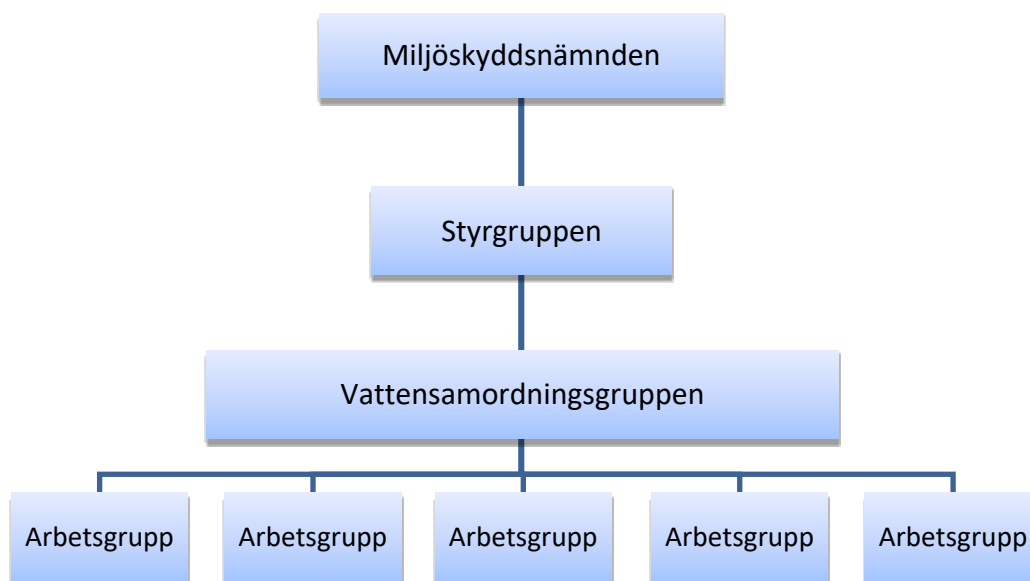
Vattensamordningsgruppen övertar inget ansvar som respektive nämnd och förvaltning har, utan samordnar åtgärderna för att möjliggöra mest nytta för kommunens resurser. Respektive förvaltning eller projektägare ansvarar för att projekten eller arbetsgrupperna blir genomförda och tillsatta.

Uppföljning

- Vattensamordningsgruppen ska återrapportera verksamheten till Miljöskyddsnämnden per tertial i delårsboksluten, vår och höst, samt i årsbokslut.
 - Avdelningschef för Vattensamordningsgruppens samordnare är ansvarig för återrapporteringen i samarbete med samordnaren.
- Revidering av uppdragsbeskrivningen ska ske minst var fjärde år. Nästa revidering ska vara genomförd senast januari 2023.

Organisation

Arbetet med vattenfrågorna i kommunen kräver samarbete mellan förvaltningar, en långsiktig och hållbar tidsplanering samt personalresurser.

Vattensamordningsgruppen

Vattensamordningsgruppen ska bestå av representanter från förvaltningar som på ett eller annat sätt berörs av förvaltningen av kommunens vatten, direkt eller indirekt. I vattensamordningsgruppen samlas olika kompetensområden, bland annat Vatten och Avlopp, Enskilda avlopp, Dagvatten, Föreningar, Dricksvatten, Samhällsplanering, Exploatering av mark och vatten, Strategiskt arbete i kommunen och Vattenvård. Vattensamordningsgruppens sammansättning kan variera över tid allt efter vilka kompetenser som efterfrågas. Vattensamordningsgruppens ansvar är att samordna, skapa samsyn och identifiera behov, samt skapa förutsättningar för identifierade projekt.

Vattensamordningsgrupp

Funktion i gruppen	Förvaltning
Samordnare	Miljöskyddskontoret
Enskilda avlopp	Miljöskyddskontoret
VA	Tekniska förvaltningen
Detaljplaner/Översiktsplan	Samhällsbyggnadskontoret
Exploateringsfrågor	Kommunledningskontoret
Kommunövergripande strategiska frågor	Kommunledningskontoret

Vid behov bjuds ytterligare sakkunniga personer in till mötet.

Tidsåtgång

Vattensamordningsgruppen träffas ca 10 gånger per år, ungefär 2 timmar per gång.

Emellan mötena behövs arbetstid till att följa upp beslut eller arbetsuppgifter inför nästa möte.

Varje person behöver således ca 40 timmar per år.

Styrgruppen

Styrgruppen består av personer med mandat att fatta beslut över sin specifika verksamhet samt har personalansvar över deltagare i Vattensamordningsgruppen. Styrgruppens ansvar är bl.a. att hålla sig informerade om vattensamordningsgruppens arbete och besluta i övergripande frågor avseende t.ex. olika projekt och arbetsgrupper. Styrgruppens sammansättning kan variera över tid allt efter vilka kompetenser som efterfrågas i Vattensamordningsgruppen.

Styrgrupp

Ordinarie funktion	Ansvar
chef Livsmedel & Hälsa	Resursägare för samordnare
chef Miljö & Vatten	Resursägare för miljöinspektör
chef Vatten & Avlopp	Resursägare för VA-ingenjörer
chef Planer & Bygglov	Resursägare för planarkitekt och bygglovshandläggare
chef Tillväxt & Exploatering	Resursägare för exploateringsingenjör och miljöstrateg

Tidsåtgång

Styrgruppen träffas minst fyra gånger per år, samt vid behov.

Arbetsgrupper

Vattensamordningsgruppen kan identifiera ett behov av en arbetsgrupp för att t.ex. genomföra ett projekt, ta fram ett strategiskt dokument eller en plan. Vattensamordningsgruppen kan då initiera bildandet av denna arbetsgrupp genom att ta fram en översiktlig projektbeskrivning med syfte och mål, samt förslag till projektledare och projektgrupp, detta lämnas sedan till styrgruppen som beslutar om inrättandet av arbetsgruppen. Ansvaret för projektets genomförande eller arbetsgruppens arbete lämnas därefter över till projektägaren. Arbetsgruppen förväntas återrapportera om arbetets fortskridande till vattensamordningsgruppen.

Befintlig arbetsgrupp:

- Uppströmsgrupp (spillvattenavlopp) – är en idag befintlig arbetsgrupp med projektledare, projektplan, osv.

Identifierade behov:

- VA-plan / VA-utbyggnad / VA-strategier
- Dagvattenplan (policy, handbok, åtgärdsplan)
- Blåplan/Vattenplan – inkl. strategier för vatten i samhällsplaneringen
- Översvämnings- och skyfallshantering
- Klimatanpassningsstrategi
- Provtagningar
- Släckvattenutredningsstrategi
- Vandringshinder i Lillån
- Säveåns vattenråd
- Våtmarksplan

Miljöskyddsnämnden

Miljöskyddsnämnden har, sedan februari 2017, det samlade ansvaret för att samordna och driva kommunens arbete med vattenfrågorna i enlighet med EU:s vattendirektiv. Återrapportering till Miljöskyddsnämnden sker per tertial i delårsboksluten (vår och höst) samt årsbokslutet.

Uppdragsbeskrivning för Naturvårdsgruppen (MR 2018-2450)

4

2018.028 MN

Datum: 2019-01-16
Handläggare: Jenny Leonardsson
Direktnr: 0322-61 60 61
Diariennr: 2018.028 MN

Miljöskyddsnämnden

Uppdragsbeskrivning för Naturvårdsgruppen 2019-2020 (MR 2018-2450)

Ärendebeskrivning

En biologisk mångfald och fungerande ekosystem är förutsättningar för en hållbar samhällsutveckling. Naturvården berör många olika delar av den kommunala verksamheten och många olika förvaltningars ansvarsområden. Det finns därmed ett behov av en förvaltningsöverskridande naturvårdsgrupp där olika kompetenser kan mötas och skapa samsyn.

Beredning

Kommunens övergripande mål är en social, ekonomisk och ekologisk hållbar utveckling. I Alingsås kommun ska den biologiska mångfalden, i marker och vatten såväl som i den bebyggda miljön, främjas genom att stärka befintliga grönstrukturer samt beakta ekosystemtjänster i utvecklingen av nya och befintliga områden (Tillväxtprogram 2016-2025).

Naturen berörs i arbetet inom många olika nämnder och förvaltningar. Bland annat Kommunstyrelsen och därmed kommunledningskontoret har det övergripande strategiska ansvaret och fattar beslut om mål och visioner för hur Alingsås kommun ska utvecklas, vilka mark- och vattenområden som ska exploateras och vilka som ska skyddas och bevaras, samt för kommunens övergripande strategiska mål, riktlinjer och ramar. Tekniska och Samhällsbyggnadsnämnden ansvarar för skötsel av parker och kommunens naturområden och för plan- och byggärenden. Miljöskyddsnämnden ansvarar för prövning och tillsyn enligt miljöbalken, däribland tillsynen av skyddad natur. Kultur- och utbildningsnämnden ansvarar för friluftsförhållanden och fritidsverksamheter.

Miljöskyddsnämnden beslutade 26 oktober 2018 att det framtagna förslaget till uppdragsbeskrivning för naturvårdsgruppen skulle skickas ut på remiss till berörda nämnder (SBN, TN, KFN, KS). Svar har inkommit från SBN, TN, KFN.

Samhällsbyggnadskontoret anser att en bygglovshandläggare inte bör ingå då frågorna är av övergripande och strategisk karaktär, en resurs från planavdelningen skulle kunna ingå som en del i arbetet med översiktsplanen. Samhällsbyggnadsnämnden beslutade (2018-12-18) att avvakta med beslut om medverkan i naturvårdsgrupp till dess att nämnden har antagit flerårsstrategin för 2019-2021.

Tekniska nämnden beslutade (2018-12-17) att tillstyrka bildandet av en naturvårdsgrupp och har under år 2019 personella resurser omfattande 80 arbetstimmar att avsätta. Därefter tas nytt beslut avseende personella resurser inför varje år.

Kultur- och fritidsnämnden har (2018-12-17) gjort bedömningen att man kan ställa de resurser till förfogande som föreslås när det gäller arbetet i naturvårdsgruppen (40h/år) samt i den styrgrupp i vilken verksamhetschef deltar i (fyra möten per år samt vid behov).

När det gäller resurser till arbetsgrupper har samtliga nämnder beslutat att avvakta tills respektive flerårsstrategi för 2019-2021 är färdiga och tills arbetsgrupper är identifierade och definierade.

Miljöskyddskontorets synpunkter

Naturen och dess förvaltning berör kommunens samtliga verksamheter. Det finns därmed ett behov av en kommunövergripande naturvårdsgrupp, där naturvårdsfrågor kan diskuteras ur olika perspektiv, skapa samsyn och driva naturvårdsfrågorna mot en mer hållbar utveckling för hela kommunens verksamhet och dess invånare.

Miljöskyddskontoret anser att naturvårdsfrågorna är viktiga och att en Naturvårdsgrupp därmed bör bildas även med de begränsade resurser som idag har tilldelats från de olika förvaltningarna. Arbetsgrupper får arbetas fram och beslutas om separat när dessa är identifierade och tydligt definierade. Vad gäller en styrgupp så finns det ett behov av insatta chefer som begriper sig på frågorna. Om en stygrupp inte anses vara det lämpligaste sättet för cheferna att stötta vattensamordningsgruppens arbete, behöver det utredas vidare hur detta ska ske.

Ekonomisk bedömning

Enligt Tillsyns- och verksamhetsplan

Förslag till beslut

Miljöskyddsnämnden beslutar att bilda en Naturvårdsgrupp utifrån tillgängliga resurser.

Bilaga: Uppdragsbeskrivning för Naturvårdsgruppen

Beslutet ska skickas till

SBN, KUN, KS

Anna Ebbesson
Avdelningschef Livsmedel&Hälsa

Jenny Leonardsson
Ekolog

Uppdragsbeskrivning för Naturvårdsgruppen

2019-01-14

Jenny Leonardsson

Innehåll

Naturen i det kommunala arbetet.....	3
Lagstiftning och mål.....	3
Syftet med en Naturvårdsgrupp.....	4
Vision.....	4
Mål / Uppdrag.....	4
Avgränsning.....	4
Uppföljning.....	4
Organisation.....	5
Naturvårdsgruppen	5
Styrgruppen	6
Arbetsgrupper	6
Miljöskyddsnämnden.....	6

Fungerande ekosystem är en förutsättning för människans existens!

Naturen i det kommunala arbetet

Naturvården berör samhällsplaneringen i allt från översiktsplan, detaljplan till bygglov. Naturvård handlar om att skapa förutsättningar för naturen att ta hand om dagvatten, minska erosion, reducera översvämningar, bevara och skapa grönska som reducerar buller, skänker skugga en varm sommar dag, eller gröna områden för rekreation och sinnesro.

Det övergripande målet, i Alingsås vision, tillväxprogram och i de lokala miljömålen, är en social, ekonomisk och ekologisk hållbar utveckling. Den ekologiska dimensionen är en förutsättning för människans välbefinnande. Samhällsutbyggnaden i Alingsås kommun ska främja den biologiska mångfalden, i marker och vatten såväl som i den bebyggda miljön, genom att stärka befintliga grönstrukturer samt beakta ekosystemtjänster i utvecklingen av nya och befintliga områden. Naturen och naturkapitalet ska skyddas genom en god planering som främjar biologisk mångfald och bibehåller livskraftiga ekosystem.

Kommunen har ett ansvar för den fysiska planeringen och därmed hur användningen av mark och vatten är mest lämplig.

Naturen berörs i arbetet inom många olika nämnder och förvaltningar.

- Kommunstyrelsen och därmed kommunledningskontoret har det övergripande strategiska ansvaret och fattar beslut om mål och visioner för hur Alingsås kommun ska utvecklas, vilka mark- och vattenområden som ska exploateras och vilka som ska skyddas och bevaras, samt för kommunens övergripande strategiska mål, riktlinjer och ramar.
- Tekniska nämnden och därmed tekniska förvaltningen ansvarar för skötsel av parker och kommunens naturområden.
- Samhällsbyggnadsnämnden och därmed samhällsbyggnadskontoret ansvarar för plan- och byggärenden, och påverkan på miljön enligt plan- och bygglagen.
- Miljöskyddsnämnden och därmed miljöskyddskontoret ansvarar för prövning och tillsyn enligt miljöbalken, däribland tillsynen av skyddad natur.
- Kultur- och fritidsnämnden och därmed kultur- och fritidsförvaltningen ansvarar för att i samarbete med tekniska nämnden säkerställa en effektiv och samordnad skötsel av markområden som kommunen förvaltar eller bedriver verksamhet på.

Lagstiftning och mål

Naturvårdsarbetet är kopplat till en uppsjö av direktiv, konventioner, lagar och förordningar, bland annat kan nämnas EUs Art- och habitatdirektiv, EUs Fågeldirektiv, FNs Konvention om biologisk mångfald, Våtmarkskonventionen, Miljöbalken, Plan- och bygglagen, Väglagen, Fiskelagen, Jaktlagen, och Skogsvårdslagen. Naturvårdsarbetet är även kopplat till Agenda 2030-målen och Sveriges miljömål. För att kunna uppfylla målet om en hållbar samhällsutveckling behövs en aktiv naturvård.

Syftet med en Naturvårdsgrupp

För att bedriva ett effektivt naturvårdsarbete och skapa goda förutsättningar för en hållbar samhällsutveckling och en god bebyggd miljö krävs ett samarbete mellan förvaltningarna. Syftet med naturvårdsgruppen är att samla kommunens kompetens inom naturvårdsområdet och samordna arbetet kring de frågor som rör förvaltning och nyttjande av naturområden, bland annat inom bygglov, detaljplaner, VA, GIS, park och natur, exploatering, gata, kultur- och friluftsliv, utbildning och skola, samt barn och äldre. Genom samverkan över förvaltningsgränser kan de olika verksamheternas arbete bli mer enhetligt och genomarbetat, och minskar på så sätt risken för att åtgärder som motverkar varandra genomförs. Kommunens sammanlagda verksamhet effektiviseras genom att fler synvinklar hanteras i ett tidigt skede och de olika förvaltningarna därmed kan arbeta mot ett gemensamt mål. Naturvårdsgruppen bör också vara ett forum där tjänstepersonerna som i regel sitter isolerade på olika förvaltningar kan ta hjälp av varandra för att diskutera olika ärenden och skapa samsyn.

Vision

År 2030 ska det finnas livskraftiga populationer för alla naturligt förekommande arter i Alingsås kommun. Vi använder landskapet så att arter kan sprida sig mellan lämpliga miljöer i hela kommunen samt angränsande kommuner. Det finns en sammanhängande struktur av naturvärdes kärnor. Landskapet utmärks av den variation hos de olika typer av miljöer som är möjlig utifrån de naturgivna förutsättningarna.

Mål / Uppdrag

Naturvårdsgruppen ska:

- Strukturera och organisera kommunens arbete med naturvårdsrelaterade åtgärder.
- Fungera som ett stöd för kommunens arbete med naturvård, bl.a. som remissinstans för enskilda ärenden, och diskussionsgrupp för strategiska frågor.
- Identifiera brister och fånga in behov, skapa förutsättningar för en projektgrupp/arbetsgrupp att jobba med förbättringsförslag och lämpliga åtgärder, eller planer och strategier som behövs för kommunens fortsatta arbete med naturvårdsrelaterade frågor.
- Lyfta naturvårdsrelaterade frågor till chefer, medarbetare och nämnder.
- Samla in information om naturvårdsrelaterade frågor från olika arbetsgrupper samt förmedla denna information mellan arbetsgrupperna.
- Kontinuerlig omvärldsbevakning, informera om naturvårdsrelaterade aktiviteter, undersöknings- och forskningsresultat, samt aktuell lagstiftning inom området.
- Ansöka om bidrag för naturvårdsåtgärder eller projekt, t.ex. LONA-bidrag.

Avgränsning

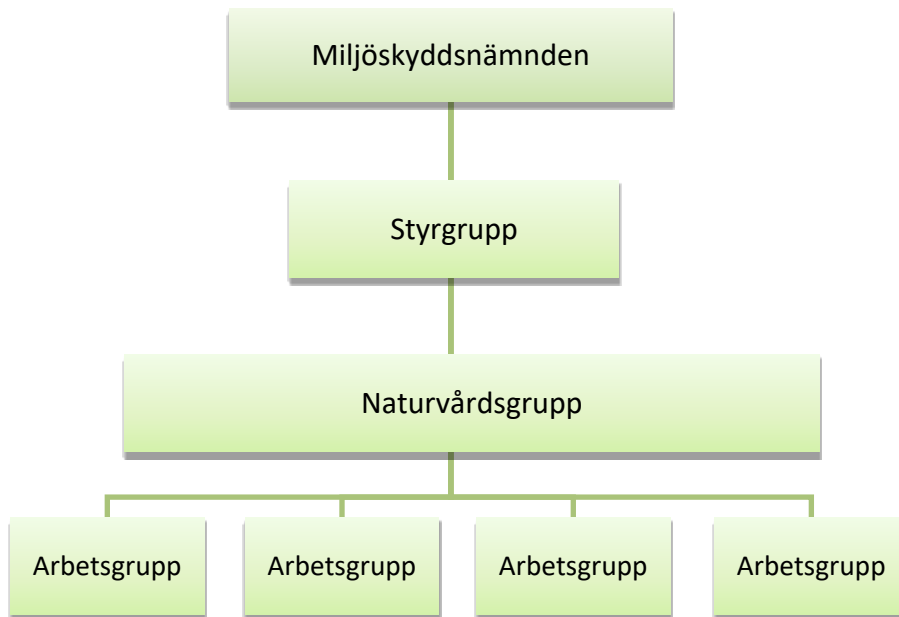
Naturvårdsgruppen övertar inget ansvar som respektive nämnd och förvaltning har, utan samordnar åtgärderna för att möjliggöra mest nytta för kommunens resurser. Respektive förvaltning ansvarar för att projekten eller arbetsgrupperna blir genomförda och tillsatta.

Uppföljning

- Naturvårdsgruppen ska återrapportera verksamheten till Miljöskyddsnämnden per tertial i delårsboksluten, vår och höst, samt i årsbokslut.
 - Återrapporteringen görs av samordnarens avdelningschef i samarbete med denne.
- Revidering av uppdragsbeskrivningen ska ske minst var fjärde år. Första revideringen ska ske senast januari 2021.

Organisation

Arbetet med naturfrågorna i kommunen kräver samarbete mellan förvaltningar, en långsiktig och hållbar tidsplanering samt personalresurser.

Naturvårdsgruppen

Naturvårdsgruppen ska bestå av representanter från förvaltningar som på ett eller annat sätt berörs av skötsel och nyttjande av kommunens naturområden, direkt eller indirekt. I naturvårdsgruppen samlas olika kompetenser, exempelvis naturvård, landskapsarkitektur, planarkitektur, skogsvård, kommunstrategi, exploatering samt friluftsliv och folkhälsa. Naturvårdsgruppens sammansättning kan variera över tid allt efter vilka kompetenser som efterfrågas. Naturvårdsgruppens ansvar är att samordna, skapa samsyn och identifiera behov, samt skapa förutsättningar för identifierade projekt.

Förslag på Naturvårdsgruppens sammansättning

Funktion i gruppen	Förvaltning
Samordnare	Miljöskyddskontoret
Miljöövervakning	Miljöskyddskontoret
Skogsförvaltning	Tekniska förvaltningen
Landskapsarkitektur	Tekniska förvaltningen
Detaljplaner/Översiktsplan	Samhällsbyggnadskontoret
Friluftslivsfrågor	Kultur och fritidsförvaltningen
Folkhälsofrågor	Kommunledningskontoret
Exploateringsfrågor	Kommunledningskontoret
Kommunövergripande strategiska frågor	Kommunledningskontoret

Vid behov bjuds ytterligare sakkunniga personer in till mötet.

Tidsåtgång

Naturvårdsgruppen träffas ca 10 gånger per år, ungefär 2 timmar per gång.

Emellan mötena behövs arbetstid till att följa upp beslut eller arbetsuppgifter inför nästa möte.

Varje person behöver således ca 40 timmar per år.

Styrgruppen

Styrgruppen består av personer med mandat att fatta beslut över sin specifika verksamhet samt har personalansvar över deltagare i Naturvårdsgruppen. Styrgruppens ansvar är bl.a. att hålla sig informerade om Naturvårdsgruppen arbete och besluta i övergripande frågor avseende t.ex. olika projekt och arbetsgrupper. Styrgruppens sammansättning kan variera över tid allt efter vilka kompetenser som efterfrågas i Naturvårdsgruppen.

Förslag på Styrgrupp

Ordinarie funktion	Ansvar
chef Livsmedel & Hälsa	Resursägare för samordnare och miljöövervakningskompetens
chef Park & Natur	Resursägare för skogsmästare, parkmästare och landskapsarkitekt
chef Anläggning & Fritid	Resursägare för friluftslivskunnig
chef Planer & Bygglov	Resursägare för planarkitekt och bygglovshandläggare
chef Tillväxt & Exploatering	Resursägare för exploateringsingenjör, miljöstrateg och folkhälsoplanerare

Tidsåtgång

Styrgruppen träffas minst fyra gånger per år, samt vid behov.

Arbetsgrupper

Naturvårdsgruppen kan identifiera ett behov av en arbetsgrupp för att t.ex. genomföra ett projekt, ta fram ett strategiskt dokument eller en plan. Naturvårdsgruppen kan då initiera bildandet av denna arbetsgrupp genom att ta fram en projektbeskrivning och förslag till projektledare och projektgrupp, detta lämnas sedan till styrgruppen som beslutar om inrättandet av arbetsgruppen. Ansvaret för projektet eller arbetsgruppens arbete lämnas därefter över till projektägaren. Projektledaren för arbetsgruppen förväntas återrapportera om arbetets fortskridande till Naturvårdsgruppen.

Identifierade behov:

- Grönplan för tätorterna
- Ekosystemtjänster och kompensationsåtgärder i samhällsplaneringen
- Strategier för samhällstillväxt på jordbruksmark
- Strategier för samhällstillväxt i naturvärdesklassade områden
- Gröna stråk – Grön infrastruktur

Miljöskyddsnämnden

Återrapportering till Miljöskyddsnämnden sker per tertial i delårsboksluten (vår och höst) samt årsbokslutet.

**Kontrollplan för
livsmedelskontroll 2019-
2022 (MR 2019-0067)**

5

2019.003 MN

Datum: 2019-01-16
Handläggare: Anna Ebbeson
Direktr: 0322-616556
Diariernr: 2019.003 MN

Miljöskyddsnämnden

Kontrollplan för livsmedelskontroll 2019-2022 (MR 2019-0067)

Ärendebeskrivning

Miljöskyddsnämnden ansvarar för livsmedelskontrollen i Alingsås kommun och ska upprätta en kontrollplan för hur de krav som ställs på offentlig kontroll inom livsmedelskedjan uppfylls av nämnden. Denna kontrollplan ska ingå som en del i den nationella kontrollplanen som ska upprättas enligt EG-förordningen 882/2004. Kontrollplanen ska vara fyraårig.

Beredning

Miljöskyddskontoret har upprättat en kontrollplan som omfattar perioden 2019-2022 med tyngdpunkt på 2019. Planen innehåller fokusområden och mål för den offentliga kontrollen. Den beskriver också hur kontrollen ska genomföras.

I planen framgår vilka mål miljöskyddsnämnden arbetar för att nå. Den visar också vilka operativa mål nämnden fokuserar på under 2019 och tydliggör vad som ska göras för att bidra till att de nationella målen uppfylls.

Planen visar vilka projekt som ska genomföras under året och hur nämnden arbetar för att upprätthålla hög och ändamålsenligt kompetens samt samordning med andra myndigheter.

Tiden för planerad kontroll är beräknad genom riskklassning av varje livsmedelsanläggning. Riskklassningen utförs enligt Livsmedelsverkets vägledning och är baserad på klarlagda risker i livsmedelsverksamheten, verksamhetens storlek och erfarenhet från kontorets tidigare kontroller av livsmedelsanläggningen.

Ekonomisk bedömning

Största delen av finansieras med timavgift av verksamhetsutövarna. Ca 20%, RASFF, information, klagomål etc finansieras av skattemedel.

Förslag till beslut

Miljöskyddsnämnden godkänner kontrollplanen för livsmedelskontroll 2019-2022.

Bilaga: Kontrollplan för 2019-2022

Beslutet ska skickas till

Klicka här för att fylla i vilka beslutet ska skickas till.

Anna Ebbeson
Avdelningschef Livsmedel och Hälsa

Kontrollplan för 2019-2022

Kontrollområde: Kontroll av livsmedelsanläggningar

Kontrollmyndighet: Miljöskyddsnämnden i Alingsås kommun

Innehåll

Innehåll.....	1
1 Sammanfattning	2
2 Mål för den offentliga kontrollen.....	4
2.1 Övergripande mål.....	4
2.2 Gemensamma effektmål	5
2.3 Myndighetsmål för operativa förutsättningar	6
2.4 Operativa mål.....	6
Säkert dricksvatten.....	7
Mikrobiologiska risker	7
Kemiska risker	8
Säkerställa information inom livsmedelskedjan	8
2.3 Miljöskyddsmyndighetens operativa mål 2019.....	8
3 Ansvarsfördelning inom kontrollområdet.....	10
3.1 Behörig central myndighet.....	10
3.2 Behörig myndighet för kontrollen.....	10
3.3 Ansvarsfördelning mellan de behöriga myndigheterna	10
3.4 Ansvarsfördelning inom den behöriga myndigheten	10
4 Samordning	13
4.1 Samordning mellan behöriga myndigheter	13
4.2 Samordning inom behöriga myndigheter.....	13
4.3 Delegering av uppgifter inom den offentliga kontrollen	13
5 Befogenheter och resurser för kontrollen.....	14
5.1 Kontrollmyndighetens befogenheter.....	14
5.2 Kontrollpersonal och utrustning.....	14
5.3 Finansiering av kontrollen	15
5.4 Kompetenskrav och utbildning	15
6 Organisation och utförande av kontrollen.....	17
6.1 Registrering och godkännande av kontrollobjekt	17
6.2 Prioriteringar inom kontrollområdet – riskbaserad kontroll	17
6.2.1. Planering indelad i anläggningstyp	20
6.3 Rutiner för utförande av kontroll	24
6.4 Provtagning och analys	25
6.5 Rapportering av kontrollresultat	25
6.6 Öppenhet i kontrollen.....	25
7 Sanktioner/åtgärder vid bristande efterlevnad av lagstiftningen.....	27
8 Uppföljning och utvärdering av kontrollen.....	29
8.1 Uppföljning	29
8.2 Revisioner	29
8.3 Utvärdering	29
8.3.1 Indikatorer för effektiv kontroll	30
9 Beredskap.....	31
10 Flerårig nationell kontrollplan	31

1 Sammanfattning

Denna kontrollplan är den operativa kontrollmyndighetens beskrivning av hur de krav som ställs på offentlig kontroll inom livsmedelskedjan uppfylls av myndigheten. Kraven finns bl.a. i Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 882/2004 av den 29 april 2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelser om djurhälsa och djurskydd.

Från 1 januari 2017 är alla myndigheter som utövar livsmedelskontroll skyldiga att årligen fastställa en plan för myndighetens livsmedelskontroll. Av planen ska bl.a. framgå hur målen i den nationella kontrollplanen för livsmedelskedjan har beaktats. Detta regleras i 3 e § i Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:21) om offentlig kontroll av livsmedel.

Miljöskyddsnämnden i Alingsås kommun är behörig myndighet dvs kontrollmyndighet för kontroll utifrån livsmedelslagstiftningen. Nämnden ansvarar för att effektiv och ändamålsenlig kontroll utförs på de livsmedelsanläggningar, för vilka kommuner är kontrollansvariga enligt 23, 25 och 25 a §§ i livsmedelsförordningen och som är lokaliserade inom kommunens gränser.

Ansvaret innefattar kontroll av dricksvatten, livsmedelshygien, redlighet och spårbarhet. Livsmedelslagstiftningen inom nämndens ansvarsområde innefattar cirka 200 olika EG- förordningar, lagar, förordningar och föreskrifter. Kontroll utförs vanligen med kontrollmetoderna inspektion och revision samt i viss utsträckning med provtagning och analys. En stor del av arbetsuppgifterna inom kontrollen är att genomföra inspektioner, revisioner och provtagning, handlägga ärenden såsom registrering och riskklassning, utreda misstanke om matförgiftning, årligen rapportera uppgifter till Livsmedelsverket samt fatta beslut i fråga om sanktioner, avgifter och åtalsanmälan.

Miljöskyddsnämnden svarar för den operativa offentliga kontrollen vid ca 400 livsmedelsanläggningar. Dessa är framförallt matserveringar i förskolor, skolor och äldreboenden, centralkök, större butiker, restauranger/matsserveringar, dricksvattenverk, konfektyrfabriker och butiker av olika slag.

Denna kontrollplan bygger på den riskklassning som gjorts av livsmedelsanläggningarna. Av planen framgår bl.a. vilka anläggningar som ska kontrolleras aktuellt år, hur de ska kontrolleras (metod och frekvens) samt vad som ska kontrolleras. Planen syftar till att kontrollen ska vara effektiv och ändamålsenlig.

Denna plan fungerar också som arbetsfördelning/instruktion till inspektörerna. Kontrollen sker utifrån nämndens riktlinjer, upprättade rutiner samt utifrån vägledningar från Livsmedelsverket.

Fokusområden för livsmedelskontrollen är under perioden säkert dricksvatten, mikrobiologiska risker, kemiska risker och information i livsmedelskedjan.

Med utgångspunkt från de gemensamma målen i den nationella kontrollplanen har miljöskydds nämnden har valt 2 operativa mål för att arbeta med under 2019. Dessa är mål 3 och mål 13. Nämnden har utifrån dem formulerat egna mål för verksamhetsåret 2019.

2 Mål för den offentliga kontrollen

2.1 Övergripande mål

De övergripande målen för den offentliga kontrollen i livsmedelskedjan framgår av förordningarna (EG) nr 178/2002, 882/2004 och, beträffande kontroll av växtskadegörare, direktiv 2000/29/EG.

De gemensamma målen för livsmedelskedjan har utarbetats av Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA), Generalläkaren, länsstyrelserna genom chefsnätverket för djurskydd och veterinära frågor (28-nätverket), kommunerna genom nätverket Livsamverkan Sverige och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) gemensamt. Målen är fastställda av generaldirektörerna för Livsmedelsverket, Jordbruks-verket och SVA. Målen gäller samtliga myndigheter i livsmedelkedjan.

Målen utgår från de övergripande målen med EU:s livsmedelslagstiftning; att skydda människors och djurs hälsa och växters sundhet och att värna konsumenternas intressen samt att se till att den inre marknaden fungerar effektivt.

- *Konsumenterna* får säkra livsmedel inklusive dricksvatten, som är producerade och hanterade på ett acceptabelt sätt. Informationen om livsmedlen är enkel och korrekt.
- *De livsmedelsproducerande växterna och djuren* är friska och utgör inte någon allvarlig smittorisk.
- *Verksamhetsutövarna* i livsmedelskedjan får råd, service och kontroll med helhetssyn som underlättar deras eget ansvarstagande.
- *De samverkande myndigheterna* tar ett gemensamt ansvar för hela livsmedelskedjan, inklusive beredskap.

För varje övergripande mål finns en önskad effekt:

- Ingen blir sjuk eller lurad, *konsumenterna* har en god grund för val av produkt och har förtroende för myndigheternas verksamhet.
- *De livsmedelsproducerande djuren* hanteras väl och är friska. De växter som används för livsmedels- och foderproduktion är sunda och fria från växtskadegörare.
- *Verksamhetsutövarna* har tilltro till myndigheternas övervakning, kontroll, rådgivning och andra insatser och upplever dessa meningsfulla. Det ska vara lätt att göra rätt. Detta bidrar till att stärka förtroendet för deras produkter och att konsumenterna får säkra livsmedel och inte blir lurade.

- *Myndigheterna* har en optimal samverkan och förtroende för varandras sätt att ta ansvar för sin respektive del i livsmedelskedjan, inklusive beredskap, så att den gemensamma effektiviteten ökar. Kontrollverksamheten är regelbunden, riskbaserad, likvärdig och rättssäker samt ger avsedd effekt.

2.2 Gemensamma effektmål

Med utgångspunkt från de övergripande målen har fyra gemensamma effektmål fastställts. Effektmålen utgår från de fyra fokusområdena; Säkert dricksvatten, mikrobiologiska risker, kemiska risker och information i livsmedelskedjan.

Säkert dricksvatten

Effektmål: För att få säkert dricksvatten måste de negativa hälsoeffekterna orsakade av kemiska och mikrobiologiska ämnen i dricksvatten minska.

Varför: Dricksvatten är ett baslivsmedel. Effektmålen berör både kontroll och beredskap. Bra dricksvatten bidrar till friska djur och sunda växter.

Mikrobiologiska risker

Effektmål: Minska antalet livsmedelsburna sjukdomar med fokus på campylobakter, listeria, EHEC/VETC och norovirus.

Varför: Livsmedelsburna utbrott orsakade av campylobakter, listeria, EHEC/VTEC och matförgiftningar orsakade av bristande kunskap eller hantering i storhushåll leder till att många konsumenter drabbas, och i vissa fall med allvarliga konsekvenser som följd.

Kemiska risker

Effektmål: Minska hälsoeffekterna till följd av miljöföroreningar (fokus dioxiner och PCBer), tungmetaller och mykotoxiner i livsmedelskedjan.

Varför: För att nå målen om säkra livsmedel, friska djur och sunda växter behöver vi höja kompetensen och öka vårt fokus när det gäller de kemiska riskerna och i synnerhet när det gäller kemiska risker i baslivsmedel och för riskgrupper.

Information i livsmedelskedjan

Effektmål: Information om livsmedel och om livsmedelsproducerande djur och växter kan säkerställas genom hela livsmedelskedjan.

Varför: Spårbarhet är en grundbult i lagstiftningen och omfattar hela livsmedelskedjan, från jord till bord, inklusive införsel och import. Att verifiera att information och dokumentation i hela kedjan är korrekt bidrar till säkra livsmedel, friska djur och växter och att ingen blir lurad. För att nå full spårbarhet, för att informationen ska bli rätt och ingen bli lurad behöver vi utveckla vårt samarbete och våra metoder och

De gemensamma effektmålen för livsmedelskedjan kompletteras av operativa mål inom varje område; livsmedel, foder, djurskydd, djurhälsa osv.

2.3 Myndighetsmål för operativa förutsättningar

MÅLSÄTTNING: Offentlig livsmedelskontroll utförs för att verifiera efterlevnaden av bestämmelser som syftar till att förhindra, undanröja eller reducera hälsorisker. Kontrollen utförs också för att säkerställa god sed inom handeln och skydda konsumenternas intressen (märkning och annan konsumentinformation). Den offentliga kontrollen är effektiv (har effekt) och riskbaserad, den utförs regelbundet och innefattar alla relevanta krav i lagstiftningen i livsmedelskedjans alla delar.

Myndighetsmålen beskriver vissa operativa förutsättningar för en fungerande livsmedelskontroll. De operativa målen som följer ska läsas och tillämpas med myndighetsmålen som bakgrund.

MYNDIGHETSMÅL A: Alla kontrollmyndigheter har en plan för livsmedelskontrollen inom sitt område för att utföra kontroll i tillräcklig om-fattning.

MYNDIGHETSMÅL B: Alla kontrollmyndigheter planerar och utför kontroll med fokus på de största hälsoriskerna och på det som på ett avgörande sätt kan vara vilseledande för konsumenterna.

MYNDIGHETSMÅL C: Alla kontrollmyndigheter har rätt kompetens för att upptäcka avvikelser och bedöma dess risker.

MYNDIGHETSMÅL D: Alla kontrollmyndigheter använder de kontrollmetoder som är bäst lämpade för att upptäcka avvikelser inom de områden man kontrollerar.

MYNDIGHETSMÅL E: Alla kontrollmyndigheter vidtar de åtgärder som är nödvändiga så att de avvikelser som upptäckts i kontrollen åtgärdas inom utsatt tid samt följer sedan upp (verifierar) att avvikelser åtgärdas.

2.4 Operativa mål

De operativa målen är satta för att bidra till att effektmålen som tagits fram inom fyra fokusområden ska nås. De ska hjälpa till att:

- minska antalet livsmedelsburna sjukdomar orsakade av listeria, EHEC/VTEC och norovirus,
- minska exponeringen av tungmetaller, mykotoxiner och miljöföroreningar som dioxin och PCB,
- minska risken för odeklarerade allergener eller fusk med livsmedel genom att korrekt information om livsmedel finns i, och följer, livsmedelskedjan, samt
- minska negativa hälsoeffekter orsakade av kemiska och mikrobiologiska ämnen i dricksvattnen.

Målen är satta med utgångspunkt att skydda konsumenter och tar i första hand sikte på kontroll som rör livsmedel:

- som är baslivsmedel,
- som konsumeras av känsliga grupper som barn och äldre, och/eller
- som är förknippade med kända säkerhets- eller redlighetsproblem.

De operativa målen gäller 2017 – 2019 och ger en inriktning och prioritering av riskbaserade kontrollinsatser inom ramen för den årliga kontrolltiden. De handlar om kontroll för att verifiera att reglerna med fokus på de största hälsoriskerna efterlevs. Målen handlar också om att förhindra sådant som på ett avgörande sätt kan vara vilseledande för konsumenterna. För att en sådan kontroll ska kunna utföras, och ge effekt (skydda konsumenternas hälsa och intresse), krävs mer än det som anges i de operativa målen. Sådana operativa förutsättningar anges i myndighetsmål för livsmedelskontrollen. De operativa målen ska därmed läsas och tillämpas med myndighetsmålen som bakgrund.

Följande av de operativa målen är aktuella för livsmedelskontrollen i Alingsås kommun:

Säkert dricksvatten

OPERATIVT MÅL 1: Senast den 31 december 2019 har offentlig kontroll utförts vid alla större anläggningar för produktion av dricksvatten² (> 1000 m³/ dygn) för att bedöma om säkerhetsbarriärerna vid anläggningarna är anpassade till mikrobiologiska faror (bakterier, virus och parasiter) i råvattnet.

OPERATIVT MÅL 2: Senast den 31 december 2019 har offentlig kontroll utförts vid alla större anläggningar för produktion av dricksvatten (> 1000 m³/ dygn) för att bedöma att kemiska faror i råvattnet har beaktats i faroanalysen (HACCP).

OPERATIVT MÅL 3: Senast den 31 december 2019 har offentlig kontroll utförts vid större distributionsanläggningar⁴ (> 1000 m³ /dygn) för att bedöma om ändamålsenliga rutiner finns för läcklagning och annat reparationsarbete för att minimera risken för att mikrobiologiskt förorenat vatten når konsumenterna.

Mikrobiologiska risker

OPERATIVT MÅL 5: Senast den 31 december 2019 har kontrollmyndigheterna utfört kontroll av att 500 restauranger som serverar rätter av malet/ hackat kött (exempelvis hamburgare och råbiff) hanterar faran Ehec så att faran elimineras eller risken att orsaka sjukdom reduceras till en acceptabel nivå. Restauranger som serverar rätterna råa till medium rare ska särskilt beaktas.

OPERATIVT MÅL 6: Senast den 31 december 2019 har kontrollmyndigheterna utfört kontroll av att 1500 anläggningar, som tillverkar tårter, bakelser, smörgåstårter, smörgåsar och sallader, hanterar faran norovirus så att faran elimineras eller reduceras till en acceptabel nivå. I målet avses norovirus som riskerar att överföras från personal vid hantering av livsmedlen.

Kemiska risker

OPERATIVT MÅL 9: Senast den 31 december 2018 har offentlig kontroll utförts vid alla anläggningar som producerar/låter legotillverka spannmålsbaserad mat för spädbarn och småbarn (vällingpulver, grötpulver samt färdigberedd välling och gröt). Detta för att verifiera att företagen säkerställer att halterna av kadmium, arsenik (risbaserade produkter) och mykotoxiner understiger gällande gränsvärden för dessa livsmedel.

Säkerställa information inom livsmedelskedjan

OPERATIVT MÅL 13: Senast den 31 december 2019 har offentlig kontroll utförts vid minst 2500 detaljhandelsanläggningar (butiker) och 1250 anläggningar i tidigare led (tillverkning och import) som utformar märkning samt märker/förpackar. Detta för att verifiera att de uppgifter som anges i ingrediensförteckningarna stämmer med tillsatta ingredienser (minst fyra produkter per anläggning granskas).

OPERATIVT MÅL 15: Senast den 31 december 2018 har offentlig kontroll utförts vid minst 100 detaljhandelsanläggningar (butiker) av livsmedelsinformation med påstående om svenska ägg. Detta för att verifiera äggens ursprung och flöde i livsmedelskedjan.

2.3 Miljöskyddsnämndens operativa mål 2019

Med utgångspunkt från de gemensamma målen i den nationella kontrollplanen bör varje myndighet formulera egna mål för sin kontrollverksamhet. Målen bör vara mätbara och kunna följas upp.

Under 2017 och 2018 har de för nämnden aktuella operativa målen varit en del av prioriteringen av arbetet varför flertalet för nämnden aktuella mål vid 2019 år början är uppnådda. Under 2019 kommer Miljöskyddsnämnden att arbeta med de operativa målen 3 och 13. Nämnden har därför formulerat följande mål för verksamhetsåret 2019;

MÅL 3: Senast den 31 december 2019 har offentlig kontroll utförts vid större distributionsanläggningar (> 1000 m³ /dygn) för att bedöma om ändamålsenliga rutiner finns för läcklagning och annat reparationsarbete för att minimera risken för att mikrobiologiskt förorenat vatten når konsumenterna.

MÅL 13: Senast den 31 december 2018 har offentlig kontroll utförts vid minst 9 detaljhandelsanläggningar (butiker) och anläggningar i tidigare led (tillverkning och import) som utformar märkning samt märker/förpackar. Detta för att verifiera

att de uppgifter som anges i ingrediensförteckningarna stämmer med tillsatta ingredienser (minst fyra produkter per anläggning granskas).

Under 2017 inventerade miljöskyddsnämnden vilka anläggningar som är aktuella för vart och ett av de 17 nationella operativa målen. Resultatet av inventeringen utgör grunden för planeringen av kontroll så att nämnden kan uppfylla sin del av de nationella operativa målen.

3 Ansvarsfördelning inom kontrollområdet

3.1 Behörig central myndighet

Livsmedelsverket är den centrala behöriga myndigheten för livsmedelskontroll i Sverige, enligt 18 § i Livsmedelsförordningen (2006:813).

Livsmedelsverkets uppgift är att leda och samordna landets livsmedelskontroll. Ledning och samordning sker på flera olika sätt, bl.a. genom att utarbeta vägledningar, ge råd och stöd samt sprida information via Webbplatserna Kontrollwiki och Livsteck.net (hemsida för kontrollpersonal).

3.2 Behörig myndighet för kontrollen

I 11 § Livsmedelslagen (2006:804) anges att livsmedelskontrollen i Sverige utförs dels av Livsmedelsverket dels av de lokala kommunala kontrollmyndigheterna. Länsstyrelserna har ansvar för livsmedelskontrollen i primärproduktionen. Kontroll av ekologiska produkter utförs av privata kontrollorgan och av den kommunala livsmedelskontrollen i de fall en aktör är undantagen att vara ansluten till ett kontrollorgan.

Kommunernas ansvar för livsmedelskontrollen framgår av 23 och 25 §§ livsmedelsförordningen och denna kontroll ska enligt 11 § 2 st. livsmedelslagen utföras av den nämnd som fullgör kommunens uppgift inom miljö- och hälsoskyddsområdet. I Alingsås kommun ansvarar Miljöskyddsnämnden för livsmedelskontrollen.

3.3 Ansvarsfördelning mellan de behöriga myndigheterna

Ansvaret för den offentliga kontrollen av livsmedelsanläggningar i Sverige fördelas enligt 23 § i Livsmedelsförordningen (2006:813).

Sveriges organisation av kontrollen och samarbete mellan de olika myndigheterna i livsmedelskedjan beskrivs i Sveriges nationella kontrollplan för livsmedelskedjan 2018-2021.

3.4 Ansvarsfördelning inom den behöriga myndigheten

Miljöskyddskontoret ansvarar för kontroll av alla typer av livsmedelsanläggningar inom Miljöskyddsnämndens ansvarsområde. Hur beslut och uppgifter delegeras beskrivs i delegationsordning antagen av

Miljöskyddsnämnden 2018-03-22 § 19 samt i «Arbetsordning för miljöskyddskontoret ».

Ansvarsfördelningen mellan olika arbetsområden framgår av nedanstående tabell. Notera att tabellen rymmer samtliga uppgifter inom livsmedelsområdet, även sådana som inte är kontroll.

Arbetsområde/uppgift	Ansvarig/ansvariga
Planerad kontroll anl i riskklass 3-8	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Extra offentlig kontroll	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Registrering av nya anläggningar	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Riskklassning och avgiftsbeslut, nya anläggningar	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Erfarenhetsklassning och avgiftsbeslut, befintliga anläggningar	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Beslut om avgift för extra offentlig kontroll	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Information till livsmedelsverksamheter	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Resor	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Klagomål, frågor mm via telefon och mail	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Utredning av matförgiftningar	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Sanktionsbeslut	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Handlägga överklagningsärenden	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen, avdelningschefen
Förbereda och föredra nämndärenden	Avdelningschefen, Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Planering av kontrollverksamheten	Avdelningschefen
Uppföljning av kontrollverksamheten	Avdelningschefen
Rapportering och redogörelse för nämnden	Avdelningschefen
Årlig rapportering till Livsmedelsverket	Utsedda livsmedelsinspektörer, avdelningschefen
Upprättande av beredskapsplaner för kriser som rör livsmedel inkl dricksvatten	Utsedda livsmedelsinspektörer, avdelningschefen
Kompetensutveckling (kurser,	Samtliga inspektörer i

länsmöten, inläsning mm)	livsmedelsgruppen
Informationsförsörjning via Livsteck.net	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen (inspektören med månadsjour ansvarar för daglig inloggning)
Kalibreringsmöten, interna	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen , avdelningschefen
Handlägga remisser	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen, avdelningschefen
Samråd externa (smittskyddet, alkoholhandläggare, plan-och bygg m. fl.)	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen
Upphandling av lab tjänster	Avdelningschefen
Upprätta och upprätthålla information på webben	Utsedda livsmedelsinspektörer
Allmän administration, t ex underhålla register och akter, uppdatera blanketter mm	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen, avdelningschefen
Upprätta komihåglistor, mallar, rutiner	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen, avdelningschefen
Övrigt	Samtliga inspektörer i livsmedelsgruppen

4 Samordning

4.1 Samordning mellan behöriga myndigheter

Nämnden ska genom samverkan med andra myndigheter och organisationer stärka den egna kontrollverksamheten, livsmedelskontrollen i Sverige som helhet och bidra till att likrikta kontrollen i landet.

Livsmedelskontrollen i Alingsås kommun genomför följande aktiviteter för samordning med länsstyrelsen i Västra Götalands län, kommunerna i Göteborgsregionen (GR) och med Livsmedelsverket:

- Varje år deltar inspektörerna i länsmöten där representanter från länsstyrelsen, länets kommuner och Livsmedelsverket deltar.
- Kommuner inom GR (Göteborgsregionens kommunalförbund) träffas ca fyra gånger per år för att dryfta gemensamma frågor inom livsmedelsområdet. Inspektörerna deltar i dessa träffar om angelägna frågor tas upp.
- Deltar i GR :s grupp för dricksvattenkontroll
- Varje år delta vid den nordiska tillsynskonferensen
- Varje år delta vid den nationella kontrollkonferensen
- I de fall iakttagelser vid utförd kontroll eller inkomna ärenden berör andra myndigheter såsom Smittskyddsenheten, Livsmedelsverket, länsstyrelsen eller annan kommuns nämnd kontaktas aktuell myndighet för samordning.

4.2 Samordning inom behöriga myndigheter

Inom Miljöskyddsnämnden ska samordning ske genom att:

- Avdelningschefen och livsmedelsinspektörerna träffas en gång i månaden för samordnings- och samsynsmöte.
- Ta fram och tillämpa rutiner som fastställs av chefen på delegation av nämnden.
- För att kalibrera livsmedelskontrollen gör inspektörerna gemensamma kontrollbesök. Detta sker vid första besök av helt nya livsmedelsanläggningar samt vid minst tjugofem planerade kontrollbesök.
- Kontrollrapporter och beslut granskas av kollega innan de skickas.

4.3 Delegering av uppgifter inom den offentliga kontrollen

Miljöskyddsnämnden i Alingsås kommun delegerar inte någon uppgift inom ansvarsområdet livsmedelskontroll till någon annan.

5 Befogenheter och resurser för kontrollen

5.1 Kontrollmyndighetens befogenheter

Miljöskyddsnämndens befogenheter inom livsmedelsområdet regleras huvudsakligen i Livsmedelslagen (2006:804) och i Livsmedelsförordningen (2006:813).

Enligt 20 § i Livsmedelslagen har kontrollmyndigheten rätt att få upplysningar, ta del av handlingar och få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen.

För åtgärder vid bristande efterlevnad, sanktioner, se avsnitt 7.

5.2 Kontrollpersonal och utrustning

Resurser för att genomföra kontrollen

Enligt den behovsutredning som gjorts för år 2019 är personalbehovet för att utföra relevanta arbetsuppgifter 4,7 livsmedelsinspektörer. För livsmedelskontrollen inklusive uppgifter som inte är kontroll såsom ärendehantering, införande av nytt ärendehanteringssystem, utbildning av miljöskyddsnämnden, administrativa uppgifter, informationsinsatser mm, finns 4,1 årsarbetskrafter som livsmedelsinspektörer till förfogande under 2019. Ytterligare resurser såsom administrativt stöd och chef motsvarar 1 årsarbetskraft.

Undvikande av intressekonflikter, jäv

För att säkerställa att intressekonflikter i livsmedelskontrollen undviks, tillfrågas sökande till tjänster och vikariat i samband med anställningsintervjun om bisysslor som kan medföra intressekonflikter.

Vid medarbetarsamtalen uppdateras uppgifter om eventuella bisysslor som kan medföra intressekonflikter.

Miljöskyddsnämndens opartiskhet säkerställs genom kommunallagen och den utbildning nytillträdde politiker får i jävsfrågan.

Utrustning för att genomföra kontrollen

Miljöskyddskontoret har tillgång till kontors- och förvaringsutrymmen för kläder och utrustning. Utrymme för förvaring av större mängd omhändertagna livsmedel som kräver kyl- eller frysförvaring finns inte.

Följande utrustning för att utföra kontrollen:

5 st C22 Comark digitala termometrar, 5st TESTO 104-IR med IR och insticksmätare samt 1 KM 25 Digital Thermometer, som endast används för att kalibrera övriga termometrar mot.

3 st systemSUREII- mätare för rengöringskontroll

Mätlupp, KIMAG-10-LED, 10x för storleksmätning av märkningstext

Digitala kameror för dokumentation

Skyddskläder (hårskydd, rockar, långbyxor, plasttossor)

Kyl- och frysskåp

Utrustning som laboratoriet tillhandahåller (kylväskor, frysklampor, provkärl)

70 % sprit, bomull

Dubbellupp, Carl Zeiss

5.3 Finansiering av kontrollen

Miljöskyddsnämndens offentliga kontroll av livsmedelsanläggningar finansieras med avgifter, enligt förordningen om avgifter för offentlig kontroll av livsmedelsanläggningar (SFS 2006:1166).

Årlig kontrollavgift tas ut från kontrollobjekten för att finansiera kontrollen. Avgiftens storlek baseras på riskklassning av anläggningen i riskklass och erfarenhetsklass enligt Livsmedelsverkets stödjande information för Livsmedelsverket och kommuner : « Riskklassning av livsmedelsanläggningar» i Kontrollwiki.

Avgift för extra offentlig kontroll tas ut för att finansiera kontrollen enligt artikel 28 i förordning (EG) nr 882/2004.

Timtaxa för livsmedelskontrollen framgår av § 6 « Taxa för avgifter enligt livsmedelslagstiftningen », antagen av kommunfullmäktige den 26 september 2018, § 165. Beräkning av timavgifterna följer den mall som Sveriges kommuner och landsting rekommenderar.

5.4 Kompetenskrav och utbildning

Kravet på personalens kompetens finns i artikel 6 förordning (EG) nr 882/2004:

Den behöriga myndigheten skall se till att samtlig personal som utför offentlig kontroll:

- a) får utbildning som är lämplig för deras kompetensområde och som gör att de med erforderlig kompetens kan utföra sina uppgifter och utföra offentlig kontroll på ett enhetligt sätt. Denna utbildning skall allt efter omständigheterna omfatta de områden som anges i bilaga II kapitel I,
- b) håller sig uppdaterade på sina respektive kompetensområden och vid behov får regelbunden vidareutbildning, och
- c) kan samarbeta över kompetensområden

Enligt Livsmedelsverkets föreskrifter om offentlig kontroll LIVSFS 2005 :21 3g § ska en kompetensförsörjningsplan upprättas. Av planen ska det framgå vilken kompetens som myndigheten behöver för att fullgöra sina kontrolluppgifter, den kompetens som finns hos myndighetens personal samt andra personer som bedriver kontrollverksamhet för myndigheten, behovet av kompetensutveckling hos personalen och hur myndigheten avser att uppfylla kraven på kompetensförsörjning.

Nämnden saknar i nuläget en dokumenterad kompetensförsörjningsplan som motsvarar kraven i lagstiftningen och kommer därför att arbeta för att ta fram en sådan under 2019.

Nämnden anser att kompetensförsörjning är en viktig förutsättning för kontrollen och att kompetens behövs framför allt för följande parametrar ;

- anläggningstyper
- aktuell lagstiftning
- arbetsuppgifter
- lagstiftningsområden
- kontrollmetoder
- beredskapsarbete

Dessutom ska kunskaper inom förvaltningsrätt och sekretesslagstiftning upprätthållas.

Kompetensutveckling sker löpande genom deltagande i kurser anordnade av Livsmedelsverket och andra aktörer. Det ökade utbudet av utbildning via webben underlättar kompetensutvecklingen. En stor del av kompetensförsörjningen sker genom att följa och inhämta ändringar och nyheter i livsmedelslagstiftningen via webbplatsen Livstecknet. Livsmedelsverkets Kontrollwiki används som stöd i det dagliga arbetet.

Kunskapsutbyte sker bl a genom deltagande i Nordiska tillsynskonferensen, nationell kontrollkonferens, GR :s livsmedelsträffar och länsmöten.

För att upprätthålla en hög kompetens inom gruppens ansvarsområden och kunna ge service av god kvalitet är livsmedelskontrollens olika ansvarsområden i viss mån fördelade på livsmedelsinspektörerna. Målet är att det alltid ska finnas två inspektörer med specialistkunskap inom samma område/ bransch.

6 Organisation och utförande av kontrollen

6.1 Registrering och godkännande av kontrollobjekt

Miljöskyddsnämnden registrerar alla livsmedelsföretagare som bedriver verksamhet inom Alingsås kommun. Anläggningarna listas i miljöskyddskontorets dataregister Miljöreda. Vid bedömning om ett företag är ett livsmedelsföretag eller ej används lagstiftningens definitioner och Livsmedelsverkets vägledning om godkännande och registrering.

I EG- förordning 882/2004 om offentlig kontroll finns krav på att kontrollmyndigheten ska upprätthålla aktuella register över anläggningar som är föremål för kontroll. Miljöskyddskontoret i Alingsås kommun uppdaterar sitt register kontinuerligt efter utförd kontroll, efter att ha mottagit anmälningar för registrering eller erhållit information från företagare på annat sätt. Därutöver görs en översyn av registret en gång om året i samband med debitering av årliga kontrollavgifter.

Miljöskyddsnämnden i Alingsås kommun ansvarar för den operativa kontrollen vid knappt 400 livsmedelsanläggningar. Det är bland annat ölbryggeri, konfektyrtillverkare, glasstillverkare, bagerier, dricksvattenanläggningar, tillagningskök, butiker, restauranger och kaféer. Dessa fördelar sig på följande sätt enligt anläggningstypningen 2018-12-17:

Anläggningstyp	Antal objekt
Tillverkningsanläggning	17
Huvudkontor	2
Grossist, importör och matmäklare	7
Storhushåll tex skola, restaurang, cafe	152
Butik och detaljhandel	58
Vård och omsorg tex förskola, äldreboende	110
Kosttillskott och hälsokost tex apotek, hälsobutik	12
Lager, transport och övrigt	4
Dricksvattenanläggning	21
Summa	383

6.2 Prioriteringar inom kontrollområdet – riskbaserad kontroll

Riskklassning av anläggningar sker genom att Livsmedelsverkets modell för riskklassning tillämpas. Genom denna tilldelas olika typer av anläggningar olika mycket kontrolltid beroende på risk och erfarenhet. Behovet av kontroll av information vägs också in. Särskilda justeringar kan göras för anläggningar där modellen inte ger en rättvisande bild av behovet av kontroll. Översyn av

riskklassningen görs kontinuerligt under hela verksamhetsåret men beslut om nya avgifter sker i samband med den årliga fakturan.

Riskklassningsmodellen genererar en årlig kontrolltid för varje anläggning. En viktig uppgift i planeringen av den operativa kontrollen är att avgöra hur den årliga kontrolltid som tilldelas respektive anläggning ska disponeras. Det kan t.ex. vara att välja lämpliga kontrollmetoder, relevanta kontrollområden och effektiv besöksfrekvens, allt för att kontrollen på anläggningen ska vara effektiv (ha effekt), ändamålsenlig och riskbaserad.

Tabell 1 Livsmedelsanläggningarna i Alingsås är fördelade enligt nedan vad gäller risk- och erfarenhetsklass och årlig kontrolltid (2018-12-17).

Riskklass	Årlig kontrolltid/anl (tim)	Antal anläggningar	Kontrolltid/år (timmar)
3 A	7-7,5	3	21,5
3 B	11-20	6	92
4 A	5	4	20
4 B	10-16	12	137
5 A	3-4	22	75
5 B	6-12	35	241
6 A	2-3	7	17
6 B	4-5	35	187
6 C	6-9	4	30
7 A	1-1,5	18	23,5
7 B	2-4	113	276
7 C	3	1	3
8 A	1,5	3	1,5
8 B	0,5-4	120	148,5
	Totalt inför år 2019:	383	1273

Av kontrollförordningen framgår att offentlig kontroll ska genomföras regelbundet och så ofta som är lämpligt för att uppnå målen i denna förordning med hänsyn till:

- risker
- tidigare resultat
- system för egenkontroll
- information som kan tyda på bristande efterlevnad

Det finns inte någon "one size fits all". Olika anläggningar kan behöva hanteras olika för att uppnå en effektiv, ändamålsenlig och riskbaserad kontroll. Det medför att kontrolltidens disponering med avseende på

kontrollmetoder och kontrollfrekvens är mer anpassad för varje anläggning. Den årliga kontrolltiden för 2019 är anpassad efter den erfarenhet kontoret har från 2017 och 2018 års kontroller.

Kontroll kan utföras med olika metoder. De kontrollmetoder som används är:

- Revision
- Inspektion
- Provtagning och analys

Syftet med revision är att utvärdera företagarens planerade åtgärder. En revision visar om företagets planerade åtgärder (metoder och rutiner) och det praktiska genomförandet av dessa åtgärder resulterar i faktiska förhållanden som överensstämmer med kraven i livsmedelslagstiftningen. En revision sker normalt förannmält. Revisioner planeras efter den erfarenhet miljöskyddskontoret har från respektive verksamhet samt om brister återkommande noteras inom visst kontrollområde.

Syftet med inspektion är att söka bekräftelse på att kraven i livsmedelslagstiftningen är uppfyllda. Vid inspektionen kontrolleras de faktiska förhållandena på plats. En inspektion sker normalt oanmält.

Provtagning och analys används i flera syften, exempelvis för att verifiera att de gränsvärden som finns i lagstiftningen efterlevs eller för att påvisa brister i livsmedelshanteringen. Provtagning och analys används enskilt för kontroll av ett särskilt objekt eller i form av projekt.

Tabell 2 Hur kontrolltiden för år 2019 bör disponeras med avseende på kontrollmetoder och kontrollfrekvens.

Kontrolltimmar (Riskklass)	Antal Anläggningar	Kontrollmetod Revision	Kontrollmetod Inspektion*	Kontrollmetod Provtagning
11-20 h (3B)	6	1 gång med fokus på information och HACCP	3-4 ggr	1 gång per anläggning map rengöring av utrustning som kommer i kontakt med livsmedel
5-16 h (3A,4A,B)	19	0-1 gång med fokus på information och HACCP	1-4 ggr	1 gång per anläggning map rengöring av utrustning som kommer i kontakt med livsmedel
3-12 h (5A,B)	57	0-1 gång	1-3 ggr	1 gång per anläggning map rengöring av utrustning som kommer i kontakt med livsmedel
2-9 h (6A,B,C)	46	0-1 gång	1-2 ggr	1 gång per anläggning map rengöring av utrustning som kommer i kontakt med livsmedel
1-1,5 h (7A)	18	0-1 gång	0,5-0,3 ggr	
2-4 h (7B)	113	0-1 gång	0,5-1 ggr	

3 h (7C)	1	0-1 gång	1-3 ggr	1 gång per anläggning map rengöring av utrustning som kommer i kontakt med livsmedel
0,5 h (8A)	3		0,25 ggr	
0,5-7 h (8B)	120	Vid anläggning med tidstillägg för information	0,25-2ggr	

*Som regel oanmäld/utan förvarning

Av objekten är knappt 210 stycken tilldelade en kontrolltid på 0,5 – 2 timmar. Kontrollen av dessa objekt kommer att fördelas på 3-4 år. De får därmed inte kontroll varje år, vilket är i överensstämmelse med livsmedelslagstiftningen. Dessa objekt återfinns inom riskklasserna 6A, 7 och 8.

De ca 175 objekten med tre timmar eller mer kontrolltid kommer att få kontroll vid ett eller flera tillfällen under 2019. Ca 270 livsmedelsanläggningar planeras att kontrolleras under 2019. Kontrollen av dricksvattenanläggningar kommer under 2019 att vara fokuserad på att granska faroanalyser och fastställa provtagningsprogram enligt nu gällande lagstiftning.

Livsmedelsanläggningar som ska ha planerad kontroll under 2019 listas i ett excelblad vilket underlättar överblick över och uppföljning av hur den offentliga kontrollen sker över året.

Listan finns på G:\MHK\Gem2013\Livsmedel\Objektslista\Objektslista 2019.xlsx. Listan uppdateras kontinuerligt allteftersom kontroller utförts, verksamheter tillkommer eller upphör.

Enligt SLV:s vägledning för offentlig kontroll av livsmedelsanläggningar ska alla relevanta krav kontrolleras inom en femårsperiod. Samtliga relevanta krav kontrolleras inte varje år utan prioriteras efter följande:

6.2.1. Planering indelad i anläggningstyp

Nämnden har, för varje bransch, pekat ut vilka relevanta krav som ska kontrolleras, hur ofta och när. Detta innebär att inte alla relevanta krav kontrolleras varje år utan de prioriteras enligt följande,

- Prioriterade områden/krav kontrolleras årligen eller vid varje kontrolltillfälle, t.ex. livsmedelshygien och livsmedelsinformation.
- Områden/krav där det varit avvikelser vid tidigare kontroller.
- Övriga relevanta krav kontrolleras enligt en treårig översiktlig planering som sker per anläggningstyp.

Nedan redovisas *den treåriga översiktliga planeringen indelad i anläggningstyp*. Planeringen säkerställer att relevanta krav i enlighet med nationella kontrollplanen och lagstiftningen i övrigt kontrolleras inom treårsperioden 2019-2021. Vissa krav som inte finns med i den översiktliga planeringen nedan kan komma att kontrolleras ändå.

Nedanstående tabell är en schematisk bild av nämndens bedömda fokusområden för de olika verksamheterna. Detta innebär inte att kontrollen begränsas till detta, utan inspektören gör alltid en individuell bedömning av verksamhetens kontrollbehov.

Tillverkningsanläggningar	
Årligen eller vid varje kontrolltillfälle	<ul style="list-style-type: none"> • administrativa krav – registrering av anläggningar • allmän livsmedelsinformation – obligatorisk livsmedelsinformation, • allergimärkning och redlighet, osv. • grundförutsättningar – hygien, upprätthållande av kylkedjan och uppfyllande av temperaturkriterier • spårbarhet
2019	<ul style="list-style-type: none"> • särskild märkning och information – säljande påståenden inklusive ekologiska påståenden, närings- och hälsopåståenden • särskilda ingredienser och processhjälpmedel – livsmedelstillsatser • grundförutsättningar – utformning av lokaler • varustandarder, när det är aktuellt
2020	<ul style="list-style-type: none"> • grundförutsättningar – material i kontakt med livsmedel (FCM), personlig hygien • HACCP-baserade förfaranden
2021	<ul style="list-style-type: none"> • allmän livsmedelsinformation – hållbarhetsmärkning, näringsdeklaration • särskild märkning och information

Huvudkontor	
Årligen eller vid varje kontrolltillfälle	<ul style="list-style-type: none"> • administrativa krav – registrering av anläggningar • allmän livsmedelsinformation – obligatorisk livsmedelsinformation, allergimärkning och redlighet, osv. • spårbarhet
2019	<ul style="list-style-type: none"> • varustandarder, när det är aktuellt • HACCP-baserade förfaranden • särskild märkning och information – närings- och hälsopåståenden
2020	<ul style="list-style-type: none"> • grundförutsättningar – material i kontakt med livsmedel (FCM)
2021	<ul style="list-style-type: none"> • särskild märkning och information – säljande påståenden inklusive ekologiska påståenden

	<ul style="list-style-type: none"> särskilda ingredienser och processhjälpmedel – livsmedelstillsatser
--	---

Grossister, importörer och matmäklare	
Årligen eller vid varje kontrolltillfälle	<ul style="list-style-type: none"> grundförutsättningar, hygien, upprätthållande av kylkedjan och uppfyllande av temperaturkriterier, osv handel inom EU, import och export spårbarhet allmän livsmedelsinformation – obligatorisk livsmedelsinformation, näringsdeklaration, allergimärkning och redlighet, osv.
2019	<ul style="list-style-type: none"> varustandarder, när det är aktuellt
2020	<ul style="list-style-type: none"> särskild märkning och information – närings- och hälsopåståenden, när det är aktuellt
2021	<ul style="list-style-type: none"> särskilda ingredienser och processhjälpmedel – livsmedelstillsatser när det är aktuellt

Storhushåll	
Årligen eller vid varje kontrolltillfälle	<ul style="list-style-type: none"> administrativa krav – registrering av anläggningar grundförutsättningar – livsmedselshygien inklusive rutiner för rengöring, säker nedkyllning, personlig hygien, upprätthållande av kylkedjan och uppfyllande av temperaturkriterier, osv. allmän livsmedelsinformation – obligatorisk livsmedelsinformation och redlighet spårbarhet
2019	<ul style="list-style-type: none"> utformning och underhåll av lokaler och utrustning, material i kontakt med livsmedel (FCM)
2020	<ul style="list-style-type: none"> HACCP-baserade förfaranden
2021	<ul style="list-style-type: none"> HACCP-baserade förfaranden

Butiker och detaljhandel	
Årligen eller vid varje kontrolltillfälle	<ul style="list-style-type: none"> administrativa krav – registrering av anläggningar grundförutsättningar – livsmedselshygien inklusive rutiner för rengöring, säker nedkyllning, personlig hygien, upprätthållande av kylkedjan och uppfyllande av temperaturkriterier, osv. allmän livsmedelsinformation – obligatorisk livsmedelsinformation, allergimärkning och redlighet spårbarhet För butiker utan beredning av livsmedel: livsmedel som säljs färdigförpackade är märkta med obligatoriska uppgifter på svenska För butiker med egen beredning av livsmedel: ingredienser stämmer med receptur, fr.a. allergener. framhävande av allergener i ingrediensförteckning

	<ul style="list-style-type: none"> • rutiner för kritiska stympunkter, såsom tillagning, nedkylning • system för spårbarhet och ursprungsmärkning för nötkött, får, get, svin och fjäderfä.
2019	<ul style="list-style-type: none"> • särskild märkning och information – fri-från-märkning, närings- och hälsopåståenden • särskild märkning och information – säljande påståenden inklusive ekologiska påståenden • skyddande beteckningar
2020	<ul style="list-style-type: none"> • material i kontakt med livsmedel (FCM) • HACCP-baserade förfaranden
2021	<ul style="list-style-type: none"> • utformning och underhåll av lokaler och utrustning • HACCP-baserade förfaranden, inklusive mikrobiologiska kriterier när det är aktuellt

Skola och omsorg	
Årligen eller vid varje kontrolltillfälle	<ul style="list-style-type: none"> • administrativa krav – registrering av anläggningar • grundförutsättningar – livsmedels-hygien inklusive rutiner för rengöring, säker nedkylning, säker specialkost, personlig hygien, upprätthållande av kylkedjan och uppfyllande av temperaturkriterier, osv. • spårbarhet
2019	<ul style="list-style-type: none"> • allmän livsmedelsinformation – redlighet • HACCP-baserade förfarande
2020	<ul style="list-style-type: none"> • material i kontakt med livsmedel (FCM)
2021	<ul style="list-style-type: none"> • utformning och underhåll av lokaler och utrustning

Kosttillskott och hälsokost	
Årligen eller vid varje kontrolltillfälle	<ul style="list-style-type: none"> • administrativa krav – registrering av anläggningar • allmän livsmedelsinformation – obligatorisk livsmedelsinformation • särskild märkning och information – närings- och hälsopåstående, märkning av kosttillskott • spårbarhet • upprätthållande av kylkedjan och uppfyllande av temperaturkriterier när det är aktuellt
2019-2021	

Dricksvattenanläggning	
Årligen eller vid varje kontrolltillfälle	<ul style="list-style-type: none"> • administrativa krav – registrering av dricksvattenanläggningar • fastställande av undersökningsprogram • rutiner för regelbundna undersökningar/provtagning, kvalitetskrav och allmänna hygienregler • HACCP-baserade förfaranden. • avstämning mot reglerna i Livsmedelsverkets föreskrifter

	(SLVFS 2001:30) om dricksvatten samt Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2008:13) om åtgärder mot sabotage och annan skadegörelse riktad mot dricksvattenanläggningar.
2019	<ul style="list-style-type: none"> ändamålsenliga rutiner för läcklagning och annat reparationsarbete för att minimera risken för att mikrobiologiskt förorenat vatten når konsumenten
2020-2021	

Projekt – Under 2019 deltar nämnden i Miljösamverkan Västra Götalands projekt *Kontroll av microbryggerier* samt i Livsmedelsverkets kontrollprojekt *undersökningsprogram på vattenverk..*

Provtagning – Kontroll av rengöring av redskap/ ytor som kommer i kontakt med livsmedel. Provtagning vid utredning av misstänkta matförgiftningar. Planerade provtagning och analyser av livsmedel kommer att utföras i större utsträckning än de senaste åren.

6.3 Rutiner för utförande av kontroll

Artikel 8 p. 1 i kontrollförordningen ställer krav på dokumenterade förfaranden med information och instruktioner till den personal som genomför offentliga kontroller.

Nämnden har fastställt rutiner för registrering, kontrollmetoden inspektion, kontrollmetoden revision, bevakning av livstecknet, RASFF, provtagning i offentlig kontroll, utrustning, klagomål- misstänkt matförgiftning, uttag av avgift för extra offentlig kontroll och uppföljning av avvikelser. Rutinerna utgår från Livsmedelsverkets vägledningar, kontrollhandböcker och Kontrollwiki. Rutinerna behöver ständigt hållas uppdaterade så att de är aktuella.

Rutiner för kontroll av dricksvattenanläggningar samt rutiner för planering och uppföljning av nämndens kontrollverksamhet behöver skrivas ned under 2019.

För den planerade kontrollen tar inspektörerna fram kom ihåglistor, innehållande de områden som ska kontrolleras vid respektive besök. Detta görs utifrån valda fokusområden och utifrån tidigare erfarenhet. Dessa kom ihåglistor används vid utförande av kontroll (revision och inspektion) för att säkerställa att kontrollen är effektiv och ändamålsenlig. I tabell 2 anges kontrollmetoder och för vilka typer av anläggningar metoderna ska användas.

6.4 Provtagning och analys

Miljöskyddsnämnden anlitar i nuläget Eurofins Sweden AB för analys av prover av dricksvatten och livsmedel uttagna i offentlig kontroll.

Kontrollmetoden provtagning används främst i tre syften:

- Utredning av matförgiftningar.
- Riktad kontroll.
- Verifiering av företagets rutiner i egenkontrollen och företagets egen provtagning.

Provtagning i anläggningar i olika riskklasser:

- Årlig provtagning ATP-mätning i anläggningar i riskklass 3-6 görs främst för verifiering av företagets rengöringsrutiner.
- Nämndens intention är att under 2019 öka antalet planerade provtagning och analyser av livsmedel.

6.5 Rapportering av kontrollresultat

I samband med kontrollbesöket sammanfattas kontrollresultatet muntligt och eventuella avvikelser diskuteras med verksamheten. Resultatet från all kontroll dokumenteras (i rapport och/eller beslut) och livsmedelsföretagaren får alltid ta del av kontrollresultatet genom kontrollrapport.

Alla kontrollresultat dokumenteras och bevaras i myndighetens administrativa system, MiljöReda. Sammanställning av resultaten kan göras genom rapportfunktion i systemet.

En gång om året rapporteras kontrollresultatet till Livsmedelsverket. Vilka uppgifter som ska rapporteras in och hur dessa ska göras framgår av Livsmedelsverkets « Anvisningar till rapportering av livsmedelskontrollen ». Inrapporteringen av uppfyllelsen av operativa mål sker också via den ordinarie myndighetsrapporteringen.

Rapportering sker också till nämnden, se beskrivning i 6.6 nedan.

6.6 Öppenhet i kontrollen

I Sverige regleras öppenheten i kontrollen framförallt av Tryckfrihetsförordningen (1949:105) och Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). I korthet innebär detta att alla myndigheter är skyldiga att föra register över de allmänna handlingar som finns hos myndigheten. Ett sådant register kallas vanligtvis för diarium. I diariet registreras uppgifter om dels de handlingar som kommer in till myndigheten, till exempel brev och ansökningar, dels de handlingar som upprättas vid myndigheten, till exempel beslut och kontrollrapporter. I diariet registreras både offentliga och hemliga handlingar.

Vem som helst har rätt att begära att få se en handling som finns hos en myndighet. En allmän handling är vanligen också offentlig, det vill säga vem som helst får ta del av den. Vissa handlingar kan dock innehålla uppgifter som är sekretessbelagda, alltså hemliga. Detta ska prövas av myndigheten utifrån gällande lagstiftning när någon ber att få ut en handling. Se också avsnitt 2.2.2 i del 4 av Nationell plan för kontrollen i livsmedelskedjan.

Miljöskyddsnämnden upprättar efter varje kontrolltillfälle en kontrollrapport och vid behov ett beslut, utifrån kravet i artikel 9 i förordningen (EG) 882/2004. Kontrollrapporten/beslutet är i de allra flesta fall en allmän och offentlig handling.

Till varje nämndsammanträde upprättas en lista över de delegationsbeslut som kontoret fattat. Listan redovisas genom att nämndens protokoll publiceras på kommunens hemsida. En sammanställning av kontrollen görs tertialsvis och rapporteras till nämnden. I och med att sammanställningen redovisas för nämnden blir den offentlig.

Register över kontrollobjekten finns i Miljöreda.

Under hösten 2014 införde miljöskyddsnämnden Smiley-premiering av de livsmedelsanläggningar som riktar sig till slutkonsument. De verksamheter som lever upp till erfarenhetsklass A erbjuds en Smiley. På kommunens hemsida finns en lista med dessa Smileypremierade verksamheter. Konsumenten har därigenom lättare att hitta matställen med utmärkta rutiner och hygien. Övriga kontrollresultat publiceras i nuläget inte på kommunens hemsida.

7 Sanktioner/åtgärder vid bristande efterlevnad av lagstiftningen

Miljöskyddsnämndens juridiska befogenheter att vidta åtgärder vid bristande efterlevnad finns bland annat i artikel 54 i förordning (EG) 882/2004.

Denna anger att om den behöriga myndigheten konstaterar bristande efterlevnad, ska den vidta åtgärder för att se till att företagaren avhjälper situationen. När den behöriga myndigheten beslutar vilka åtgärder som ska vidtas ska den ta hänsyn till den bristande efterlevnadens art och om företagaren tidigare visat prov på bristande efterlevnad.

Ytterligare åtgärder som nämnden kan vidta anges i 22-24 §§ i livsmedelslagen. Exempel på åtgärder som nämnden har möjlighet att vidta är föreläggande, förbud, begränsa eller förbjuda utsläppande på marknaden av livsmedel samt beordra att livsmedel återkallas, dras tillbaka från marknaden och/ eller destrueras. Möjlighet finns att kombinera beslut med vite.

Från och med den 1 januari 2019 ändras livsmedelslagen vilket medför att miljöskyddsnämnden är skyldig att ta ställning till att besluta om saknktionsavgifter bland annat i samband med bristande registrering av livsmedelsanläggningar.

Inom myndigheten regleras juridiska befogenheter med delegationsordning. För att kontroll ska kunna utföras effektivt har myndigheten långtgående delegation. Delegationen är tjänsteanknuten och anpassad till den individuella kompetensen.

Miljöskyddskontoret följer Livsmedelsverkets vägledning (Kontrollwiki) om åtgärder vid bristande efterlevnad av livsmedelslagstiftningen då bristande efterlevnad av livsmedelslagstiftningen konstateras.

Miljöskyddskontoret arbetar i första hand långsiktigt tillsammans med verksamhetsutövarna för att öka kunskapen och löpande förbättra processer och tillvägagångssätt i verksamheten. Avvikelse som konstateras i den löpande kontrollen följs alltid upp men endast om det rör sig om allvarigare avvikelser eller upprepade brister fattas beslut om föreläggande eller förbud. Befogenheten att exempelvis omhänderta eller destruera livsmedel används mycket sällan. Vid mindre allvarliga avvikelser kan följas upp vid nästa ordinarie kontroll. Om avvikelserna är mer omfattande utförs en extra offentlig kontroll för vilken avgift utöver den årliga tas ut med stöd av art. 28 i kontrollförordningen.

I myndighetens administrativa system finns mallar för beslut. Mallarna ska anpassas till beslut om förbud och föreläggande med stöd av livsmedelslagstiftningen. Det finns beslutsblanketter framtagna som

kontrollpersonalen tar med ut på plats, detta för att omedelbara åtgärder ska kunna vidtas när så krävs.

Kontrollpersonalen har genomgått kortare utbildning i kommunallagen och förvaltningsrätt för att kunna fatta rättssäkra beslut.

Alingsås kommun har en kommunjurist som kan rådfrågas i frågor rörande förvaltningslagen, kommunallagen, sekretesslagen och liknande.

8 Uppföljning och utvärdering av kontrollen

8.1 Uppföljning

Avdelningschefen och livsmedelsinspektörerna gör vid sitt månadsmöte en avstämning mot kontrollplanen. Uppföljningen och de åtgärder som eventuellt vidtas syftar till att säkerställa att kontrollen har effekt. Vid behov görs prioriteringar och omfördelningar. Aktuella händelser i omvärlden kan innebära förändringar av kontrollplanen, till exempel att andra operativa mål väljs eller läggs till.

Miljöskyddsnämnden informeras om resultatet av avstämningen varje tertiäl.

De specifika mål som satts upp till 31 december 2019 kommer att följas upp och redovisas miljöskyddsnämnden efter årsskiftet.

8.2 Revisioner

Extern revision av livsmedelskontrollen utföres av länsstyrelsen alternativt Livsmedelsverket ca vart femte år. Senaste revisionen av Livsmedelsverket utfördes i maj 2016.

Interna revisioner av Miljöskyddsnämnden utföres av kommunens revisorer ca 1 gång/år.

Under 2019 kommer miljöskyddskontoret att se över sina rutiner för interna revisioner och möjligheterna för revisionsutbyte med andra kommuner i regionen.

8.3 Utvärdering

Enligt artikel 8.3 i EG-förordning 882/2004 ska en kontrollmyndighet som utför livsmedelskontroll kunna verifiera att den offentliga kontrollen som utföres är effektiv. Den effekt som livsmedelskontrollen ska sträva efter är bland annat att upptäcka förekommande avvikelser som kan orsaka hälsofara eller bristande redlighet, och förmå företagarna åtgärda sina brister inom rimlig tid.

Miljöskyddsnämnden har anpassat två av de nationella operativa målen till sin verksamhet att genomföra under 2019. Nämndens övriga mål för perioden återfinns i miljöskyddsnämndens flerårsstrategi.

Alingsås kommun deltar i näringslivets servicemätningar om kommunens företagskontakter, bland annat Insikt som genomföres regelbundet. Företag som haft kontakt med kommunen ett visst år får svara på frågor om bemötande, effektivitet, kompetens, information, tillgänglighet och rättsäkerhet gällande kommunens myndighetsutövning mot företag. Alla resultat delges respektive förvaltningschef och nämnd.

8.3.1 Indikatorer för effektiv kontroll

För att utvärdera kontrollen och uppföljning av avvikelser behövs indikatorer. 2018 införde nämnden två indikatorer som ett första steg för en mer ändamålsenlig uppföljning av kontrollverksamheten. Genom att jämföra andel verksamheter med avvikelser i kontrollen mellan olika år, kan miljöskyddsnämnden utvärdera hur företagarna utvecklas när det gäller att följa lagstiftningen. Syftet är att säkerställa att krav som är särskilt viktiga för livsmedelssäkerhet och livsmedelsinformation kontrolleras och följs upp.

Indikatorerna kontrolleras vid varje livsmedelskontroll där den är aktuell. Resultatet sammanställs och kan efter en tid visa på trender i kunskap och rutiner hos livsmedelsföretagarna. Nämnden avser använda sig av resultatet från uppföljningen i sin framtida planering av livsmedelskontrollen.

Nämnden har valt att använda mål 13 som indikator eftersom det innebär kontroll av korrekt märkning som är viktigt för konsumenterna. Granskningen medför att både hälsorisker och fusk kan upptäckas vilket är viktigt för livsmedelssäkerheten.

Den andra indikatorn nämnden valt är säker nedkylning. Den är vald eftersom nedkylning är särskilt viktig för livsmedelssäkerheten.

Hur indikatorerna kontrolleras och iakttagelserna bedömas framgår av särskild rutin framtagen under 2018. Detta för att säkerställa lika bedömningar över tid. Eftersom nya rön rörande nedkylning kommit under slutet av 2018 kommer rutinen och bedömningsgrunden ses över i början av 2019.

	Säker nedkylning	Mål 13
Tillverkningsanläggningar		X
Huvudkontor		
Grossist, importör, matmäklare		
Storhushåll	X	
Butik och detaljhandel	X	X
Skola och omsorg	X	
Kosttillskott och hälsokost		

9 Beredskap

Myndigheten har möjlighet att skicka livsmedels - och vattenprover till laboratorium för mottagning alla dagar på året.

Alingsås kommun har en jourverksamhet via Alingsås-Vårgårda Räddningstjänstförbund, vilket alltid kan nås. Detta är en ingång även för Miljöskyddsnämndens ansvarsområde och vid behov kan miljöskydds-kontorets tjänstemän nås även utanför arbetstid.

Sedan 2016 har miljöskyddsnämnden en beredskapsplan för kriser som rör livsmedel och dricksvatten. Arbetet med att uppdatera och utveckla planen fortsätter även under 2019.

10 Flerårig nationell kontrollplan

I Sveriges nationella plan för kontrollen i livsmedelskedjan beskrivs hur den offentliga kontrollen av livsmedel, foder, djurhälsa, djurskydd och växtskydd är organiserad, hur den genomförs och hur den utvecklas. Kontrollplanen finns bl.a. på Livsmedelsverkets webbplats www.livsmedelsverket.se

Översyn av reglemente (MR 2019-0119)

6

2019.006 MN

Datum: 2019-01-17
Handläggare: Maria Jacobsson
Direktnr: 0322-617243
Diariernr: 2019.006 MN

Miljöskyddsnämnden

Uppdrag till miljöskyddskontoret-Revidering av reglemente (MR 2019-0119)

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen har den 12 november 2018, § 191 lämnat följande förslag till beslut:

1. Gemensamt reglemente för kommunstyrelse samt nämnder i Alingsås kommun antas att gälla från och med den 1 januari 2019.
2. Reviderade reglementen för kommunstyrelsen, barn- och ungdomsnämnden, miljöskyddsnämnden, socialnämnden, valnämnden, vård- och omsorgsnämnden samt överförmyndarnämnden antas att gälla från och med den 1 januari 2019.
3. Reglementen för nya nämnderna kultur- och utbildningsnämnden samt samhällsbyggnadsnämnden antas att gälla från och med den 1 januari 2019.

Kommunfullmäktige beslutade 2018-11-21 att anta KS förslag till beslut (KF § 197, 2014.598 KS).

Då det bland annat kommer ny lagstiftning under året, ny tobakslag som börjar gälla från 1 juli 2019, behöver miljöskyddsnämndens reglemente uppdateras för att överensstämja med ny lagstiftning.

Miljöskyddsnämnden uppdrar därför åt miljöskyddskontoret att inkomma med ett förslag till reviderat reglemente till miljöskyddsnämnden senast till nämnden i mars 2019.

Ekonomisk bedömning

Administrativ tid

Förslag till beslut

Miljöskyddsnämnden uppdrar åt miljöskyddskontoret att inkomma med ett reviderat förslag till reglemente för miljöskyddsnämnden senast till nämnden i mars 2019.

Beslutet ska skickas till

KS, KF

Maria Jacobsson
Förvaltningschef Miljöskyddskontoret

Delegerade beslut 2019

7

2019.004 MN

Datum: 2019-01-14
Handläggare: Peter Porss
Direktr:
Diariernr: 2019.004 MN

Miljöskyddsnämnden

Delegerade beslut 2018-2019

Ärendebeskrivning

Delegationsbeslut 645/18-665/18 och 1/19-23/19 har fattats sedan förra sammanträdet.

Beredning

En förteckning över besluten som fattats sedan förra sammanträdet har upprättats och finns tillgänglig tillsammans med kallelsen. Pärmar med delegationsbesluten finns tillgängliga på miljöskyddskontoret och på nämndens sammanträden

Ekonomisk bedömning

Ej aktuell.

Förslag till beslut

Miljöskyddsnämnden tar del av delegationsbesluten.

Beslutet ska skickas till

Klicka här för att fylla i vilka beslutet ska skickas till.

Maria Jacobsson
Förvaltningschef

Peter Porss
Nämndsekreterare

Datum: 2019-01-14
 Handläggare: Peter Porss
 Direktnr: 0322-61 62 20
 Beteckning: 2019.004 MN

Miljöskyddsnämnden

Delegerade beslut 2018-2019

Följande delegationsbeslut redovisas till miljöskyddsnämnden vid sammanträde den 29 januari, 645/18-665/18 och 1/19-23/19.

HL=Handläggare, FC= Förvaltningschef, AC=Avdelningschef, Ordf=Ordförande

Nr	Fastighet	Ärende	HL/ FC/ AC/ Ordf	Vite/ MSA
645/18	Ödenäs 2:105	Tillstånd enskilt avlopp, förstärkt infiltration	HL	
646/18	Ingared 4:79	Föreläggande om att inkomma med uppgifter	HL	
647/18	Rödene 10:20	Tillstånd enskilt avlopp, markbädd	HL	
648/18	Hyndered 1:7	Tillstånd enskilt avlopp, markbädd	HL	
649/18	Hallen 1:15	Tillstånd enskilt avlopp, mrv Ecobox	HL	
650/18	Vimpeln 1	Föreläggande om försiktighetsåtgärder vid yrkesmässig hygienisk behandling med risk för blodsmitta	HL	
651/18		--MAKULERAD--		
652/18	Mellby 1:65	Förbud mot utsläpp av orenat avloppsvatten, ersätter delegationsbeslut 307/18	AC	
653/18	Hallen 1:17	Tillstånd enskilt avlopp, mrv Ecobox	HL	
654/18	Hästeryd 1:77	Tillstånd enskilt avlopp, FANN biobädd	HL	
655/18	Ärtebräckan 5:2	Beslut om årlig avgift för tillsyn enligt miljöbalken, Ärtebräckan Lantbruk	HL	

656/18	Torp 1:63	Beslut om årlig avgift för tillsyn enligt miljöbalken	HL	
657/18	Östad 15:1	Anmälan om bergvärme	HL	
658/18	Lida 1:2	Tillstånd enskilt avlopp, markbädd	HL	
659/18	Knutstorp 1:15 och Knutstorp 1:25	Tillstånd enskilt avlopp, upplyft markbädd	HL	
660/18	Bulten 1	Beslut om årlig avgift för tillsyn enligt miljöbalken	HL	
661/18	Älrviken 1:2	Tillstånd enskilt avlopp, markbädd	HL	
662/18	Ankaret 12	Beslut om att avsluta ärende utan ytterligare åtgärd	HL	
663/18	Ömmern	Yttrande till länsstyrelsen angående vattenverksamhet, nedläggning av fiberkabel	HL	
664/18	Lygnared 1:24	Tillstånd enskilt avlopp, BAGA infiltration	HL	
665/18	Berget 1:5	Tillstånd enskilt avlopp, BAGA easy minireningsverk	HL	

Nr	Fastighet	Ärende	HL/ FC/ AC/ Ordf	Vite/ MSA
1/19	Nolby 37:23	Delegationsbeslut om registrering och riskklassificering av livsmedelsanläggning	HL	
2/19	Borrås 2:15	Förbud mot utsläpp av orenat avloppsvatten från bad, disk och tvätt. Förenat med vite om 30 000kr	AC	Vite
3/19	Östad 21:1	Föreläggande efterbehandling deponi	HL	
4/19	Brogärde 2:33	Tillstånd enskilt avlopp	HL	
5/19	Lycke 3:1	Beslut att avsluta klagomålsärende utan krav på åtgärd	HL	
6/19	Björkekärr 2:18	Anmälan om bergvärme	HL	
7/19	Fagerlid 1:4	Tillstånd enskilt avlopp, upplyft infiltration	HL	

8/19	Ödenäs 3:40	Tillstånd enskilt avlopp, slutan tank för WC och markbädd för BDT	HL	
9/19	Brandstationen 5 m fl.	Föreläggande om utredning av föroreningsituation	HL	
10/19	Bältinge 4:7	Tillstånd enskilt avlopp, minireningsverk	HL	
11/19	Rödene 6:5	Tillstånd enskilt avlopp, markbädd	HL	
12/19	Bolltorp 4:16	Tillstånd enskilt avlopp, markbädd	HL	
13/19	Hålskogen 1:3	Tillstånd enskilt avlopp, markbädd	HL	
14/19	Erska 1:24	Tillstånd enskilt avlopp, Ecobox	HL	
15/19	Erska 1:109	Föreläggande med försiktighetsåtgärder för oljeavskiljare betjänande fordonsverkstad och fordonstvätt	HL	
16/19	Erska 1:109	Föreläggande med försiktighetsåtgärder för utsläpp av vatten till spillvattennätet från fordonstvätt	HL	
17/19	Kaptenen 1	Registrering och riskklassning av anläggning för livsmedelsverksamhet	HL	
18/19	Hästeryd 1:48	Tillstånd enskilt avlopp, slutan tank för WC och infiltration för BDT	HL	
19/19	Upplo 1:1	Tillstånd enskilt avlopp, förstärkt infiltration för tre hushåll	HL	
20/19	Erska 1:55	Registrering och riskklassning av anläggning för livsmedelsverksamhet	HL	
21/19	Ömmern	Yttrande till länsstyrelsen angående vattenverksamhet, nedläggning av sjökabel	HL	
22/19	Brandstationen 3	Föreläggande med försiktighetsåtgärder för oljeavskiljare betjänande fordonsverkstad och däcktvätt	HL	
23/19	Brandstationen 3	Föreläggande med försiktighetsåtgärder för utsläpp av vatten till spillvattennätet från däcktvätt	HL	